

De brede school in beweging

Een onderzoek naar de organisatie en de sociale opbrengst van sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school.

Doctoraalscriptie Vrijetijdwetenschappen
Departement sociaal-culturele wetenschappen
Universiteit van Tilburg

Nienke Nije Bijvank
Juni, 2005

De brede school in beweging

Een onderzoek naar de organisatie en de sociale opbrengst van sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school.

In opdracht van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen

Begeleider:

Dr. A.H.F. Elling

Tweede beoordelaar:

Dr. ir. H.J.J. van der Poel

*Doctoraalscriptie Vrijtijdwetenschappen
Departement sociaal-culturele wetenschappen
Universiteit van Tilburg
Juni, 2005*

*Nienke Nije Bijvank
467905*

© Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, of op enige andere wijze zonder voorafgaande toestemming van de schrijver.

Voor meer informatie over dit rapport kunt u contact opnemen met:
Nienke Nije Bijvank, nienkenb@home.nl

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	iv
Samenvatting	vi
Hoofdstuk 1: Inleiding	2
1.1 Probleemaanduiding	2
1.2 Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen	3
1.3 Doelstelling en vraagstelling	4
1.4 Relevantie	4
1.5 Opbouw van het rapport	6
Hoofdstuk 2: Plaatsbepaling: buurt, onderwijs en sport	7
2.1 De brede school als educatief kader	7
2.1.1 Begripsomschrijving	7
2.1.2 Aanleidingen	8
2.1.3 De brede school in het primair onderwijs	8
2.1.4 De brede school in het voortgezet onderwijs	9
2.2 Samenwerking in beleid en uitvoering binnen de BOS-driehoek	10
2.2.1 Buurt, gemeente en welzijn	10
2.2.2 Onderwijs: bewegingsonderwijs en schoolsport	11
2.2.3 Sport: jeugdsport en de sportorganisaties	12
2.3 Tot slot	13
Hoofdstuk 3: Theoretisch kader	14
3.1 Kwaliteit van sport- en beweegactiviteiten in de brede school	14
3.2 Doelstellingen van brede scholen: organisatorisch en maatschappelijk	15
3.3 Interne kwaliteit: lokale samenwerking binnen BOS	17
3.3.1 Knelpunten en succesfactoren in samenwerking	17
3.3.2 Kwaliteiten en beperkingen van partners in acties en aanpak	20
3.4 Externe kwaliteit: maatschappelijke kwaliteit van sport	23
3.5 Sociale kwaliteit van sport in de brede school: afbakening	25
3.6 De brede school: kritische kanttekeningen	27
3.7 Tot slot	27
3.8 Onderzoeksvragen	29
Hoofdstuk 4: Methodische verantwoording	30
4.1 Onderzoeksbenadering en –strategie	30
4.2 Het veldonderzoek; design en dataverzameling	30
4.3 Steekproef	31
4.4 Onderzoeksinstrument	32
4.4.1 Kwantitatief gedeelte	32
4.4.2 Kwalitatief gedeelte	32
4.5 (Non)respons en onderzoeksgroep	33
4.6 Data analyse	35
4.7 Randvoorwaarden	36

Hoofdstuk 5: Resultaten en discussie; primair onderwijs	38
5.1 Schoolkenmerken van de brede scholen	38
5.2 Doelgroep en doelstellingen	39
5.3 De sport- en beweegactiviteiten	41
5.4 Kader	42
5.5 Accommodaties en ruimte	44
5.6 Dagindeling en dagarrangementen	44
5.7 Lokale sportstructuur en organisatie	44
5.8 Financiën	45
5.9 Tot slot	46
Hoofdstuk 6: Resultaten en discussie; voortgezet onderwijs	48
6.1 Algemene bevindingen per school	48
6.1.1 <i>Augustinus college Amsterdam Zuidoost</i>	48
6.1.2 <i>OSG Echnaton Almere</i>	50
6.1.3 <i>Stedelijk Lyceum, locatie Zwering Enschede</i>	52
6.1.4 <i>Zuiderparkcollege Rotterdam</i>	55
6.1.5 <i>Midden Brabant College, locatie economie en groen, Tilburg</i>	57
6.2 Reflectie	59
6.2.1 <i>Doelstellingen</i>	59
6.2.2 <i>Acties en Aanpak</i>	61
6.2.3 <i>Samenwerking</i>	65
6.2.4 <i>Randvoorwaarden</i>	66
6.3 Tot slot	68
Hoofdstuk 7 : Conclusies en aanbevelingen	69
7.1 Conclusies ten aanzien van de deelvragen	69
7.2 Algemene conclusies	76
7.3 Aanbevelingen	78
7.3.1 <i>Aanbevelingen voor nader onderzoek</i>	78
7.3.2 <i>Aanbevelingen voor de praktijk</i>	80
7.4 Tot slot	81
Literatuurlijst	83
Bijlagen	87

Samenvatting

Context.

Het jaar 2004 is door de Raad van de Europese Unie en het Europese Parlement uitgeroepen tot het Europees Jaar van Opvoeding door Sport. Onder het motto 'Move your body, stretch your mind!' vonden door heel Europa diverse activiteiten plaats die te maken hebben met de maatschappelijke en educatieve waarde van sport. Doelstelling van dit Europees Jaar van Opvoeding door Sport is het aanmoedigen van partnerschappen tussen de onderwijswereld en de sportwereld om de educatieve en sociale waarden van sport te bevorderen. De brede schoolontwikkeling in Nederland, die de laatste jaren een forse groei kende, past bij deze doelstelling. Haar aanpak biedt een goede mogelijkheid om partnerschappen tussen onderwijs en sport (en buurt) te sluiten en zo te komen tot een duurzame samenwerking. Deze samenwerking biedt een kansrijke gelegenheid om de positieve waarden van sport tot zijn recht te laten komen.

Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen stimuleert al ruim drie jaar kennisontwikkeling op het gebied van sport en bewegen in het kader van de brede school. Op landelijk niveau is er nog weinig inzicht in het huidige sport- en beweegaanbod in het kader van de brede school, zowel in het primair als voortgezet onderwijs. Deze kennis is nodig om onderwijsinstellingen en gemeenten beter te kunnen adviseren en begeleiden in het ontwikkelen van een sportaanbod op de brede school. Daarmee tracht NISB de kwaliteit van het sportaanbod te waarborgen en bij te dragen aan een duurzame samenwerking in het kader van brede school en sport.

Doel.

Deze scriptie heeft tot doel om inzicht te bieden in de organisatie én in de succes- en faalfactoren van sport- en beweegactiviteiten in brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs, teneinde aanbevelingen te kunnen doen aan scholen, gemeenten en instellingen om een kwalitatief goed aanbod van sport- en beweegactiviteiten te realiseren dat bijdraagt aan de sportieve en sociale ontwikkeling van de leerlingen. De centrale vraag van dit onderzoek is tweeledig en luidt als volgt:

“Hoe worden sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school georganiseerd en met welke succes- en faalfactoren moet rekening worden gehouden om bij te dragen aan een effectieve sportstimulering onder de jeugd?”

In welke mate dragen sport- en beweegactiviteiten bij tot het bereiken van sociaal-maatschappelijke doelstellingen in de brede school en in hoeverre zijn deze effectief?”

Plaatsbepaling:

De brede schoolontwikkeling is de laatste vijf jaar in een stroomversnelling gekomen en heeft een duidelijke plaats veroverd in onderwijsland. Een brede school is een integrale en intersectorale aanpak rond de ontwikkeling van het kind, waarvoor instellingen in de buurt een kwalitatief en functioneel samenwerkingsverband aangaan, om de onderwijs- en ontwikkelingskansen van dat kind uiteindelijk te verbeteren (Studulski, 2002, p. 17). Brede scholen kennen vaak doelstellingen waarvoor sport en bewegen in het programma wordt opgenomen. Deze doelstellingen betreffen doorgaans het ontwikkelen van sociale competenties, sociale binding en sociale participatie. Door intensieve samenwerking kunnen sportieve en pedagogische kennis verenigd worden ten behoeve van de sportieve en sociale ontwikkeling van de leerlingen. Mede hierdoor lijkt de brede school een ideale setting waar de sociale kwaliteit van sport en bewegen tot zijn recht kan komen.

Bij sport- en beweegactiviteiten in de brede school zal veelal samengewerkt worden met partners uit de driehoek Buurt, Onderwijs en Sport. De laatste jaren wordt de betekenis van samenwerking in de sportieve driehoek benadrukt door de rijks- en gemeentelijke overheid, wat recentelijk resulteerde in de tijdelijke stimuleringsregeling BOS-impuls. Sport en bewegen in het kader van de brede school vindt plaats binnen de kaders van deze sportieve driehoek.

Theoretisch kader.

In deze studie is vooral aandacht voor de interne kwaliteit (kwaliteit van product en proces) van de sport- en beweegactiviteiten in de brede school en de maatschappelijke (m.n. sociale) kwaliteit ervan. Het CHESS model voor effectieve sportstimulering wordt gebruikt om knelpunten en succesfactoren te signaleren. Hierbij zijn de concepten 'randvoorwaarden', 'doelstellingen', 'samenwerking' en 'acties en aanpak' belangrijk voor de kwaliteit van het sport- en beweegaanbod in het kader van een brede school.

De sociale opbrengsten van deze sport- en beweegactiviteiten lijken groot: leerlingen leren samenwerken, krijgen zelfvertrouwen, gaan met meer plezier naar school en maken kennis met het verenigingsleven. Er zijn echter ook onderzoeken die opperen dat er dikwijls teveel wordt verwacht van de sociale opbrengst van sport en bewegen, en dat de sociale kwaliteit vooral wordt gebruikt ter verantwoording van het sportbeleid. Onderzocht wordt in hoeverre sport en bewegen in het kader van de brede school invloed heeft op de ontwikkeling van sociale competenties, sociale binding en sociale participatie van de leerlingen.

Methoden.

In het onderzoek is gebruik gemaakt van kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Middels schriftelijke vragenlijsten is een beeld geschetst van de huidige stand van zaken op sport en beweeggebied in het primair onderwijs. Voor het ontwikkelen van de vragenlijsten is gebruikt gemaakt van concepten uit de Checklist Effectieve Sportstimulering (Duijvestijn e.a., 2001). 382 brede scholen zijn aangeschreven waarvan er 104 hebben gereageerd en 68 zijn geanalyseerd.

In het voortgezet onderwijs is een case study uitgevoerd om knelpunten en succesfactoren te achterhalen. Bovendien vond hier een verdieping plaats aangaande de sociale kwaliteit van sport en bewegen in de brede school, waarmee het tweede deel van de vraagstelling beantwoord wordt. De case study, waarin vijf brede scholen bestudeerd werden, bestond uit interviews en documentstudie.

Resultaten en conclusies.

Primair onderwijs.

De snelle brede schoolontwikkeling in Nederland van de afgelopen vijf jaar heeft een belangrijke impuls gegeven aan het naschools sport- en beweegaanbod op brede scholen in het primair onderwijs. Het merendeel van de scholen gaf aan dat het starten met de brede school aanleiding was om het sport- en beweegaanbod voor de leerlingen te vergroten.

De meeste brede scholen in dit onderzoek staan in achterstandswijken en hebben een percentage allochtone leerlingen, dat (veel) hoger is dan het landelijk gemiddelde. Vooral in de grote steden: het gemiddeld percentage allochtone leerlingen op de brede scholen is er 82 procent. Deze eigenschappen zijn kenmerkend voor brede scholen en betekenen dat deze scholen zeer waarschijnlijk te maken hebben met (onderwijs)achterstanden.

De doelen die de scholen hanteren zijn vooral gericht op het kennismaken met sporten. Daarnaast noemen ze het ontwikkelen van sociale competenties als (enige) sociale doelstelling. Het naschools sportaanbod wordt vooral georganiseerd voor de leerlingen van groep drie tot en met acht. Aanbod voor speciale doelgroepen is er in mindere mate. Het gaat dan meestal om Motorische Remedial Teaching. Vooral voetbal, basketbal en vechtsporten worden aangeboden, welke over het algemeen populair zijn onder jongens en allochtone leerlingen. Op de meeste brede scholen is een vakleerkracht bewegingsonderwijs aanwezig, die in (slechts) 50 procent van de gevallen beschikbaar is voor het coördineren van het naschools sportaanbod. Bijna alle scholen werken samen met externe partners, vooral met sportbuurtwerkers en sportverenigingen. Deze hebben meestal een uitvoerende rol in het naschools sport- en beweegprogramma. Het naschools sportaanbod wordt gefinancierd middels subsidies (GOA en Breedtesportimpuls) en vervolgens door eigen middelen van de school. Hoewel de activiteiten uit meerdere 'potjes' gefinancierd worden, zijn scholen toch sterk afhankelijk van tijdelijke geldstromen.

Een kleine rol voor de GGD als samenwerkingspartner, weinig gericht aanbod voor bepaalde doelgroepen en het niet opgenomen zijn van sport en bewegen in het leerlingvolgsysteem zijn minder positieve ontwikkelingen. Hier liggen kansen voor de brede scholen om de kwaliteit van de sport- en beweegactiviteiten te optimaliseren.

Er zijn geen uitgesproken knelpunten op het gebied van kader, accommodatie en financiën gevonden, hoewel de brede scholen hier ook niet bijzonder positief over zijn.

Voortgezet onderwijs.

In het voortgezet onderwijs blijken de randvoorwaarden 'draagvlak', 'geld' en 'kader' en een belangrijke stempel te drukken op de organisatie en de kwaliteit van het naschools sportaanbod. De brede scholen die een structureel georganiseerd naschools sport- en beweegaanbod bieden, hebben een directie (en gemeente) waarbinnen draagvlak is voor sport, en die vervolgens tijd en geld beschikbaar stelt om de organisatie neer te zetten. Dit is belangrijk gebleken voor de interne kwaliteit van het sport- en beweegaanbod, maar ook voor de maatschappelijke kwaliteit ervan.

Op de brede scholen waar de directie andere prioriteiten stelt, is minder draagvlak voor sport. Er is een meer ad hoc aanbod en ze 'roeien met de riemen die ze hebben' om toch het een en ander aan sportactiviteiten te kunnen aanbieden.

Naast de randvoorwaarden is ook de rol van de trainer belangrijk gebleken. Een goede trainer heeft een vertrouwensband met de leerlingen en kan zorgen voor plezier in bewegen, een succesvol aanbod en een goede sfeer. Een goede trainer heeft directie invloed op de maatschappelijke, en vooral sociale, kwaliteit van het sport en beweegaanbod.

Een goed georganiseerd aanbod wat aansluit bij de interesses van de leerlingen kan een basis vormen voor de maatschappelijke opbrengsten die mogelijk zijn door sport. Een aantrekkelijk breed aanbod wordt gezien als de sleutel tot (deelname)succes, maar staat soms de maatschappelijke kwaliteit in de weg als scholen zich teveel richten op eenmalige luxe activiteiten. Er is, weliswaar geringe, aandacht voor speciale doelgroepen, voornamelijk allochtone meisjes. Het aanbod is op alle scholen gericht op de onderbouw, waardoor de bovenbouw van het VMBO (nog meer) een aandachtsgroep is. Via de brede school kunnen alle leerlingen bereikt worden, maar niet zonder investering in geld, tijd en kader. Het is erg belangrijk dat sport en bewegen beleidsmatig verankerd wordt. Er nog vaak sprake van een discrepantie tussen de ambities en de financiële armslag.

Sociale opbrengst.

Doelstellingen die de brede scholen in eerste instantie noemen voor het sport- en beweegprogramma zijn bijna altijd sportgericht, dat wil zeggen dat men vooral probeert de jeugd in beweging te krijgen en te houden, én te bereiken dat ze er plezier aan beleeft.

Toch kan sport en bewegen volgens deze scholen in meer of mindere mate bijdragen aan de sociale ontwikkeling van jongeren. Daarin is onderscheid te maken tussen de lessen bewegingsonderwijs en de naschoolse sport- en beweegactiviteiten.

Bewegingsonderwijs is effectiever op dit gebied en kan beter ingezet worden als middel om sociale doelen door sport te behalen dan de naschoolse sport- en beweegactiviteiten. Zowel de begeleiding als de context biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van met name sociale competenties als zelfvertrouwen en samenwerken.

De naschoolse sport kan bijdragen aan de sociale binding aan de school (goede sfeer op school) en aan de sociale binding tussen de leerlingen. Naschoolse sport kan leerlingen eveneens stimuleren tot sociale participatie, door het stimuleren om lid te worden van een sportvereniging. Dit effect lijkt vooralsnog minimaal en wordt (nog) niet gemeten door de scholen in dit onderzoek.

Doordat naschoolse sport vrijwillig is hebben de activiteiten ook een vrijblijvend en 'losser' karakter. Het speelt zich af in de vrije tijd van leerlingen en zij willen dit ook zo ervaren. Het lijkt daarom niet verstandig hoge verwachtingen te hebben ten aanzien van het naschools sportaanbod als het gaat om sociale ontwikkeling van de leerlingen, met name de sociale competenties. Het is verstandiger de opbrengsten meer te bekijken in termen van verhoging van de mate van activiteit van leerlingen, al dan niet in de doorstroming naar sportverenigingen.

Brede scholen zijn net in bedrijf en volop in ontwikkeling, waardoor slechts een voorlopige stand van zaken kan worden opgemaakt. Ook ten tijde van dit onderzoek verscheen telkens weer nieuwe informatie op het gebied van de brede school. Deze studie is een daarom een momentopname en resultaten uit dit onderzoek zijn aan verandering onderhevig.

Verder onderzoek zal zich kunnen toespitsen op effecten van sport en bewegen in de brede school in het primair onderwijs, modellen van lokale samenwerking en onderzoek onder al in brede schoolverband participerende sportpartners. Bovendien is onderzoek naar motieven van (non)participatie onder jongeren, met name in de bovenbouw van het VMBO, belangrijk.

Aanbevelenswaardig is het verantwoorden van sport in termen van deelnamecijfers en niet in sociale opbrengst van sport.

Hoofdstuk 1: Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft kort de probleemaanduiding van dit onderzoek naar de rol van sport en bewegen in de brede school, de opdrachtgever en de algemene vraagstelling van het onderzoek.

1.1 Probleemaanduiding

De Raad van de Europese Unie en het Europese parlement riepen 2004 uit tot het Europees Jaar van Opvoeding door Sport. Onder het motto 'Move your body, stretch your mind!' vonden door heel Europa verscheidene activiteiten plaats die te maken hebben met de maatschappelijke en educatieve waarde van sport, met name voor de jeugd. De hoofddoelstelling van dit Europees Jaar van Opvoeding door sport was: 'het aanmoedigen van partnerschappen tussen de onderwijswereld en de sportwereld om de educatieve en sociale waarden van sport te bevorderen'¹. Met de benoeming van dit themajaar wordt duidelijk dat sport ook op Europees niveau een belangrijk sociaal-maatschappelijk fenomeen is.

In Nederland bestaat sinds de jaren '90 een toegenomen aandacht voor sportbeleid gericht op de jeugd. De overheid constateerde alarmerende ontwikkelingen met betrekking tot het sport- en beweeggedrag van jongeren. In het rapport *Jeugd in Beweging* (Raad voor het Jeugdbeleid, 1995) wordt achteruitgang van de fysieke en psychische gezondheid van de jeugd geconstateerd, mede als gevolg van bewegingsarmoede. Ook uitval bij sportverenigingen vormt een bedreiging voor voldoende deelname aan de bewegingscultuur bij jonge mensen. Hoewel daling in sportdeelname bij de jeugd niet altijd empirisch onderbouwd kon worden, werd met de oprichting van de stichting Jeugd in Beweging structurele aandacht voor jeugdsportbeleid een feit. De laatste jaren is opnieuw een aantal zorgwekkende ontwikkelingen geconstateerd. Zo is het aantal kinderen met overgewicht de afgelopen twintig jaar 1,5 à 2 maal zo groot geworden (VWS, 2001). Daarnaast vormen een schaarser en drukker wordende vrije tijd bij de jeugd en onverminderde populariteit van tv, computergames en internet (van der Poel, 2003), bedreigingen voor voldoende bewegen onder de jeugd.

Als reactie op deze en andere ontwikkelingen heeft een intensivering van het beleid gericht op sportstimulering bij de jeugd plaatsgevonden. Zo heeft het bestuur van JiB in 1999 het initiatief genomen om het thema School & Sport op de politiek-bestuurlijke agenda te zetten van de belangrijkste landelijke beleidspartners op dit terrein (NISB, 2001). Dit initiatief moet leiden tot intensivering van de samenwerking tussen de sectoren sport, onderwijs en lokale overheid. Op uitvoeringsniveau wordt deze samenwerking zichtbaar binnen de zogenoemde driehoek 'buurt-onderwijs-sport'. In 2001 nam het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) de taak over van JiB. NISB heeft thans een structurele plaats voor sport- en bewegingsstimulering van jongeren in haar activiteitenprogramma opgenomen.

Jeugdsport wordt tegenwoordig al vaak georganiseerd binnen de bovengenoemde sportieve driehoek buurt, onderwijs en sport. Lokale samenwerking tussen sport en andere sectoren als onderwijs en welzijn is sinds de jaren '90 sterk toegenomen, mede vanwege de invoering van de rijkssubsidieregeling Breedtesportimpuls. Een dergelijke, min of meer integrale aanpak, dient vele maatschappelijke vraagstukken waarbij sport en bewegen belangrijke middelen zijn. Te denken valt aan sociale vernieuwing, participatie en activering of gezondheidsbevordering (NISB, 2004).

Een van de plaatsen binnen de sportieve driehoek waar integraal beleid tot uiting komt is in de brede school. Een brede school is een samenhangend netwerk van toegankelijke en goede voorzieningen voor kinderen, jongeren en gezin, met de school als middelpunt (www.bredeschool.nl). Het is een concept voor zowel het primair als het voortgezet onderwijs, waarin samenwerkingsverbanden bestaan met bijvoorbeeld de plaatselijke GGD, welzijnsorganisaties, kinderopvang en bibliotheken. Er wordt geprobeerd een doorgaande leerlijn te ontwikkelen en verschillende zorggebieden op elkaar en op het kind af te stemmen.

De laatste jaren schieten brede scholen als paddestoelen uit de grond. Het doel van de brede school is de ontwikkelingskansen van het kind te vergroten (www.bredeschool.nl; Oberon 2003; van Oenen

¹ <http://europa.eu.int/scadplus/leg/nl/lvb/l35008.htm>

1999, 2001; VWS en OCW, 2000). Daarnaast heeft elke school zijn specifieke doelstellingen, al naar gelang de lokale situatie (wijk, leerlingenprofiel etc.) waarin het zich bevindt.

Behalve in het kader van het achterstandenbeleid en een sluitende dagindeling, worden brede scholen de laatste tijd meer en meer gezien als een middel om de sociale cohesie en de veiligheid in de wijk te verbeteren. Daarnaast wordt ze ingezet om een samenhangend jeugdbeleid te creëren. Sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school bieden mogelijkheden om deze doelen te helpen verwezenlijken. Want door samenwerking kan kennis van pedagogiek, sport en zorg worden gebundeld, ten behoeve van de ontwikkeling van het kind. Naast het kennismaken met sport en het ontwikkelen van motorische vaardigheden, (h)erkent de brede school ook de sociale functies van sport. Het gebruik van sport als middel voor het verwezenlijken van 'hogere doelen' wordt ook door brede scholen aangegrepen. Hoewel de setting van een brede school de ideale omgeving lijkt om de opvoedende waarden van sport tot zijn recht te laten komen, zijn er geringe empirische bewijzen over het resultaat. Enige scepsis bestaat over de werking van sport als middel tot bijvoorbeeld sociale integratie (o.a. Steenbergen en Tamboer, 2000; Elling en de Knop, 2000). Het gebruik van sociaal verheven doelen ter legitimering van het sportbeleid kan te hoge verwachtingen scheppen en vormt zo een gevaar voor de positie van sport in het algemeen.

Sport- en beweegactiviteiten worden binnen de brede school georganiseerd in samenwerking met verschillende partijen. Iedere samenwerkingspartner heeft weer andere, eigen beweegredenen en doelen. De school is hierbij als het ware de spin in het web, van waaruit alles georganiseerd wordt. Het NISB fungeert als adviesorgaan voor onderwijsinstellingen en gemeenten die sport- en beweegactiviteiten (willen) aanbieden. Op landelijk niveau is er echter geen duidelijk beeld van sport- en beweegactiviteiten die thans georganiseerd worden op de ongeveer 500 bestaande brede scholen in het primair en de 70 brede scholen in het voortgezet onderwijs. Het gaat om vragen als: welke doelstellingen heeft men voor deze activiteiten, welk soort activiteiten worden er georganiseerd, met welke instanties vindt samenwerking plaats, en wat zijn respectievelijk knelpunten en succesfactoren? Om inzicht te krijgen in deze sport- en beweegactiviteiten voert NISB een landelijk onderzoek uit. Het instituut zal de uitkomsten gebruiken om een meerjarenplan te schrijven en aanbevelingen te kunnen doen aan gemeenten en onderwijsinstellingen, zodat een kwalitatief goed sport- en beweegaanbod op de brede scholen tot stand komt, dat bijdraagt aan een effectieve sportstimulering onder de jeugd. Deze scriptie is het resultaat van dit onderzoek.

1.2 Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.

Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) is opgericht in 1999. Het bestuur van de stichting bestaat uit vertegenwoordigers van NOC*NSF, LC/VNG en IPO; het onderwijs is vertegenwoordigd met een kwaliteitszetel op voordracht van de KVLO. De officiële doelstelling van NISB is de positieve maatschappelijke waarden van sport en bewegen zo goed mogelijk te benutten. NISB doet dat op verzoek van overheden, sportorganisaties en andere organisaties die direct of indirect iets te maken hebben met sport en bewegen. Op basis van deze doelstelling heeft NISB een aantal kerntaken op het gebied van uitvoering en evaluatie van projecten, product- en marktontwikkeling en de ondersteuning van overheden en (sport)organisaties. NISB wil daarmee het volgende bevorderen:

- meer mensen doen aan sport en bewegen;
- verantwoord bewegingsgedrag;
- meer kwaliteit van sport en bewegen;
- meer samenhang tussen landelijk, provinciaal en lokaal beleid op het gebied van sport en bewegen.

Een van de programma's van NISB is het BOS programma. Dit is een overkoepelend programma waaronder een aantal projecten vallen die alle in de driehoek buurt-onderwijs-sport worden uitgevoerd. Een van deze projecten is 'brede school en sport'. Binnen het programma 'brede school en sport' adviseert NISB gemeenten en sportinstellingen om problemen op het gebied van personeel, ruimte en aanbod te lijf te gaan. Uiteindelijk is het de bedoeling dat er meer brede scholen en scholen met een kwalitatief goed sport- en bewegingsaanbod komen in het basis- en voortgezet onderwijs. Hiervoor zal NISB onder andere een keurmerk 'sportieve brede school' ontwikkelen.

1.3 Doelstelling en vraagstelling.

Bovenstaande inleiding leidt tot de volgende doelstelling voor dit onderzoek:

Inzicht verkrijgen in de organisatie én in de succes- en faalfactoren van sport- en beweegactiviteiten in brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs, teneinde aanbevelingen te kunnen doen aan scholen, gemeenten en instellingen om een kwalitatief goed aanbod van sport- en beweegactiviteiten te realiseren dat bijdraagt aan de sportieve en sociale ontwikkeling van de leerlingen.

Met kwalitatief goed aanbod wordt in deze studie bedoeld dat het aanbod organisatorisch goed verloopt, en dat de gestelde sportieve en maatschappelijke doelen kunnen worden bereikt.

De brede school biedt (naschoolse) programma's om (o.a.) de sociale ontwikkeling van het kind te bevorderen. Ook sport- en beweegprogramma's worden hiertoe ingezet. Het onderzoek heeft tevens de doelstelling meer inzicht te verkrijgen in de manier waarop de sociale kwaliteit van sport tot uiting komt binnen de sportactiviteiten van de brede school. Dit deel van het onderzoek zal zich voornamelijk richten op brede scholen in het voortgezet onderwijs. Thema's als sociale binding en waarden en normen zijn vrij actueel als het gaat om de jeugd van 12 tot 18 jaar, en het zijn binnen de brede school in het voortgezet onderwijs vaak genoemde doelstellingen.

De algemene vraagstelling van dit onderzoek luidt als volgt:

“Hoe worden sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school georganiseerd en met welke succes- en faalfactoren moet rekening worden gehouden om bij te dragen aan een effectieve sportstimulering onder de jeugd?

In welke mate dragen sport- en beweegactiviteiten bij tot het bereiken van sociaal-maatschappelijke doelstellingen in de brede school en in hoeverre zijn ze effectief?”

1.4 Relevantie

Het is theoretisch relevant om te onderzoeken hoe de invulling van sociale kwaliteit van sport wordt vormgegeven. Welke verbanden zijn te ontdekken tussen (na)schoolse sport en sociale kwaliteit van sport? Welke concepten hebben invloed op de maatschappelijke kwaliteit van sport- en bewegen in de brede school? Meer duidelijkheid wordt verkregen over hoe sportactiviteiten in schoolverband kunnen bijdragen aan maatschappelijke en sociale ontwikkelingen van kinderen en jongeren.

Bovendien wordt meer inzicht verkregen in theoretische modellen met betrekking tot effectieve jeugdsportstimulering binnen het onderwijs. Daarnaast vindt dit onderzoek aansluiting in onderzoeksthema's over kwaliteit van (school)sport en bewegingsonderwijs, processen van sociale integratie in en door sport en opvoeding door sport.

Het is relevant te onderzoeken of organisaties uit de BOS-driehoek beogen de sociale kwaliteit van sport in de praktijk tot uiting te brengen en hoe ze dit organiseren. De vele positieve maatschappelijke waarden die sport worden toegedicht worden vaak gebruikt ter verantwoording van sportbeleid en sportactiviteiten. Echter, er is geen duidelijkheid in hoeverre sportactiviteiten daadwerkelijk bijdragen aan deze maatschappelijke kwaliteiten van een individu of groep, en of men bij de invulling van sportactiviteiten bewust rekening houdt met de sociale waarden die worden nagestreefd. Daarnaast is het relevant te onderzoeken hoe men deze waarden denkt over te brengen. Inzicht in deze processen is relevant voor zowel onderzoekers als beleidsmakers.

Maatschappelijk gezien is het beschrijven en toetsen van sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school interessant, omdat deze kunnen bij dragen aan een effectieve sportstimulering. Sportstimulering speciaal gericht op de jeugd is van belang omdat hier een begin wordt gemaakt met de sportloopbaan van mensen. Sporten en/of bewegen is belangrijk vanwege haar vele positieve eigenschappen: sport als doel op zich is een goede vorm van vrijetijdsbesteding en goed bewegen is gezond. Sport heeft daarnaast een aantal positieve sociale en maatschappelijke kenmerken die men zich door sportbeoefening eigen zou kunnen maken. Sport binnen de brede school lijkt veel mogelijkheden te bieden om de jeugd succeservaringen in de sport te laten beleven.

Daarnaast is dit onderzoek maatschappelijk relevant, vanwege het inzicht dat wordt verkregen in relatief nieuwe vormen van integrale samenwerking. Hoewel schoolsport in de vorm van schooltoernooien al heel lang bestaat, worden de laatste jaren steeds meer bruggen gelegd met instanties buiten de school. Dit levert nieuwe vormen van samenwerking op, waar nieuwe kennis en vaardigheden te vinden zijn. Centraal in deze samenwerking staat de sportieve driehoek buurt, onderwijs en sport. Inzicht in de huidige vormen van samenwerking tussen verschillende disciplines op het gebied van sport- en beweegactiviteiten, kan een startpunt vormen voor een het optimaliseren van jeugsportstimulering, binnen en buiten de school. Om het beste uit deze samenwerking te halen is gedegen onderzoek een noodzakelijke voorwaarde. Dit onderzoek kan gezien worden als een 0-meting van sport in de brede school.

De resultaten van het onderzoek kunnen eveneens verwerkt worden in aanbevelingen naar scholen, gemeentes en instellingen, zodat deze hulp vinden bij het oplossen van knelpunten en bij het kwalitatief goed organiseren van sportieve activiteiten. Nieuwe inzichten en kennis van succesfactoren kunnen medewerkers motiveren, wat de samenwerking ten goede komt.

1.5 Opbouw van het rapport

Na dit inleidend hoofdstuk geeft hoofdstuk twee de belangrijkste ontwikkelingen weer op het gebied van de brede school. Eveneens geeft het informatie over samenwerking binnen de BOS driehoek. Hoofdstuk drie stelt een theoretisch kader van waaruit de probleemstelling van dit onderzoek wordt onderzocht. In hoofdstuk vier wordt de onderzoekswijze besproken. Hoofdstuk vijf en zes behandelen de resultaten van het onderzoek in respectievelijk het primair en het voorgezet onderwijs. Tenslotte geeft hoofdstuk zeven antwoord op de onderzoeksvragen en geeft algemene conclusies, waarna enkele aanbevelingen worden gedaan.

Hoofdstuk 2: Plaatsbepaling: buurt, onderwijs en sport

Dit hoofdstuk geeft een beschrijving van de achtergrond van de studie naar sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school. De brede school is een speciale setting, die anders is dan een school met alleen regulier onderwijs. Allereerst wordt een begripsomschrijving gegeven, aangevuld met de huidige stand van zaken. Aansluitend wordt de lokale 'sport-setting' van de brede school beschreven, middels de zogenoemde sportieve driehoek buurt, onderwijs en (jeugd)sport.

2.1 De brede school als educatief kader

In deze paragraaf wordt de omschrijving van brede scholen geschetst. Allereerst worden enkele definities besproken van een brede school, om duidelijk te maken wat het concept inhoudt. Vervolgens wordt voor het primair en voortgezet onderwijs de stand van zaken omtrent de brede schoolontwikkeling uiteengezet.

2.1.1 Begripsomschrijving

Een officiële definitie van de brede school bestaat niet. Dé brede school bestaat ook niet en het is bijna onmogelijk om het brede schoolconcept terug te brengen tot één omschrijving. De ministeries van OCW en VWS omschrijven een brede school als volgt: *'een netwerk in en om de school, waarbinnen leerkrachten onderwijs geven, terwijl andere professionals met hen samenwerken om kinderen op allerlei manieren meer kansen te geven.'* (OCW/VWS, 2000).

De essentie van de brede school is samenwerking. Het gaat er om dat professionals uit verschillende sectoren gezamenlijk vorm geven aan een sluitend netwerk van voorzieningen voor kinderen en hun ouders in de wijk (Oberon, 2001). Brede scholen kunnen antwoord geven op problemen in en rond onderwijs en welzijn en dienen zo een breed maatschappelijk belang. Ze kunnen bovendien op termijn tegemoet komen aan de overbelasting van het personeel van scholen en instellingen (OCW/VWS, 2000). Belangrijk kenmerk is dat het initiatief voor de brede school op lokaal niveau ligt en daar ook zal blijven (OCW/VWS, 2000).

Een iets uitgebreidere omschrijving is: *'een netwerk van onderwijs, zorg en welzijn rond kind en gezin, met als doel de bevordering van de ontwikkelingskansen van kinderen, en de bestrijding van achterstanden, in hun diverse leefmilieus.'* (Van Oenen, 2001). Studulski (2002, p. 17) geeft aan dat de brede school vooral een 'aanpak' is: *'een brede-schoolaanpak is een integrale en intersectorale aanpak rond de ontwikkeling van het kind, waarvoor instellingen in de buurt een kwalitatief en functioneel samenwerkingsverband aangaan, om de onderwijs- en ontwikkelingskansen van dat kind uiteindelijk te verbeteren.'* De brede school is hiermee een zienswijze en handelingskader.

Vanuit gemeenten komt recentelijk de roep om aanscherping van de soms al te globale definities (Oberon, 2003). De brede school is geen keurmerk, geen beschermde naam, en kan dus door iedere school worden gebruikt. Daarbij is het scholen zelf ook niet altijd duidelijk wanneer een school als brede school wordt bestempeld. Dit verschilt bijvoorbeeld per schoolbestuur, per gemeente of per stadsdeel. Duidelijk is dat er ingespeeld wordt op lokale situaties, en lokale situaties zijn zo verschillend dat iedere school of gemeente een eigen invulling geeft aan het concept. In een achterstandswijk bijvoorbeeld wordt de nadruk gelegd op zorgverbreding en achterstandsbestrijding, terwijl in een nieuwbouwwijk met voornamelijk tweeverdieners, de nadruk meer kan liggen op verrijking, opvang en vrijetijdsbesteding.

In de toekomst zal een keurmerk voor brede scholen niet achterwege blijven, maar voor dit onderzoek is dit van ondergeschikt belang. Het ministerie van OCW heeft recentelijk een onderzoek laten uitvoeren naar kwaliteitscriteria voor brede scholen, zodat een eerste aanzet voor de ontwikkeling van een brede school keurmerk is gegeven. Deze criteria zijn (Oberon/OOG, 2004) opgenomen in figuur 2.1.

Figuur 2.1: kwaliteitscriteria voor een brede school

1. Gezamenlijke visie	6. Doorgaande lijn
2. Het kind staat centraal	7. Nieuwe professionele houding
3. Ouders betrokken	8. Structurele aanpak
4. Maatwerk in de wijk	9. Geschikte en beschikbare ruimte
5. Multidisciplinaire samenwerking	10. Zichtbaar maken van resultaten

In het primair onderwijs is op dit moment de brede schoolontwikkeling steviger geworteld dan in het voortgezet onderwijs. Het is hier ook makkelijker aan te geven wanneer een brede school 'breed' is, en dat is meestal omdat hier een gemeentelijk initiatief of vergaande medewerking ten grondslag ligt. Dit is ook het uitgangspunt in dit onderzoek. In dit onderzoek wordt voor brede scholen in het voortgezet onderwijs niet uitgegaan van de gemeente; scholen die zichzelf profileren als brede school worden als zodanig meegenomen. Uiteraard word door de onderzoeker wel een aantal criteria gehanteerd. Uit bovenstaande criteria zijn dit vooral: het kind staat centraal, multidisciplinaire samenwerking, doorgaande lijn en een structurele aanpak die in een brede school aanwezig zullen zijn. Deze criteria worden onder andere zichtbaar in het (uitgebreid) naschools aanbod op de school.

2.1.2 Aanleidingen

Er zijn allerlei verschillende (lokale) aanleidingen en maatschappelijke ontwikkelingen die de brede schoolaanpak een plaats geven (Studulski, 2002). Vaak zijn er meerdere aanleidingen tegelijkertijd die de brede school hebben doen ontstaan in een gemeente. Uit een onderzoek naar brede scholen in Nederland blijkt dat de aanleiding om een brede school te starten veelal onder te verdelen is in twee categorieën (Oberon, 2001). De eerste categorie betreft het gemeentelijk beleid, waarbij gedacht kan worden aan het onderwijsachterstandenbeleid en het lokaal integraal jeugdbeleid. Vanuit deze gebieden worden velerlei nota's of verordeningen ontwikkeld die uitgevoerd worden in het kader van de brede school. De tweede betreft het ruimtelijk beleid, en wel met betrekking tot huisvestingsaspecten. Dit heeft te maken met huisvestingsproblemen van scholen en de daarop inspelende mogelijkheden tot vernieuwing/verbouwing. Op het moment dat deze mogelijkheden zich voordoen, wordt hierop ingesprongen door een multifunctionele accommodatie te ontwikkelen waarin de brede school, met haar partners, plaats kunnen nemen. Dit aspect geldt vooral in het basisonderwijs.

Er zijn ook andere aanleidingen te vinden. In het voortgezet onderwijs vinden scholen aanleidingen in (lokale) problemen met adolescentie jongeren of in het feit dat ze onderwijsvernieuwing door willen voeren. Scholen in het voortgezet onderwijs nemen vaak zelf het initiatief tot het 'verbreden' van hun onderwijsprogramma. Scholen zien de noodzaak om hun leerlingen een richting te geven in méér dan alleen hun cognitieve ontwikkeling.

Daarnaast kan de brede schoolgedachte ontstaan zijn vanuit goede voorbeelden uit de VS en Zweden (Studulski, 2002; www.bredeschool.nl). In beide landen is de brede school ontwikkeling ver gevorderd, zij het op verschillende manieren. In de VS gaat het om 'community-schools', die over het algemeen drie doelen hebben: begeleiding en kansen voor leerlingen verbeteren; gezinnen versterken; wijken gezonder maken (www.communityschools.org). De school functioneert als het sociale centrum van de wijk. Het is denkbaar dat brede scholen geïnspireerd op de community schools, in Nederland vooral in achterstandswijken te vinden zijn. In Zweden zijn brede scholen ontstaan uit de samenwerking tussen vrijetijdsvoorzieningen en onderwijs. Zweedse kinderen blijven de hele dag op school en alle scholen zijn er breed. De vrijetijdsvoorzieningen voor schoolgaande kinderen ontstonden in de jaren '60 en waren vooral bedoeld om werkende ouders bij te staan. Brede scholen in Nederland gebaseerd op het concept uit Zweden zouden kunnen vinden in sociaal-economisch sterkere wijken.

2.1.3 De brede school in het primair onderwijs

De ontwikkeling van brede basisscholen in Nederland is begonnen rond 1995 en is vanaf 2000 in een stroomversnelling geraakt. Het aantal gemeenten dat in Nederland aan de ontwikkeling van brede scholen werkt, heeft zich in 2003 gestabiliseerd, wat betekent dat ruim de helft van de gemeenten aan brede scholen werkt (Oberon, 2003). Opvallend is dat grote gemeenten in staat lijken de ontwikkeling van brede scholen door te zetten, maar veel kleinere gemeenten blijken te worstelen met voorbereidende werkzaamheden, zoals met de financiering, of de bouw van multifunctionele accommodaties. In het primair onderwijs zijn in 2003 naar schatting 500 brede scholen operationeel (Oberon, 2003). Het meest komen brede scholen voor in achterstandswijken in stedelijke gebieden.

Maar ook in andere wijken, zoals nieuwbouwwijken en dorpskernen, zijn de laatste jaren brede scholen in opkomst. Dit laatste kan erop duiden dat de brede schoolaanpak een middel is dat voor meerdere soorten problemen en/of lokale situaties inzetbaar is. Of is er misschien sprake van 'wildgroei'?

Hoewel uit onderzoek blijkt dat de programmering van scholen uit achterstandswijken en sociaal-economisch sterke wijken meer overeenkomsten vertonen dan verschillen (Oberon, 2003), lijkt zich binnen het primair onderwijs toch een aantal profielen te ontwikkelen. In de programmering van deze scholen wordt de nadruk gelegd op verschillende aspecten, waaruit de volgende profielen zijn ontstaan (van den Burgwal, 2002):

- achterstandsbestrijding
- opvang
- zorgverbreding
- wijk- en buurtgerichte school
- een brede sociale ontwikkeling van kinderen (verrijking)
- multifunctionele accommodatie

Met het aannemen (of ontstaan) van een van deze profielen speelt een school in op de lokale situatie en behoeften. In Rotterdam bijvoorbeeld, hebben vier openbare basisscholen besloten om op school extra veel aandacht aan sport en spel te gaan besteden en hebben zij zich verenigd in de stichting Sportieve Basisscholen Rotterdam².

Proces.

Multidisciplinaire samenwerking tussen partners uit verschillende sectoren geldt als het belangrijkste kenmerk van de brede school. Ook op beleidsniveau is er sprake van een toename van integrale aanpak en van samenwerking tussen verschillende afdelingen en beleidsterreinen, bijvoorbeeld in het kader van het intersectoraal jeugdbeleid. In het primair onderwijs wordt anno 2003 het meest samengewerkt met partners als de peuterspeelzaal, kinderopvang en welzijn; partners op het gebied van zorg zijn in opkomst (Oberon, 2003). In het aanbod voor 5-12 jarigen ligt de nadruk steeds meer op een gevarieerd activiteitenaanbod, bestaande uit opvang, zorg, sport en cultuur.

De voorbereiding van de brede school neemt een grote plaats in, waarbij met name de financiering van het geheel als meest belangrijk wordt gezien. In het merendeel van de gemeenten is nog geen evaluatie. Onder gemeenten, scholen en andere partners is het draagvlak voor de brede school groot. De participatie en het draagvlak van kinderen neemt toe en ook ouders worden steeds meer betrokken en de buurtbewoners hebben steeds meer inspraak (Oberon, 2003).

De projectorganisatie kent qua structuur in gemeenten veel overeenkomsten. De meeste gemeenten hebben een brede stuurgroep ingesteld die verantwoordelijk is voor de voortgang van het proces. Meestal maken ambtenaren, bestuurders en directies van scholen en instellingen daar deel van uit. Overleg vindt bijna altijd plaats op gemeentelijk niveau. Daarnaast is regelmatig overleg op locatieniveau en op wijk- en dorpsniveau. Van overleg of netwerken op regionaal of landelijk niveau is nog nauwelijks sprake. Het NISB heeft sinds een aantal jaren een netwerk opgebouwd voor brede scholen met een sport- en beweegaanbod en organiseert momenten van kennisuitwisseling voor deze groep.

2.1.4 De brede school in het voortgezet onderwijs

De brede schoolontwikkeling in het voortgezet onderwijs is erg recent. Vanaf het jaar 2000 is ongeveer de ontwikkeling van brede scholen in het voortgezet onderwijs in gang gezet. Zestien procent van de scholen in het voortgezet onderwijs (N=399) geeft in 2003 aan een brede school te zijn (Oberon, 2003b).

Vóór de brede schoolontwikkeling, hebben projecten in het kader van de Verlengde Schooldag (VSD) plaatsgevonden, welke als een voorloper van de brede school kunnen worden gezien. Dit landelijke experiment, dat van 1997 tot en met 2001 is uitgevoerd in zeven gemeenten, had als doelstelling programma's te ontwikkelen die bijdragen aan de sociale competentie en sociale binding van jongeren (Volman en van Erp, 2001). De VSD werd beschouwd als meer dan losse uurtjes naschoolse activiteiten. Duidelijk in het verlengde hiervan ligt de brede schoolontwikkeling. Deze richt zich hierbij nog meer op het bouwen van een netwerk van voorzieningen rond de jongeren. Of activiteiten een brede schoolstempel hebben, hangt meestal af van de fase waarin het lokale beleid verkeert (NIZW,

² <http://www.sportievasisscholenrotterdam.nl/>

2002). Er zijn nog maar weinig gemeenten waar sprake is van officieel lokaal brede schoolbeleid voor het voortgezet onderwijs, terwijl er evengoed toch sprake kan zijn van (aanzetten tot, ervaringen met) samenwerking. Het voortgezet onderwijs is meer autonoom in het vaststellen van het onderwijsprogramma. Kenmerkend voor het voortgezet onderwijs is daarom dat de brede school vaker een bottom-up ontwikkeling is, oftewel een initiatief van de school zelf. Het brede schoolconcept in het voortgezet onderwijs heeft hetzelfde doel als in het primair onderwijs, namelijk het vergroten van de ontwikkelingskansen van de jongeren. In het primair onderwijs heeft de gemeente een veel grotere rol dan in het voortgezet onderwijs.

Brede scholen in het voortgezet onderwijs kennen een sterkere inhoudelijke benadering. Waar het primair onderwijs meer bezig is met organisatorische en beleidskwesties, bijvoorbeeld over de ontwikkeling van multifunctionele accommodaties, lijkt het voortgezet onderwijs op dit moment voornamelijk geïnteresseerd in de inhoudelijke uitwerking van het concept van de brede school. Hiervan getuigt ook de aard van de doelen die uit een eerste onderzoek onder brede scholen naar voren kwam (Oberon, 2003). Deze doelen worden verder toegelicht in hoofdstuk drie. In hun programmering richt de brede school in het voortgezet onderwijs zich voornamelijk op de eerste twee leerjaren (de onderbouw) en het grootste deel van de brede scholen is een VMBO-school.

Proces.

Het merendeel van de brede scholen heeft personele capaciteit beschikbaar om de organisatie en uitvoering van het brede schoolaanbod te coördineren. Deze coördinator is meestal werkzaam binnen de schoolorganisatie. Het aantal uur dat deze persoon beschikbaar heeft varieert van 10 tot 20 uur per week voor de gehele coördinatie van de brede school (Oberon, 2003b).

Soms wordt bij de organisatie van het brede school programma gebruik gemaakt van 'makelaars'; instellingen die als intermediair tussen school en uitvoerder opereren (Oberon, 2003b). Zij bieden scholen een aanbod van projecten, programma's en/of uitvoerders, leggen contacten en coördineren de uitvoering. Het zijn vaak sectorgebonden instellingen, zoals een stichting voor sportstimulering of welzijnsorganisatie. Sportconsulenten bijvoorbeeld hebben de taak verschillende partijen bijeen te brengen om een gezamenlijk sportprogramma aan te bieden. De makelaar in de brede school kan een sportconsulent zijn, maar ook een welzijnsstichting, of een onafhankelijk persoon. Als een school duidelijk inzet op sport en bewegen, zal de sportconsulent de rol van makelaar goed kunnen vervullen.

Doordat de ontwikkeling van brede scholen in het voortgezet onderwijs zo recent is, zijn er nog weinig landelijke gegevens bekend over de programmering en samenwerkingspartners. Over de rol van sport in de brede school in het voortgezet onderwijs is nog bijna niets bekend. Dit onderzoek zal deze rol nader belichten.

2.2 Samenwerking in beleid en uitvoering binnen de BOS driehoek

Sport- en beweegactiviteiten voor de jeugd vinden op beleids- en uitvoeringsniveau veelal plaats in de driehoek buurt, onderwijs en sport. De laatste jaren wordt de betekenis van samenwerking in de sportieve driehoek benadrukt door de rijks- en gemeentelijke overheid (VWS 1996, 1999 en 2004). Door middel van de breedtesportimpuls stuurde het ministerie van VWS aan op effectievere en efficiëntere deelname aan bewegingsactiviteiten. Bovendien moesten sportprojecten een duidelijke maatschappelijke waarde uitdragen om in aanmerking te komen voor financiering. Het méér laten bewegen van de jeugd is niet meer voldoende als (enige) doelstelling voor sportprojecten. De sport wordt door de politiek meer en meer aangesproken op maatschappelijke verantwoordelijkheid (van den Heuvel en van der Poel, 1999). De regeling breedtesportimpuls vond eind 2004 een vervolg in de BOS-regeling. In deze paragraaf wordt de rol van de BOS-partners toegelicht in het licht van sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school.

2.2.1 Buurt, gemeente en welzijn

Gemeenten hebben een duidelijke rol in de randvoorwaardelijke sfeer van het sport- en beweegaanbod binnen brede scholen, met name op het gebied van financiën (subsidies) en ruimtelijke ordening. In het primair onderwijs heeft ze bovendien ook een coördinerende taak en de rol van de gemeente is groter dan in het voortgezet onderwijs. Vanuit het landelijk beleid wordt een gemeente gestimuleerd om bruggen te slaan tussen verschillende sectoren (VWS, 1996 en 1999). Op

beleidsniveau vindt deze sectoroverstijgende samenwerking in het sport- en beweegaanbod op scholen plaats tussen de afdelingen welzijn, onderwijs en sport.

Voor lokale overheden is de brede school een beleidsconcept dat zij aangrijpen om samenwerkingsvormen meer structureel te stimuleren en te subsidiëren (van Oenen, 2003). De brede school past in een Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid, Grote Steden Beleid of een integraal jeugdbeleid.

Naast de gemeente speelt ook de buurt of wijk van de brede school een rol. Een brede school heeft een buurtgericht karakter, dat wil zeggen dat zij het schoolgebouw 's avonds kan openstellen voor buurtactiviteiten of zelfs aanbod creëert voor buurtbewoners. Leerlingen van het primair onderwijs wonen in de buurt en scholen proberen hun ouders ook meer te betrekken.

Naast buurtbewoners spelen de ouders van leerlingen ook een rol in de brede school. Scholen willen ouders meer betrekken, door ze te informeren en te raadplegen over de brede school. Zo komt de brede school tegemoet aan onderwijsoverstijgende vragen, bijvoorbeeld op het gebied van opvoedingsondersteuning, educatie en vrije tijd. Brede scholen spelen ook in op behoeften van tweeverdieners, bijvoorbeeld door het aanbieden van tussen- en naschoolse opvang (Oberon, 2003).

De sociaal-demografische kenmerken van de bewoners bepalen, met name in het primair onderwijs, grotendeels het leerlingenprofiel van de betreffende school. De ontwikkelingskansen in de vrije tijd van kinderen zijn niet bepaald gelijk verdeeld over de samenleving. Sommige kinderen kunnen deelnemen aan allerlei clubjes en verenigingen, terwijl andere zich vooral op straat of thuis moeten vermaken (van Oenen, 2003). Voor de laatste categorie kinderen speelt de brede school een belangrijke rol wat betreft het laten kennismaken met vormen van vrijetijdsbesteding en derhalve ook met sport en bewegen. Deze kinderen zijn vooral te verwachten in achterstandswijken.

Ideeën over de relatie tussen de wijk en brede school zijn nog weinig uitgekristalliseerd (van Oenen, 2003). De aandacht voor leefbaarheid in de stad en wijk en voor het belang van recreatiemogelijkheden dicht bij huis neemt toe. Het zou kansen kunnen bieden voor de lokale sport, met name voor sportorganisaties die zich in de wijk bevinden. Scholen zoeken steeds meer de samenwerking met sportverenigingen om buitenschoolse activiteiten aan te bieden (van der Heuvel en van der Poel, 1999) in de nabijheid van de school. Zo wordt het mogelijk dat de jeugd vanuit school naar de training kan gaan of gewoon zelf kunnen sporten. Tevens kunnen sport- en beweegactiviteiten als opvang dienen, waardoor de kans op overlast van hangjongeren en kleine criminaliteit in de buurt wordt verkleind (L'abée en Dijk, 2003).

Een andere mogelijke partner op sport- en beweeggebied in de brede school is de GGD. De GGD zou in samenwerking met brede scholen in kunnen spelen op toenemend overgewicht bij kinderen en jongeren. Er is nog weinig bekend over samenwerkingsverbanden tussen GGD en de brede school. Het is niet waarschijnlijk dat deze partij momenteel een grote rol heeft in het sportaanbod op de scholen.

2.2.2 Onderwijs: bewegingsonderwijs en schoolsport

De school heeft de vensters naar de samenleving opengegooid en wil steeds meer een functie vervullen in de gemeenschap (Boetes en van Dijk, 2003). De ouderwetse gymnastieklessen waren erg aanbodgericht, maar tegenwoordig wordt het bewegingsonderwijs en de schoolsport steeds meer ingericht in aansluiting op de leefwereld van de jeugd. Zo hoopt men bij de jongeren een positieve attitude ten aanzien van sport te ontwikkelen, zodat een begin wordt gemaakt met een leven lang bewegen. Het grootste voordeel ten aanzien van sportstimulering onder jongeren in het onderwijs is het grote bereik dat de school heeft. Nagenoeg alle jeugd kan worden bereikt, in een pedagogisch gunstig klimaat.

De taak van het bewegingsonderwijs is om scholieren voor te bereiden op een verantwoorde en kansrijke deelname aan de bewegingscultuur tijdens en na afloop van hun onderwijsloopbaan. Sport en bewegen neemt een zodanige plaats in de samenleving in, dat het onderwijs hier wel op moet voorbereiden. Het onderwijs heeft in 2000 ook voor het bewegingsonderwijs kerndoelen en eindtermen geformuleerd en het aanbod voor de leerlingen geactualiseerd. Lichamelijke opvoeding kan nu ook als eindexamenvak worden aangeboden in het voortgezet onderwijs.

Sportactiviteiten buiten het lesrooster kunnen bruggen slaan tussen de sportbeoefening op school en latere sportactiviteiten. Via schoolsport kunnen groepen jongeren bereikt worden die anders niet (meer) aan sport doen. Schoolsport heeft het voordeel dat een diepgaande introductie in de sport- en bewegcultuur kan worden bereikt, en dat deze introductie onder pedagogisch-deskundige begeleiding plaatsvindt (Raad voor het Jeugdbeleid, 1995). Deze introductie is het meest ideaal wanneer hiervoor een vakleerkracht beschikbaar is, vanwege de aanwezigheid van zowel pedagogische als sportieve kennis. Schoolsport roept wel een aantal vragen op. Bereikt een school met haar naschools sportaanbod ook niet-sporters? Kennen de scholen de mate van bewegingsactiviteit van hun leerlingen? En in hoeverre worden activiteiten op elkaar en op de lestijden afgestemd, zodat een optimaal bereik kan worden gerealiseerd?

2.2.3 Sport: jeugdsport en de sportorganisaties

Ongeveer tweederde van de Nederlandse jeugd is lid van een sportvereniging (L'abée, 2001). Hoewel de jeugd vaker lid is van een sportvereniging dan ouderen, is er een daling te constateren onder de oudere jeugd (Breedveld, 2003). In tabel 2.1 is deze ontwikkeling te zien.

Tabel 2.1: overzicht van lidmaatschappen van sportverenigingen onder de jeugd in verschillende leeftijdscategorieën

	Lidmaatschap sportvereniging (%)		
Leeftijd	1991	1995	1999
6-11	66,3%	64,3%	68,0%
12-15	73,0%	67,5%	65,1%
16-18	59,9%	59,6%	52,8%

Bron: SCP (AVO '91-'99)

Een groot deel van de Nederlandse jeugd blijft toch nog buiten beeld. Hierbij gaat het vaak om specifieke groepen, zoals jongeren uit achterstandswijken. Kennelijk lukt het verenigingen nog niet om in te spelen op de wensen en mogelijkheden van deze groepen. Verenigingen zouden van sport- en beweegactiviteiten op brede scholen gebruik kunnen maken, om deze wensen en kenmerken te achterhalen, zodat ze in de toekomst meer vraaggericht kunnen werken. De vraag is wel of verenigingen dat willen en/of kunnen.

Sportverenigingen nemen in het gemeentelijk (sport)beleid een vrij prominente plaats in. "De kurk waarop het sportaanbod op lokaal niveau drijft is de sportvereniging." (van der Poel, 2003, p. 45). Ze worden ondersteund door gemeenten door middel van subsidies. De algemene opinie is dat sportverenigingen de lokale gemeenschap versterken, zorgen voor binding met de wijk of gemeente, een bijdrage leveren aan de sociale integratie en aan de ontwikkeling van een persoon in de vorm van zelfontplooiing, sociaal vertrouwen en besef van regels, normen en waarden. De sportvereniging wordt zelfs dikwijls het derde opvoedingsmilieu genoemd, na het gezin en het onderwijs (Duijvestijn, 2001). Sportverenigingen lijken dan ook een ideale partner in het sport- en beweegaanbod van brede scholen en kunnen de maatschappelijke kwaliteit van deze activiteiten verbeteren. Deze instrumentele waarde van sport wordt doorgaans vooral benadrukt door de overheid en andere maatschappelijke instellingen. De sportsector zelf heeft echter vooral sportintrinsieke doelstellingen.

De brede school in het primair onderwijs heeft een sterk buurtgericht karakter. De kinderen wonen in de buurt en hun leven speelt zich er grotendeels af. Van oudsher zijn verenigingen ook buurtgerichte instellingen. De sportaccommodatie staat in de buurt en de brede school zou hier gemakkelijk gebruik van kunnen maken. Dit is een reden te meer waarom de verenigingen goede partners kunnen zijn, want de faciliteiten zijn in deze accommodaties vaak beter dan in het gymlokaal op school. Tegenwoordig lijken sportverenigingen hun leden ook uit een grotere radius te halen en zijn ze minder buurt- of wijkgebonden. Dit is wellicht afhankelijk van het soort sport, er zijn bijvoorbeeld nu eenmaal meer voetbalverenigingen dan honkbalclubs. Bovendien zijn veel sportaccommodaties, waar veel verenigingen hun 'thuishonk' hebben, verplaatst naar de rand van de stad door de toegenomen druk op ruimte (o.a. van der Poel, 2001). Dit kan, zeker voor basisscholen, (vervoers)problemen opleveren wanneer zij gebruik willen maken van accommodaties buiten hun eigen gymzaal.

Naast de georganiseerde sport (in de vorm van sportverenigingen) zijn partners uit de anders georganiseerde sport mogelijk. Zoals eerder aangegeven is op landelijk niveau een terugval in lidmaatschap van sportverenigingen merkbaar onder jongeren. Als alternatief wordt vaker gekozen

voor de meer vrijblijvende vormen van sport, zoals skaten of sporten in fitnessclubs. Deze sporten spelen in op trends als de toegenomen vraag naar kwaliteit, service en klantgerichtheid (Duijvestijn, 2001). Vaak gaat het hier om commerciële sportaanbieders, zoals een sportschool. De rol van de anders georganiseerde sport binnen de brede school is nog onbekend. In hoeverre werken brede scholen ook samen met bijvoorbeeld dansscholen, fitnesscentra of klimhallen?

2.3 Tot slot

Dit hoofdstuk dient als achtergrondinformatie voor de centrale vraagstelling van het onderzoek. Duidelijk is geworden wat een brede school is en wat de stand van zaken op dit moment is. De brede school is een jong verschijnsel en nog sterk in ontwikkeling. Bovendien zijn in dit hoofdstuk de belangrijkste partners voor het organiseren van sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school behandeld. Wat de rol van sport en bewegen kan zijn, wordt in het volgende hoofdstuk nader besproken.

Hoofdstuk 3: Theoretisch kader

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag, beschrijft dit hoofdstuk een theoretisch kader vanwaaruit de probleemstelling benaderd wordt. Reeds verzamelde kennis en inzichten uit de sociaal wetenschappelijke sport- en welzijnsliteratuur, worden hierbij uiteengezet, zodat een gedegen basis voor het onderzoek ontstaat, van waaruit gedetailleerdere onderzoeksvragen geformuleerd kunnen worden.

In dit hoofdstuk zal op zoek worden gegaan naar de belangrijkste concepten die van invloed zijn op de organisatorische en maatschappelijk succesvolle sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school. Het hoofdstuk kijkt sport en bewegen vanuit de maatschappelijke kwaliteiten van sport en vanuit de sociale kwaliteit die de brede school nastreeft ten aanzien van de ontwikkeling van de leerlingen. Tevens worden mogelijke beperkingen en kwaliteiten van de verschillende samenwerkingspartners toegelicht, evenals overige gebieden waar knelpunten en succesfactoren zich voor kunnen doen.

3.1 Kwaliteit van sport- en beweegactiviteiten in de brede school

Wanneer zijn sport- en beweegactiviteiten organisatorisch in orde én maatschappelijk succesvol? Van Bottenburg e.a. (1997) onderscheidden in hun betoog over een structurele aandacht voor kwaliteit in de sport twee soorten kwaliteit: interne en externe kwaliteit van sport. In de eerste plaats is het van belang dat het sportaanbod intern goed in elkaar steekt. Interne kwaliteit bestaat uit weer twee dimensies: de product- en proceskwaliteit van sport. Het naschools sportaanbod in het kader van de brede school moet voldoen aan specificaties vanuit de sport- en onderwijssector en succesvol zijn voor de leerlingen (productkwaliteit). Daarnaast moet het efficiënt en effectief verlopen (proceskwaliteit). Het (her)kennen van knelpunten waar verbetering mogelijk is, en succesfactoren die uitgebuit kunnen worden, is van belang om de interne kwaliteit te optimaliseren. Om deze te kunnen achterhalen is het belangrijk verschillende componenten van de sport- en beweegactiviteiten nader te bekijken. Zo kan bekeken worden welke knelpunten c.q. succesfactoren er liggen in bijvoorbeeld de voorbereiding, het soort activiteiten of de samenwerking. Interne kwaliteit van sport- en beweegactiviteiten in de brede school kent meerdere kwaliteitsaspecten die onder product- en proceskwaliteit geschaard kunnen worden. In dit onderzoek ligt de nadruk op proceskwaliteit, mede omdat samenwerking (binnen BOS) een belangrijke component binnen de brede school. Samenwerking kan zelfs deel uitmaken van de externe kwaliteit; het dient tenslotte een maatschappelijk doel, namelijk een sluitend netwerk van voorzieningen ontwikkelen rondom de jongere.

In dit onderzoek wordt de productkwaliteit geanalyseerd, omdat deze informatie geeft over de stand van zaken met betrekking tot de sportactiviteiten in brede scholen.

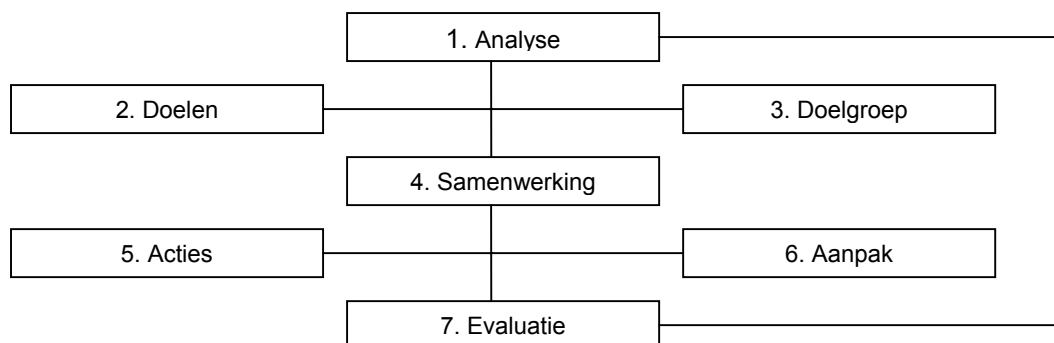
Naast de interne kwaliteit van sport, zijn er ook twee externe kwaliteitsdimensies te onderscheiden, te weten de maatschappelijke kwaliteit en de gebruikerskwaliteit. De maatschappelijke kwaliteit van sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school wordt in paragraaf 3.4 van dit hoofdstuk behandeld. Gebruikerskwaliteit betreft de mate waarin de sport- en beweegactiviteiten afgestemd zijn op de behoeften en verwachtingen van de leerlingen. De laatste tijd is in de jeugdsport, en ook in het bewegingsonderwijs, steeds meer aandacht om de gebruikerskwaliteit voor jongeren te verhogen. Daarin speelt jeugdparticipatie ook een belangrijke rol, met name bij jongeren van 12 tot 18 jaar.

In dit onderzoek ligt de nadruk meer op maatschappelijke kwaliteit van de sportactiviteiten in de brede school, dan op gebruikerskwaliteit. Sport wordt dikwijls in verband gebracht met positieve maatschappelijke waarden en de brede school vervult een belangrijke (nieuwe) maatschappelijke functie. De laatste jaren is veel aandacht besteed aan de verhoging van de gebruikerskwaliteit van sportactiviteiten voor jongeren. Bovendien kunnen docenten betrekkelijk makkelijk de wensen en verwachtingen van hun leerlingen inventariseren. Gebruikerskwaliteit wordt in dit onderzoek vanwege bovenstaande redenen relatief minder belicht.

Jeugdsportbeleid en sportstimulering zijn onderwerpen waar met het oprichten van de stichting Jeugd in Beweging in 1996 structureel plaats is verworven in het sportbeleid. In 2001 werd met medewerking van vele deskundigen op het gebied van jeugdsport en bewegingsstimulering een model ontwikkeld dat alle facetten van effectieve sportstimulering in zich heeft (Duijvestijn, Faber en Stegeman (red.) 2001). Dit zogenoemde CHESS-model (checklist effectieve sportstimulering) kan gebruikt worden als

stappenplan voor het ontwikkelen van sportstimuleringsactiviteiten, maar ook als evaluatiemodel. Het is een methode om de kwaliteit en effectiviteit van sport- en bewegingsstimulering onder de jeugd te verhogen. In dit onderzoek zal dit CHESS-model gebruikt worden om inzicht te krijgen in succesfactoren en knelpunten bij de organisatie van sport- en beweegactiviteiten binnen brede scholen. Bovendien wordt hiermee meer inzicht verkregen in de product- en proceskwaliteit evenals in de maatschappelijke kwaliteit van de sport- en beweegactiviteiten. In figuur 3.1 wordt het CHESS-model gepresenteerd.

Figuur 3.1 CHESS-model

Onder deze zeven componenten zijn bruikbare inzichten uit de theorie en praktijk samengebracht. Het doorlopen van deze cyclus helpt de kwaliteit en effectiviteit van sport- en beweegactiviteiten te verbeteren. In dit onderzoek zal het CHESS model als leidraad dienen bij de dataverzameling. Het wordt gebruikt om een onderzoeksinstrument samen te stellen. Bovendien wordt een aantal belangrijke componenten uit de CHESS cyclus, die het meest van belang zijn in de brede school, in dit hoofdstuk nader bestudeerd.

3.2 Doelen van brede scholen: organisatorisch en maatschappelijk.

De tweede stap uit de CHESS cyclus betreft het vaststellen en formuleren van doelstellingen. Een brede school formuleert overkoepelende doelstellingen die voornamelijk gelden voor de leerlingen. Zij vormen de basis waarvoor sport (en andere activiteiten) in de programmering worden opgenomen. Doelstellingen speciaal voor het sportaanbod op brede scholen zijn nog onbekend, zodoende wordt eerst ingegaan op de algemene doelstellingen van de brede school in het primair en voortgezet onderwijs.

Uit analyse van doelstellingen van brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs (Oberon, 2003 en 2003b), blijkt dat de hoofddoelstelling voor brede scholen luidt: '*de ontwikkelingskansen van de leerlingen vergroten*'. Dit doel is breed; het duidt op een ontwikkeling van de leerling die verder gaat dan cognitieve ontwikkeling alleen en die het voorbereidt op (zelfstandige) deelname aan de maatschappij. De doelen staan in nauwe relatie met de manier waarop scholen hun activiteiten programmeren. De bedoeling is dat een leerling de kans krijgt zich niet alleen te ontwikkelen op het cognitieve vlak, maar dat er meer aandacht is voor de sportieve, creatieve en sociale ontwikkeling van leerlingen. Daartoe wordt vaak een uitgebreid aanbod op deze vlakken ontwikkeld. Bovendien houdt deze hoofddoelstelling verband met achterstandsbestrijding. Het vergroten van kansen wordt in de eerste plaats bewerkstelligd voor leerlingen die in hun omgeving relatief weinig ontwikkelingskansen hebben.

In het *primair* onderwijs worden, naast de hoofddoelstelling, nog de volgende doelen nagestreefd (Oberon, 2003):

- Samenwerking tussen instellingen verbeteren
- Doorgaande lijn realiseren
- Sluitend netwerk rond het kind creëren
- Multifunctioneel bouwen

Naast inhoudelijke doelstellingen zien we bij het primair onderwijs ook een aantal doelstellingen van organisatorische aard. Gevaar is dat wanneer scholen te veel nadruk op organisatorische doelen

(moeten) leggen, de inhoudelijke uitvoering in de knel komt. Voor het sportaanbod zou dit bijvoorbeeld kunnen betekenen dat men genoeg neemt met 'als er maar wat georganiseerd kan worden'.

Doelstellingen in het voortgezet onderwijs hebben vaak betrekking op de specifieke problemen van adolescentie jongeren en zijn meer sociaal-maatschappelijk van aard. '*Het bevorderen van de sociale competentie van de leerlingen*' is de meest geformuleerde doelstelling. Hierbij gaat het om het ontplooiën van (sociale, sportieve en creatieve) talenten van leerlingen, het bevorderen van een positief zelfbeeld, zelfrespect en zelfvertrouwen en aandacht voor waarden en normen. Daarnaast worden de volgende doelstellingen het meest geformuleerd (Oberon, 2003b):

- Het versterken van de binding met school; leerlingen moeten de school ervaren als een veilige (leer)omgeving waar ze zich thuis voelen.
- Het bevorderen van sociale participatie; bijvoorbeeld in de vorm van het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding, en het bevorderen van de doorstroming naar verenigingen. Leerlingen toerusten om hun weg te vinden in de maatschappij.
- Schoolprestaties verbeteren; studievaardigheden ontwikkelen en 'leren-leren'.

Een aantal van bovenstaande doelstellingen heeft een preventieve rol. Het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding gaat vaak samen met het voorkomen van overlast van jongeren in de wijk. Het vergroten van de binding met de school moet leiden tot het voorkomen of terugdringen van vroegtijdig schooluitval.

Het brede school programma wordt ingezet om deze doelstellingen te bereiken. Brede scholen bieden verschillende combinaties van onderwijs, opvang, zorg, sport en cultuur voor de diverse doelgroepen. Sport wordt opgenomen in de programmering van bijvoorbeeld een Verlengde Schooldag en/of ingebed in onderwijsprogramma's. De vraag is of het opnemen in een programma alleen voldoende is. Hoe concretiseren scholen hun doelstellingen?

De brede scholen en gemeenten nemen soms, voornamelijk in het basisonderwijs, een school in Zweden of de VS als voorbeeld voor de verbreding van hun eigen school. Er worden studiereizen ondernomen, waar scholen inspiratie op kunnen doen voor hun eigen situatie. Dit geldt ook voor goede voorbeelden in eigen land. Een kanttekening hierbij vormt het feit dat gemeenten en/of brede scholen in Nederland initiatieven gaan 'nadoen'. Het lijkt er soms op dat situaties worden gekopieerd, terwijl de brede schoolontwikkeling juist een ontwikkeling zou moeten zijn die aangepast wordt aan de lokale situatie van een school. Ook zou de ontwikkeling van een brede school (mede) van onderaf, dus vanuit school of wijk, moeten ontstaan.

Gemeenten kunnen eveneens in deze valkuil van 'nadoen' lopen, door bijvoorbeeld een brede schoolsubsidie te ontwikkelen en zo scholen min of meer te verplichten zich te 'verbreden', zodat zij deze geldelijke stimulering kunnen ontvangen. Gevaar is dan dat de brede school niet de juiste oplossingen en voorzieningen biedt waar de betreffende school of wijk behoefte aan heeft.

Gemeenten zijn, op papier, autonoom in de vormgeving van het sportbeleid, zowel wat betreft de organisatorische als de inhoudelijke kant ervan (van der Poel, 2003). Echter, stimuleringsregelingen van de rijksoverheid sturen in zeer grote mate het handelen van de gemeente. Gemeenten krijgen geen financiële middelen als plannen niet binnen de door het rijk vastgestelde kaders van deze regelingen passen. Bij sport- en beweegprojecten gaat het dan vooral om de sociale meerwaarde. Het is mogelijk dat doelstellingen van scholen sterk beleidsgestuurd zijn.

De belangstelling voor sociale competentie binnen onderwijs en welzijn groeit. Vaker dan over sociale competenties zelf, gaat de discussie over het *gebrek* aan sociale competentie (van Oenen, 2001). Voorbeelden vanuit het VMBO over het gebrek aan normen en waarden onder de jeugd, zijn recentelijk discussie geweest van de politiek en de media.

Om dit gebrek aan sociale competenties te bestrijden, wordt ook wel eens gesproken van 'het uitbreiden van het sociaal handelingsrepertoire' (van Oenen, 2001; Dirks e.a., 2003). Om zich maatschappelijk goed te kunnen redden, moeten leerlingen tegenwoordig kunnen optreden in veel verschillende situaties en rollen, en kunnen omgaan met daarbij horende verschillen in sociale verwachtingspatronen (van Oenen, 2001). Hiervoor is een groot sociaal handelingsrepertoire nodig.

Sociale competentie lijkt deel uit te maken van de algemene ontwikkeling die belangrijk is voor iedereen in de samenleving. In het jaar 2000 zijn er twee beleidsnotities verschenen waarin de

ontwikkeling van sociale competentie als doelstelling voor het onderwijs wordt opgevoerd³. Sociale vaardigheden zijn dan ook opgenomen in de kerndoelen geformuleerd voor het onderwijs. Er lijkt een noodzaak te zijn ontstaan om huidige onderwijsactiviteiten kwalitatief beter in te richten met het oog op sociale ontwikkelingsaspecten. De brede school speelt hierop in.

Sociale competentie hangt samen met sociale binding. Door meer aandacht voor het ontwikkelen van sociale competenties bij jongeren, proberen scholen onder andere de sociale binding (bijv. van de leerling met school en tussen de leerlingen onderling) te bevorderen. Bij sociale competenties gaat het om vaardigheden die verbonden zijn met attituden. Bij attituden gaat het om zelfvertrouwen, betrokkenheid en inzet; bij vaardigheden gaat het om zelfsturing, communicatief handelen en oplossingsgericht handelen (Appelhof en Walraven, 2003). Sociale competentie is nodig om sociale banden aan te gaan (Volman en van Erp, 2001). Sociale banden met het gezin, vriendengroep, school en uiteindelijk met de maatschappij. Maar deze relatie gaat verder: door te participeren in sociale verbanden worden weer sociale competenties ontwikkeld. Sociale binding en sociale competentie zijn dan doelen, waaraan gewerkt kan worden via een spiraal waarin steeds meer sociale competentie en nieuwe sociale banden ontstaan (Volman en van Erp, 2001). Sport- en beweegactiviteiten in de brede school kunnen gezien worden als specifieke sociale verbanden. Meedoen aan een naschools volleybalprogramma leidt idealiter tot meer sociale competentie (zoals zelfvertrouwen en het kunnen samenwerken) en vervolgens tot meer motivatie om in (andere) sociale verbanden te participeren (idealiter ook buiten school- en/of sportverband).

Doelstellingen speciaal voor het sportaanbod in het kader van de brede school zijn onbekend. Deze zullen met name in het verlengde liggen van de doelstellingen die een school hanteert in het kader van de brede school. Sport is dan een middel om deze doelstellingen, vaak sociale doelstellingen, te bereiken.

Scholen kunnen ook sportspecifieke doelstellingen hebben. In het kader van het achterstandenbeleid, is het mogelijk dat ze de naschoolse sport ook als doel inzetten. Leerlingen die thuis in hun vrije tijd niet sporten of bewegen, krijgen in schoolverband gelegenheid om hier kennis mee te maken, of gewoon bezig te zijn met een zinvolle vrijetijdsbesteding.

3.3 Interne kwaliteit: lokale samenwerking binnen BOS

Alle stappen uit de CHESS cyclus dragen bij aan het slagen van het sportaanbod op een brede school. In deze paragraaf wordt vooral de (lokale) samenwerking nader belicht, omdat samenwerking de spil is waar de brede school om draait. Samenwerking is onderdeel van de proceskwaliteit van sport- en beweegactiviteiten in de brede school en kan vele voordelen bieden. Door samen te werken worden de mogelijkheden voor jeugdsportstimulering verruimd (Duijvestijn, 2001). Een breder aanbod geeft meer keuzemogelijkheid voor jeugd en jongeren. Door samenwerking kan efficiënter worden gewerkt en ontstaat er meer samenhang in het sportaanbod voor de jeugd. Samenwerking is echter niet altijd even gemakkelijk. Vanuit verschillende sectoren werken professionals samen, met elk hun eigen visie en doelstellingen. De verschillen kunnen leiden tot moeizame situaties.

In hoofdstuk twee zijn al mogelijke samenwerkingspartners naar voren gekomen, evenals hun mogelijke rol. In deze paragraaf wordt meer ingegaan op deelgebieden waar samenwerking mogelijk is en waar succes- en faalfactoren zich mogelijk etaleren. Daarnaast wordt ingegaan op mogelijke kwaliteiten en beperkingen van verschillende partners op het gebied van stap vijf (Acties) en zes (Aanpak) uit de cyclus. Binnen deze aspecten wordt duidelijk wat, en hoe, de scholen organiseren op het gebied van sport, wat belangrijk is voor beantwoording van de centrale vraag van dit onderzoek.

3.3.1 Knelpunten en succesfactoren in samenwerking

In een netwerkorganisatie als de brede school zijn veel verschillende organisaties en instanties betrokken. Op sport en beweeggebied werken scholen vooral samen met partners binnen de sportieve driehoek buurt, onderwijs en sport. Samenwerking kan plaatsvinden binnen een aantal deelgebieden. NISB heeft een vijftal deelgebieden van duurzame samenwerking geformuleerd, gebaseerd op de ervaring van vele projecten (NISB, 2004). De belangrijkste knelpunten en

³ Te weten: de brief aan de Tweede Kamer van de staatssecretarissen van OCenW en VWS over de brede school, en de nota *Aan de slag met onderwijskansen* van staatssecretaris Adelmund.

succesfactoren zijn hier te verwachten. Aan de hand van deze aspecten worden belangrijke concepten die invloed hebben op sport- en beweegactiviteiten in de brede school toegelicht.

Lokale sportstructuur en organisatie.

Van der Poel en van den Heuvel (1999) geven in hun beleidsgerichte toekomstverkenning aan dat als gevolg van sociaal-culturele en tijd-ruimtelijke veranderingen er andere organisatievormen van de sport zullen ontstaan. In dit verband noemen zij ook samenwerkingsverbanden tussen sportverenigingen en onderwijsinstellingen. Afhankelijk van het karakter, de duur en intensiteit van de samenwerking is het wenselijk om toe te groeien naar een andere organisatievorm (NISB, 2004). De samenwerking in de brede school kan leiden tot een nieuwe lokale sportstructuur. De vraag is in hoeverre brede scholen al duurzaam samenwerken met externe organisaties. Gezien de jonge leeftijd van de brede school kan het zijn dat dit nog een stap te ver is. Onderzocht wordt met welke partners de brede school samenwerkt uit de georganiseerde en anders georganiseerde sport (zoals een sportbuurtwerker, sportservicecentrum, een sportconsulent etc.) Georganiseerde en anders georganiseerde sport kunnen, evenals het bewegingsonderwijs, hun bijdrage leveren aan een succesvolle product- en proceskwaliteit van een sport- en beweegaanbod in de brede school.

De school zelf wordt gezien als 'de spin in het web', van waaruit de brede schoolprogrammering wordt vastgesteld. Met het onderwijs als middelpunt, vindt de school wellicht niet direct een brug met sport, waardoor er een initiator nodig is die sport en bewegen in de programmering op wil nemen. Deze persoon kan een vakleerkracht bewegingsonderwijs zijn, of, indien deze niet beschikbaar is op een school, een ander (sportief) lid van het schoolteam. Deze initiator treedt vaak op als kartrekker, waar hij of zij de rol van organisator, aanspreekpunt én uitvoerder op zich neemt. Een valkuil is echter, dat het sportaanbod volledig afhankelijk kan worden van deze persoon, wat de continuïteit van het sport- en beweegaanbod in gevaar brengt. Het is belangrijk afhankelijkheid van één persoon te voorkomen (Duijvestijn, 2001).

Samenwerking in organisatie betekent dat een duidelijke rol- en taakverdeling nodig is. Hiervoor is het belangrijk dat taakverdelingen, werkwijze en organisatie op papier komen te staan (Duijvestijn, 2001). Alvorens dit kan, zal er eerst een breed draagvlak moeten zijn onder alle partners, en overeenstemming over ieders taken en verantwoordelijkheden. Dit proces vergt tijd, waardoor het mogelijk is dat scholen hier met hun partners niet lang (genoeg) bij stil staan. Dit kan tot gevolg hebben dat snelle, maar ineffectieve beslissingen over doelen, acties en aanpak worden genomen, wat ten koste gaat van de kwaliteit van het sportaanbod binnen de school.

Kader.

Met kader wordt in deze rapportage bedoeld: alle (mogelijke) medewerkers aan sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school, zowel uitvoerend, coördinerend als beleidsmatig.

Medewerkers van scholen, wijkcentra en sportverenigingen beschikken ieder over specifieke kennis en vaardigheden. Optimale samenwerking ontstaat als het kader niet alleen vanuit de eigen discipline werkt en denkt, maar ook wat vaker nadrukkelijk over de muurtjes naar andere terreinen kijkt en zelfs actief moeite doet om kennis van aangrenzende werkterreinen tot zich te nemen of te integreren (NISB, 2004). Verschillende visies die botsen, bemoeilijken de samenwerking.

In een brede school zou de vakleerkracht bewegingsonderwijs een overbruggende functie kunnen vervullen tussen sportorganisaties en de school. Hiermee kan pedagogische kennis met sportkennis verenigd worden. Het beroep van vakleerkracht bewegingsonderwijs is kent de laatste jaren ingrijpende veranderingen op hun werkterrein (Bouthoorn en van der Wal, 2004). Naast het lesgeven, maakt hij of zij afspraken, stelt het programma samen, organiseert clinics enzovoorts.

De aanwezigheid van een vakleerkracht is een kwaliteitskenmerk voor het sportaanbod op een school. Het is zelfs zo dat in de nota Sportstimulering 2003-2010 van de gemeente Amsterdam vastgesteld is dat de gemeente geen sportstimuleringsprojecten opzet met scholen waar geen vakleerkracht bewegingsonderwijs werkt (Bouthoorn en van der Wal, 2004). Echter, niet altijd is een vakleerkracht aanwezig (in het primair onderwijs). Het kan zijn dat de school geen formatie toekent om een vakleerkracht bewegingsonderwijs in dienst te nemen. In dat geval worden de lessen bewegingsonderwijs door de groepsleerkrachten gegeven. Door de veranderde wetgeving die het aanstellen van vakleerkrachten moet stimuleren en recentelijk afgestudeerden aan de pabo geen bevoegdheid geeft om lichamelijke opvoeding te geven aan groep 3 t/m 8, zou hier in de (nabije)

toekomst verandering in moeten komen. Ook in het primair onderwijs zullen de lessen bewegingsonderwijs steeds meer door vakdocenten gegeven worden.

Wanneer wel een vakleerkracht in dienst is, rest de vraag of deze beschikbaar is voor het naschools sport- en beweegaanbod. Buitenschools aanbod wordt vooral begeleid door sportbuurtwerkers of welzijnswerkers, die respectievelijk voornamelijk sportspecifieke en pedagogische kennis hebben (Elling en Klerken, 2002). Een vakleerkracht bewegingsonderwijs is wellicht te duur om in te zetten voor uitvoering en begeleiding van deze activiteiten en zou goed een coördinerende rol kunnen vervullen. Wanneer dit het geval is zullen ook verwachtingen ten aanzien van de sociale opbrengsten van sportactiviteiten binnen de brede school bijgesteld moeten worden (Elling en Klerken, 2002). Dit wil overigens niet zeggen dat het onwenselijk is dat sport- en beweegactiviteiten door een sportbuurtwerker of welzijnswerker begeleid worden.

Accommodaties en ruimte.

Op sommige plekken komt de ruimte voor sport in de verdrukking. Voor een school blijkt hun eigen gymzaaltje vaak niet groot genoeg, of niet van voldoende kwaliteit, waardoor zij graag gebruik maken van gemeentelijke sportaccommodaties. Sportaccommodaties of velden liggen echter dikwijls aan de randen van de stad, en veel ruimte wordt liever gebruikt voor (economisch) interessantere bestemmingen, zoals wonen en werken (o.a. Breedveld en Harms, 2003). De behoefte aan ruimte voor sport- en beweegactiviteiten is, zeker in de verstedelijkte gebieden, groter dan het aanbod (o.a. van den Heuvel en van der Poel, 1999). Tegelijkertijd blijken sportaccommodaties op bepaalde momenten niet beschikbaar door gebrek aan afstemming en samenwerking tussen verschillende gemeentelijke sectoren. Concrete samenwerking tussen bijvoorbeeld een school en een sportvereniging, kan ertoe leiden dat bestaande en nieuwe ruimten en accommodaties langer en vaker beschikbaar en toegankelijk zijn voor sport en bewegen. Andere mogelijke vormen van samenwerking op accommodatiegebied zijn: schoolpleinen die voor de jeugd uit de buurt toegankelijk zijn, of medegebruik van sportcomplexen door wijkbewoners. Onbekend is in hoeverre brede scholen gebruik maken van de verschillende accommodaties in de buurt en of zij voldoende goede ruimte voor sportactiviteiten als knelpunt ervaren.

Dagindeling en dagarrangementen.

Om sport en bewegen aantrekkelijk te maken én te houden voor een zo groot mogelijke groep jeugdigen, is het belangrijk dat sport- en beweegactiviteiten goed aansluiten bij andere (maatschappelijke) activiteiten van jongeren. Een betere afstemming van tijden voor doorlopend aanbod van opvang, onderwijs en vrijetijdsactiviteiten is dan ook een belangrijke randvoorwaarde bij het succesvol stimuleren van sport en bewegen (NISB, 2004). Gestreefd wordt naar soepele overgangen tussen werk, school en/of vrije tijd. De verlengde schooldag met sportieve activiteiten is een goed voorbeeld van de mogelijkheden. Het tijdstip van aanvang van deze activiteiten is cruciaal. In het primair onderwijs is dit makkelijker dan het voortgezet onderwijs, omdat zij vaste eindtijden kent. Als het gaat om de dagindeling, is de afstemming van openstellingtijden en beschikbaarheid van kader van groot belang.

Samenhang in het sportaanbod voor de jeugd is een belangrijke voorwaarde voor goede jeugdsportstimulering (Duijvestijn, 2001). Het geeft gelegenheid tot betere stimulering, begeleiding en het volgen van de jeugd in haar sportieve levensloop. Het is nodig dat in de brede school de partners op sport- en beweeggebied regelmatig contact hebben om op de hoogte te zijn van elkaars activiteiten en deze op elkaar af te stemmen.

Financiën.

Vaak blijkt dat gemengde geldstromen – het combineren van fondsen of regelingen – na enige aanloop althans, meer opleveren dan de optelsom van de afzonderlijke stromen. Dit ervaringsfeit pleit nadrukkelijk voor het mengen van geldstromen ten behoeve van de gezamenlijke doelen van de gemeentelijke sectoren welzijn, sport en onderwijs (NISB, 2004). Deze sectoren hebben bovendien baat bij meer transparantie van fondsen en impulsregelingen. Bovendien houdt het benutten van stimuleringsregelingen, met name op het gebied van breedtesport en vrijwilligers een extra stimulans in voor sport en bewegen.

Veel initiatieven op het gebied van sportstimulering worden betaald uit subsidies en fondsen. Dit maakt een project afhankelijk van deze, vaak tijdelijke, geldstroom en dat is gevaarlijk voor de continuïteit. Het is belangrijk te zorgen voor een zekere basisfinanciering, waarvan de meest elementaire zaken kunnen worden betaald (Duijvestijn, 2001). Daartoe dienen financiële

mogelijkheden binnen de eigen organisatie en partner organisaties onderzocht worden, net als de mogelijkheid tot sponsoring of een bijdrage van de deelnemers. Dit zorgt voor een brede, en meer solide, basis van waaruit het sport- en beweegprogramma gefinancierd kan worden. Samenwerking op sport- en beweeggebied binnen de brede school geeft eveneens mogelijkheid tot het drukken van kosten (Duijvestijn, 2001). Sommige kosten kunnen gedeeld worden en wellicht kunnen brede scholen en haar partners samen dingen aanschaffen.

Afspraken tussen partners op het gebied van de vijf aspecten behandeld in deze paragraaf, leveren een basis voor duurzame samenwerking. In het onderzoek wordt nader onderzocht hoe brede scholen hun huidige sport- en beweegactiviteiten met betrekking tot deze aspecten hebben ingevuld. Op deze manier wordt een goed beeld verkregen van de naschoolse sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school.

3.3.2 Kwaliteiten en beperkingen van de partners in acties en aanpak

De verschillende partners waarmee een brede school kan samenwerken, bezitten kwaliteiten en beperkingen die in de samenwerking binnen de brede school tot uiting komen. Het is belangrijk hier rekening mee te houden in de organisatie van het sportaanbod voor de brede school.

De lokale sportorganisaties.

De sportvereniging lijkt de ideale partner in het aanbieden van sport- en beweegactiviteiten in de brede school. Sportverenigingen bieden regelmaat in het sporten (Duijvestijn, 2001), hebben vaak goede accommodaties en bovendien specifieke kennis over hun sport, die docenten op school niet vanzelfsprekend bezitten. Bovendien is in het teken van 'levensecht leren' samenwerking met sportverenigingen een goede voorbereiding voor sociale participatie na(ast) school. Leerlingen maken kennis met 'echte' sporten en kunnen 'proeven' aan het verenigingsleven, wat wellicht een doorstroming naar deze club tot gevolg heeft.

Echter, uitvoerend kader vanuit een vereniging heeft niet altijd voldoende pedagogische kennis in huis en verenigingen kennen een matig bereik van specifieke doelgroepen (Duijvestijn, 2001). Via een brede school kunnen verenigingen deze groepen wel bereiken. Maar bezitten zij ook voldoende kennis en kunde om een aanbod voor specifieke doelgroepen te creëren en om hen te benaderen en te begeleiden?

De motivatie van verenigingen voor samenwerking ligt meestal in het kunnen vergroten van het aantal (jeugd)leden. Door middel van het meewerken aan sport- en beweegactiviteiten op een brede school laten verenigingen de jeugd kennismaken met een bepaalde tak van sport en proberen ze de leerlingen te enthousiasmeren. Sportverenigingen zien de meerwaarde van samenwerking niet uitsluitend in ledenwinst, maar juist ook in het verbeteren van de kwaliteit van het aanbod (Boetes en van Dijk, 2003), bijvoorbeeld door het aanbod beter aan te laten sluiten bij de doelgroep. Is dit inderdaad de reden om samen te werken in het kader van de brede school?

Sportverenigingen zijn nu in een kwart van de gevallen (volgens de gemeenten) actief betrokken bij brede scholen (Oberon, 2003). Nog niet bekend is welke rol de verenigingen precies hebben in de brede school op dit moment. Geven zij structureel begeleiding bijvoorbeeld in de vorm van sportkennismakingsprogramma's? Wordt er gebruik gemaakt van de accommodatie van de sportvereniging?

Naast de georganiseerde sport, kan een brede school ook gebruik maken van diensten van een sportservice centrum of sportbuurtwerker, indien deze beschikbaar zijn in de gemeente. Deze zijn gespecialiseerd in het samenbrengen van sportvraag en -aanbod, en bieden wellicht projecten die voor scholen interessant zijn. In hoeverre deze anders georganiseerde sport aanwezig is in de brede school, wordt in dit onderzoek nader bekeken.

Een sportbuurtwerker heeft vaak een goed bereik bij achterstandsgroepen. Daarnaast organiseert de sportbuurtwerker een variatie aan recreatieve sporten, welke een laagdrempelig karakter hebben (Duijvestijn, 2001). De brede school zou kunnen profiteren van deze kwaliteiten als zij met een sportbuurtwerker samenwerkt. Beperkingen van het sportbuurtwerk zijn echter dat hij of zij een beperkte sportspecifieke deskundigheid heeft, net als de docenten op school.

Andere mogelijke samenwerkingspartners op beweeggebied zouden de scouting en speeltuinverenigingen kunnen zijn. Zij hebben vaak bereik onder niet-sporters en bij hen ligt het accent meer op spelen en meedoen dan het leren en presteren. Mogelijk passen deze partners meer bij het primair onderwijs.

Commerciële sportaanbieders hebben de laatste tijd een behoorlijke plaats veroverd in de sportmarkt. Zij bieden kwaliteit en deskundigheid doordat ze professionals in dienst hebben. Bovendien is het voor leden dikwijls mogelijk te kiezen uit verschillende sportmogelijkheden. Vooral veel meisjes verleggen hun interesse van sportvereniging naar de sportschool (Elling en Klerken, 2002). Het aanbod van de sportschool sluit aan op de interesse van de jeugd. Naast het plezier hebben in het sporten is fit blijven een belangrijke motivatie voor jongeren om te gaan sporten (Breedveld, 2003). Fitnesscentra zijn bovendien vaak zeven dagen per week geopend, gedurende langere openingstijden. Daarnaast is het sporten in een sportschool anders georiënteerd dan bij een vereniging. Ten eerste wordt er niet in competitievorm gesport, waardoor het prestatieve wedstrijdelement wegvalt, met gevoelens van ongelijkheid en verschil, evenals de min of meer 'verplichte' trainingen. Daarnaast is deze vorm van sport meer gericht op gezondheid en uiterlijk, waar ook jongeren zich steeds meer bewust van zijn. Crum (2001) maakt onderscheid in wedstrijd sport en fitness sport (of zelfs cosmetische sport). Gezien wedstrijd sport vaak in verenigingsverband wordt beoefend, scoort dit beter als het gaat om individuele vorming en ontplooiing en sociale integratie. Bovendien is in de meestal individuele fitness sport minder aandacht voor de opvoedende waarden als Fair Play en het gezamenlijk inzetten voor een (sportief) doel. Fitness sport heeft in die zin een beperktere opvoedende functie.

Beperkingen van commerciële sportorganisaties zijn dat ze vaak duurder zijn dan een sportvereniging en ze kennen minder 'clubgevoel'. Samenwerking met scholen heeft misschien eerder het karakter van een zakelijke overeenkomst en hun motief om samen te werken zal liggen in het enthousiasmeren van potentiële leden. In hoeverre brede scholen samenwerken met deze aanbieders, is nog onbekend. Komt het financiële belang van de sportorganisatie niet in botsing met het maatschappelijke belang van de school?

De georganiseerde (verenigings)sport en bovenstaande vormen van anders georganiseerde sport kunnen elkaar goed aanvullen. Echter, de onderlinge samenwerking en afstemming blijken niet altijd optimaal te verlopen: de verschillende aanbieders weten elkaar vaak nauwelijks te vinden en tonen zich niet altijd even flexibel (Duijvestijn, 2001).

De lokale sportorganisaties, georganiseerd en anders georganiseerd, zullen de naschoolse sport- en beweegactiviteiten in de brede school vooral als doel op zich benaderen en relatief minder aandacht hebben voor sociale kwaliteit van hun activiteiten.

De jeugd.

Sportbeleid speciaal gericht op de jeugd is belangrijk. Kinderen kunnen en moeten niet als volwassenen in zakformaat beschouwd worden (Buisman, 2002). Dat wil zeggen dat kinderen en jongeren een aparte benadering vragen. Aan de ene kant moet men rekening houden met het kind-zijn van de jongere en aan de andere kant moet men de jongere zelfstandigheid bijbrengen (L'abée, 1998). In de jeugdjaren wordt een begin gemaakt met de sportloopbaan van een individu. In deze levensfase worden vele smaken en voorkeuren vastgelegd. Een belangrijke periode voor sportstimulering.

De motivatie van de jeugd om te sporten en te bewegen, ligt vooral in het (spel)plezier en het fitheidsideaal. De kinderen en jongeren zullen verschillende motivaties hebben om aan sport en bewegen mee te doen, maar het plezier in de sport is een van de belangrijkste voorwaarden, vooral bij de iets jongere leerlingen (o.a. Theeboom en de Knop, 1998 en Buisman, 1995). Daarnaast geven jongeren zelf aan dat zij fit willen worden/blijven (Elling, 2002 en Breedveld, 2003). Hiermee zullen sportbeleidmakers en organisatoren van het sportaanbod in brede scholen rekening mee moeten houden, om effectieve sportstimuleringsactiviteiten te organiseren.

Een knelpunt in deelname aan sport- en beweegactiviteiten wordt verwacht in de leeftijdsgroep van 12-18 jaar, vooral bij de oudere helft van deze groep. Daar wordt sportuitval geconstateerd, hoewel dit niet door alle (sport)onderzoeken wordt bevestigd. Er is een ontwikkeling gesignaleerd dat jongeren meer in ander verband zijn gaan sporten (Elling en Klerken, 2002). Toch is er een trend gaande van daling in lidmaatschappen bij sportverenigingen onder jongeren (van der Meulen, 2003). Bovendien zou deze leeftijdsgroep moeilijk actief te krijgen zijn (Oberon, 2003b). In de leeftijdperiode tussen het 13^e en 17^e jaar daalt het activiteitenpatroon fors; dat geldt met name voor de meer intensieve vormen van sportbeoefening (bv. in een sportvereniging en competitieverband) (Stegeman en Loopstra, 1998). Het aanbod van de brede school in het voortgezet onderwijs richt zich vooral op de onderbouw

(Oberon, 2003b). Dit is, gezien bovenstaande, vreemd, omdat de bovenbouw het juist nodig lijkt te hebben. Bekend is wel dat de jongeren uit de bovenbouw moeilijker te bereiken zijn, vanwege bijbaantjes en de intensieve voorbereiding op examens. Wellicht dat een brede school juist wel deze groep probeert te bereiken?

De brede school lijkt bij uitstek een plek om jongeren te bereiken die niet sporten, motorische achterstanden hebben of kampen met overgewicht. In hoeverre richten de brede scholen zich op deze verschillende doelgroepen in hun sportaanbod? Om de ontwikkelingskansen voor kinderen te vergroten, de doelstelling van de brede school, is het belangrijk zich te richten op de groepen jongeren met een (bewegings)achterstand. Jongeren die al veel sporten hoeven minder gestimuleerd te worden tot sporten dan inactieve jongeren en/of jongeren uit achterstandmilieus. De vraag is, of de scholen bij het organiseren van het sportaanbod rekening houden met de verschillende achtergrondkenmerken van hun leerlingen. Maar een dergelijk categoriaal beleid houdt ook erkenning in van aparte groepen leerlingen, die tevens bij kunnen dragen aan een té sterke binding binnen deze groepen (Elling, Theeboom en De Knop 1998). Dit kan onwenselijk worden geacht door de brede scholen, bijvoorbeeld omdat dit als stigmatiserend wordt gezien.

In de leeftijdsgroep van 12 tot 18 jaar hebben peer-groups veel invloed op het gedrag van jongere. Scholen kunnen hier gebruik van maken door enthousiaste jongeren te betrekken bij het samenstellen en organiseren van het sportaanbod. Deze kunnen andere jongeren weer enthousiasmeren voor de sport en ze bereiken vaak meer dan de leraren of andere volwassenen. Door de jongeren verantwoordelijkheden te geven, bijvoorbeeld in een leerlingensportraad, leren ze op een levensechte manier en wordt hun motivatie en betrokkenheid verhoogd. Op deze manier wordt jeugdparticipatie gestimuleerd, waardoor een grotere groep jongeren betrokken kan raken.

Een ander belangrijk voordeel van het betrekken van jongeren bij het opzetten van sport- en beweegactiviteiten, is dat beter kan worden aangesloten op wensen en behoeften die leven onder de jeugd. Uit een NIPO-onderzoek dat in 1999 is uitgevoerd kwam naar voren dat jongeren het belangrijk vinden om mee te beslissen over het sportaanbod en ook bereid zijn zich hiervoor in te spannen (www.whoznxt.nl). In dit onderzoek wordt aandacht besteed aan de vraag in hoeverre de leerlingen van de brede scholen betrokken worden in het samenstellen en organiseren van het sportaanbod.

Een kritische kanttekening bij jeugdparticipatie is, dat in de praktijk soms blijkt dat niet alle jongeren in dezelfde mate bereid zijn om zelf te organiseren (Elling en Klerken, 2002). Dit kan onder andere verklaard worden door een groeiend consumptisme onder jongeren. Sport is net als kleding een product geworden, als gevolg van een vervluchtiging van de vrijetijd en een toegenomen zapcultuur (van den Heuvel en van der Poel, 1999).

Het niveau van jeugdparticipatie kan aangepast worden aan de kenmerken van de leerlingen. Bij de ene groep blijft het bij inspraak en meepraten, de andere beslist mee en organiseert zelf activiteiten.

Het bewegingsonderwijs.

Het bewegingsonderwijs heeft als doel leerlingen een positieve attitude, vaardigheden en kennis te verschaffen opdat zij zelfstandig, actief en kritisch kunnen deelnemen aan de bewegingscultuur (Duijvestijn, 2001). Hier gaan sport als doel en sport als middel hand in hand. In een ideale situatie maken de leerlingen van een brede school tijdens lessen bewegingsonderwijs kennis met een tak van sport en krijgen ze, als ze de sport leuk vinden, de mogelijkheid na school hier verder mee te gaan in de vorm van een naschoolse cursus. Doorstroming naar de sportvereniging is dan een volgende stap.

Binnen het onderwijs spelen met name de vakleerkrachten bewegingsonderwijs een belangrijke rol bij het tot stand brengen van samenwerking binnen de BOS-driehoek. De vakleerkracht kan de contacten tussen school en sportverenigingen initiëren en onderhouden. Wat is zijn rol in de huidige organisatie van sport- en beweegactiviteiten? Heeft een vakleerkracht formatie om na school sportactiviteiten te organiseren? De eerder genoemde wetwijziging voor pabo-afgestudeerden en zij- instromers heeft als doel de kwaliteit van het bewegingsonderwijs te verbeteren, en zou zich moeten etaleren in een stijgend aantal vakleerkrachten bewegingsonderwijs op scholen.

Overige partners.

Ook gemeenten en welzijnsinstanties werken vaak samen met de brede school. Deze partijen zullen vooral de sportactiviteiten benaderen vanuit buiten de sport gelegen doelstellingen.

De gemeente heeft beschikking over middelen en instrumenten. Bovendien heeft zij deskundigheid op diverse beleidsterreinen (Duijvestijn, 2001). De gemeente zou een regisserende functie kunnen vervullen in de brede schoolontwikkeling.

Vanuit een welzijnsstichting is soms een sportbuurtwerker actief, waarop de brede school een beroep zou kunnen doen voor samenwerking. Sportbuurtwerkers hebben vaak goede contacten met de plaatselijke jeugd, waar de brede school ook op in kan springen. Een beperking is de betrekkelijk weinige sporttechnische kennis die welzijnswerkers hebben.

De verschillende partijen waarmee de brede school samenwerkt in het sport- en beweegaanbod kunnen bij goede samenwerking op verschillende gebieden zorgdragen voor het succesvol organiseren van sport- en beweegactiviteiten. Organisatorisch succesvolle sport- en beweegactiviteiten dragen op hun beurt bij aan het maatschappelijk slagen van de doelstellingen van het sport- en beweegaanbod in het kader van de brede school.

3.4 Externe kwaliteit: maatschappelijke kwaliteit van sport

In het Europees jaar van Opvoeding door Sport (2004) werd op Europees niveau aandacht besteed aan de opvoedende en maatschappelijke waarden van sport. Dit onderwerp is op beleidsniveau de laatste jaren steeds vaker beschouwd en beschreven. Eén van de doelstellingen van dit jaar luidde als volgt:

“benutting van de in de sport geldende waarden om kennis en competenties over te brengen die jongeren in staat stellen om in een multiculturele omgeving hun lichamelijke en sociale vaardigheden (zoals teamwork, solidariteit, tolerantie en fairness) en hun bereidheid tot persoonlijke inzet te ontwikkelen” (www.eyes-2004.info).

De veelzijdigheid van de positieve functies die sport worden toegedicht komt in deze doelstelling duidelijk naar voren; sport kan kennis en competenties overbrengen, jongeren in staat stellen zich op lichamelijk en sociaal gebied te ontwikkelen, en dat in de huidige multiculturele omgeving. Sport is uitgegroeid tot een breed maatschappelijk ingebed verschijnsel en biedt daardoor ‘unieke kansen voor de ontwikkeling van de maatschappij’ (Kearney in: Steenbergen en Tamboer, 2000, p. 75). Zo is ook de mening van de Europese beleidsmakers.

Ook in het nationaal beleid wordt veel aandacht besteed aan sport als middel ter bevordering van de sociale competenties en het maatschappelijk welzijn. In de nota's van het ministerie van VWS ‘wat sport beweegt’ (1996) en ‘sport, bewegen en gezondheid’ (2001) komen verschillende positieve gevolgen van het sporten aan de orde. Gemeenten nemen dit beleid over en passen dit toe in hun eigen sportbeleid. Verwacht wordt dat gemeenten ook in het coördineren en ondersteunen van het sportaanbod binnen brede scholen, sport vooral als middel zien om maatschappelijke doelstellingen te verwezenlijken. Sport integreert, bevordert de gezondheid, zorgt voor binding met een wijk of buurt, heeft een opvoedende taak en nog vele andere functies, zo is de algemeen heersende opvatting. Sport wordt door beleidsmakers steeds meer als instrument gebruikt ter ontwikkeling en verantwoording van het sportbeleid.

Op wetenschappelijk niveau is de discussie omtrent niet-sportgerelateerde waarden een veel besproken en beschreven onderwerp. In de literatuur wordt van oudsher al gekeken naar de effecten van sport buiten het spelplezier om. Stevenson en Nixon (1972) onderscheiden in een van de eerste pogingen om orde te scheppen in de functies van sport vijf *sociale* basisfuncties. Het gaat hier om de sociaal-emotionele functie, de socialisatie functie, de integratieve functie, de politieke functie en de sociale mobiliteitsfunctie. Vooral de sociaal-emotionele en integratieve functies zullen in de brede school terug te vinden zijn. Bij de sociaal-emotionele functie gaat het vooral om het kunnen omgaan met spanning en conflictsituaties, het kunnen hebben van gevoelens van vriendschap en saamhorigheid. Het is een functie van sport die zich etaleert op het niveau van een individu. De sociaal-integratieve functie van sport is een veel beschouwd en betwist onderwerp (o.a. Elling, Theeboom & de Knop, 1998; Steenbergen en Tamboer, 2000; Elling en de Knop, 2001; Dirks e.a., 2003). Jarvie (2003) ziet daarnaast een bijdrage van sport in de burgerparticipatie of gemeenschapsvorming, als tegenhanger van de toegenomen individualisering.

De socialisatiefunctie van sport kent twee kanten. Door sport leren jongeren presteren, maar dit kan ook agressie tot gevolg hebben. Sportende jongeren voelen zich gezonder dan niet sportende jongeren, maar drinken of roken er niet of nauwelijks minder om en soms zelfs wat meer (Breedveld, 2003).

Sport vormt bovendien voor veel jongeren een plaats om goede vrienden te ontmoeten, meer dan bijvoorbeeld andere vormen van vrijetijdsbesteding of bijbaantjes. De school blijft toch de belangrijkste ontmoetingsplaats voor scholieren (Breedveld, 2003).

Maar niet alleen *sociale* functies van sport worden nader belicht. In hun beschouwing over de maatschappelijke waarde van sport onderscheiden van Bottenburg en Schuyt (1996) vier dimensies, naast de welzijnsfunctie op individueel niveau, waarin ook aandacht is voor gezondheid en economie.

De positieve maatschappelijke waarden van sport wordt eveneens onderstreept door Elling, Theeboom en De Knop (1998), maar deze auteurs zetten ook hun vraagtekens. Er wordt onder andere getwijfeld of deze waarden ook hun plaats terugvinden in de *uitvoering* van het sportbeleid. Eveneens wijzen zij op de geringe empirische onderbouwing van de motivatie om sport in te zetten voor sociale integratie. De vraag groeit bijvoorbeeld *hoe* integratie in sport, maar ook door sport plaatsvindt (Elling en de Knop, 2001), en in welke mate? Wordt er niet teveel verwacht van sport en bewegen? Ook Jarvie (2003) waarschuwt dat het onrealistisch is te verwachten dat sport totaal verantwoordelijk gehouden moet worden voor het behouden van een gemeenschapsgevoel of burgerparticipatie, of zelfs verantwoordelijk is voor iemands sociaal kapitaal. Steenbergen en Tamboer (2000) hebben eveneens hun twijfels over de kracht van sport, met name ten aanzien van het rapport van Kearney (1992) waarin positieve gevolgen van sport voor de samenleving worden beschreven. Steenbergen en Tamboer twijfelen aan de houdbaarheid van enkele uitspraken in dit rapport, met name omdat de 'eigenheid' van sport in deze discussies wordt overwoekerd. In het Kearney rapport wordt over sport zélf niets gezegd en lijkt sport 'inwisselbaar tegen andersoortige praktijken' (Steenbergen en Tamboer, 2000, p. 77).

Kortom, er is een gering bewijs voor de manier waarop sport kan bijdragen aan positieve sociale gevolgen. Meestal is het een soort 'Fingerspitzengefühl' waarop uitspraken als 'sport verbreedert' wordt gebaseerd.

Daarbij worden dikwijls negatieve gevolgen van en verschijnselen in de sport 'vergeten' als het gaat om de verantwoording van sportbeleid. Vele negatieve maatschappelijke ontwikkelingen (bedrog, discriminatie, vandalisme) hebben hun weerslag op de sport: sport geeft maatschappelijke problemen een duidelijker gezicht (Van Bottenburg en Schuyt, 1996). Ook Elling, Theeboom en De Knop (1998) belichten de andere kant van de sport en schrijven dat sport niet alleen insluit maar ook uitsluit, en met zijn prestatieve element evenzeer voeding geeft aan gevoelens voor ongelijkheid en verschil als saamhorigheid. In de media rijkelijk toegelichte randverschijnselen (vandalisme, doping) roepen de vraag op of de gewenste voorbeeldfunctie wordt vervuld (Breedveld en van der Meulen, 2002).

Scholen en organisaties krijgen bij het organiseren van sportactiviteiten waarschijnlijk te maken met een spanningsveld tussen het maatschappelijk wenselijke en de individuele keuze- en handelingsvrijheid (Lucassen e.a., 2001). In de brede school zullen beleidsmakers andere doelstellingen hebben dan de leerlingen zelf bij deelname aan de sportactiviteiten. Als sport vanuit de extrinsieke doelen wordt benaderd, komt het primair in beeld al 'middel' of 'instrument' ter realisering van buiten de sport gelegen doeleinden. Vanuit de leerlingen wordt sport meestal puur als doel benaderd. Sport is op die manier ingebed in diverse verbanden, in zijn eigenheid en in extrinsieke doelen (Steenbergen en Tamboer, 2000). Het spanningsveld zal groter worden naarmate meer de nadruk wordt gelegd op sport als middel. Want welke ook de motieven en de bedoelingen van de organisatoren of beleidsinstanties zijn, vooral de jongere jongeren zélf doen vooral aan sport en bewegen vanwege het plezier dat ze aan de activiteiten beleven (o.a. Buisman 2002, Lucassen e.a. 2001). In de praktijk zullen het gebruik van sport als middel en als doel nauw samenhangen. Als er wordt gesport, gaat de ontwikkeling van de sociale competenties vanzelf, lijkt de algemene verwachting.

Zoals hierboven kort weergegeven wordt is de verwachting en het gebruik van sport als middel om sociaal maatschappelijke doelstellingen te bereiken niet zonder keerzijde. Een gevaar van sport als middel is de kans dat sport overschat wordt, dat er te hoge verwachtingen zijn. Vooral op het gebied van jeugdsport staat het plezier voorop in de sportbeleving. Het spanningsveld dat tussen het gebruik van sport als doel en sport als middel ontstaat, zou niet moeten omslaan naar het puur gebruiken van sport als middel. Toch lijken sport als doel en als middel in de brede school hand in hand te gaan. Is hier sprake van de ideale setting voor sport?

In dit onderzoek naar sport en bewegen binnen de brede school worden de economische, politieke en de gezondheidsfuncties van sport buiten beschouwing gelaten. Hoewel de gezondheidswaarde van

sport van recent belang is in de strijd tegen groeiend overgewicht onder de jeugd, valt het buiten de primaire focus van dit onderzoek. In het licht van de brede school gedachte worden vooral gevolgen van sport onderzocht die te maken hebben met het ontwikkelen van sociale competenties. Brede scholen hebben vooral doelstellingen die te maken hebben met het voorbereiden van de leerlingen om deel te nemen aan *sociale* praktijken (zie paragraaf 3.2).

3.5 Sociale kwaliteit van sport in de brede school; afbakening

Elling, Theeboom en De Knop (1998) spreken van de toenemende problematiek van sociale cohesie en sociale integratie in de maatschappij, waardoor er extra veel gemeenschapsgeld beschikbaar gesteld wordt voor sportstimulering. Daarbij worden Olympische slogans als 'sport integreert' en 'sport verbreedt' veelvuldig gehanteerd als doelstellingen of legitimeringen in beleidsrapporten en projectaanvragen van sportorganisaties en (lokale) overheden. Vooral in relatie tot jongeren krijgt de sport belangrijke preventieve en curatieve functies toegeschreven als het gaat om sociale binding en het leren van 'goede' (Nederlandse) normen en waarden. Het integratieve karakter van sport wordt vaak als voorbeeld genomen voor en ingezet als middel tot maatschappelijke integratie. Daarbij geldt ook nog dat de sportparticipatie een omvang kent die op geen enkel ander maatschappelijke terrein wordt bereikt (Van Bottenburg en Schuyt, 1996). Hiermee wordt geïmpliceerd dat op grote schaal geprofiteerd kan worden van de sociale kwaliteit van sport en ook van haar bijdrage aan de sociale integratie. Keerzijde hiervan is dat er aan sport vrijwel nooit eenduidige effecten, functies en betekenissen kunnen worden toegeschreven. Ook binnen de brede school nemen leerlingen en kader deel met uiteenlopende motieven, opvattingen, gedragsregels en vaardigheden.

Verscheidende wetenschappers hebben hun licht geworpen op de sociale kwaliteit van sport. Velen kwamen uiteindelijk tot een ordening van verschillende dimensies en niveaus van het begrip sociale integratie. Sociale integratie wordt veelal gebruikt als overkoepelende term van alle sociale kwaliteiten van sport. In navolging van de uiteenzetting over maatschappelijke doelstellingen van de brede school in het voortgezet onderwijs in paragraaf 3.2, wordt in deze studie de sociale kwaliteit van sport in de brede school gestructureerd op de volgende manier: sociale competenties, sociale binding en sociale participatie. Deze drie componenten zouden in en door sport ontwikkeld kunnen worden, zoals beschreven in de literatuur.

Sociale competentie.

De ontwikkeling van sociale competentie is een aspect van identiteitsontwikkeling waarbij de eigen identiteit vorm krijgt in interactie met anderen en de omgeving (van Oenen, 2001). Op de brede school in het voortgezet onderwijs gaat het daarom vooral om (Oberon, 2003):

- Het ontplooiën van talenten: naast de cognitieve, ook de sociale, sportieve en creatieve talenten van leerlingen ontwikkelen;
- Het bevorderen van een positief zelfbeeld, zelfrespect en zelfvertrouwen;
- Aandacht voor waarden en normen, pro-sociale opvattingen.

Een succeservaring in de sport geeft meer zelfvertrouwen. Wellicht kan een leerling op het cognitieve vlak niet zo goed meekomen, maar ontdekt het dat het een talent heeft voor, of erg veel plezier heeft in, een bepaalde tak van sport. Dit zou compenserend kunnen werken voor het 'gebrek' aan cognitieve kwaliteiten, waardoor zelfvertrouwen wordt opgebouwd. Het goed zijn in of leuk vinden van een bepaalde tak van sport is bevorderlijk voor een positief zelfbeeld.

Tijdens het beoefenen van sport, met name in teamsport, zijn leerlingen afhankelijk van elkaar, waardoor ze leren samenwerken. Bovendien kan middels sport op school aandacht worden besteed aan waarden en normen en fair play; formeel en informeel. Trainers en/of vakleerkrachten kunnen dit toespitsen op de specifieke sport en doelgroep (Steenbergen e.a., 1998). Hierbij is voor de jeugd, aangepast aan hun ontwikkelingsfase, specifieke aandacht mogelijk voor sportoverstijgende waarden.

Het is de vraag of sociale competenties die tijdens de sportactiviteiten ontwikkeld (kunnen) worden ook buiten de sport gelden. De in de sport opgedane ervaringen kunnen ook buiten de sport van pas komen (Elling en de Knop, 2001), hoewel dit enigszins gerelativeerd kan worden. De verwachting van sport ten aanzien van sociale integratie in de vorm van ontmoeting en vriendschap en tolerantie en acceptatie ligt soms te hoog.

Sociale binding.

Sociale competenties zijn nodig om interacties met anderen aan te gaan, om vriendschappen en andersoortige relaties te onderhouden. Ze zijn nodig om sociale bindingen aan te gaan in de maatschappij. Sociale binding wordt in het licht van de brede school in het voortgezet onderwijs vaak toegespitst op:

- Binding aan de school versterken, zodat de leerlingen zich er thuis en veilig voelen. Tevens wordt de brede school kansrijk geacht om schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten te voorkomen;
- Binding met de wijk vergroten, zodat sociale overlast wordt teruggedrongen.

Aan teamsporten worden vaak socialiserende functies toegedicht, zoals het opdoen van zelfvertrouwen en leren omgaan met (verschillende) mensen. Teamgenoten voelen zich verbonden met elkaar. Dit kan ook extra nadruk leggen op het verschil tussen teams en leden van verschillende teams: het is 'wij' tegen 'zij'. Wanneer een schoolteam meedoet aan een scholentoernooi is er dikwijls sprake van een wijk-gevoel, niet alleen binnen het team, maar ook binnen de school. De binding met school wordt hierdoor vergroot.

Deelname aan naschoolse sportactiviteiten kan ook leiden tot binding aan de school. Leerlingen die plezier hebben in de participatie aan naschoolse activiteiten, gaan misschien wellicht met meer plezier naar school, wat vroegtijdig schooluitval zou kunnen voorkomen. Daarnaast kan het naschools sportaanbod ervoor zorgen dat de jongeren 'van de straat' blijven en mogelijk overlast voorkomen wordt.

Sociale participatie.

Sociale competenties zorgen ervoor dat sociale bindingen tot stand kunnen komen. Hierdoor wordt iemand in staat gesteld te participeren in de maatschappij. Maar ook vice versa, zoals eerder beschreven. Sociale participatie kan, vooral in sport, vooraf gaan aan, en nodig zijn voor het ontwikkelen van sociale competenties en sociale binding. Door deelname worden jongeren zich bewust gemaakt van sociale vaardigheden en houdingen.

In het licht van de brede school gaat het er vooral om jongeren optimale kansen in de maatschappij te bieden. Scholen willen hun leerlingen toerusten om hun weg te vinden in de maatschappij

Hierbij passen de volgende doelen:

- Het bieden van mogelijkheden voor zinvolle vrijetijdsbesteding;
- De doorstroom naar (sport)verenigingen en andere instellingen;
- Jeugdparticipatie bevorderen.

Scholen kunnen voor hun leerlingen een introductie bij maatschappelijke organisaties verzorgen, zoals een muziekvereniging of sportorganisatie. De vraag is wel of deelname aan het naschools aanbod ook zal leiden tot deelname aan verenigingen buiten de sport en / of buiten schoolverband.

Vaardigheden, dus ook sociale vaardigheden, kunnen niet los worden gezien van de context waarin ze nodig zijn (Dirks e.a., 2003; Duivestijn e.a., 2001). Een andere (sociale) context stelt andere eisen aan de persoon. Elke context is van invloed op de ontwikkeling van verschillende vaardigheden. De brede school lijkt een ideale setting om de positieve waarden van sport over te brengen. Er is via samenwerking met verschillende maatschappelijke instanties, zoals andere instanties op het gebied van sport en cultuur, welzijnsinstanties, GGD, politie en justitie, veel kennis aanwezig rondom de leerling. De vraag is of deze kennis binnen de sportactiviteiten wordt gebruikt om de maatschappelijke doelstellingen te bereiken, of blijkt het een impliciet te bereiken doelstelling. En is er daadwerkelijk sprake van kennisoverdracht tussen de verschillende disciplines? Tevens is de ene brede school de andere niet. De verschillende profielen die lijken te ontstaan (zie hoofdstuk 2) vormen verschillende contexten voor het sport- en beweegaanbod. Daarmee wordt ook een sociale context geschapen. Per school hebben bestaande routines, tradities en normen en waarden een andere invloed op het handelen. De vraag is of in de praktijk al verschillen zichtbaar zijn, gezien de jonge leeftijd van de meeste brede scholen.

3.6 De brede school: kritische kanttekeningen

Nu de brede schoolontwikkeling zich lijkt te hebben verankerd, worden ook de eerste kanttekeningen geplaatst. Ook aan de brede school zitten haken en ogen, het biedt niet alleen kansen, maar ook serieuze bedreigingen (Dieleman en de Bie, 2003). Een van deze bedreigingen betreft de maatschappelijke opbrengsten van de brede school. Dieleman en de Bie zien in een van de eerste publicaties over de opbrengsten van de brede school vooral bedreigingen in overvraging van het onderwijs en in te hoge verwachtingen over het effect van de brede school op sociale binding en sociale cohesie. Ten derde zien zij bedreigingen in te hoge verwachtingen over het effect van de brede school op de samenwerking met jeugdzorg en jeugdhulpverlening. Voor dit onderzoek is met name het tweede punt interessant, omdat men vaak via de sport de sociale binding en cohesie in een school en wijk wil vergroten. Met name ten aanzien van de wijk zijn Dieleman en de Bie somber gestemd. Het is gebleken dat het slagen van buurtbetrokkenheid het grootst is in homogene wijken, terwijl de brede school vaak juist als oplossing wordt aangedragen voor problemen van heterogene wijken. In een heterogene wijk wil men meer sociale binding creëren door het bieden van gemeenschappelijke voorzieningen. Een redenering die, gezien de uiteenlopende wensen en behoeften van de verschillende bewoners, niet helemaal juist is. Hier zou bijvoorbeeld voor de ene groep de brede school gelden als aanvulling op recreatieve mogelijkheden na school en voor een ander als veilige opvang met huiswerkbegeleiding na school. Ook voor de jeugd wordt de brede school gezien als een middel om participatiemogelijkheden in de wijk te scheppen. Echter, vanaf een bepaalde leeftijd willen jongeren vooral onder elkaar zijn, en elke vorm van bemoeienis wordt als onwenselijk gezien. Naast een waarschuwing voor te hoge verwachtingen van de invloed van sport op sociale processen, lijkt ook een waarschuwing voor te hoge verwachtingen ten aanzien van de brede school op zijn plaats.

Daarnaast geeft men aan dat de brede school een oplossing lijkt dat vooral gericht is op de onderkant van de samenleving. Voor wie dure stadse vrijetijdsactiviteiten niet kan betalen en voor wie de leefomgeving zich beperkt tot de nabije omgeving, voor hen zal de brede school een welkome aanvulling zijn (Dieleman en de Bie, 2003). Kunnen brede scholen voldoen aan de ambitieuze doelstellingen, met de toch beperkte middelen? Zijn de randvoorwaarden voldoende om kansen te bieden aan alle kinderen? Of beperkt het zich tot de kinderen die het 't meest nodig hebben? In de sport geldt dit laatste wellicht niet. Sportactiviteiten trekken vaak kinderen en jongeren die al actief zijn. Dan zou de groep die het bewegen het meest nodig heeft, niet bereikt worden.

De eerder genoemde maatschappelijke en sociale functies van sport liggen dicht bij de niet-cognitieve, sociale doelstellingen van de brede school. Sport lijkt zo een ideaal middel om bij te dragen aan de verwezenlijking van deze doelstellingen. Wat is daarin de rol van de brede school? Want richt niet elke school zich op het ontwikkelen van sociale competentie? De kracht van de brede school moet liggen in het brede scala aan participatiemogelijkheden in allerlei activiteiten binnen en buiten de school, gekoppeld aan reflectie en feedback op sociale processen (van Oenen 2001). Kinderen vinden een 'melange van ontwikkelingsmogelijkheden' in de diverse leefmilieus (gezin, jeugdwerk, vrije tijd en schooltijd) waar ze leven. De meerwaarde van de brede school zou moeten liggen in de verbinding van ervaringen op die afzonderlijke terreinen (Van Oenen en Hajer 2001). Als dit doorgetrokken wordt naar het sportaanbod op deze scholen, kan verwacht worden dat de brede school een geschikte setting is om de positieve sociale functies van sport tot zijn recht te laten komen. Maar wordt sport hiervoor speciaal ingezet?

3.7 Tot slot

De brede school lijkt een ideale setting om effectieve sportstimuleringsactiviteiten te organiseren, waarbij tevens grote aandacht is voor de sociale kwaliteit van de sport- en beweegactiviteiten. Middels dit onderzoek wordt getracht meer kennis te vergaren met betrekking tot het organisatorisch en maatschappelijke succesvol maken van sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school.

Met organisatorisch succesvol wordt bedoeld succesvol qua deelname, samenwerking en organisatie. Qua sport als doel. Het uitbuiten van succesfactoren en oplossen van knelpunten zijn belangrijke manieren om dit te bereiken. Om sport- en beweegactiviteiten organisatorisch succesvol te laten zijn, zijn een aantal aspecten van belang die alle onder de aspecten van de CHESS cyclus te plaatsen zijn. Het gaat hier met name om de randvoorwaarden, samenwerking, de acties en aanpak. Hierbinnen zijn

knelpunten en succesfactoren van de organisatie van het sport- en beweegaanbod te vinden die de interne kwaliteit weer beïnvloeden. Onder 'samenwerking' vallen tevens de aspecten: kader, accommodaties en ruimte, dagindeling en dagarrangementen, lokale sportstructuur en organisatie, en financiën.

De sport- en beweegactiviteiten zijn maatschappelijk succesvol als de sportgerelateerde (bv kennismaking met sport, wegwerken van motorische achterstanden) alsook sociale doelstellingen worden bereikt.

Om sport- en beweegactiviteiten maatschappelijk succesvol te laten zijn, zal eerst de interne kwaliteit van de activiteiten in orde moeten zijn. Hierbij wordt in de ideale situatie de CHESS-cyclus in zijn geheel op een goede manier doorlopen, waardoor de leerlingen plezier hebben in bewegen en zich sportieve vaardigheden hebben aangeleerd. Daarnaast zijn sport- en beweegactiviteiten succesvol, als ook maatschappelijke doelstellingen worden bereikt. Binnen de brede school zijn dit doelstellingen op het gebied van:

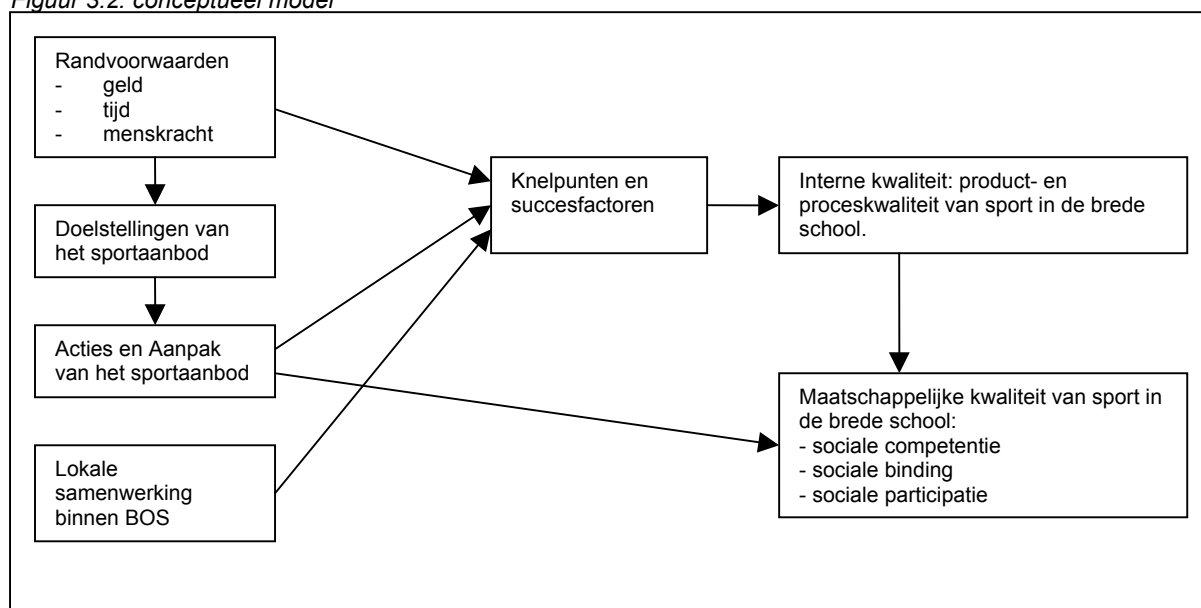
- sociale competenties;
- sociale binding;
- sociale participatie;

In het onderstaand model staan de belangrijkste concepten waar tijdens de dataverzameling aandacht aan zal worden besteed. Hiermee zal voldoende informatie vergaard worden om de vraagstelling aan het begin van het onderzoek te kunnen beantwoorden. Het model geeft de relaties weer tussen de concepten.

Als de interne kwaliteit van het sportaanbod goed is heeft dit positieve invloed op de maatschappelijke kwaliteit. Wanneer een sportactiviteit rommelig verloopt, en het spel niet efficiënt en niet goed georganiseerd is, zal het ook niet aan de wensen van de jeugd voldoen (gebruikerskwaliteit) en zeer waarschijnlijk ook niet aan de wensen van de maatschappij (ouders, docenten). Hierdoor is er minder kans dat sociale doeleinden behaald worden. Deelname aan sport en de plezierbeleving daaraan vormen voorwaarden voor sport als middel (Brouwer en Faber, 2001).

Daarnaast heeft de keuze van de activiteiten invloed op de maatschappelijke kwaliteit. De acties, sportvormen en organisatievormen, sluiten aan op de doelen. Wanneer ook sociale doelen zijn gesteld, heeft de keuze van de acties een relatie met de maatschappelijke kwaliteit van het sport- en beweegaanbod.

Figuur 3.2: conceptueel model

3.8 Onderzoeksvragen

Om antwoord te geven op de algemene vraagstelling wordt via de volgende deelvragen voldoende informatie verkregen.

- 1) *Hoe geven brede scholen in het primair onderwijs invulling aan de doelstellingen, acties en aanpak, samenwerking en randvoorwaarden (zie model)?*
- 2) *Hoe geven brede scholen in het voortgezet onderwijs invulling aan de doelstellingen, acties en aanpak, samenwerking en randvoorwaarden?*
- 3) *Welke knelpunten en succesfactoren zijn te onderscheiden voor zowel het organisatorisch en maatschappelijk succesvol uitvoeren van sport- & beweegactiviteiten in de brede school?*
- 4) *In hoeverre wordt sport bewust als middel gebruikt in de brede school in het voortgezet onderwijs om maatschappelijke doeleinden te verwezenlijken?*
- 5) *Op welke manier dragen de sportactiviteiten in het kader van de brede school bij tot het bereiken van haar maatschappelijke doelstellingen, dus voor het ontwikkelen van sociale competenties, sociale binding en sociale participatie door sport- en beweegactiviteiten?*

Deelvraag vier en vijf worden onderzocht binnen het voortgezet onderwijs.

Hoofdstuk 4: Methodische verantwoording

In dit hoofdstuk worden de methodische aspecten van dit onderzoek uiteengezet. Tevens wordt het verloop van het onderzoek besproken.

4.1 Onderzoeksbenadering en -strategie

Aan de hand van de opgestelde probleemstelling van het onderzoek kan een keuze worden gemaakt in de onderzoeksvormen. Hieronder wordt de probleemstelling nogmaals weergegeven:

“Hoe worden sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school georganiseerd en met welke succes- en faalfactoren moet rekening worden gehouden om bij te dragen aan een effectieve sportstimulering onder de jeugd?

In welke mate dragen sport- en beweegactiviteiten bij tot het bereiken van sociaal-maatschappelijke doelstellingen in de brede school en in hoeverre zijn deze effectief?”

De vraagstelling laat zien dat het gaat om toegepast onderzoek; de uitkomsten hebben praktisch nut (Baker, 1999) vanwege het feit dat ze beleidsmakers handreikingen kunnen geven om hun sport- en beweegprogramma in te vullen.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is gekozen voor een kwantitatief en een kwalitatief gedeelte in het onderzoek. Het eerste deel van de vraagstelling is beschrijvend; het vraagt om de stand van zaken aangaande sport- en beweegactiviteiten in de brede school. Het kwantitatieve gedeelte behelst een inventariserend survey om een beeld te krijgen van de organisatie van sport- en beweegactiviteiten binnen brede scholen. Dit dient als een eerste inventarisatie, waarmee kennis wordt verkregen die onder andere het schrijven van een meerjarenplan door NISB kan ondersteunen. Tevens vormen de resultaten een uitgangspunt voor verder onderzoek over samenwerkingsprocessen binnen de BOS driehoek. Een kwantitatief survey is hiervoor geschikt, omdat het doel van dit deel van het onderzoek een *beschrijving* van een situatie is. Het kwantitatief gedeelte is opgesplitst in een deel voor het primair en een deel voor het voortgezet onderwijs. De resultaten van het kwantitatief gedeelte in het voortgezet onderwijs hebben tevens als doel scholen te selecteren voor een case study, ter verdieping van de resultaten in het voortgezet onderwijs.

Het doel van kwalitatief onderzoek is om sociale praktijken te begrijpen, *verstehen* (Baker, 1999). Het verdiepend kwalitatief onderzoek is een veldverkenning en heeft als doel knelpunten en succesfactoren te achterhalen in onder andere de organisatie en de samenwerking van sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school. Het heeft in beginsel een deductief karakter, omdat er vanuit de theorieën over brede school, sportstimulering en jeugdsport concepten worden verkregen en vergeleken word met de situatie op de brede scholen. Er is vanuit de theorie echter geen ideaaltipe vast te stellen, omdat verwacht wordt dat de context verschilt per brede school en van grote invloed is op de invulling van sport- en beweegactiviteiten.

Het achterhalen van knelpunten en succesfactoren is moeilijk te bevragen middels een enquête, mede omdat het gaat om meningen en ervaringen. Dat levert concepten op die moeilijk te operationaliseren zijn tot kwantitatief meetbare variabelen in bijvoorbeeld een schriftelijke vragenlijst. Bovendien wordt ingegaan op de begrippen sociale competenties, sociale binding en sociale participatie, eveneens moeilijk kwantitatief meetbare concepten.

In feite is ook sprake van een inductieve werkwijze, omdat er nieuwe informatie over sport- en beweegactiviteiten gegenereerd wordt. De basis ligt hier niet in bestaande theorieën.

4.2 Het veldonderzoek; design en dataverzameling

Het beschrijvende, kwantitatieve onderzoek wordt uitgevoerd onder brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs middels schriftelijke vragenlijsten. Het gebruik van schriftelijke vragenlijsten is mogelijk wanneer voldoende voorkennis over het onderwerp aanwezig is. Bij NISB en in de literatuur is voldoende voorkennis aanwezig over sport- en beweegactiviteiten in het primair onderwijs om gestructureerde vragenlijsten te kunnen samenstellen. Bovendien was het de wens van deze opdrachtgever om middels vragenlijsten inzicht te krijgen in de stand van zaken ten aanzien van sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school. De vragenlijst is opgesteld met de door NISB

geformuleerde aspecten van duurzame samenwerking, aangevuld met concepten uit de CHES-cyclus.

Het kwalitatief onderzoek wordt uitgevoerd in het voortgezet onderwijs en vindt plaats middels een meervoudige case-study. Vanuit enkele voorbeelden zal het sociale verschijnsel 'sport en bewegen in de brede school' bekeken worden. De functie van de case study is een beschrijving te geven van de organisatie van sport- en beweegactiviteiten in een brede school. De eenheden bij een case-study kunnen systemen op micro-, meso- of macro-niveau zijn, of combinaties daarvan (Swanborn, 2000). Sport en bewegen in de brede school betreft een combinatie van meso-niveau eenheden, namelijk: de brede school. Een brede school als eenheid is per definitie een samenwerkingsverband van meerdere organisaties op meso-niveau, waarbij de school zelf de drager is.

Een minder gestructureerde vorm van dataverzameling zal gebruikt worden, omdat minder gegevens over het onderwerp bekend zijn dan in het primair onderwijs. Binnen een case studie komen diverse methoden voor gegevensverzameling naast elkaar voor (Peters, 1995; Swanborn, 2000). In deze case study worden meerdere waarnemingsmethoden gebruikt, namelijk:

- semi-gestructureerde interviews
- documentenanalyse (websites, nieuwsberichten, schoolgidsen)

Tevens wordt getracht data-triangulatie toe te passen, door te spreken met personen met een verschillend perspectief. Deze vormen van triangulatie verhoogt de validiteit van de case-study.

4.3 Steekproef

Om een steekproef te bepalen is gebruik gemaakt van onderzoeksgegevens van onderzoeks- en adviesbureau Oberon. Dit bureau onderzocht gedurende drie jaar in opdracht van het ministerie van OCW en VWS de ontwikkeling van de brede school in Nederland. Het gaat om enerzijds een bestand met 265 gemeenten die hebben aangegeven dat er sprake is van een brede schoolontwikkeling in het primair onderwijs (Oberon, 2003). Anderzijds gaat het om een bestand met ongeveer 70 scholen uit het voortgezet onderwijs die tevens bezig zijn met een brede schoolontwikkeling. Dit laatste bestand is gebaseerd op een eenmalig onderzoek (Oberon, 2003b); in dat onderzoek gaf zestien procent van de scholen in het voortgezet onderwijs aan een brede school te zijn (N=399). Aan de directeurs van de scholen werd een soort profiel (opsomming van een aantal kenmerken) voorgelegd, en hen werd gevraagd of hun school past in dit profiel. Enige voorzichtigheid ten aanzien van deze 16 procent lijkt op zijn plaats. Een directielid kan vinden dat zijn school aan de voorgelegde kenmerken voldoet, terwijl een docent misschien een heel andere mening is toegedaan. Echter, omdat deze informatie de enige is op dit gebied, is gebruik gemaakt van deze adressen.

Primair onderwijs.

Om de vragenlijsten over sport en bewegen op de juiste plek te krijgen zijn de 265 gemeenten uit het bestand aangeschreven met de vraag om de adressen van brede scholen in hun gemeente. Bij deze mailing bleek dat een aantal gemeenten geen brede schoolontwikkeling meer heeft en een aantal nog steeds in de ontwikkelingsfase zit. Desalniettemin zijn door deze mailing adressen verzameld van 200 brede scholen in het primair onderwijs. Na een telefonisch rappel en een rappel via e-mail is het totaal opgelopen tot 382 (op een geschat totaal van 500 in Nederland). Al deze brede scholen zijn aangeschreven, waarmee de steekproef van brede scholen meer dan 75 procent van de hele populatie omvat.

Tabel 4.1: overzicht steekproef

Totaal aantal brede scholen in Nederland	500
Totaal aantal adressen verkregen door mailing	382
Steekproef	76,4 %

Voortgezet onderwijs.

In 2003 hebben 70 scholen in het voortgezet onderwijs, in een landelijk onderzoek van Oberon, aangegeven brede school te zijn of bezig zijn met de brede schoolontwikkeling. Deze 70 scholen zijn als steekproef gebruikt bij de schriftelijke vragenlijsten. Deze vragenlijsten zouden gebruikt worden om vier scholen te selecteren die nader bestudeerd worden (zie paragraaf 4.5).

4.4 Onderzoeksinstrument

4.4.1 Kwantitatief gedeelte

Aan de hand van de zeven stappen in de Checklist Effectieve Sportstimulering, aangevuld met de vijf aspecten van duurzame samenwerking toegelicht in hoofdstuk 3, zijn vragenlijsten opgesteld voor het primair en voortgezet onderwijs. De vragenlijsten zijn voorgelegd aan experts van NISB en KVLO⁴, evenals een onderzoeker van Oberon. Dit verhoogt de begripsvaliditeit van de vragen. In principe zijn het dezelfde vragenlijsten, met slechts verschil in nuances. De vragenlijsten, inclusief begeleidende brief, zijn opgenomen in de bijlagen I en II.

Operationalisatie van de concepten uit het model:

Randvoorwaarden

Stap één uit de cyclus omvat de analyse van het probleem of de situatie die men wil verbeteren, evenals de vaststelling van de randvoorwaarden. Omdat een probleemanalyse moeilijk te bevragen is in een vragenlijst, en deze niet bijdraagt aan de beantwoording van de onderzoeksvraag is deze niet in de vragenlijst opgenomen. Vragen als 'wat was de aanleiding voor de brede schoolontwikkeling?' en 'wat zijn de kenmerken van de leerlingen en de school?' vallen onder deze stap. Om de randvoorwaarden te achterhalen zijn vragen opgenomen over beschikbaarheid van accommodaties, kader en financiën.

Doelstellingen

De tweede stap in de cyclus omvat het vaststellen van de doelstellingen. Welke doelstellingen hanteren brede scholen? Wat willen scholen met het sportaanbod bereiken? Zijn deze doelen sportief of maatschappelijk, kunnen ze elkaar misschien versterken? De volgende stap betreft de doelgroepen; worden de sport- en beweegactiviteiten ingericht naar de wensen van de jeugd? Wordt deze betrokken? En is er speciaal aanbod voor bepaalde doelgroepen?

Lokale samenwerking binnen BOS

Onder de component 'samenwerking' vallen de verschillende aspecten van duurzame samenwerking van NISB, zoals accommodatiegebruik, organisatie, financiering etc. Ook afstemming tussen activiteiten (dagindeling) en het inzetten van kader zijn belangrijke aspecten van duurzame samenwerking. Daarnaast is samenwerking een zeer belangrijke component in de brede schoolaanpak. In de vragenlijst wordt eveneens gevraagd welke partners de school heeft en welke rol deze partners hebben.

Acties en Aanpak

Acties en Aanpak betreffen de soort activiteiten die georganiseerd worden, hoe deze georganiseerd worden en hoe men de doelstellingen tracht te bereiken. Welke sporten en welk soort activiteiten worden georganiseerd? Hoe vaak, wanneer en hoelang? Deze twee CHES-aspecten zullen in dit onderzoek samengevoegd worden. Hierin wordt ook de evaluatie opgenomen; met wie en hoe wordt er geëvalueerd?

Knelpunten en succesfactoren zijn moeilijk door kwantitatieve methoden te meten. Echter, in de vragenlijsten zijn enkele mogelijke knelpunten opgenomen in de vorm van stellingen. De mening van de respondenten kan uitgedrukt worden in een 5 punts Likert schaal.

4.4.2 Kwalitatief gedeelte

Aan de hand van aspecten uit Checklist Effectieve Sportstimulering, is een itemlijst opgesteld die alle aspecten van sportprojecten gericht op de jeugd behandelt. Hierbinnen is wederom aandacht voor de vijf aspecten van duurzame samenwerking, zoals geformuleerd in hoofdstuk 3. De meeste aandacht tijdens de interviews en het bekijken van documentatie ging uit naar de concepten uit het onderzoeksmodel. De itemlijst is opgenomen in bijlage III.

Tevens is een aantal documenten van de scholen bestudeerd, zoals evaluaties en schoolgidsen. Ook de websites van de scholen zijn bekeken.

⁴ Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding

Samen levert dit een eerste beeld op van de organisatie van sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school in het voortgezet onderwijs. Echter, deze resultaten zijn niet generaliseerbaar naar landelijk niveau en moeten dus met enige terughoudendheid geïnterpreteerd worden. Het gaat om een eerste indicatie.

4.5 (Non)respons en onderzoeksgroep.

Primair onderwijs.

Er zijn 382 vragenlijsten gestuurd naar brede scholen in het primair onderwijs. De adressen van deze scholen zijn verkregen na een mailing aan gemeenten waarvan bekend was dat er een brede schoolontwikkeling gaande was (gebaseerd op een databestand van Oberon). Uiteindelijk hebben 104 brede scholen (na een schriftelijke herinnering) gereageerd. Daarmee is een respons behaald van 27,2 procent. Dit is niet voldoende om verstrekkende conclusies te trekken over het sport- en beweegaanbod in Nederland, maar er wordt wel een goed beeld geschetst. Onderstaande tabel licht de respons nader toe.

Tabel 4.2: overzicht respons naar grootte steden

Aangeschreven scholen	N	Respons absoluut	Respons %	Non-respons absoluut	Non-respons %
Vier grote steden (G4)	202	40	20 %	158	80 %
Middelgrote steden (G26)	84	33	40 %	51	60 %
Kleinere steden	96	31	32 %	65	68 %
Totaal	382	104	27 %	278	73 %

Een belangrijk gegeven is dat de non-respons bij de vier grote steden zeer hoog is ten opzichte van de andere twee categorieën steden. Er is sprake van een relevant lagere respons van de G4 ten opzichte van de Middelgrote en Kleinere steden. Bij de middelgrote steden is er 20 procent méér respons behaald dan bij de G4. Dit kan een vertekend beeld geven in de resultaten. Want, wellicht is het een bepaald *soort* scholen uit de grote steden dat niet gereageerd heeft? Dit kunnen bijvoorbeeld scholen zijn zonder een sport- en beweegaanbod.

Van de vier grote steden zijn alleen Den Haag en Rotterdam vertegenwoordigd in het onderzoek. De oorzaak hiervoor is dat uit de eerste mailing naar gemeenten weinig (Amsterdam) tot geen (Utrecht) adressen van brede scholen uit de andere twee grootste steden werden verkregen.

In totaal zijn er 94 scholen die als brede school kunnen worden beschouwd, 10 scholen gaven aan geen brede school (meer) te zijn. Van deze groep hebben 73 scholen aangegeven sport- en beweegactiviteiten aan te bieden. Dit is de ondergrens voor het aantal scholen in Nederland dat sport en bewegen aanbiedt in het kader van de brede school. Uiteraard kan het aantal in werkelijkheid hoger liggen maar daarover is gezien de omvang van de respons geen definitieve uitspraak over te doen.

Tabel 4.3: overzicht respons en bruikbare N voor analyse

Steekproef	382	100%
Respons	104	27%
<i>Brede scholen uit respons</i>	94	
<i>Brede scholen mét sportaanbod</i>	73	
<i>Uitval door onbruikbaar/niet ingevulde vragenlijst</i>	5	
Geschikt voor analyse van de sportactiviteiten:	68	18%

Niet alle scholen met een naschools sport- en beweegaanbod hebben de vragenlijst volledig ingevuld. Uiteindelijk bestaat de responsgroep waarvan gegevens beschikbaar zijn uit 68 scholen. Hoofdstuk vijf presenteert vanaf paragraaf 5.2 de resultaten voor deze groep scholen. Door deze relatief beperkte omvang, moeten de conclusies die hier worden gepresenteerd met terughoudendheid worden beschouwd. Er is geen sprake van landelijke representativiteit, hiervoor is het responspercentage te gering. Het gaat vooral om een indicatie van de organisatie van sport en beweegactiviteiten die door de brede school worden aangeboden.

Voortgezet onderwijs.

Er zijn vragenlijsten opgestuurd naar 70 scholen in het voortgezet onderwijs, waarvan bekend was dat er sprake was van een brede schoolontwikkeling. De respons van deze vragenlijsten bleef ver onder de maat, 13 scholen stuurden de vragenlijst ingevuld terug, zelfs na een telefonische herinnering. Redenen hiervoor zijn niet duidelijk maar een aantal factoren zouden hier van invloed kunnen zijn geweest.

Ten eerste waren geen namen van contactpersonen bekend, zodat de begeleidende brief gericht was aan "directeuren, coördinatoren brede school en/of vakleerkrachten lichamelijke opvoeding". Hoewel in deze brief duidelijk gevraagd werd naar diegene die het meest bekend is met het sport- en beweegaanbod, zou het kunnen zijn dat de vragenlijst op een 'stapel' terecht kwam, waar hij is blijven liggen. De begeleidende brief is opgenomen in bijlage I.

Een tweede reden van de lage respons zou kunnen liggen in de periode van het schooljaar. De lijsten zijn in mei verstuurd, de maand waar de centrale examens plaatsvinden, afsluitende tentamens, excursies, etc., kortom, een drukke periode, waardoor men wellicht geen tijd heeft een enquête in vullen.

Tenslotte telt mee dat de brede schoolontwikkeling in het voortgezet onderwijs nog echt in de kinderschoenen staat. Het concept 'brede school' is in het voortgezet onderwijs nog niet verankerd, zoals in het primair onderwijs. Dit bleek ook uit de 13 vragenlijsten die wel teruggestuurd waren: het merendeel van de vakleerkrachten die de lijst hebben ingevuld gaf aan dat de betreffende school geen brede school is.

Bij de telefonische reminder bleek tevens dat de vakleerkrachten bewegingsonderwijs en/of coördinatoren brede school zeer moeilijk telefonisch te bereiken zijn.

Deze respons is onbetrouwbaar en onbruikbaar gebleken voor de selectie van scholen voor case study. Daarom is in overleg met experts van NISB en naar aanleiding van het eerdere onderzoek van Oberon, een aantal selectiecriteria vastgesteld om scholen te selecteren voor de cases:

1. Soort school: 4 *brede* VMBO scholen mét een naschools sportaanbod
2. Grootte gemeente: 2 uit steden met meer dan 500.000 inwoners, 2 uit steden met minder of rond de 200.000 inwoners
3. De scholen hebben langer dan 5 jaar ervaring met een naschools (sport)aanbod

De geïnterviewde scholen en personen zijn:

1. *Augustinus college, Amsterdam Zuidoost*

Contact via het netwerk brede school en sport voortgezet onderwijs van NISB. Geïnterviewd zijn:

- Coördinator (naschoolse) sport
- Topscore coördinator Zuidoost (partner/gemeentelijke sportstimuleringsorganisatie)

Bestudeerd zijn de internetsite, de schoolgids en folders van Topscore. Heel kort is gesproken met de plaatsvervangend coördinator brede school (Schoolplus).

2. *Zuiderparkcollege, Rotterdam*

Contact via de contactpersoon brede school voortgezet onderwijs van de gemeente Rotterdam

- Adjunct directeur
- Coördinator naschoolse activiteiten (telefonisch)
- Medewerker Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam / Kunst Voor Rotterdammers (telefonisch)

Bestudeerd is de internetsite.

3. *Stedelijk Lyceum, locatie Zwering, Enschede*

Contact via het netwerk brede school en sport voortgezet onderwijs van NISB

- Coördinator circus en naschoolse sport

Bestudeerd zijn de internetsite, de schoolgids, een publicatie van NIZW (2003), waarin deze school in opgenomen is.

4. *OSG Echnaton college, Almere*

Contact via uitverkiezing sportiefste school van Nederland, m.m.v. NISB

- coördinator (naschoolse) sport
- directeur basketbal Omniworld (partner/sportvereniging)

Bestudeerd zijn de internetsite, de schoolgids, foldermateriaal van de school en haar opleidingen.

Sport- en beweegactiviteiten in de brede school worden binnen de BOS driehoek voornamelijk georganiseerd door het Onderwijs en de Sport(organisaties/sector). Daarom is ervoor gekozen, mede door de beperkingen in omvang en tijd voor dit onderzoek, de nadruk op deze twee 'hoeken' uit de BOS driehoek te leggen.

Per school, per case, is eerst de coördinator van het sportaanbod geïnterviewd, met uitzondering van het Zuiderparkcollege. Van deze school is de adjunct directeur geïnterviewd, die tevens brede schoolcoördinator is.

De coördinatoren van het sportaanbod hebben zowel beleidsmatige als uitvoerende taken en vervullen alle drie de functie van vakleerkracht bewegingsonderwijs. Duidelijk werd dat zij zowel over sport als het onderwijs voldoende informatie konden geven aangaande de voorgelegde items. Waar nodig zijn aanvullende personen gesproken over het sport- en beweegaanbod. Het betrof telkens een persoon werkend bij een partnerorganisatie van de school.

Een namenlijst van de gesproken personen is bijgevoegd in bijlage IV.

Omdat op bovenstaande cases bij drie van de vier scholen vooral succesverhalen/factoren naar voren kwamen, is besloten een extra brede school te onderzoeken: de Moderne Tilburgse School. Een brede school, geïnitieerd door de gemeente. Deze VMBO school heeft op dit moment 3 jaar ervaring met een naschools aanbod, maar is nog in de startfase. Er is een interview gehouden met de coördinator brede school, die tevens vakleerkracht bewegingsonderwijs is. Bovendien is het activiteitenplan Moderne Tilburgse school bestudeerd. Dit interview heeft grote bijdrage geleverd ten aanzien van knelpunten en de factoren die aan deze knelpunten ten grondslag liggen.

In de case study is sprake van literal replication: bij de keuze van de cases worden dezelfde resultaten verwacht (Peters, 1995). Dit was het geval bij de eerste vier scholen. Echter er was één school, Rotterdam, waarvan de resultaten afweken van de eerste drie. Zijn de overige drie 'good practices', Rotterdam kent een aantal problemen waardoor het sport- en beweegaanbod na school niet echt duurzaam van de grond komt. Daarom is ervoor gekozen om ook theoretical replication toe te passen. Dit betekent dat contrasterende resultaten worden verwacht ten opzichte van de scholen met succesverhalen, en daarom een extra school als case te kiezen in aanvulling op Rotterdam.

Hierdoor ontstonden twee groepen:

1. drie good practices
2. twee scholen waar het sport- en beweegaanbod minder geslaagd is

4.6 Data analyse

Primair onderwijs.

De vraagstelling met betrekking tot het primair onderwijs (deelvraag 1) is beschrijvend. De meeste vragen in de vragenlijsten hebben nominale antwoordcategorieën. Daarom is gebruik gemaakt van beschrijvende analyses, zoals frequentieverdelingen en kruistabellen. Deze zijn voldoende om een beeld te schetsen van de organisatie van sport- en beweegactiviteiten in de brede school.

Van de achtergrondkenmerken van scholen is het bij enkele variabelen mogelijk om gemiddelden aan te geven. Bovendien zijn enkele resultaten getoetst op samenhang met verklarende achtergrondvariabelen. Dit is meestal gedaan middels een chi-kwadraat toets.

Van 73 brede scholen met een naschools sportaanbod zijn de schoolkenmerken bepaald, daarna zijn de analyses gedaan op de 68 scholen die de hele vragenlijst hebben ingevuld.

Voortgezet onderwijs.

De cases worden eerst apart uitgewerkt en geanalyseerd in paragraaf 6.1: een 'within site analysis' (Peters, 1995). Vervolgens worden de cases vergeleken en geïntegreerd tot een beschrijving van alle cases ('between site analysis') in paragraaf 6.2.

Voor deelvragen twee tot en met vijf, worden de interviews volledig uitgewerkt. Getracht wordt per interview de structuur van de vragenlijst aan te houden. Hierdoor kunnen tekstfragmenten worden geselecteerd en gelabeld die ingaan op de verschillende concepten. Vervolgens worden de data gereduceerd. Deze fragmenten worden geanalyseerd op patronen en overeenkomsten, om zodoende zowel een algemeen beeld van opvattingen weer te kunnen geven alsook bepaalde clusters van verschillende soorten brede scholen en/of sterk afwijkende opvattingen. Deze systematische analyse verhoogt de interne validiteit en betrouwbaarheid van het veldonderzoek ('t Hart e.a., 1998).

In het kwalitatief onderzoek vindt er een verdieping van de concepten plaats. Tevens kunnen er nieuwe variabelen naar voren komen. De analyse vindt zowel deductief als inductief plaats. Labels worden toegekend aan de hand van de vragenlijst, maar tevens worden eventuele nieuwe labels (en dus onderzoeksbegrippen) toegekend.

Ter beantwoording van onderzoeksvragen 2 t/m 5 worden de interviews geanalyseerd via het stappenplan van Baarda en de Goede (1995):

1. Interviews geheel uitwerken en vervolgens informatie selecteren op relevantie
2. Relevante tekst opsplitsen in fragmenten
3. Labels toekennen aan fragmenten adv de vragenlijst en ook eventuele nieuwe labels formuleren
4. Labels ordenen (kernlabels toekennen) en reduceren
5. De analyse: In de analyse worden de verschillende cases met elkaar geconfronteerd aan de hand van de verschillende labels. De verbanden tussen de organisatorische aspecten (bv. financiën, accommodatie en samenwerking), de doelstellingen en de uiteindelijke invulling van activiteiten worden bekeken.
6. Conclusies formuleren
7. Bepalen geldigheid, invloed intersubjectiviteit (zie volgende alinea), waarbij het gaat om validiteit en betrouwbaarheid.

Kwaliteitscriteria

De betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek dienen zo groot mogelijk te zijn. De herhaalbaarheid van het onderzoek verhoogt de betrouwbaarheid. Daartoe is in dit hoofdstuk zo uitvoerig mogelijk de gevolgde onderzoeksprocedure gerapporteerd. Bovendien kunnen in een herhalingsonderzoek dezelfde vragenlijsten worden gebruikt. Dit maakt de kans groter dat bij herhaling het onderzoek dezelfde resultaten laat zien.

In de vragenlijsten zijn over verschillende concepten meerdere vragen gesteld.

Externe validiteit is geen doel van het onderzoek. De resultaten gelden voor de onderzoeksgroep, niet voor alle brede scholen met sport- en beweegactiviteiten in Nederland. De resultaten dienen daarom als uitgangspunt voor vervolgonderzoek.

Een onderzoek is intern valide wanneer de onderzoeker datgene meet wat hij beoogt te meten. Het gaat hier om begripsvaliditeit. Door een juiste operationalisering van de concepten, en te zorgen dat respondenten tijdens een interview over dezelfde onderwerpen spraken is deze validiteit verhoogd. Tevens draagt triangulatie bij aan de validiteit van het onderzoek.

Toevallige kenmerken van de onderzoeker en van de respondent kunnen de betrouwbaarheid van het onderzoek beïnvloeden. In de gesprekken is zo veel mogelijk gelet op het vragen naar feitelijke informatie. Respondenten in interviews zijn zich niet altijd bewust van eigen gedrag en van de motieven van hun gedrag. De onderzoeker hield hier rekening mee.

4.7 Randvoorwaarden

Een aantal zaken hebben het verloop van het onderzoek beïnvloed.

** Periode*

Ten eerste was de periode waarin de dataverzameling plaatsvond ongunstig. De data verzameling vond plaats vanaf mei 2004, een drukke periode voor scholen. Dit had een slechte respons onder het voortgezet onderwijs tot gevolg. Vanwege de beperkte tijd voor het onderzoek en de periode waarin de vragenlijsten werden afgenomen, was het niet mogelijk nogmaals een poging te doen de respons van de vragenlijsten in het voortgezet onderwijs te verhogen.

De interviews werden vervolgens gepland aan het eind van het schooljaar in juni en enkele zelfs aan het begin van het nieuwe school jaar in september 2004. Hoewel het gehele onderzoek hier uiteindelijk geen hinder van heeft ondervonden, is de situatie niet ideaal geweest.

** Brede school*

Het feit dat de brede school in het voortgezet onderwijs een nog niet ingeburgerd concept is, heeft de analyse bemoeilijkt. De brede school kent vele invullingen en is een verzamelnaam, waardoor het moeilijk is algemene uitspraken te doen. De maat voor succes van de brede school moet variëren met de invulling die ter plekke aan de brede school gedachte wordt gegeven (Herweijer, 2003)

Hoofdstuk 5: Resultaten en discussie; primair onderwijs

In dit hoofdstuk worden de bevindingen gepresenteerd van het onderzoek in het primair onderwijs. Het betreft de resultaten die voortkomen uit de analyses van de vragenlijsten van 73 scholen met een sport- en beweegaanbod. Aan de hand van de elementen uit de vragenlijst worden de resultaten uiteengezet.

5.1 Schoolkenmerken van de brede scholen

Van de 73 scholen die naschoolse sport- en beweegactiviteiten aanbieden zijn alle scholen brede school met uitzondering van één. Zo'n 90 procent van de scholen heeft aangegeven sinds wanneer zij een brede school zijn: de oudste brede school stamt uit 1982, de jongste uit 2004. Meer dan de helft van de scholen is minder dan vijf jaar een brede school. Dit laatste bevestigt dat de ontwikkeling van brede scholen nog van zeer recente datum is.

Schoolgrootte.

Het gemiddeld aantal leerlingen van de onderzochte brede scholen is 280. Het gemiddelde is berekend zonder de uitschieters naar boven van 1000 leerlingen of meer, omdat het in die gevallen altijd scholen betreft met meerdere locaties. Het aantal leerlingen ligt tussen de 78 en 900. De landelijke gemiddelde schoolgrootte in het primair onderwijs is 216 leerlingen (schooljaar 2002/2003; www.cbs.nl). Opvallend in de resultaten is dat de scholen uit het onderzoek in de noordelijke provincies veel hogere leerlingaantallen hebben dan het landelijk gemiddelde (zie tabel 5.1 in bijlage V. Dit is te meer vreemd, omdat de gemiddelde grootte van reguliere basisscholen in de noordelijke provincies lager is dan het landelijk gemiddelde. Het zou kunnen dat brede scholen 'fusie-scholen' zijn. Het ontwikkelen van een multifunctioneel (en dus groter) schoolgebouw vormt soms aanleiding tot het starten met een brede school. De mogelijkheid bestaat dat brede scholen over het algemeen groter zijn dan reguliere scholen. Dit is op basis van dit onderzoek niet met zekerheid te zeggen.

Etniciteit.

Driekwart van de scholen in dit onderzoek ligt in een achterstandswijk. Bovendien is op bijna de helft van de scholen meer dan 75 procent van de leerlingen van allochtone afkomst. Dit is gezien eerdere gegevens over brede scholen volgens verwachting. Het algemene gemiddelde percentage allochtone leerlingen van dit onderzoek is 64 procent. Landelijke cijfers over allochtone leerlingen in het basisonderwijs spreken van cumi-leerlingen⁵. In het primair onderwijs zijn 15 procent van de leerlingen in het primair onderwijs in Nederland cumi-leerling (CBS, 2003).

Echter, het aantal allochtone leerlingen is geografisch niet gelijk verdeeld over Nederland. Het algemeen percentage cumi-leerlingen in de G4-steden ligt veel hoger, namelijk op 50 procent. De scholen uit de G4 in dit onderzoek hebben een percentage allochtone leerlingen van 82 procent, beduidend meer dan de landelijke cijfers over het primair onderwijs. Het lijkt erop dat het brede schoolconcept het meest gebruikt wordt in scholen met leerlingen uit achterstandssituaties. Dit komt overeen met de theorie dat brede scholen veelal ingezet worden voor (onderwijs)achterstandsbestrijding (Studulski, 2002).

Sport.

Van de brede scholen in dit onderzoek heeft 73 procent een naschools sport- en beweegaanbod in het kader van de brede school. Er zijn geografische verschillen in het al dan niet aanbieden van een naschools sportprogramma.

⁵ Het begrip cumi-leerling, leerling behorend tot een culturele minderheid, is gedefinieerd door het Ministerie van OCenW. Volgens deze definitie is een cumi-leerling een leerling die aan één van de onderstaande voorwaarden voldoet:

- behoort tot een Molukse bevolkingsgroep;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit Griekenland, Italië, (voormalig) Joegoslavië, Kaapverdië, Marokko, Portugal, Spanje, Tunesië of Turkije;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit Suriname, Aruba of de Nederlandse Antillen;
- ten minste één van de ouders/voogden is door de Minister van Justitie als vreemdeling toegelaten op grond van artikel 15 van de Vreemdelingenwet;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit een ander niet-Engelstalig land buiten Europa, met uitzondering van Indonesië. (CBS, 2003)

Tabel 5.1: overzicht naschoolse sport- en beweegactiviteiten naar grootte steden^o

	% Scholen <u>met</u> naschools sportaanbod		% Scholen <u>zonder</u> naschools sportaanbod		Totaal	
Stedelijkheid **	N	%	N	%	N	%
Vier grote steden (G4)	32	87%	5	13%	37	100%
Middelgrote steden (G26)	27	84%	5	16%	32	100%
Kleinere steden	14	45%	17	55%	31	100%
Totaal van de scholen	73	73%	27	27%	100	100%

^o100 van de 104 scholen hebben deze vraag ingevuld.** $p < 0,01$

Of scholen een naschools sportaanbod hebben, verschilt naar de mate van stedelijkheid (zie tabel 5.2 in bijlage V). Grote steden hebben significant vaker een sport- en beweegaanbod. Uit bovenstaande tabel valt af te lezen, dat in de kleinere steden slechts 45 procent van de brede scholen een naschools sport- en beweegaanbod heeft. In de grote(re) steden ligt dit percentage aanmerkelijk hoger. In de vier grote steden heeft 87 procent van de brede scholen een sport- en beweegaanbod. Het is waarschijnlijk dat de steden vooroplopen in het ontwikkelen van voorzieningen op het gebied van brede school en sport. De grootstedelijke problematieken genieten beleidsmatig veel aandacht, waardoor ook (eerder) middelen beschikbaar zijn voor het ontwikkelen van initiatieven in het kader van bijvoorbeeld het Grote Stedenbeleid. Daarnaast hebben met name de brede scholen in de vier grote steden veel leerlingen van allochtone afkomst, waarvan er vele onderwijsachterstanden hebben. Gemeenten kunnen via het onderwijsachterstandenbeleid ook veel initiatieven ontplooiën.

De meeste scholen (89%) geven aan dat de brede schoolontwikkeling aanleiding is geweest tot het verruimen van het sport- en beweegaanbod. Daaruit kan geconcludeerd worden dat de brede schoolontwikkeling van de laatste jaren een impuls heeft gegeven aan het (naschools) sport- en beweegaanbod. In 65 procent van de gevallen is er een stedelijk / gemeentelijk concept voor het sportaanbod op de brede school. Het gaat dan bijvoorbeeld om een gemeentelijk sportintroductie en – keuzeprogramma, Verlengde Schooldag, Breedtesportimpulsproject, of een lokaal project voor de brede scholen geïnitieerd door de betreffende gemeente zelf. Hieruit blijkt dat de relatief grote rol van de gemeente als partner van de brede school zich ook daadwerkelijk etaleert.

Vanaf paragraaf 5.2 worden de resultaten gepresenteerd van de 68 scholen die een naschools sport- en beweegaanbod hebben en de gehele vragenlijst hebben ingevuld.

5.2 Doelgroep en doelstellingen

Een ruime meerderheid van de scholen geeft aan dat hun sportaanbod voor alle leerlingen bedoeld is. Uit de vragenlijsten wordt niet duidelijk of dit organisatorisch het makkelijkst is, of dat scholen bewust geen categoriaal beleid willen voeren. Echter, wanneer brede scholen in het onderzoek het werkelijke aantal uren per groep naschools sport- en beweegaanbod moeten aangeven, blijkt dat in de praktijk het aanbod vooral gericht is op groep 3 tot en met 8.

Tabel 5.2: Doelgroep J / N

Onderscheidt u bepaalde doelgroepen voor het sport- en beweegaanbod?	N	%
Nee, het sportaanbod is voor alle leerlingen	46	69 %
Ja, we maken onderscheid in bepaalde doelgroepen		31 %
Totaal	67	100 %

Een derde van de brede scholen geeft aan onderscheid te maken in bepaalde doelgroepen en een vorm van categoriaal beleid te voeren. Wanneer onderscheid wordt gemaakt, is het vooral naar leerjaar. Het blijkt dat er bijna geen naschools aanbod is voor groep één en twee. Het zou kunnen dat deze leerlingen nog te jong worden bevonden voor een sport/spelaanbod na school. Daarnaast richten scholen zich vrij regelmatig op kinderen met een motorische achterstand door het aanbieden van Motorische Remedial Teaching.

Doelstellingen.

Ruim driekwart van de scholen geeft aan doelstellingen geformuleerd te hebben voor het sport- en beweegaanbod. In de vragenlijst werd scholen gevraagd de belangrijkste drie doelstellingen voor het sportaanbod in te vullen. Een korte samenvatting hiervan is weergegeven in onderstaande tabel. Een complete lijst van doelstellingen, door scholen geformuleerd, is opgenomen in bijlage V, tabel 5.3.

Tabel 5.3: door de scholen geformuleerde doelstellingen

Doelstelling	%
1. Sportkennismaking	17,3 %
2. Het vergroten van de deelname aan de bewegingscultuur / het vergroten van de binding met sport.	11,5 %
3. Het vergroten van sociale competenties	11,5 %
4. Het bevorderen van doorstroming naar de georganiseerde sport	9,6 %
5. Aanbodgerichte doelstellingen, zoals: vergroten aanbod, gevarieerd aanbod, continu aanbod, aanbod dichtbij in wijk	9,6 %
6. Overige doelstellingen	40,5 %

Geen van deze doelstellingen voldoet aan de SMART(I) elementen. Echter, een enquête nodigt niet uit tot het precies formuleren van de doelstellingen en het is de scholen in de enquête niet gevraagd om de doelstellingen *exact* te formuleren. Een doelstelling, die aan alle aspecten van SMART(I) voldoet, geeft concrete aan welke resultaten verwacht worden. Om tot acties te komen die ook op hun effectiviteit kunnen worden beoordeeld, is verdere concretisering van geformuleerde doelstellingen noodzakelijk (Duijvestijn e.a., 2001). Wanneer scholen inderdaad geen SMART(I) formulering gebruiken, zou het kunnen zijn dat door de jonge leeftijd van de brede school waarschijnlijk eerst doelstellingen schoolbreed worden vastgesteld en daarna pas voor onderdelen zoals sport. Uit de redenen voor scholen om geen doelstellingen voor sport en bewegen te formuleren blijkt dat deze vaak ingebed zijn in de algemene (VSD)doelstellingen (zie tabel 5.4 in bijlage V).

Het 'vergroten/ontwikkelen van sociale competenties van leerlingen' is een belangrijke doelstelling voor de scholen. 11,5 procent van de brede scholen verwacht met sportactiviteiten hun leerlingen sociale competenties bij te brengen. Niet duidelijk is of zij hier speciale sportactiviteiten voor aanbieden of dat het een algemene verwachting is.

De overige doelstellingen die de scholen genoemd hebben, hebben te maken met organisatorische aspecten, onderwijskundige aspecten en/of algemene brede school aspecten.

Daarnaast is aan de scholen gevraagd te oordelen (van niet belangrijk tot heel belangrijk) over 12 mogelijke doelstellingen voor het sport- en beweegaanbod. Opvallend in de vergelijking tussen de resultaten van deze beide vragen is dat 'sportoriëntatie en -kennismaking' pas op de zevende plaats terug te vinden is bij de voorgelegde doelstellingen, terwijl scholen dit zelf als belangrijkste doelstellingen formuleerden (zie tabel 5.2).

De belangrijkste voorgelegde doelstellingen volgens de scholen omvatten het (meer) laten bewegen van de jeugd, met name voor kinderen die dit vanuit huis niet kunnen. Dit is wel weer in lijn met het brede schoolconcept, welke 'het vergroten van ontwikkelingskansen van het kind' als doelstelling kennen (Oberon, 2003).

Hieronder worden de doelstellingen gepresenteerd in volgorde van belangrijkheid, zoals aangegeven door de respondenten.

Tabel 5.4: geformuleerde doelstellingen; rangorde door respondenten

Rangorde van doelstellingen	% heel belangrijk
1. Sporten mogelijk maken voor kinderen met ongunstige thuissituatie	64 %
2. Bestrijden van bewegingsarmoede	55 %
3. Het bevorderen van de fysieke en geestelijke gezondheid van het kind	51 %
4. Leren omgaan met verschillen tussen kinderen	48 %
5. Het bevorderen van sportieve waarden zoals fair play en leren presteren	42 %
6. Het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding	40 %
7. Sportoriëntatie en –kennismaking	34 %
8. De bewegingsvaardigheden van het kind vergroten	31 %
9. Het vergroten van de sociale binding met/binnen de school	26 %
10. Het bevorderen van de doorstroom van leerlingen naar de sportvereniging	25 %
11. Het vergroten van de sociale binding met de buurt/wijk	14 %
12. Het bieden van opvang voor kinderen na schooltijd	11 %

Opvallend is ook de relatief lage plaats voor doelstellingen die te maken hebben met sociale binding met de school en de buurt. Dit zijn brede schooldoelstellingen waarvoor sport ingezet zou kunnen worden (Oberon, 2003).

5.3 De sport- en beweegactiviteiten

Er is geïnventariseerd welk soort activiteiten zoal georganiseerd worden in het kader van sport en bewegen in de brede school. In de vragen is onderscheid gemaakt tussen activiteiten die onder schooltijd worden georganiseerd en activiteiten die buiten schooltijd worden georganiseerd. Het hebben van een naschools aanbod is kenmerkend voor de brede school.

Het blijkt dat voornamelijk toernooien met de eigen school en tussen scholen worden georganiseerd. Sport(kennismakings)programma's worden eveneens regelmatig aangeboden, zowel onder (47%) als na schooltijd (53%). Op deze manier kan een leerling een wat langere kennismaking met de sport ervaren. Daarnaast worden clinics en demonstraties door sportverenigingen en andere organisaties aangeboden, die vooral onder schooltijd plaatsvinden. Eenderde van de scholen heeft clinics en demonstraties in haar aanbod opgenomen. De vraag is of de clinics een vervolg vinden bij de sportverenigingen, bijvoorbeeld in de vorm van het aanbieden van proeflessen of door het organiseren van een naschools sportprogramma op de brede school. Er is hier echter geen (statistisch) verband tussen het bieden van clinics *onder* schooltijd en het organiseren van sport kennismakingsprogramma's *na* school. Deze combinatie van sport onder en buiten schooltijd, zou een manier zijn om de drempel naar een sportvereniging te verlagen om zo doorstroming van leerlingen naar de sportvereniging te bevorderen.

Aparte projecten voor motorisch minder vaardige kinderen bieden (soms) meer mogelijkheden voor maatschappelijke wenselijke effecten dan 'gemengde' cursussen, zoals tijdens een gymles (Elling e.a., 2001). Brede scholen lijken dit te erkennen: 40 procent van de scholen in dit onderzoek biedt Motorische Remedial Teaching (MRT) aan, veelal tijdens de reguliere onderwijsuren (33%). Er zijn geen verschillen in achtergrondkenmerken tussen de groep scholen dat MRT aanbiedt en de gehele onderzoeksgroep. Het percentage allochtone leerlingen is gelijk, evenals de gemiddelde schoolgrootte en de geografische ligging.

Minder dan een vijfde van de scholen gebruikt een leerlingvolgsysteem ten aanzien van sport en bewegen. In de meest ideale situatie heeft de school een sportdossier van een leerling, waarin bijvoorbeeld lidmaatschappen van sportverenigingen verwerkt zijn en de vorderingen op sport- en beweeggebied. Dit lijkt nog ver weg. Weinig scholen gebruikten een leerlingvolgsysteem voor sport. Opvallend is dat scholen die wel sport en bewegen hebben opgenomen in hun leerlingvolgsysteem allemaal een vakleerkracht bewegingsonderwijs in dienst hebben. Deze heeft ruimte om het sport/beweegdossier van leerlingen bij te houden, zodat de kwaliteit van het sportaanbod op de

leerlingen kan worden afgestemd. Ook kan de vakleerkracht in een vroeg stadium zien of een leerlinge op motorisch gebied extra ondersteuning nodig heeft.

Een opvallend detail in de kenmerken van de groep scholen mét een leerlingvolgsysteem is dat zij enkel uit de provincies Groningen en Zuid Holland komen. De steden Groningen en Rotterdam zijn in Nederland pioniers op brede schoolgebied. Wellicht is het bijhouden van activiteiten op het gebied van sport en bewegen in het leerlingvolgsysteem hier een gevolg van.

Het aantal ingeroosterde lesuren lichamelijke opvoeding per week is gemiddeld het hoogste in groep 1 en 2: ruim 3 lesuren. Het gaat hier voornamelijk om spelvormen en beweegactiviteiten. Voor kleuters heeft het primair onderwijs recht op speellokalen (naast het leslokaal) die naar eigen inzicht (en tijd) te gebruiken zijn. Dat deze groepen hier het hoogst scoren, kan een verklaring vormen voor het feit dat er minder naschools aanbod is voor deze leeftijdsgroep. In groep 3 tot en met 8 is het gemiddeld aantal lesuren 2 uur per week. De duur van een lesuur ligt tussen de 40 en 60 minuten, het meest genoemd is een lesuur van 45 minuten. Dit laatste valt te verklaren uit het feit dat de overheid twee keer 45 minuten financiert voor de huur van sportzalen.

Wat betreft de duur van het naschools sportaanbod is een verschil te ontdekken tussen de laagste twee groepen en de overige. Gemiddeld hebben groep 3 en 4 een naschools sportaanbod van 1,2 uur per week (72 min.), en vanaf groep 5 is dit 1,9 uur per week (114 min.).

In de vragenlijst werd tevens gevraagd welke sporten er het afgelopen schooljaar werden aangeboden. Onderstaande tabel geeft de tien meest genoemde sporten weer.

Tabel 5.5: meest aangeboden sporten

Sporten	%	Sporten	%
1. veldvoetbal	67 %	6. handball	48 %
2. basketball	66 %	7. atletiek	41 %
3. vechtsporten	61 %	8. honkbal/softbal	36 %
4. gymnastiek/turnen	55 %	9. circus	36 %
5. zwemmen	50 %	10. tennis	33 %

De volledige lijst met 23 sporten is opgenomen in tabel 5.5 van bijlage V. Naast de genoemde sporten in de vragenlijst geven scholen (9,5%) zelf nog aan ook streetdance te hebben aangeboden gedurende de laatste 12 maanden. De eerste drie genoemde sporten zijn populair onder jongens en allochtone leerlingen (Elling, 2002 en Breedveld, 2003). Het is enigszins te verwachten dat deze sporten bovenaan staan, gezien het hoge percentage allochtone leerlingen onder de scholen in dit onderzoek. De daaropvolgende drie sporten worden het meest door meisjes. Zwemmen is zowel onder jongens als meisjes populair. Jongens doen meer aan teamsporten, meisjes aan de solo sporten (Breedveld, 2003).

De relatief grote plaats voor circus tussen de meer traditionele sporten is opvallend. Circusactiviteiten zijn vaak een combinatie van bewegen, cultuur en muziek en worden steeds vaker ingezet als brede schoolactiviteit. Leerlingen leren samenwerken en ontwikkelen een verfijnde motoriek, bovendien wordt een oefenreeks vaak afgesloten met een voorstelling voor ouders en medeleerlingen. Daarnaast ontbreekt skeeleren/skaten bij de top tien, dit was in '99 de tweede sport onder jongeren (Breedveld, 2003). Desalniettemin zegt 31 procent van de scholen skeeleren aan te bieden.

5.4 Kader

De aanwezigheid van een vakleerkracht kan worden gezien als een kwaliteitskenmerk voor het sportaanbod op scholen. Op 71 procent van de brede scholen in dit onderzoek is een vakleerkracht bewegingsonderwijs aanwezig. Landelijk gezien heeft eenderde van de basisscholen een vakleerkracht en wordt eenderde van de gymlessen verzorgd door een vakleerkracht (Van der Gugten, 2002). Het percentage vakleerkrachten in dit onderzoek is ongelijk verdeeld over de steden:

Tabel 5.6: spreiding vakleerkrachten naar grootte steden in Nederland

Stedelijkheid *	N	Wel een vakleerkracht	Geen vakleerkracht	Totaal
Vier grote steden (G4)	29	86 %	14 %	100 %
Middelgrote steden (G26)	24	67 %	33 %	100 %
Kleinere steden	13	46 %	54 %	100 %
Gemiddeld	66	71 %	29 %	

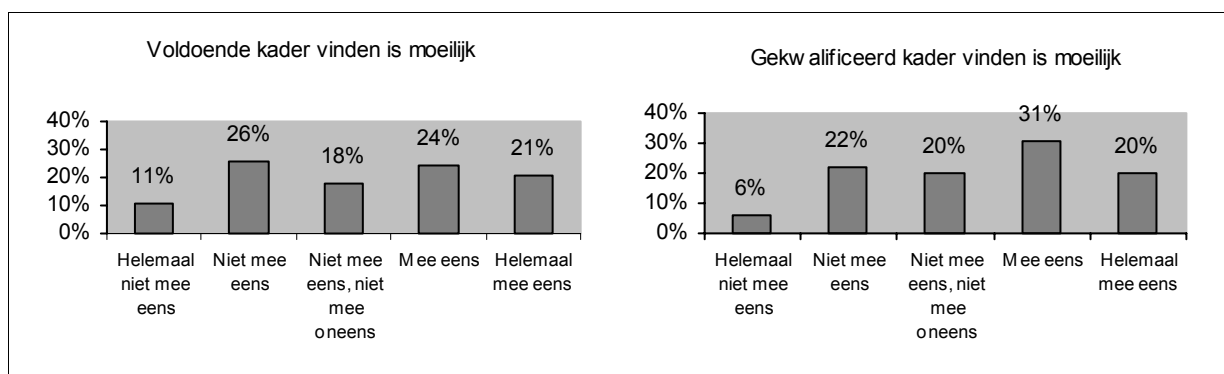
* p < 0.05

In de vier grote steden hebben 86 procent van de scholen in dit onderzoek een vakleerkracht in dienst, tegenover 46 procent in kleinere steden. In grotere steden is vaker een vakleerkracht in dienst van een school dan in de kleinere steden (zie tabel 5.6, bijlage V).

Bij de helft van de brede scholen is de vakleerkracht beschikbaar voor het naschools sportaanbod. Deze is gemiddeld vijf uur per week beschikbaar. Er is veel variatie in het aantal uren beschikbaarheid van de vakleerkracht, namelijk van 1 tot 15 uur per week. In de gevallen waar de vakleerkracht niet beschikbaar is voor het naschools sportaanbod is dit meestal omdat een ander de coördinatie van het sportaanbod heeft (78%). Dit is bijvoorbeeld een brede schoolcoördinator, een aparte sportcoördinator of een externe organisatie, zoals Sociaal Cultureel Werk of gemeentelijke dienst sport en recreatie. 17 procent van de scholen geeft aan dat de vakleerkracht geen tijd heeft. Waarschijnlijk heeft deze dan geen uren gekregen van de school om het naschools aanbod te verzorgen.

In de vragenlijst beoordeelden de scholen twee stellingen met betrekking tot het onderwerp kader. 45 procent van de brede scholen vindt het lastig *voldoende* kader te vinden voor het organiseren van het sportaanbod. Daarentegen ervaart 37 procent dit probleem niet. De meningen zijn verdeeld, zoals ook uit onderstaande grafieken blijkt.

Figuur 5.1: overzicht antwoorden kader stellingen

In dit onderzoek kan geen (statistisch) verband worden aangetoond tussen de grootte van een stad en het vinden van voldoende kader. Desondanks staat 32 procent van de scholen die het vinden van voldoende kader moeilijk vindt, in een gemeente die kleiner is dan de grootste dertig steden (G4 en G26). In de gehele onderzoeksgroep (n=68) is dit 19 procent.

Van de groep scholen, die het lastig vindt voldoende kader te vinden ('helemaal mee eens' en 'mee eens'), heeft 64 procent een vakleerkracht in dienst. Maar deze is in slechts 39 procent van de gevallen inzetbaar voor het naschools aanbod, tegenover 52 procent van de vakleerkrachten in de gehele onderzoeksgroep. Het weinig (kunnen) inzetten kan gedeeltelijk een verklaring vormen voor het moeilijk kunnen vinden van kader.

Daarnaast vindt de helft van de scholen het lastig *gekwatificeerd* kader te vinden ('helemaal mee eens' en 'mee eens'). Tachtig procent van deze groep heeft ook bevestigend geantwoord op het feit dat het vinden van voldoende kader moeilijk is. Deze cijfers geven aan dat het kaderprobleem in de sport nog steeds actueel is. Het gaat hier in de meeste gevallen om betaald kader. Bij het sportaanbod op scholen worden meestal betaalde krachten ingezet, terwijl sportorganisaties meestal wel met vrijwillige krachten werken. In de vraagstelling is geen onderscheid gemaakt tussen betaald en onbetaald kader.

Aannemelijk zou zijn dat door meer samenwerking met externe partijen, makkelijker geschikt kader gevonden kan worden. Samenwerking is immers de spil waar de brede school om draait.

5.5 Accommodaties en ruimte

Onderzocht is hoe vaak scholen van welke accommodatie gebruik maken voor het naschoolse aanbod. Ruim 80 procent van de scholen maakt meer dan een keer per week gebruik van de eigen gym/sportzaal. Ook van het zwembad en het schoolplein wordt vaak gebruik gemaakt. Relatief weinig maken de scholen gebruik van commerciële sportaccommodaties, zoals sportscholen. Gemiddeld maken scholen gebruik van 4,2 verschillende accommodaties.

Hoewel de meningen verdeeld zijn, vinden de scholen over het algemeen dat er voldoende accommodatie beschikbaar is voor het sport- en beweegaanbod in het kader van de brede school. 51 procent vindt daarnaast dat de beschikbare accommodaties niet te ver van de scholen liggen. Toch ondervindt 31 procent van de brede scholen wel hinder van de grote afstand tussen de school en de sportaccommodatie. Hiervan staat 74 procent in een van de vier grote steden. De mening over de afstand tot de sportaccommodaties verschilt naar de grootte van de stad (zie tabel 5.7 in bijlage V). De ruimte voor sport is schaars. Vooral in grote steden waar de grondprijs duur is en vaker voor economische doeleinden wordt gebruikt, worden sportaccommodatie vaak verplaatst naar de goedkopere perifere stadsdelen (van der Poel, 2001). Dit maakt dat voor sommige scholen de afstand tot een geschikte sportaccommodatie erg groot wordt.

5.6 Dagindeling en dagarrangementen

Het naschools sport- en beweegaanbod wordt doorgaans op dinsdag en donderdag in de namiddag aangeboden. Daarnaast op woensdag in de voormiddag en maandag in de namiddag. Scholen zien het belang van een sluitende dagindeling en organiseren het aanbod vaak direct na schooltijd. De activiteiten in het kader van het buitenschoolse sport- en beweegaanbod duren gemiddeld ongeveer anderhalf uur.

5.7 Lokale sportstructuur en organisatie

Bijna alle scholen (92%) werken samen met externe partners in de organisatie van het sport- en beweegaanbod, zoals verwacht kon worden van een brede school. In de volgende tabel staan de partners waarmee het meest wordt samengewerkt.

Tabel 5.6: externe partners

% scholen dat samenwerkt met:	
1. Sportbuurtwerker	52%
2. Sportverenigingen	48%
3. Stagiaires (CIOS, ALO)	40%
4. Sportservicecentrum/sportconsulent	39%
5. Welzijnsorganisatie	35%
6. Ouders	20%
7. GGD	12%
8. Commerciële sportorganisaties	9%
9. Sportbonden	9%
10. Andere partner (w.o. gemeentelijke afdeling sport)	18%

Het blijkt dat brede scholen het meest samenwerken met sportbuurtwerkers en -verenigingen. Sportbuurtwerkers zijn in dienst van de gemeente, een gemeentelijk sportservicecentrum of van een welzijnsstichting en organiseren sportactiviteiten in de buurt. Ook werken scholen samen met zo'n sportservice centrum. Deze heeft meestal een coördinerende rol, terwijl de sportbuurtwerker vooral uitvoerend bezig is.

In navolging van ander onderzoek (o.a. Oberon, 2003 en Elling en Klerken, 2002) is ook in dit onderzoek waargenomen dat de GGD in de praktijk nog een minimale rol speelt in de samenwerking

met (brede) scholen. Dit is niet onverwacht, maar toch kon van brede scholen met sport- en bewegen in hun aanbod verwacht worden dat zij juist samenwerking zoeken met GGD'en.

De scholen noemden zelf nog een aantal andere partners, waarbij opviel dat deze meestal vanuit de gemeente werken, zoals de gemeentelijke afdeling waar sport is ondergebracht. Wederom blijkt hieruit de grote rol van de gemeente in de brede school.

Gemiddeld hebben scholen 2,4 van bovenstaande partners aangekruist. Dit zijn categorieën, wat betekent dat binnen elke categorie zich meerdere partners kunnen bevinden. Een school kan bijvoorbeeld samenwerken met meerdere sportverenigingen. Dit cijfer is daarom een ondergrens voor het gemiddeld aantal partners per school.

De sportverenigingen, stagiaires en ouders hebben meestal een uitvoerende rol. Daarnaast hebben met name de sportbuurtwerker, een sportservicecentrum en welzijnsorganisaties ook coördinerende rollen.

Het lijkt of de scholen tevreden zijn over de soort activiteiten die sportverenigingen aanbieden. Op de stelling: *'de sportverenigingen passen hun sportactiviteiten aan aan de leeftijd van de kinderen'* reageert 55 % van de scholen dat ze hier (helemaal) mee eens zijn tegen 6% '(helemaal) niet mee eens'. Ook vindt men niet dat de externe partners de neiging hebben vanuit hun eigen werkveld te blijven denken. Deze twee veronderstellingen duiken soms op als nadeel van de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen. De scholen die in dit onderzoek hebben meegewerkt, zijn het hier niet mee eens.

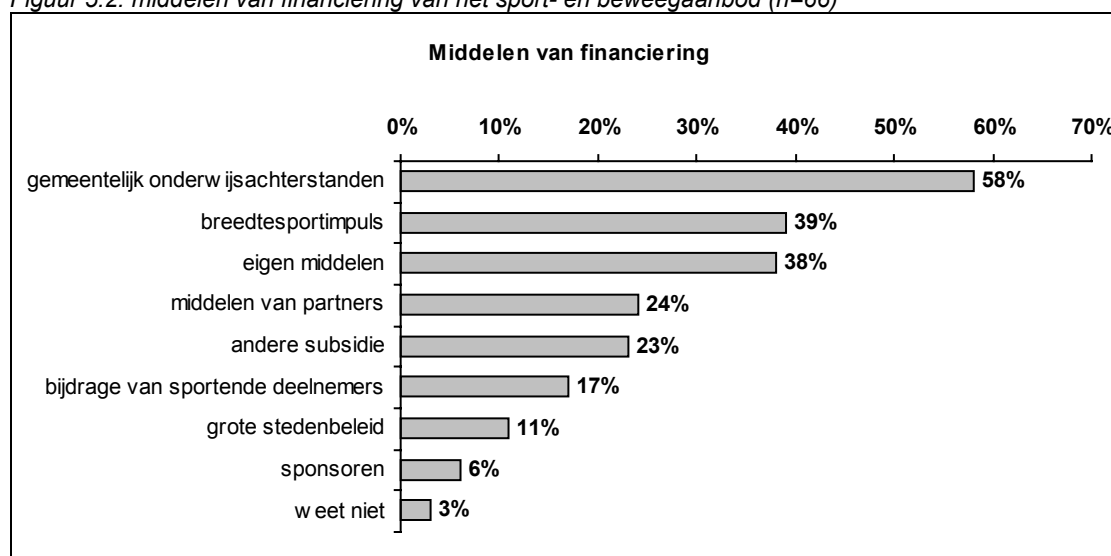
De evaluatie van de sportactiviteiten en van het proces/de samenwerking vindt met name plaats met de sportaanbieders en uitvoerders en in mindere mate met het schoolteam. Een evaluatie met de leerlingen vindt meestal niet plaats. De activiteiten worden in 35 procent van de gevallen met de leerlingen geëvalueerd. Voor een bruikbare evaluatie moeten alle partijen betrokken worden (Brouwer en Faber, 2001). Ook in het kader van jeugdparticipatie is het verstandig de leerlingen te vragen wat zij ervan vinden. Alleen dan kan het aanbod goed afgestemd worden op de wensen van de kinderen zelf.

Bovendien blijkt uit de vragenlijst dat niet veel leerlingen structureel betrokken wordt bij de invulling en/of organisatie van sport- en beweegactiviteiten (zie tabel 5.8 in bijlage V). De helft van de leerlingen wordt incidenteel betrokken, 14 procent structureel en 36 procent helemaal niet. De redenen waarom de leerlingen niet worden betrokken liggen vooral in het feit dat de leerkrachten of andere organisatoren het programma zelf samenstellen en organiseren of dat er sprake is van een kant en klaar beweegprogramma.

5.8 Financiën

Het sport- en beweegaanbod wordt voornamelijk via subsidies gefinancierd, te weten vanuit het onderwijsachterstandenbeleid en de breedtesportimpuls. Verrassend is wel dat subsidie vanuit het Grote Stedenbeleid maar weinig wordt gebruikt, terwijl het merendeel van de scholen in een grote stad ligt. Daarnaast gebruikt 38 procent van de scholen financiële middelen van de school zelf voor de organisatie van het sportaanbod.

Figuur 5.2: middelen van financiering van het sport- en beweegaanbod (n=66)

Naast de in de vragenlijst genoemde subsidies is er ook sprake van een aparte gemeentelijke 'brede school subsidie', waaruit het sport- en beweegaanbod wordt gefinancierd. Van de 23 procent die invulde een andere subsidie te ontvangen, ontvangt meer dan de helft (14 procent van het totaal) een dergelijke subsidie. Het bestaan van een brede school subsidie kan scholen stimuleren 'breed' te worden. Sponsoring komt nauwelijks voor.

Brede scholen financieren hun sportaanbod vanuit meerdere geldbronnen. Gemiddeld gebruiken brede scholen 1,6 soorten financiële bronnen, waarbij de subsidies niet nader gespecificeerd zijn. Scholen die subsidie krijgen, krijgen gemiddeld 1,3 verschillende subsidies.

De scholen gebruiken 2,3 verschillende soorten financiële bronnen, met in acht neming van alle tien bovenstaande categorieën (figuur 5.1). Dit betekent dat zij niet afhankelijk zijn van één financiële geldbron. Dat versterkt de continuïteit van het naschoolse sportaanbod (Duijvestijn, 2001). Toch wordt het sport- en beweegaanbod grotendeels betaald vanuit overheids gelden, die vaak een tijdelijk karakter hebben.

Het budget van de scholen voor het sport- en beweegaanbod ligt voor de meeste scholen onder de 5000 euro, voor een kwart van de scholen ligt dit tussen de 5000 en 10.000 euro.

Op de stelling: *'de brede school heeft over het algemeen moeite om de financiën te vinden voor het sportaanbod'*, antwoord 43% dat men het er 'mee eens' tot 'helemaal mee eens' is. Dit geeft aan dat het vinden van financiën tot een van de knelpunten gerekend mag worden. De groep die moeite heeft met het vinden van financiële middelen wijkt niet veel af van de totale onderzoeksgroep.

5.9 Tot slot

De snelle brede schoolontwikkeling van de laatste vijf jaar heeft ook een belangrijke impuls gegeven aan het (naschools) sport- en beweegaanbod op scholen in het primair onderwijs. Het starten met de brede school was tegelijkertijd voor veel scholen een aanleiding om het sportaanbod voor hun leerlingen uit te breiden. Van de brede scholen die reageerden heeft 70 procent een naschools sport- en beweegaanbod. Daarbij valt het op dat kleinere steden hierin achterblijven. In die steden heeft nog niet de helft van de brede scholen een naschools sportaanbod.

De brede scholen in dit onderzoek hebben gemiddeld meer leerlingen dan het landelijke gemiddelde. De helft van de scholen heeft meer dan 75 procent allochtone leerlingen en het gemiddelde percentage allochtone leerlingen in de G4 is het grootst: 82 procent. Waarschijnlijk hebben deze scholen te maken met (onderwijs)achterstanden, waarvoor de brede school vaak wordt ingezet.

Over het algemeen is het sportaanbod na school bedoeld voor alle leerlingen. Als er onderscheid wordt gemaakt, is dit naar leeftijd. Er is bijvoorbeeld bijna geen naschools aanbod voor groep een en twee. Kinderen met een motorische achterstand kunnen op veel scholen apart aanbod in de vorm van Motorische Remedial Teaching volgen: 40 procent van de scholen biedt deze vorm van extra beweging aan. Dit is een positieve ontwikkeling.

Ruim driekwart van de scholen geeft aan doelstellingen geformuleerd te hebben voor het sport- en beweegaanbod. De belangrijkste is sportkennismaking, gevolgd door het vergroten van de deelname aan de bewegingscultuur. Het vergroten van sociale competenties van leerlingen is als derde genoemd door scholen, welke in lijn is met de brede school doelstellingen.

Op 71 procent van de scholen is een vakleerkracht bewegingsonderwijs aanwezig. Dat is veel vergeleken met het landelijke gemiddelde van ongeveer 30 procent. Dit is een goede indicatie voor de kwaliteit van het bewegingsonderwijs. Op (slechts) de helft van de scholen met een vakleerkracht is deze ook beschikbaar voor naschoolse activiteiten. Daarvoor is hij of zij gemiddeld vijf uur per week vrijgeroosterd.

Bijna alle scholen (80%) werken samen met externe partners in de organisatie van het sport- en beweegaanbod. Dit is in lijn met wat in de brede school belangrijk wordt gevonden, namelijk multidisciplinaire samenwerking. Gemiddeld heeft een school minimaal tussen de twee en drie samenwerkingspartners. Opvallend is dat de rol van ouders en het GGD achter blijven bij de overige partners. Het meest wordt samengewerkt met sportbuurtwerkers en sportverenigingen.

De scholen organiseren het meest sporttoernooien, gevolgd door sport(kennismakings) programma's. Daarnaast worden soms clinics en demonstraties door verenigingen georganiseerd, meestal onder schooltijd.

Slechts minder dan een vijfde van de scholen gebruikt een leerlingvolgsysteem waar sport en bewegen in opgenomen is.

De leerlingen uit groep één en twee bewegen het meest onder schooltijd. Dit kan een van de verklaringen zijn voor het feit dat er nagenoeg geen naschools aanbod is voor deze groep. Het naschools aanbod voor groep drie tot en met acht duurt gemiddeld anderhalf uur. Voetbal, basketbal en vechtsporten zijn de drie meest aangeboden sporten, gevolgd door gymnastiek, zwemmen en handbal. Het meest (80%) wordt de eigen gymzaal gebruikt voor het sportaanbod. Deze activiteiten sluiten in de meeste gevallen direct aan op de schooltijden.

De scholen financieren het sportaanbod uit subsidies in het kader van de Breedtesportimpuls en Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid. Daarnaast zetten scholen ook eigen financiële middelen in.

Hoofdstuk 6: Resultaten en discussie; voortgezet onderwijs

In dit hoofdstuk worden de bevindingen gepresenteerd ten aanzien van sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school in het voortgezet onderwijs. Eerst worden de resultaten per school behandeld, vervolgens worden de scholen met elkaar vergeleken ten aanzien van de concepten uit het onderzoeksmodel. Hierbij worden ook gevonden knelpunten en succesfactoren gepresenteerd.

6.1 Algemene bevindingen per school

In deze paragraaf wordt de situatie van de sport- en beweegactiviteiten per case beschreven.

6.1.1 *Augustinus college Amsterdam Zuidoost*

Het Augustinus college is een VMBO school met alle leerwegen⁶. De school telt ongeveer 450 leerlingen en deze komen vooral uit de buurt, de Bijlmermeer in Amsterdam. In de Bijlmermeer wonen veel leerlingen van allochtone afkomst, vooral van Surinaamse en Antilliaanse origine.

Het Augustinus college heeft al sinds de jaren tachtig een naschools aanbod in de vorm van de zogenoemde naschoolse 'clubs'. De school heeft niet het officiële predikaat brede school, maar voldoet aan kenmerken, zoals een doorgaande lijn in de programmering en een uitgebreid naschools sportprogramma, waardoor de school als breed bestempeld kan worden. De naam die er aan gegeven wordt is Schoolplus, waar de school ook subsidie voor ontvangt. Er is eveneens een Schoolplus coördinator aangesteld, die verantwoordelijk is voor alle (naschoolse) activiteiten in het kader van Schoolplus. De school geeft een eigen naam aan hun onderwijsconcept, inhoudelijk komt dit overeen met wat (tot nu toe) in de literatuur beschreven wordt als brede school. Het lijkt erop dat op deze school het brede schoolconcept wel is erkend, is 'ingeburgerd', maar de *naam* brede school niet.

Het naschoolse aanbod is bedoeld voor alle leerlingen, omdat de school het voor iedereen mogelijk wil maken om te sporten. Soms wordt er verschil gemaakt naar leeftijd (onder/bovenbouw), voornamelijk bij voetbal. Daarnaast is er af en toe speciaal aanbod voor meisjes. Een speciaal geval is zwemmen. In Amsterdam Zuidoost blijken nog veel allochtone leerlingen zonder zwemdiploma te zijn wanneer ze naar het Augustinus college komen⁷. Door het bieden van zwemles met het doel een zwemdiploma te halen fungeren de VMBO scholen in de Bijlmer als 'vangnet' (Crum, 2002). De school probeert deze zwemlessen verplicht te stellen, te meer omdat de veiligheid van leerlingen op werkweken dan beter te garanderen is. De afgelopen twee schooljaren ('02/'03 en '03/'04) hebben respectievelijk elf en zes leerlingen hun zwemdiploma gehaald van de 24 inschrijvingen per jaar. Het Augustinus college biedt ook Motorische Remedial Teaching voor leerlingen met een motorische achterstand.

Ongeveer 40 procent van de leerlingen doet aan één of meer naschoolse sportactiviteiten mee. Het Augustinus college is hier zeer tevreden mee. Desalniettemin sport en/of beweegt 60 procent van de leerlingen niet in schoolverband (m.u.v. de lessen lichamelijke opvoeding).

Het Augustinus college werkt intensief samen met Topscore. In 1998 heeft de gemeente Amsterdam het initiatief genomen om het (naschoolse) sportaanbod voor jongeren van 12 tot 18 jaar structureel te verbeteren. Onder de noemer Topscore is een unieke samenwerking ontstaan tussen buurt, onderwijs, de georganiseerde sport en het bedrijfsleven (www.topscore-amsterdam.nl).

Topscore levert trainers die de naschoolse 'clubs' begeleiden. Tevens stelt deze organisatie een schoolcoördinator (Topscore-coördinator) aan voor een paar uur per week. Topscore heeft ook een stadsdeelcoördinator (Zuidoost). Deze verzorgt contact met trainers en stelt aanbod samen in samenwerking met de scholen. Contact met verenigingen en andere sportorganisaties loopt soms via de schoolcoördinator, soms via de stadsdeelcoördinator. Aan het begin van het jaar vindt er een trainersbijeenkomst plaats en de trainers worden geïnformeerd door de schoolcoördinator. Via Topscore kan het Augustinus college in de meeste gevallen beschikken over goed kader. De schoolcoördinator onderstreept het belang van goed kader. *"Het succes van een cursus staat of valt met de trainer/begeleider die voor de groep staat, daar ben je soms zelfs afhankelijk van"*. De trainers

⁶ Basisvorming, basisberoepsgerichte leerweg, kaderberoepsgerichte leerweg, gemengde leerweg en theoretische leerweg.

⁷ Mede doordat schoolzwemmen niet wettelijk verplicht is, blijkt dat groepen kinderen met allochtone achtergrond achterblijven als het gaat om het behalen van een zwemdiploma (Crum, 1997 en 2002). Als reactie op uitkomsten van onderzoek naar zwemachterstanden (Crum, 2002), worden vanuit de aanbevelingen diverse specifieke programma's ontwikkeld, waaronder schoolzwemvangnetten; een aanvullend aanbod van schoolzwemmen. Dit wordt dikwijls aangeboden in het kader van Verlengde Schooldag en/of Brede school.

van Topscore komen uit diverse sporthoeken. Sommigen komen vanuit een vereniging, sommigen zijn professioneel trainer en soms wordt een leraar biologie, die trainer is bij een badmintonvereniging, ook trainer van een naschool programma. De trainers worden aangestuurd door een sportcoördinator, bijvoorbeeld iemand die verantwoordelijk is voor het voetbal. Deze geeft bijvoorbeeld sportspecifieke aanwijzingen en oefenstof.

De naschoolse clubs 'draaien' gedurende 23 lesweken. Daarnaast zijn er kortere cursussen van zes lesweken en kampioenschappen van Zuidoost. Qua sportclubs zijn voetbal en zwemmen populair, het laatste vanwege de mogelijkheid tot het behalen van een zwemdiploma. Topscore en Augustinus streven naar een veelzijdig en aantrekkelijk aanbod. Er is een leerlingensportraad aanwezig, vooral voor promotie van het aanbod van het komende schooljaar. Soms is er ook sprake van een organisatorische inzet van deze jongeren. Twee leerlingen zijn, tegen een kleine vergoeding, ook via Topscore aan de slag als ambassadeurs. Zij krijgen een zekere verantwoordelijkheid, zoals het verzamelen van deelname briefjes, en krijgen kleding van de sponsor van Topscore. Jeugdparticipatie lijkt voor de school geen belangrijke doelstelling en is vooral een initiatief van Topscore. Daarnaast is jeugdparticipatie vooral op het niveau van 'meepraten' aanwezig, meest informeel.

Het Augustinus college is er op gebrand om de afspraken die binnen de school gelden, ook te doen gelden in de naschoolse clubs. Het gaat dan om afspraken omtrent lokaalgebruik, deelname en organisatie. De sportcoördinator vertelt de trainers duidelijk wat de geldende afspraken in school zijn, met het verzoek zich hieraan te houden. Hij doet dit zowel persoonlijk als op papier. Op deze manier probeert het Augustinus de leerlingen voor te bereiden op zelfstandige deelname aan de maatschappij, bijvoorbeeld in een sportvereniging, waar ook dergelijke afspraken gelden. Dit is in lijn met de in hoofdstuk 3 genoemde doelstellingen die gelden voor de brede school. De clubs kunnen daarom gezien worden als 'sportverenigingen in het klein'.

Er zijn officiële overkoepelende doelstellingen voor de brede school (Schoolplus), met betrekking tot het naschools aanbod. Deze zijn echter niet bekend bij iedereen binnen school. *"Die staan allemaal wel ergens op papier"* (SAA).

De doelstellingen voor het sportaanbod zijn vooral gericht op het meer laten bewegen van de jeugd, en op het gelegenheid geven tot bewegen. Topscore probeert deze doelstellingen stadsbreed te verwezenlijken onder de jeugd van 12-18 jaar. Topscore wil zelfs meer bieden: *"doelstelling van Topscore is ook voorbereiden op de maatschappij, een stuk normen en waarden, respect, sportiviteit, maatschappelijke participatie"* (TAA).

Op deze manier draagt het Augustinus in zijn naschoolse activiteiten bij aan het voorbereiden van leerlingen aan sociale participatie buiten de school, in de maatschappij. Bovendien zouden leerlingen zich door deze voorbereiding wat sneller thuis moeten voelen bij een sportvereniging. Doorstroming naar verenigingen is ook een doelstelling van het Augustinus en Topscore, maar meer voor de nabije toekomst. Men is bezig een manier te zoeken om dit goed te organiseren en te registreren.

Over positieve sociale gevolgen van sport zegt de sportcoördinator van het Augustinus: *"dat zijn dingen waar je in principe wel aan werkt natuurlijk, ook tijdens de gymles. We proberen ze wel die vaardigheden bij te brengen die je nodig hebt om op de sportvereniging te kunnen functioneren. Daar moet je je ook normaal gedragen, op het juiste moment luisteren, sportief zijn en je aan de afspraken houden."* Deze visie geeft al aan dat er doelbewust 'gewerkt' moet worden aan het sociaal vaardiger maken van de leerlingen. Hiervoor biedt het Augustinus college tevens sociale vaardigheidstraining en faalangstraining aan hun leerlingen.

Het Augustinus college kent weinig problemen met het vinden van de financiën voor het sportaanbod. *"Er is in principe altijd genoeg geld. Ik weet niet hoe hard ervoor gevochten moet worden, maar we hebben niet te klagen."* (SAA). Via Topscore (gefinancierd door de gemeente (BSI) en het stadsdeel) en de directie wordt het sportaanbod voldoende gefinancierd.

Voor deelname van de leerlingen aan de cursussen en clubs hanteert de school de zogenoemde statiegeldconstructie. De leerling betaalt aan het begin van een cursus of club respectievelijk vijf of tien euro. Dit krijgen ze terug als de leerlingen de cursus heeft bijgewoond en/of zich bij verhindering met een goede reden heeft afgemeld bij de trainer of de schoolcoördinator.

Men probeert zoveel mogelijk de eigen accommodatie te gebruiken voor de naschoolse (sport)activiteiten. Dit is belangrijk voor de opkomst; een bekende accommodatie maakt de

sportactiviteiten laagdrempelig. Tevens is het sportaanbod na school, hoewel het door de statiegeld constructie niet helemaal vrijblijvend meer is, toch vrijblijvender dan het sporten in een accommodatie van een sportvereniging. De afstand en tijd die met het gebruik van een andere accommodatie in de wijk gemoeid zijn, verhogen de drempel om te komen.

Het naschoolse aanbod sluit aan op de lestijden van de school. De leerlingen hebben meerdere keren per week de mogelijkheid om mee te doen.

Er is een evaluatie in de vorm van het bijhouden van de deelnamecijfers per keer. Bovendien wordt het aantal inschrijvingen en de uitval bijgehouden. Deze gegevens worden verzameld en aan het einde van het jaar in een jaarlijkse evaluatie besproken en worden tevens gebruikt om het statiegeld aan de leerlingen al dan niet te retourneren.

Evaluatie vindt tevens schoolbreed plaats en ook met Topscore. Op dit moment is men tevreden met het product (de vorm van clubs en cursussen) en het proces (samenwerking). In de toekomst wil het Augustinus de doorstroming naar verenigingen in kaart gaan brengen. Lange termijneffecten worden niet gemeten. Daar is in de doelstellingen wel aandacht voor, maar onbekend is of de leerlingen structureel meer zijn gaan bewegen. Het bijhouden van het aantal lidmaatschappen bij verenigingen, of de verandering hierin, zou in de toekomst een indicatie kunnen zijn.

6.1.2 OSG Echnaton Almere

Het Echnaton college is een VMBO school met ook Leerwegondersteunend onderwijs (LWOO) en onderbouwklassen van HAVO/VWO. Deze laatste zijn sterk in de minderheid; leerlingen voor deze stroom kiezen vaak een andere school in Almere boven het Echnaton, tenzij ze topsportleerling zijn. Het Echnaton heeft speciale voorzieningen voor topsporters en is een LOOT-school⁸. In 2004 is het Echnaton college uitgeroepen tot sportiefste school van Nederland.

Middels een eigen onderzoekje, liet de sportcoördinator zien dat leerlingen in zijn mentorklas (en in de gehele onderbouw) schrikbarend veel tv keken, namelijk zo'n 40 uur per week. Dit was zeven jaar geleden aanleiding tot het organiseren van naschools sportaanbod. Het Echnaton vindt zichzelf absoluut een brede school en wil nog 'breder' worden. De zorg voor betekenisvol onderwijs staat hierin centraal.

Het onderwijs op OSG Echnaton is ingericht vanuit een visie op motiveren, leren en onderwijzen (Echnaton, 2003). Echnaton geeft haar onderwijs vorm vanuit een overtuiging die zegt dat je het beste leert als je vertrouwt op dat je wat kunt, als je zelf mee kunt bepalen hoe je iets leert en als je gewaardeerd wordt om wat je doet en wie je bent. *"Laat kinderen doen waar ze goed in zijn, dat geeft zelfvertrouwen en dat zal zorgen dat ze met plezier naar school gaan. Dat voorkomt schooluitval"* (SEA). Dat hiertoe ook zeker de sport behoort, blijkt uit het brede sportaanbod (zowel binnen- als buitenschools) voor de leerlingen. Doelstellingen voor het sportaanbod zijn met name 'het meegeven van een gezonde levensattitude' en 'het tegengaan van schooluitval'.

Het Echnaton college gaat ervan uit dat je door het (sport)aanbod doelgroepen bepaalt. Zo biedt het zelfverdediging voor meisjes aan en 'big diet' voor zwaarlijvige kinderen. Bij het zaalvoetballen komen elke keer zo'n 30 allochtone jongens. *"Ik heb ze liever hier in de zaal dan dat ze buiten rondhangen."* (SEA) Hieruit blijkt de overtuiging dat het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding de overlast buiten de school zou moeten verminderen. Deze visie geeft wel blijk van een preventieve houding ten aanzien van de naschoolse sport.

Door het sportaanbod via school worden ook allochtone meisjes bereikt. *"Die mogen van vader niet sporten. Dat is de kracht van het naschoolse sportaanbod. Dat gebeurt in school, niet bij een sportvereniging"* (SEA).

Het Echnaton kent een lange traditie van samenwerking met sportverenigingen. Vooral met Omniworld, een organisatie waar topsport en breedtesport elkaar moeten versterken. In samenwerking met Omniworld krijgen leerlingen van het Echnaton een trainingscursus in het basketbal of volleybal aangeboden. Ook scout Omniworld nieuwe talenten uit de sportklassen van het

⁸ Landelijk Overleg Onderwijs Topsport. De Stichting LOOT is een organisatie van 14 landelijk gespreide scholen in het voortgezet onderwijs (Vmbo, Havo, Vwo) die het topsporters mogelijk maakt om sport en studie te combineren. Deze scholen houden rekening met de sportieve ambities van de leerlingen door extra onderwijsvoorzieningen aan te bieden. Een LOOT-school heeft een infrastructuur binnen de school voor de begeleiding van aankomende topsporters in combinatie met een beschikking over de topsportregeling van OCenW. (www.minvws.nl)

Echnaton. De school ondervindt een knelpunt in het samenwerken met verenigingen in het feit dat verenigingen nog teveel op de avonduren zijn gericht. Daarnaast is er een goede samenwerking met de lokale politiek. *“Almere is hierin wel bijzonder. Als je een goed idee hebt, zit je binnen een week met de wethouder om tafel.”* Daarnaast is er een goede samenwerking met de welzijnsorganisatie en ook met commerciële sportorganisaties. Het lijkt erop dat samenwerking binnen BOS goed is verankerd in Almere. Het Echnaton college wil in de toekomst deze samenwerking nog uitbreiden naar brede basisscholen, buurthuizen en centra voor kinderopvang. Ze wil de leerlingen laten participeren in ‘echte’ activiteiten, in het kader van betekenisvol leren.

Op financieel gebied kent het Echnaton weinig problemen. De directie van het Echnaton heeft een sportieve visie, zij vinden het naschoolse sportaanbod erg belangrijk. Dat is onder andere merkbaar in de financiële middelen die de school in het naschools aanbod steekt. De gemeente draagt nog bij voor activiteiten in het kader van de tieneropvang. De financiering van de tieneropvang bij de scholen voor voortgezet onderwijs loopt af per 2006 (www.almere.nl). Daarnaast ‘lobbyen’ de leraren zelf: *“...ik wil graag mountainbiken. Dan ga ik naar onze huisbankier, en bied ze aan om een sportdag te organiseren door leerlingen van SDV⁹ en als tegenprestatie wil ik graag tien mountainbikes.”*

Toch wordt het binnenhalen van de financiële middelen ook als een knelpunt aangemerkt. Als de subsidies stoppen zijn de gevolgen direct merkbaar. Er is wel een aantal subsidies gestopt de laatste jaren, wat ten koste is gegaan van het naschoolse aanbod. Commerciële activiteiten (zoals waterskiën) worden niet meer aangeboden, maar ook de huiswerkklas is gestopt. Het aanbieden van eenmalige ‘luxe’ activiteiten lijkt niet erg in lijn met de brede schooldoelstellingen, maar zorgen wel voor een attractief aanbod. Huiswerkbegeleiding werd maar weinig bezocht, wellicht ook een reden om dit niet meer aan te bieden, maar vooral vanwege de concurrentie met andere activiteiten was het Echnaton college hiermee gestopt¹⁰. Toch is het een enigszins vreemde ontwikkeling; is sport belangrijker dan huiswerkbegeleiding?

De leerlingen die de richting Sport, Dienstverlening en Veiligheid (SDV) volgen, kunnen opgeleid worden tot (assistent)trainer. Daarmee hopen de instanties de wachtlijsten bij sportverenigingen weg te werken. Ook begeleiden deze leerlingen naschoolse sportactiviteiten voor basisschoolkinderen en werken ze samen met welzijnswerk. De gemeente Almere en provincie Flevoland steunen het Echnaton middels startsubsidie en stagevergoedingen. SDV leerlingen krijgen trainingscursussen bij verenigingen. Deze cursussen worden samen begeleid, door een leraar én een trainer van de betreffende vereniging. Leerlingen lopen ook stage bij de verenigingen. Ze kunnen assisteren bij een training, of zelfs training geven. Probleem is dat leerlingen vrijwillig deze activiteiten niet aanspreekt. Een bijbaantje bijvoorbeeld is belangrijker vanwege de opbrengst. Daarom heeft Echnaton de gemeente gevraagd drie euro per uur aan deze leerlingen te bieden, zodat ook wachtlijsten bij verenigingen (door kadertekort) kunnen worden weggewerkt. Nadeel is dat de leerlingen als zij opgeleid zijn door een vereniging, nog erg jong zijn, en wellicht niet als hoofdtrainer voor alle leeftijdsgroepen geschikt zijn.

Binnen de school worden veel activiteiten georganiseerd door de twee vakleerkrachten bewegingsonderwijs. Deze zijn vijf uur per week vrijgeroosterd voor de organisatie van het naschoolse aanbod.

De school is overtuigd van de sociale kracht van sport: *“Je wordt echt kleurenblind als je intensief met elkaar bezig bent. Sport is natuurlijk dé manier om te integreren”* (SEA). Door verantwoordelijkheid te nemen en te krijgen bij het klimmen tijdens de gymnastiekles, leren leerlingen omgaan met het ‘in handen hebben van iemands leven’. Door tijdens het sporten niet de nadruk te leggen op winnen en competitie wordt ruimte gecreëerd om de leerlingen elkaar wat te leren. Bijvoorbeeld door leerlingen rollen te geven en zo een rustige leerling in te delen bij een wat ‘opvliegende’ leerling: *“Ik zeg dan tegen ‘m: “Jij bent de engelbewaarder”. De ene leerling wordt bij een andere leerling gezet die ‘een vrij kort lontje’ heeft, met de opdracht: “jij zorgt ervoor dat hij altijd tot 10 gaat tellen als er wat gebeurt”* (SEA). De lessen bewegingsonderwijs lenen zich makkelijker voor het gericht werken aan sociale competenties dan het naschoolse aanbod, welke vrijwillig is en wellicht door een meer homogene groep bezocht wordt (namelijk liefhebbers van de betreffende sport). Tijdens de lessen lichamelijke opvoeding is er aandacht voor ‘het elkaar dingen leren’.

⁹ De opleiding Sport, Dienstverlening en Veiligheid (bovenbouw VMBO), een intersectoraal competentiegericht programma dat o.a. aansluiting geeft op bijvoorbeeld een CIO opleiding.

¹⁰ In het schooljaar 2004 / 2005 is de huiswerkklas opnieuw aangeboden.

Het Echnaton college biedt de leerlingen een uitgebreid naschools aanbod. Elke maand is er voor alle leerlingen een keuze uit vier of vijf sporten. Daarnaast zijn er ook andere activiteiten op cultureel en ict gebied. Nadelig is dat verschillende activiteiten met elkaar concurreren.

De sportklassen hebben elke dag lessen bewegingsonderwijs. De leerlingen van Sport, Dienstverlening en Veiligheid kunnen daarbij nog trainerscursussen volgen. Leerlingen krijgen de kans kennis te maken met een keur aan sporten, en andere (culturele) activiteiten.

Er is best veel incidenteel aanbod, zoals 'big diet' en waterskiën, dat niet direct een doorstroming naar een vereniging stimuleert. Hoewel de winnaar van 'big diet' een abonnement op een sportschool won, is de vraag in hoeverre leerlingen die aan deze activiteiten mee hebben gedaan gestimuleerd worden om erna ook door te gaan met sporten.

Het Echnaton heeft veel aandacht voor sportieve leerlingen. Vanuit de brede schoolgedachte, zou er ook aandacht moeten zijn voor achterstanden, ook sportieve achterstanden. De vraag is relevant, of ook niet-sportieve leerlingen worden bereikt. Sport is wel duidelijk populairder dan culturele activiteiten. Het feit dat ze de sportiefste school van Nederland zijn, wordt ook uitgedamd in de sfeer op school. Leerlingen die aan culturele activiteiten meedoen, hebben meestal geen sportieve interesse. *"Maar het is een heel andere groep.Dat zijn echt andere leerlingen, die kom je niet op het sportveld tegen"*. De leraar lichamelijke opvoeding heeft niet de illusie dat het mogelijk is om alle leerlingen tot sporten en bewegen te stimuleren.

6.1.3 Stedelijk Lyceum, locatie Zwering, Enschede

Het Stedelijk Lyceum in Enschede is een scholengemeenschap met meerdere locaties. In 2002 is de school uitgeroepen tot de sportiefste school van Nederland. Het juryrapport vermeldde als reden dat de school 'jeugdparticipatie, samenwerking met sportverenigingen, een verlengde schooldag en sportactiviteiten voor alle leerlingen in haar plannen heeft opgenomen' (Bakker en Valkestijn, 2003).

De locatie Zwering is het juniorcollege van het Stedelijk Lyceum met vooral VMBO klassen. Er is één klas HAVO/VWO. Op dit moment wordt een nieuwe multifunctionele accommodatie gebouwd, waar deze school in gehuisvest zal worden. Formeel is de brede school ontstaan naar aanleiding van deze nieuwbouwplannen. Echter, het Zwering heeft al langer een uitgebreid naschools aanbod, met een sportkennismaking en -oriëntatieprogramma en een circusprogramma. Bovendien vindt de brede schoolontwikkeling vervolg op de pilot VSD waaraan het Stedelijk Lyceum heeft meegedaan. De nieuwbouwplannen zijn een impuls voor een nieuwe vorm van samenwerking. In het nieuwe gebouw zal een basisschool, muziekschool, een dependance van de bibliotheek en een aantal appartementen komen. Een projectgroep van participanten van het nieuwe brede schoolgebouw is bij elkaar gaan zitten om te zien wat ze organisatorisch en inhoudelijk voor elkaar kunnen betekenen. De gemeente participeert eveneens. Gezamenlijk geformuleerde overkoepelende doelstellingen voor de brede school zijn nog niet definitief vastgesteld.

Het Stedelijk lyceum houdt in het begin van het schooljaar een enquête over de bewegingsactiviteiten van de leerlingen, inclusief lidmaatschappen bij een sportvereniging. Hierdoor is er ook zicht op een inactieve groep. Het blijkt dat (nog steeds) geldt: hoe lager het opleidingsniveau, hoe minder de actieve sportbeoefening is. Van de havo/vwo klas is bijna iedereen wel lid van een sportvereniging. De groep allochtone meisjes is ook moeilijk te bereiken voor het sportaanbod. Deze groep blijft wel vaak op school 'hangen' om te kletsen.

Met ingang van het schooljaar 2004/2005 introduceert het Stedelijk Lyceum zogenoemde V-uren om alle leerlingen te bereiken met een sportief of cultureel aanbod. Het gaat om twee keuze-uren per week als onderdeel van het lesprogramma om de leerlingen ook op sportief en cultureel gebied een richting te geven. Om bijvoorbeeld allochtone meisjes toch te bereiken wordt zwemmen aangeboden, speciaal voor (moslim)meisjes. Door verschillende omstandigheden hebben sommige leerlingen hun zwemdiploma niet gehaald of zelfs nooit enige zwemervaring kunnen opdoen. Aan het einde van het tweede kwartiel (schooljaar '03/'04) hebben tien meisjes van de locaties Wesselerbrink en Zwering hun A of B diploma gehaald. Een van de meisjes vertelde dat haar "levenswens" in vervulling is gegaan (www.hetstedelijk.nl). Het ging hier om meisjes in de onderbouw VMBO, van 12-14 jaar. In Nederland ligt de gemiddelde leeftijd waarop kinderen hun zwemdiploma halen veel lager.

Deze introductie van V-uren valt samen met een grotere onderwijsvernieuwing op locatie Zwering, waar leerlingen in leerateliers gaan werken (in zgn. teamteachlokalen). Ook op sportgebied wil het Stedelijk zich blijven ontwikkelen.

Het huidige naschoolse sportaanbod op het Zwering bestaat uit het circusprogramma voor de onderbouw (op dinsdagmiddag) en een sportoriëntatie en –kennismakingsprogramma (op vrijdagmiddag). Het circus is een programma waarbij kennis wordt gemaakt met allerlei circusactiviteiten, zoals jongleren, fietsen, balanceren of trampoline. Na een eerste kennismaking van ongeveer vier keer, kiest een leerling de activiteit die het best bij hem/haar past. *“Ieder is zo op zijn of haar niveau bezig.”*(SSE). Het circus is een laagdrempelige manier om te bewegen. Bovendien wordt toegewerkt naar een voorstelling aan het einde van het schooljaar, waar de hele school aan mee werkt. Er is een groep die voor licht en geluid zorgt, een groep voor de aankleding enzovoort. Door deze voorstelling wordt het circus weer terug in de school gebracht en worden ook ouders en andere belangstellende erbij betrokken.

Het circusproject is voortgevloeid uit de pilot Verlengde Schooldag. Doelstellingen liggen ook in het verlengde hiervan. ‘Behalve het aanleren van een kunstje is het project ‘Circus op School’ middel om doelen binnen sociale competenties te bereiken.’ (schoolgids Zwering, 2004-2005). Leerlingen leren elkaar letterlijk te ondersteunen, ze moeten samen werken, elkaar vertrouwen, verantwoording kunnen dragen en er samen voor zorgen dat er een voorstelling komt (www.hetstedelijk.nl).

Daarnaast richt het Stedelijk zich schoolbreed sterk op sport. Met het project Match heeft het lyceum een subsidie binnengesleept in het kader van het Europees Jaar van Opvoeding door sport 2004. Dit project wil met sport binnen de Verlengde Schooldag bereiken dat:

- de actieve deelname aan sport en bewegen wordt vergroot;
- jongeren worden ingezet als tutor op school of als begeleider van de jeugd bij verenigingen om daardoor belangrijk maatschappelijke vaardigheden te ontwikkelen;
- sportverenigingen beter kunnen aansluiten bij de vraag van de jongeren;
- drempelverlaging naar sportverenigingen ontstaat doordat zij binnen schooltijd sporten aan leerlingen aanbieden;
- leerlingen sociaal vaardiger worden;

In de doelstellingen is er aandacht voor sociale ontwikkeling van de leerlingen, op meerdere manieren. Onbekend is echter hoe zij effecten zullen meten. Toch duiden bovenstaande doelstellingen op een pro-actieve houding, in plaats van bijvoorbeeld preventieve doelstellingen. Deze doelstellingen zijn ontwikkelingsgericht, in lijn met waar de brede school voor staat. Men wil bevorderen dat jongeren optreden als tutor of begeleider bij verenigingen. Dit is een doelstelling die gericht is op sociale participatie.

Daarnaast draagt, volgens medewerkers van het Zwering, het circus bij aan de sociale binding tussen leerlingen en aan de school. Oud-(circus)-leerlingen (uit het derde en vierde jaar) spreken leraren nog op het circus aan en komen soms zelfs helpen bij de begeleiding van de huidige circus activiteiten. Over het contact tussen de leerlingen van verschillende klassen zegt de circuscoördinator: *“Je ziet toch dat de groep die elkaar van de dinsdagmiddag kent, hier op school ook op een andere manier met elkaar omgaat. Dat idee heb ik wel.”* Het circus draagt ook bij aan een goede sfeer op school zelf. Het is zelfs zo dat het Zwering sterk wordt geassocieerd met het circus.

Het sportoriëntatie en –kennismakingsprogramma wordt georganiseerd in samenwerking met verenigingen en (commerciële) accommodaties. Leerlingen kunnen kiezen uit een uitgebreid aanbod van sporten. Leerlingen betalen één euro om mee te doen met het sportkennismakingsprogramma. Dit is een symbolisch bedrag om een waarde toe te kennen aan het programma. Gratis activiteiten kennen weinig waardering meer onder jongeren.

Met beide programma's worden verschillende groepen leerlingen bereikt, met een kleine overlap. Locatie Zwering van het Stedelijk lyceum heeft een klas met HAVO/VWO leerlingen. Deze ‘mengvorm’ tussen VMBO en HAVO/VWO pakt goed uit voor de naschoolse activiteiten. De laatste groep leerlingen fungeert vaak als kartrekker. Vooral leerlingen uit de eerste twee leerjaren doen mee met het naschoolse aanbod. Hoewel niet de nadruk wordt gelegd op aanbod voor speciale doelgroepen, is er soms onderscheid. Ten eerste zijn de eerste twee jaar belangrijke jaren, *“daar moet je ze enthousiast krijgen voor sport”*(SSE). Door een breed gevarieerd aanbod wordt leerlingen de mogelijkheid gegeven om een keuze te maken en plezier te beleven in sporten. Daarnaast zijn de ISK¹¹ leerlingen en allochtone meiden, groepen die moeilijk te bereiken zijn voor sporten. De V-uren worden eveneens ingezet om deze te bereiken. Onder de naam ‘niemand buiten spel’ creëert het Stedelijk Lyceum ook mogelijkheden voor leerlingen die geen lid zijn van een vereniging. Voor de

¹¹ Internationale schakelklas; klas voor eerste opvang anderstaligen.

sportieve leerling is er ook veel aanbod op het Zwering, maar minder dan bijvoorbeeld op het Echnaton college. Op een andere locatie van het Stedelijk Lyceum is een zogenoemde sportstroom, met veel extra lessen in sport. Ook is er een LOOT locatie. Het Zwering onderscheidt zich meer door het circus.

De leerlingen van het Zwering worden vaak ingezet bij het organiseren van (sport)activiteiten. *“Leerlingen kun je belangrijk maken, waardoor ze zich belangrijk voelen en dingen gaan oppakken.”* Er is een sportcommissie die activiteiten organiseert en die het aanspreekpunt vormt voor de overige leerlingen. Ook bij het circus worden leerlingen betrokken, vooral als de week van opvoering nadert. Dan worden meerdere voorstellingen gegeven, waarbij de hele school betrokken is in de organisatie. Bovendien worden de tweedejaars leerlingen ingezet bij het promoten van het circus: *“Je tweedejaars zijn je reclame mensen.... Leerlingen geloven veel eerder medeleerlingen.”* (SSE).

De brede school krijgt een nieuw karakter voor het Zwering. Ergens in de komende jaren zal het college een nieuwe locatie betrekken en gaan samenwerken met partners die eveneens het nieuwe gebouw zullen betrekken. Tot nu toe was deze samenwerking vooral op het gebied van voorbereiding, maar ook in gezamenlijke acties, bijvoorbeeld voor sport- en speelruimte in de wijk. Hierbij is er samenwerking met basisscholen, maar ook met een andere school voor voortgezet onderwijs. Dit heeft al geresulteerd in samenwerking bij het circus; basisscholen worden hierin betrokken doordat leerlingen van het Zwering les komen geven op de basisschool. De school is zich ervan bewust dat het op deze manier een wijkfunctie kan vervullen.

Op sportgebied is een eigen netwerk met sportverenigingen opgebouwd in de wijk. De motivatie van verenigingen om te participeren bij het naschoolse sportaanbod ligt niet alleen in het aantrekken van nieuwe leden, ze vinden het ook leuk om hun sport te promoten.

Zoals de doelstellingen voor het project Match laten zien, wil men de drempel naar sportverenigingen verlagen en de jeugd inzetten bij verenigingen. Hiertoe zullen in de toekomst samenwerkingscontracten met sportverenigingen gesloten worden. Clinics tijdens lessen bewegingsonderwijs vinden soms vervolg in het bezoek van een training van die vereniging, samen met de vakleerkracht. Doorstroming bevorderen lijkt op deze manier een arbeidsintensief doel.

In de praktijk is de samenwerking nog wel eens lastig. Kader van een vereniging moet vrij nemen van het betaalde dagelijks werk om op school te kunnen lesgeven. Een voorwaarde voor continuïteit in de begeleiding van naschoolse sport is, dat het kader dat voor de groep leerlingen staat een structurele vergoeding ontvangt. Bovendien is het *“vaak liefdewerk, oud papier”* (SEE). Voor een groep leerlingen moet ook pedagogisch getraind kader staan; zij verwachten professionele begeleiding.

Een ander knelpunt dat het Zwering ondervindt in het samenwerken met sportorganisaties, is het feit dat een aantal accommodaties, en diensgevolge ook verenigingen, uit de wijk zijn verdwenen. Er is geen voetbal- en basketbalvereniging meer aanwezig in de directe omgeving. Dan moeten clubs verder weg ge- en bezocht worden, waar veel tijd in moet worden gestoken.

De gemeente heeft als partner geen prominente rol in het sport- en beweegaanbod. Het Zwering heeft af en toe contact met de wijkssportconsulent vanuit de gemeente. Echter, liever wordt het eigen netwerk direct gebruikt: *“Ik heb het idee dat het soms sneller gaat als ik het zelf doe.”* Soms, als een bepaalde sport in de wijk niet aanwezig is, kan deze persoon wel helpen. *“Het staat of valt een beetje met de persoon die zoiets doet”* (SSE).

Financieel kent het Zwering weinig problemen als het gaat om het organiseren van het naschools aanbod. Dankzij een bestuurlijke visie die insteekt op sport, heeft de directie veel geld over voor een breed en professioneel naschools (sport)aanbod. Het predikaat sportiefste school van Nederland heeft zich wel terugverdiend. Bovendien is één persoon voortdurend alert op allerlei fondsen en subsidies. Incidenteel wordt er wel eens een gerichte sponsoraanvraag gedaan.

Het aanbod van de school kost ook geld. Samenwerking met het fitnesscentrum, de squashhal en budovereniging zijn puur zakelijke afspraken. Maar om het aanbod breed en aantrekkelijk te houden zijn deze afspraken toch belangrijk.

6.1.4 Zuiderparkcollege, Rotterdam

Het Zuiderparkcollege is een grote VMBO school in Rotterdam Zuid met alle leerwegen en Leerwegondersteunend onderwijs (LWOO). De meeste leerlingen volgen het laatste traject. Het Zuiderparkcollege is een 'zwarte' school, zo'n 95 procent van de leerlingen heeft een allochtone achtergrond. De school met haar leerlingen kent ongeveer 65 nationaliteiten. Ook is er een Internationale Schakelklas. Het feit dat kansarme, etnische groepen zijn ondervertegenwoordigd in het verenigingsleven vormde aanleiding om een Verlengde Schooldag in te voeren. De school deed al in 1993 mee met een pilot, als enige school voor voortgezet onderwijs. Activiteiten op het gebied van sport, dans, theater, muziek en modelbouw worden aangeboden, en wanneer een leerling ergens veel plezier in heeft, of aanleg voor heeft, wordt deze actief gestimuleerd zich aan te melden bij een vereniging.

Sinds een paar jaar participeert de gemeente ook in de brede schoolontwikkeling. In 2002 is een beleidskader opgesteld; ook startte in 2003 het Platform Brede Scholen Voortgezet Onderwijs, dat aan verdere professionalisering werkt. Over drie jaar zal het Zuiderparkcollege (ZPC) een nieuw gebouw betrekken, waarin zich eveneens een ROC zal vestigen. De school heeft een brede schoolcoördinator die participeert in het platform. Dit is de adjunct directeur die aangeeft dat hij *"het brede schoolgebeuren er bij doet."* Het ZPC hecht veel waarde aan een goede zorgstructuur voor de leerlingen, waarin samenwerking met justitie en maatschappelijk werk belangrijk is.

De belangrijkste doelstelling voor de naschoolse sportactiviteiten is het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding, *"zodat jongeren niet rond gaan hangen en uit verveling allerlei dingen gaan doen"* (AZR). Deze doelstelling duidt op een meer preventieve visie, dan op de ontwikkeling van motorische en sociale vaardigheden, welke als doelstellingen gelden voor de brede school. Bovendien is de coördinator naschools aanbod niet op de hoogte van doelstellingen. *"Tja, de doelstellingen uit '93 heb ik nog wel ergens liggen."* (CZR).

Als over een paar jaar de nieuwe locatie is betrokken, zal de school zich meer gaan richten op het vervullen van een wijkfunctie en hierbij ouderparticipatie stimuleren.

Vanuit de VSD pilot in de jaren negentig geldt de doelstelling nog steeds om de leerlingen naar een vereniging toe te leiden. *"Die illusie ben ik al kwijt"*, geeft de coördinator naschoolse activiteiten aan. Een reden dat sommige leerlingen geen lid zijn van een sportvereniging ligt niet alleen aan hun specifieke (thuis)situatie. *"Als je vraagt aan leerlingen of ze lid zijn van een voetbalvereniging.....ja, dan zij ze geen lid, of niet meer. Als ze er één keer naast staan, komen ze namelijk niet meer opdagen."* Het zou kunnen dat een verenigingslidmaatschap niet past bij deze groep jongeren. Naschoolse activiteiten of sportbuurtwerk zouden voor hen kunnen bijdragen aan het voldoende bewegen. Dan gelden deze activiteiten als doel op zich en niet als middel om leerlingen tot sociale participatie te stimuleren.

Samenwerking voor het naschoolse aanbod op het ZPC is er vooral met de SKVR, de Stichting Kunst voor Rotterdammers. Zij bieden een aanbod van veelal culturele activiteiten. Er zijn ook een aantal activiteiten in het kader van bewegen. Zo worden allerlei vormen van dans aangeboden: streetdance, Turkse dans, breakdance en Marokkaanse dans. De activiteiten worden telkens na drie uur georganiseerd, elke vier weken worden drie disciplines aangeboden (schooljaar '03/'04). De SKVR wil samen met ZPC het naschoolse programma inbedden in het binnenschoolse programma. Dit om nog meer leerlingen te bereiken. SKVR probeert ook talenten te ontdekken en deze te stimuleren zich verder te ontwikkelen. SKVR wil vooral leerlingen motiveren voor culturele activiteiten, en dan vooral de leerlingen die niet vanzelf komen. Zo wil ze de drempel naar verenigingen, en naar maatschappelijke participatie, verlagen. Eveneens moet het aanbod zorgen dat leerlingen het prettig en leuk vinden op school.

De adjunct-directeur geeft aan, dat het naschoolse aanbod separaat is van het regulier aanbod. Dit in tegenstelling tot wat de SKVR beoogt. De aandacht in het kader van de brede school gaat vooral uit naar de zorgstructuur voor de leerlingen binnen schooltijden. De leerlingen van de school zijn niet gemakkelijk te motiveren en kennen veel achterstanden. Het feit dat eerst de nadruk wordt gelegd op zorg en probleembegeleiding, lijkt in overeenstemming met een groot aantal scholen voor voortgezet onderwijs. Scholen voor voortgezet onderwijs richten zich met name op zorgverbreding en (in samenwerking met welzijn) op preventieve activiteiten, zoals preventie voortijdig schoolverlaten en preventie middelengebruik (Bakker, van Oenen en Valkestijn, 2002).

Naast de dansactiviteiten worden ook sportactiviteiten aangeboden. Echter, in de loop der jaren zijn deze minder structureel en meer ad hoc geworden. Toen in de jaren negentig werd meegedaan aan

de pilot Verlengde Schooldag, was er een goede samenwerkingsstructuur met partners als de Dienst Recreatie Rotterdam (huidig Sport en Recreatie), sociaal cultureel werk en enkele buurthuizen. Het experiment duurde drie jaar, waarna de school en de partners het samen voortzetten. Echter, door bezuinigingen, personeelwisselingen en andere ontwikkelingen is het aantal activiteiten teruggefallen van 12 activiteiten in de week tot 1 à 2. De school organiseert wel veel excursies en doet mee aan projecten, bijvoorbeeld naar Diergaarde Blijdorp, een tentoonstelling over sneakers en deelname aan (landelijk project) robotgames. Veelal wordt aan leerlingen gevraagd verslag te leggen door middel van foto's, welke vervolgens op de website van de school geplaatst worden (www.zpcrotterdam.nl).

Doordat het netwerk van samenwerkingspartners min of meer is afgebroken, heeft het naschoolse aanbod een ad hoc karakter gekregen. In het schooljaar '04/'05 wordt er minder met SKVR samen gewerkt. *"Zij moeten allemaal het volle pond hebben"*, is de verklaring van de coördinator. De partners zijn ook gekort in hun subsidies en moeten steeds meer zelf rond zien te komen. Incidenteel is er contact met een vereniging. Een trainer die komt lesgeven wordt door het ZPC altijd betaald.

De belangrijkste reden voor de terugval aan activiteiten is dat er minder budget voor naschoolse activiteiten is. Via de 'brede school' komt nog wel wat geld binnen. Bovendien staat of valt hetgeen georganiseerd wordt met de coördinator naschoolse sport. De coördinator is al elf jaar binnen het ZPC verantwoordelijk voor het naschoolse aanbod en is destijds aangesteld vanuit een banenpool. Hij organiseert alles alleen, zorgt voor communicatie, kader, inschrijvingen en staat soms zelf ook voor de groep. De adjunct directeur geeft aan dat het erg fijn is dat er een centraal aanspreekpunt is voor naschoolse activiteiten, maar dat ze zo afhankelijk zijn van het aanbod dat van buitenaf gedaan wordt. Maar mede doordat dit centrale aanspreekpunt de kar trekt, springt hij in op aanbod wat van buitenaf aangeboden wordt en heeft weinig ruimte (tijd en geld) om zelf op zoek te gaan. Zo is in Rotterdam het project Schoolchamps, een voetbalcompetitie voor scholen, met de finale in de Kuip. Dit project gaf ook ondersteuning om op scholen promotie teams samen te stellen, maar dat zag de coördinator niet zitten. Het geeft hem alleen maar meer werk en deze promoteteams zouden alleen binnen de eigen vriendenkring blijven. *"Dan moet ik alsnog gaan werven."*

Het tekort aan budget is mede gevolg van de visie van de directie. Deze hecht meer belang aan een goede zorgstructuur op school. De Verlengde Schooldag is daardoor een erg kleine poot van de brede school geworden, waarvoor bijvoorbeeld ook schoolmaatschappelijke werk en schoolpsycholoog worden ingezet. De VSD is alleen voor de onderbouw. De directie speelt op deze manier een rol in het creëren van randvoorwaarden. Volgens de coördinator naschools aanbod onderschrijft de directie het belang van VSD, maar toont weinig daadkracht: *"Je ziet ze nooit. Ze gebruiken VSD als reclame middel, maar kijken er nooit naar om"*.

Hoewel de coördinator naschoolse activiteiten het vooral belangrijk vindt dat de leerlingen het naar hun zin hebben, probeert hij hen ook sociale vaardigheden bij te brengen. Zo spreekt hij leerlingen op hun verantwoordelijkheid aan als ze zich hebben opgegeven voor een activiteit, en uiteindelijk niet verschijnen. Maar het is moeilijk om dit te bereiken: *"Je naam invullen is stap één, komen is stap twee, en blijven komen is het moeilijkst."* Een statiegeld constructie zou de opkomst goed kunnen houden, maar is teveel 'georganiseer' op dit moment. *"Ze vergeten hun boeken, ze vergeten hun huiswerk, dus vergeten ze die euro ook!"* De adjunct directeur geeft echter aan dat het voor de leerlingen op het ZPC niet de bedoeling is dat ze betalen voor een activiteit en dat er dan niemand meer zou komen. Daarnaast worden losse activiteiten, zoals het bezoek aan een ski-baan, geprobeerd wat te 'verbreden'. Voordat deze excursie plaatsvindt, wordt in de lessen bewegingsonderwijs ski-gymnastiek gedaan.

Jeugdparticipatie lijkt onder de huidige omstandigheden nog een brug te ver. Er zijn geen randvoorwaarden voor, bijvoorbeeld in de vorm van begeleiding voor de leerlingen. Maar ook heeft de coördinator naschools aanbod zijn twijfels over de capaciteiten van de leerlingen. *"Het zijn geen havo leerlingen"*, zegt hij om aan te geven dat jeugdparticipatie hem niet in zijn taken verlicht, maar juist meer werk bezorgt. De jongeren hebben strakke begeleiding nodig, willen ze zelf iets kunnen ondernemen en organiseren. Toch probeert de school wel degelijk de betrokkenheid van de leerlingen bij de activiteiten vanuit de school te stimuleren, door leerlingen verslag te laten schrijven van de activiteiten en hiervan foto's te maken.

Knelpunten ondervindt de school vooral in de taakverzwaring van docenten. Zelfs als extra uren worden vrijgemaakt voor het naschoolse aanbod, betekent dit een verzwaring van hun functie. De adjunct directeur is van mening dat de docenten al hun creativiteit en energie al kwijt zijn/kunnen in het reguliere onderwijs. Dit wil overigens niet zeggen dat er geen draagvlak is voor de brede schoolontwikkeling en het naschoolse sportaanbod. Iedereen staat erachter, er is geen tegenwerking, maar medewerking is soms lastig.

De adjunct directeur is tevreden over de deelname van de leerlingen op dit moment. 150 jongeren doen mee aan het naschools aanbod, de meeste zijn uit de onderbouw. De onderbouw telt 500 leerlingen, waarmee het deelnamepercentage op 30 procent komt.

De indruk van de coördinator is dat over het algemeen Turkse en Marokkaanse jongeren minder participeren dan Surinaamse en Antilliaanse bijvoorbeeld. In het verleden is ook zwemmen aangeboden speciaal voor meisjes. Daar hebben inderdaad Turkse en Marokkaanse meiden aan meegedaan, maar ook andere meisjes, bijvoorbeeld een Chinese. Het blijkt dat Turkse en Marokkaanse meiden meedoen aan voetbalactiviteiten. Een reden voor relatief mindere deelname van deze groep is volgens de coördinator naschoolse activiteiten de organisatiegraad: *“het hoeft van hun niet allemaal zo georganiseerd”*.

6.1.5 Midden Brabant College, locatie economie en groen, Tilburg

Het Midden Brabant College (MBC) is een VMBO school met in totaal 2.500 leerlingen, waarvan er 780 op de locatie economie en groen zitten. In 2001 is deze school als eerste in het voortgezet onderwijs op initiatief van de gemeente Tilburg begonnen met de brede schoolontwikkeling. Het ging om een pilot van twee jaar, waarna de school het zelfstandig verder ging. Officieel is 50 procent van de leerlingen van allochtone afkomst. De leerlingen komen uit de buurt, maar ook uit de omliggende dorpen van Tilburg. Deze locatie van het MBC kent een topsportklas en is olympisch steunpunt (als partner van Olympisch steunpunt Brabant en NOC*NSF).

Aanleiding om de brede schoolontwikkeling te starten was onder meer een gemeentelijk initiatief om op deze manier schooluitval te verminderen. Daarnaast sluit deze ontwikkeling aan bij de brede scholen in het primair onderwijs. De school wil een breed aanbod bieden en heeft daartoe een werkvisie geformuleerd: *“De MTS is een modern vormgegeven voorziening die zorg heeft voor alle jongeren, met een breed aanbod op het gebied van cultuur, sport, naschoolse activiteiten. Deze nieuwe school of breed educatief centrum biedt de zorg die nodig is en daagt jongeren uit en stimuleert hen zich zo breed mogelijk te ontwikkelen.”* (Activiteitenplan MTS, 2004). Overige brede schooldoelen zijn o.a. :

- leerlingenparticipatie
- leerlingen nieuwe vormen van vrije tijd laten ontdekken
- leerlingen extra kansen bieden om talenten te ontwikkelen en sociale vaardigheden te oefenen
- instellingen van buiten de school betrekken, zoals sportclubs

Er zijn geen doelstellingen speciaal voor het sportaanbod ontwikkeld.

Nadat de pilotjaren vanuit de gemeente waren afgesloten, moest de school op eigen kracht verder invulling geven aan de brede school. Dit betekende onder andere dat de financiële bijdrage van de gemeente (volgens plan) werd stopgezet. De directie heeft gekozen om een goede zorgstructuur voor de leerlingen te ontwikkelen. Dit is een uitgebreide structuur waar de leerlingen continue gevolgd worden om vroegtijdige problemen aan te pakken. Er is bijvoorbeeld structurele sociale vaardigheidstraining in de onderbouw. *“En dat is hartstikke goed en belangrijk dat die kinderen hier op een goed plekje zitten in een fijne school. Maar wij zouden juist dat ‘surplus’ van heel leuke dingen ook aan willen bieden.”* (BMT). Sport, en andere naschoolse activiteiten, worden als leuke, luxe onderdelen gezien. Hier wordt als eerste op gekort. Drie docenten krijgen nu één uur in de week om naschoolse activiteiten te coördineren, ten opzicht van vier uur vorig jaar. *“De directie staat er heel positief tegenover, maar doet er niks aan..... We moeten roeien met de riemen die we hebben. En met enthousiaste mensen werkt het lekkerder, maar als er mensen zijn die zeggen het te druk te hebben en niet meedoen, dan kan het allemaal wel eens stranden.”* (BMT).

Er is geen speciaal aanbod op sportgebied voor aparte doelgroepen. Het aanbod dat er is, is voor de onderbouw, maar de school is van plan de bovenbouw te gaan betrekken in de organisatie van activiteiten. Dit jaar is begonnen met de bovenbouw opleiding Sport, Dienstverlening en Veiligheid,

waar binnen het onderwijsprogramma ruimte is ingebouwd voor het organiseren van activiteiten door leerlingen. *"Kijk, je moet natuurlijk geen turnen laten geven door die kinderen, waar bijvoorbeeld veel gevaren aan vast zitten. Je moet de veiligheid 100% kunnen waarborgen. Maar als ze overwicht hebben, kunnen ze best met die leerlingen een voetbalworkshop, basketbal of volleybal geven."*(BMT).

Om het naschoolse aanbod, dat georganiseerd wordt op de dinsdagmiddag, te doen slagen, heeft de organisatie een blokkade gelegd op het rooster. Zo zijn alle leerlingen op dezelfde tijd vrij en kunnen aansluitend meedoen aan de activiteit. Ook al is dit een goede maatregel, er is meer nodig om de leerlingen te laten komen. Het MBC heeft in een vorig jaar roeien en skaten aangeboden. Deze twee activiteiten kwamen niet van de grond, omdat het niet de juiste activiteiten waren. De school is ingesprongen op een aanbieding van het Bureau Ondersteuning Tilburgse Sport (BOTS), zonder dat er gekeken is naar de interesse en mogelijkheden van de jongeren zelf. BOTS had twee verenigingen, een roei- en skatevereniging, bereid gevonden naschoolse activiteiten te organiseren. Roeien werd een probleem, doordat ouders het gevaarlijk vonden voor hun kinderen en bovendien de locatie drie kwartier fietsen was. Daarnaast moesten leerlingen voor skaten hun eigen skates hebben, wat bij leerlingen uit sociaal-economisch lagere milieus niet te verwachten is. *"Het was heel leuk, maar ons type leerlingen is niet geschikt voor roeien. Het is uiteindelijk niks geworden... De mensen van de verenigingen hebben zo hun best gedaan, flyers uitgedeeld, posters opgehangen."* Ondanks een goede samenwerking, liep het niet.

Het MBC wil graag samenwerken met verenigingen. Er is een centrale contactpersoon nodig om die contacten te leggen. BOTS zou deze rol kunnen vervullen, mits dat opgenomen is in hun werkplan. Op dit moment is BOTS vooral actief in het primair onderwijs. Wel heeft BOTS de mogelijkheid gegeven gebruik te maken van sportbuurtwerkers, die via buurthuizen actief zijn. Ook zou een leraar lichamelijke opvoeding deze rol kunnen vervullen, mits hier uren voor worden vrijgemaakt in de normjaartaak. Nu de gemeente, overigens volgens plan, 'de kraan heeft dichtgedraaid', is het moeilijker om het naschools aanbod te realiseren. Vooralsnog moet eerst duidelijk worden wat binnen de beschikbare middelen mogelijk is te organiseren.

Naschoolse sport wordt op het MBC ingezet om de eerdergenoemde doelen te behalen. Echter, ook hier is de meeste *gerichte* aandacht voor sociale kwaliteit van sport tijdens de lessen lichamelijke opvoeding. *"Zonder meer kan sport bijdragen aan de algemene doelstellingen! Een stuk gezondheid, en leren dat bewegen leuk is. Dat ze het gevoel hebben dat ze allemaal kunnen deelnemen aan beweegsituaties. Dat je helemaal niet goed hoeft te zijn.....Ieder kind moet lol hebben in zijn manier van bewegen. We zijn wat dat betreft niet prestatiegericht."*

De context van de lessen lichamelijke opvoeding leent zich goed voor de aandacht voor sociale kwaliteit: *"Je hebt in je les sowieso de variatie van hele goede, middelmatige, zwakkere en nog zwakkere. En als docent zorg jij dan dat ook die zwakkere aan bod komen. Door de indeling die je maakt, de complimenten die je geeft, door de opdrachten die je aan de betere geeft om de zwakkere wat sterker te maken. Dat sociale aspect komt dan enorm om de hoek kijken. En ja, als dat dan een surplus wordt na school, dan krijg je de zwakkeren bijna niet mee."* Dit maakt ook duidelijk dat de rol van de docent erg belangrijk is, evenals de context. Ook in de verwijzing naar verenigingen, maar dat gaat vooralsnog niet verder dan het geven van het adres van de vereniging.

Op termijn wil het MBC door de brede school met naschools aanbod de schooluitval terugdringen. De school ziet dit als een meetmoment voor de effecten van (o.a.) het naschoolse sportaanbod.

Jeugdparticipatie is eveneens een belangrijk doel. Er wordt sterk ingezet op de ontwikkeling van een leerlingenraad, die de overige leerlingen inspraak moet geven in de keuze van activiteiten. Ondersteuning van deze leerlingenraad is hierbij belangrijk.

6.2 Reflectie

In deze paragraaf wordt middels de concepten uit het onderzoeksmodel, gepresenteerd in hoofdstuk drie, weergegeven hoe de overeenkomsten en verschillen zijn op de vijf scholen. Eveneens wordt getracht de verschillende relaties tussen de concepten te verduidelijken. Bovendien worden knelpunten en succesfactoren duidelijk.

De brede schoolontwikkeling in het voortgezet onderwijs is nog recenter dan in het primair onderwijs. Nog minder dan in het primair onderwijs is duidelijk aan te geven wanneer een school een brede school is of niet. Daardoor is het moeilijk om specifiek aan te geven wat de rol van sport in de *brede school VO* is. Een eerste verkenning is gedaan door middel van deze case studies.

De brede scholen in dit onderzoek proberen al langer méér te bieden dan cognitief onderwijs alleen. De meerwaarde van de brede school moet liggen in het verbinden van ervaringen op de afzonderlijke terreinen, zoals vrije tijd, gezin en schooltijd. Door recente onderwijsvernieuwing, waarin meer plaats is voor meer interactieve en levenschte leervormen, plus het aanbieden van naschoolse activiteiten en samenwerking met externe partners, ontstaat een netwerk van voorzieningen rondom de jongere.

De aanleidingen tot het ontwikkelen van een naschools sportaanbod in het kader van deze brede scholen zijn divers; de een heeft al jarenlang een naschools sportaanbod, bij de ander vindt een vervolg plaats in het kader van VSD en bij een andere school ligt de aanleiding in een onderzoek naar het beweeggedrag van de leerlingen.

6.2.1 Doelstellingen

Doelstellingen zijn nodig om de sportstimuleringsactiviteiten gericht te kiezen, uit te voeren en te evalueren (Lucassen e.a., 2001). De scholen in dit onderzoek noemen allerlei doelstellingen voor hun sportaanbod. Daarbij gaat het gebruik van sport als middel en sport als doel hand in hand. Organisatorische doelstellingen zijn bij deze scholen niet aan de orde. De doelstellingen verschillen per school niet veel, slechts in nuances.

In de theorie werden algemene brede school doelstellingen genoemd, die vooral te maken hebben met de sociale ontwikkeling van de leerlingen. Voor het sportaanbod in deze brede scholen gelden volgens de respondenten primair sportieve doelstellingen. Ze noemen allereerst zaken als 'kennismaken met sporten', 'gelegenheid geven tot bewegen' en 'meer bewegen', wanneer hen naar de doelstellingen van het sport- en beweegaanbod wordt gevraagd. De scholen zijn zich bewust van het feit dat zij een groot bereik hebben om leerlingen via de school kennis te laten maken met allerlei sport- en beweegvormen. Sport via school is laagdrempelig en uitstekend geschikt voor kennismaking, vinden deze scholen. Toch hebben de scholen niet de intentie om alle leerlingen aan het bewegen te krijgen. Ze zijn van mening dat er altijd een inactieve groep blijft bestaan, die niet wil sporten. Groepen die minder bewegen, allochtone jongeren en jongeren van wie de ouders een lage sociaal-economische positie hebben, zijn sterk vertegenwoordigd op het VMBO. Evenredige deelname van verschillende groepen jongeren is een wenselijk einddoel, ook in het kader van jeugdbeleid (Breedveld, 2003), maar het lijkt (ook hier) niet waarschijnlijk. Uiteindelijk zijn deze doelstellingen wel in lijn met de brede schooldoelstellingen, omdat ontwikkelingskansen voor de leerlingen worden vergroot door extra aanbod.

Doelstellingen die te maken hebben met het gebruik van naschoolse sport als middel om sociaal-maatschappelijke doelstellingen te verwezenlijken, lijken in tweede instantie van belang, als positieve neveneffecten. Het zijn in die zin secundaire doelstellingen. Scholen noemen bijvoorbeeld naschoolse sport een middel om de jongeren een zinvolle vrijetijdsbesteding te bieden en om ze eventueel naar een vereniging te kunnen begeleiden. Sport als doel en sport als middel gaan hand in hand.

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het rijk, vanuit het jeugdbeleid geen bindende afspraken heeft gemaakt met gemeenten en provincies over deelname van jongeren aan vrijetijdsvoorzieningen (Zeijl, 2003). Zonder deze afspraken geven scholen en gemeenten hier ook geen prioriteit aan, of maken op hun beurt geen bindende afspraken. Ondanks het gebrekkige beleidsinstrumentarium kent het intersectorale jeugdbeleid wel hoge ambities (Zeijl, 2003: p. 139), net als de brede school die ook een hoog ambitieniveau kent (Dieleman en de Bie, 2003). Wanneer afspraken duidelijk op papier staan, kunnen instellingen, en dus ook brede scholen, gericht te werk gaan om (ambitieuze) doelstellingen te bereiken.

Sommige scholen (Rotterdam en in mindere mate Almere en Amsterdam) noemen doelstellingen die een preventieve visie laten zien. Zij willen met het bieden van naschoolse activiteiten voorkomen dat de jongeren in de buurt gaan rondhangen en overlast bezorgen en hiermee tevens schooluitval tegengaan. Niet duidelijk is echter of de groep jongeren die graag rondhangt ook echt wordt bereikt door het naschoolse (sport)aanbod. Zulke effecten worden niet gemeten en zijn ook moeilijk meetbaar.

Alle scholen onderschrijven de mogelijkheden van de sociale kwaliteit van sport voor de ontwikkeling van hun leerlingen, maar bij het naschoolse sportaanbod is dit geen primaire doelstelling. Meestal wordt tijdens het naschoolse sportaanbod niet gericht gewerkt aan sociale competentie-ontwikkeling en sociale binding. Evenwel zijn er een aantal positieve voorbeelden genoemd. Sociale participatie is iets vaker een doel, toegespitst in de vorm van stimulering van doorstroming naar de sportvereniging en jeugdparticipatie.

Er is onderscheid in de doelen voor het bewegingsonderwijs en de doelen voor het naschoolse aanbod. In het bewegingsonderwijs is meer aandacht voor sociale doelstellingen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat voor het bewegingsonderwijs, net als voor de andere leergebieden, eindtermen en kerndoelen gelden. Zijdelings wordt daarin aandacht besteed aan normen en waarden, zelfstandigheid en het leren samenwerken (www.kvlo.nl). Ook uit onderzoek van TNO (2004) bleek dat het belangrijkste aspect van sport en bewegen in het bewegingsonderwijs in het VMBO 'het leren samenwerken/samenspelen' is. Het plezier beleven aan sport wordt hierbij ook genoemd. Tijdens de besloten gymles, kunnen docenten erop toezien dat leerlingen plezier beleven, ongeacht hun motorische of sociale vaardigheden. Het naschoolse aanbod leent zich hier, mogelijk door het vrijblijvende karakter en meer homogeniteit in de groep, minder voor.

Doelstellingen die betrekking hebben op het ontwikkelen van sociale competenties door sport worden door vakleerkrachten vooral geassocieerd met de lessen bewegingsonderwijs. Het naschoolse aanbod moet, vooral omdat het een vrijwillig karakter heeft, leuk zijn en informeel. In de lessen lichamelijke opvoeding ligt vaak de nadruk juist niet op 'winnen' en 'goed zijn'. *"Het interesseert mij en mijn collega's écht niet of ze een geweldige salto kunnen maken of fantastisch kunnen basketballen. Het is belangrijker dat een fantastische basketballer een medeleerling leert basketballen."* (SEA) In de naschoolse sport is dit moeilijk. Het spelelement in sport heeft vaak een prestatieve component, zoniet een rivaliserend aspect in zich (Duijvestijn e.a., 2001), wat niet voor elke leerling positief uitpakt in zijn of haar persoonlijke ontwikkeling.

Sociale binding wordt volgens de scholen wel bereikt door het naschoolse aanbod, maar is geen primaire doelstelling. In Enschede wordt de locatie Zwering van het Stedelijk vooral geassocieerd met het circus. En als leerlingen van het Augustinus college in hun schooltenu meedoen aan toernooien, voelen zij zich trots op hun school en onderling sterker verbonden. Onbekend is of bijvoorbeeld een daadwerkelijke daling in schooluitval ook toe te schrijven is aan het participeren in het naschoolse sportaanbod. Dat zou uit nader onderzoek moeten blijken.

Sociale participatie, toegespitst op de doorstroming van leerlingen naar een (sport)vereniging, komt vaker als primaire doelstelling naar voren. Hieronder zou ook de doelstellingen 'het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding' kunnen vallen, wanneer het gaat om kennismaking met sport en niet om preventie van overlast.

Scholen zijn van mening dat sport niet per se een meerwaarde heeft op dit gebied dan andere naschoolse activiteiten, zoals culturele cursussen. Tijdens deze cursussen komen ook sociale competenties als 'naar elkaar luisteren' en 'op elkaar wachten' aan de orde. Sport wordt vooral aangeboden omdat het nog altijd een populaire vrijetijdsbesteding is en om het totale naschoolse aanbod breed en gevarieerd te houden. Bovendien noemden enkele scholen dat sport goed is voor de gezondheid van de leerlingen, als extra kracht van sport en bewegen.

Een andere doelstelling die de scholen in de organisatie hanteren, is het zorgen voor een gevarieerd aantrekkelijk aanbod. Medewerkers vinden dat een professioneel, gevarieerd en aantrekkelijk aanbod erg belangrijk is in het slagen van de naschoolse sport. Net als in het primair onderwijs is het naschoolse sport- en beweegaanbod bedoeld voor alle leerlingen. Men streeft naar een aanbod waar 'voor iedereen wat wils' in zit.

Een aantal scholen steken extra in op sport, ze geven sommige leerlingen de gelegenheid zich verder te ontwikkelen in de sport en wellicht de kans te vergroten in de sport werkzaam te zijn. Er zijn dan veel mogelijkheden en voorzieningen aanwezig voor de sportieve leerlingen, zoals een sportklas, de opleiding Sport, Dienstverlening en Veiligheid en LOOT faciliteiten voor topsporters. Een school, zoals het Echnaton, profileert zich dan ook met hun sportaanbod. Gevaar van een dergelijke instelling is dat leerlingen die niet graag bewegen, of niet tot de beste sporters behoren, afhaken. Alleen in Enschede is een project 'niemand buiten spel', waar ook aandacht is voor de niet-sportende leerling. Verder maakt MRT deel uit van het aanbod van drie van de onderzochte scholen voor leerlingen met een specifieke motorische hulpvraag.

Een breed aantrekkelijk aanbod voor alle leerlingen, wil niet zeggen dat scholen niet bewust bezig zijn met bepaalde doelgroepen leerlingen. Allochtone meisjes worden juist vaak via de school bereikt en gestimuleerd tot bewegen en twee scholen bieden ook de mogelijkheid aan meisjes een cursus zelfverdediging te doen, ongeacht de animo. Dit omdat scholen het belangrijk vinden dat leerlingen de gelegenheid krijgen zich weerbaarder te maken.

Toch blijkt het dat allochtone meisjes een doelgroep is die zeer moeilijk tot een actieve leefstijl te stimuleren is. Van huis uit mogen ze vaak alleen in schoolverband sporten. Via de school liggen deelnamekansen voor de scholen om hen toch aan het sporten te krijgen, maar het blijft een feit dat buiten de school om deze groep (bijna) niet sport. Toch kwam in dit onderzoek een aantal positieve voorbeelden naar voren. Een groep allochtone meisjes heeft in Enschede en in Amsterdam hun zwemdiploma behaald. In Rotterdam zijn dansvormen aangeboden speciaal voor Marokkaanse en Turkse leerlingen, net als rap en breakdance, die bij deze groep populair lijken te zijn. Achter deze voorbeelden gaat wel een extra investering aan tijd en moeite schuil. In Enschede zijn bijvoorbeeld huisbezoeken afgelegd en het zwemaanbod moet geleid worden door een vrouwelijke lerares in besloten omgeving.

De scholen proberen bij de programmering van de brede school in te spelen op ontwikkelingen in de maatschappij en specifieke problemen bij (hun) jongeren in de pubertijd van het VMBO. Daarbij wordt sterk rekening gehouden met de voorkeur van de leerlingen zelf. Eveneens is het naschoolse aanbod een manier om de school aantrekkelijker te maken, zodat leerlingen graag naar school gaan en schooluitval waar mogelijk beperkt wordt. Scholen willen de leerlingen graag binden aan hun school. Sport heeft hierin een zeer duidelijke plaats, want op drie van de vijf scholen neemt sport een grotere plaats in dan het culturele en overige aanbod. Ook zijn er twee scholen waar men aangaf dat de directie het naschoolse aanbod (alleen) als pr middel gebruikt. Twee scholen zijn sportiefste school van Nederland geweest: *"dat heeft zich wel terugverdiend"* (CSE).

Uit bovenstaande blijkt dat sport binnen deze brede scholen voor meer doeleinden wordt ingezet dan sociale en zelfs sportieve doelstellingen alleen.

6.2.2 Acties en aanpak

Hoe willen scholen bovenstaande doelstellingen bereiken? Welke activiteiten en welke aanpak kiezen scholen hiervoor?

Landelijk gezien geeft meer dan de helft van de VMBO scholen aan 'meer dan twee keer *per jaar* sport- en bewegingsactiviteiten buiten het lesrooster om te organiseren' (TNO, 2004). De andere helft organiseert bijgevolg minder dan twee keer, of helemaal geen sportactiviteiten buiten de reguliere onderwijstijden. De brede VMBO scholen uit dit onderzoek onderscheiden zich duidelijk van andere VMBO scholen door de omvang en frequentie van hun naschools sportaanbod. Zelfs de scholen in Rotterdam en Tilburg, waar het aanbod minder structureel is. In die zin zijn de scholen in dit onderzoek duidelijk 'breder'.

Naschoolse sport bestaat voor de leerlingen hoofdzakelijk uit het kiezen uit en deelnemen aan verschillende sporten. Alle scholen organiseren meerdere activiteiten: sportdagen, toernooien, een cursus van enkele weken tot een half jaar, maar ook eenmalige clinics en/of demonstraties. Daarnaast zijn er evenementen of excursies. Welke sport er op welke manier georganiseerd wordt, hangt niet af van hetgeen de school(directie) met het sportaanbod wil bereiken, maar hangt af van:

- De mogelijkheid tot het organiseren (aanwezigheid trainer, locatie)
- De vraag van de leerlingen (niet in Rotterdam)

Er lijkt sprake te zijn van een duidelijk spanningsveld tussen wat maatschappelijk wenselijk is en de individuele keuzevrijheid van de leerlingen (Lucassen, e.a. 2001). Dit wordt echter niet als

spanningsveld ervaren. De scholen willen graag dat de leerlingen het leuk vinden, zij gaan uit van hun plezier. Van daaruit werken zij aan sociale doelstellingen. Sportsoorten en organisatievormen lijken niet in het licht van de doelstellingen gekozen, maar meer in de lijn van wat mogelijk is en wat de leerlingen willen. Dit hoeft niet verkeerd te zijn; een goed georganiseerd aanbod dat aansluit bij de interesses van de leerlingen kan een basis vormen voor de maatschappelijke opbrengsten die mogelijk zijn door sport.

Een aparte vermelding verdient het circus op het Stedelijk Lyceum in Enschede. Hoewel dit door een enthousiaste vakleerkracht is geïnitieerd, die ervaring had met circus vanuit een andere school, is het een succesvolle activiteit gebleken onder de leerlingen. Het circus is een activiteit die allerlei bewegingsvormen kent, sport integreert met muziek en cultuur, en wanneer een uitvoering plaatsvindt ook technische aspecten kent. Er is gelegenheid om op meerdere (bewegings)niveaus bezig te zijn, de ene activiteit is moeilijker dan de andere. Dus ook gelegenheid voor meer diversiteit in participatie van leerlingen qua beweegniveau. Gedurende het schooljaar oefent de leerling een bepaald onderdeel en wordt er toegewerkt naar een uitvoering waar ouders en belangstellenden voor uit worden genodigd. Hieraan werkt de hele school mee, wat een groot effect heeft op de sociale binding in school. Bovendien kunnen jongeren zelf gemakkelijk betrokken worden bij de organisatie. Deze activiteit past daarom goed in het brede schoolbeleid.

Het ontwikkelen van sociale competenties bij de leerlingen is binnen de brede school (ook) op een andere manier vertegenwoordigd dan door het naschoolse sportaanbod. Alle scholen bieden faalangstrainingen en sociale vaardigheidstraining aan. Het Echnaton college biedt een cursus mediation aan om leerlingen te leren omgaan met conflicten. Dit zijn manieren om rechtstreeks te werken aan de sociale vaardigheden en attitudes van leerlingen. Deze cursussen worden veelal aangeboden aan de leerlingen die sociaal afwijkend gedrag vertonen. In Tilburg maakt een cursus sociale vaardigheden vast deel uit van het lesprogramma voor alle eerstejaars leerlingen.

Ook al zijn de sociale doelstellingen niet de primaire focus van scholen bij het organiseren van het sport- en beweegaanbod, toch wordt op een aantal manieren gewerkt aan het ontwikkelen van sociale competenties, sociale binding en sociale participatie.

Tijdens de lessen bewegingsonderwijs worden activiteiten bewuster gekozen dan voor het naschools aanbod. Bovendien wordt er naast het aanleren van bewegingstechnieken, ook gewerkt aan het aanleren van andere, sociale vaardigheden. Een aantal voorbeelden maakt dit duidelijk:

In Amsterdam wordt er bijvoorbeeld niet gekozen tijdens de gymles als er teams moeten worden gevormd. Dit ter bescherming van de sociaal en motorisch minder vaardige leerlingen. Ook werkt men met thema-lessen, bijvoorbeeld 'complimentjes geven'. In Almere werkt met soms met rollenspelen tijdens de gymles. Ook wordt sportklimmen ingezet om de leerlingen te leren omgaan met verantwoordelijkheid voor een ander krijgen en nemen. Dit zijn nog vrij nieuwe ontwikkelingen, waarvan nog geen effecten kunnen worden waargenomen. Het lijkt erop dat, om leerlingen ook sociale competenties bij te brengen, er een begeleider nodig is, die goed en duidelijk instrueert. Tijdens het naschoolse aanbod is hier geen ruimte voor.

Het 'werken' aan de sociale doelstellingen komt tijdens het *naschools* aanbod grotendeels voor rekening van de trainer die voor de groep staat. Bovendien komt de 'sociale opbrengst' van deze les bij de leerlingen, meer voor rekening van de trainer dan voor rekening van de sport zelf. Als een trainer een goede relatie heeft met de leerlingen, is er hogere kans op betere sociale integratie (Dirks e.a., 2003). De trainer, moet naast sportieve en pedagogische kennis ook communicatief sterk zijn om een vertrouwensband met de leerlingen te kunnen opbouwen. Alle respondenten onderstrepen het belang van een goede trainer. De meeste scholen in dit onderzoek maken gebruik van het kader van hun partners voor de begeleiding van de naschoolse sport. Vaak begeleidt de vakleerkracht ook een aantal trainingen. De scholen zijn van mening dat het per trainer verschilt of deze alle vaardigheden heeft om een goede relatie met de groep op te bouwen.

Naschools aanbod kan volgens de scholen op verschillende manieren sfeerverhogend werken. Enkele voorbeelden die de scholen noemen:

- samen Sinterklaas vieren met het vaste sportgroepje;
- de leerlingen meenemen naar een training van een sportvereniging en zo ook pro-actief de doorstroming naar de sportvereniging stimuleren;
- bijzondere uitjes naar professionele wedstrijden (bijv. Amsterdam Admirals, Cirque du Soleil);

- het samen trainen voor een optreden of toernooi;
- verslaglegging van activiteiten laten doen door leerlingen en deze ook gebruiken bijv. op de website;
- door naschoolse sporten worden makkelijker contacten gelegd tussen verschillende klassen;
- afspraken van binnen school ook laten gelden tijdens het naschools aanbod;

Op deze manieren proberen de scholen meer sociale binding te creëren en zelfs leerlingen die erbuiten dreigen te vallen toch binnen boord te houden. Toch lijken scholen, misschien onbewust, actiever bezig te zijn met sociale binding dan zij zelf zeggen.

Via het naschoolse aanbod proberen alle scholen de jongeren te stimuleren tot sociale participatie. Scholen zien graag bij hun leerlingen dat er doorstroming van het naschools aanbod naar de sportvereniging plaats vindt. Dit blijkt (nog) niet in grote getale plaats te vinden. De geringe doorstroming naar verenigingen kan meerdere oorzaken hebben. Ten eerste is er een algemene tendens dat de jeugd tegenwoordig moeilijker de weg naar de vereniging vindt, met name in (allochtone) achterstandswijken waar de jeugd van huis uit ook geen kennis maakt met de sportvereniging (o.a. Duijvestijn, 2001). Via de school zou hier een ingang in te vinden moeten zijn. Een andere reden voor moeizame doorstroming ligt soms in het feit dat lager opgeleide en allochtone jongeren niet de discipline en kosten wensen te brengen voor langdurige lidmaatschap (Elling en Klerken, 2002). Bij anderen (bijv. in Enschede) is het zo dat leerlingen vaak al lid zijn van een vereniging en er niet een tweede lidmaatschap op na kunnen houden. Soms zijn er wachtlijsten bij verenigingen (o.a. door gebrek aan verenigingskader in bijv. Almere). Daarnaast is het kader bij verenigingen altijd vrijwillig. Voor nieuwe jeugdleden is wat extra aandacht nodig tijdens de eerste trainingen, bijvoorbeeld door de jeugdcoördinator van de betreffende vereniging. Die extra aandacht aan de nieuwe leden kan niet altijd gegeven worden. Hiervoor zijn sterke sportverenigingen nodig. Toch staat de sportvereniging nog altijd hoog in maatschappelijk aanzien bij de scholen.

Het sportaanbod op deze brede scholen is heel divers. De 'traditionele sporten' vinden altijd een plaats in het sportaanbod, maar ook veel 'nieuwere sporten', zoals fitness en streetdance, maken inmiddels vast deel uit van het programma. De organisatoren hechten veel belang aan de keuze van de activiteiten. Ze proberen te organiseren wat de leerlingen leuk vinden en de leerlingen worden vaak betrokken bij het aandragen van nieuwe activiteiten. Men streeft naar een aantrekkelijk en divers aanbod voor hun leerlingen. Dit lijkt een goede ontwikkeling. Want hoe groter de diversiteit in het aanbod (verschillende sporten, competitief en recreatief), hoe groter ook de differentiatie in o.a. leeftijd en sekse van de deelnemers (Elling en Klerken, 2002). Traditioneel aanbod alléén lijkt daarom niet te werken. Daarmee wordt alleen een al actieve groep leerlingen bereikt, zo lijkt het. Twee redenen kunnen hieraan ten grondslag liggen:

Ten eerste is het nodig om gericht te investeren in tijd, kader en geld om moeilijke doelgroepen te activeren en te bereiken. Het gaat dan om b.v. allochtone meiden of motorisch minder vaardige leerlingen. Deze lijken zich niet aangetrokken te voelen door een traditioneel aanbod.

Ten tweede geven de scholen aan dat het aanbod attractief moet zijn. Hierdoor worden activiteiten als duiken en waterskiën in het programma opgenomen. De vraag is in hoeverre zulke activiteiten bijdragen aan het behalen van de vooral sociale doelstellingen van de brede school. Het zijn commerciële activiteiten, waar bovendien veel geld voor nodig is om dit in de toekomst actief te gaan beoefenen. Het aanbieden van zulke activiteiten lijkt in strijd met de doelstellingen. Deze activiteiten sluiten niet aan bij andere activiteiten voor de doelgroep (Brouwer en Faber, 2001). Door het aanbieden van zulke sporten lijken de scholen het toch belangrijker te vinden dat de leerlingen meedoen aan het naschools aanbod als doel op zich.

De docenten bewegingsonderwijs van deze scholen zeggen een behoorlijk inzicht te hebben in de mate van bewegingsactiviteit van de leerlingen, met name gevoelsmatig of 'in het hoofd'. Locatie Zwering van het Stedelijk Lyceum in Enschede houdt in het begin van het schooljaar een enquête over lidmaatschappen bij verenigingen en het beweeggedrag buiten schooltijden.

De bovenbouwleerlingen van het VMBO worden niet of nauwelijks bereikt met het naschoolse sportprogramma. Deze situatie is overeenstemming met wat vooraf werd verwacht. Leerlingen zijn waarschijnlijk druk met bijbanen en de voorbereiding van hun examens. Maar daarnaast blijkt uit onderzoek dat het aantal gymlessen eveneens minder is dan in de eerste twee jaren (TNO, 2004). Dit is onwenselijk, mede omdat deze leeftijdsgroep een daling laat zien in lidmaatschappen bij een sportvereniging. Ook zijn VMBO leerlingen minder vaak lid van een sportvereniging dan leerlingen van ander onderwijs. In 1999 is 46,8 procent van de VMBO leerlingen lid van een sportvereniging,

tegenover 61,5 procent van HAVO/VWO leerlingen (Breedveld, 2003). Juist voor de bovenbouw van het VMBO zou er een vorm van sport- of bewegingsstimulering moeten zijn. Uitzondering zijn leerlingen die kiezen voor de opleiding SDV, waar extra aandacht is voor sport.

Het is ook mogelijk dat de reden dat deze leeftijdsgroep niet wordt bereikt met het naschools aanbod, ligt in het feit dat zij minder interesse heeft in georganiseerde activiteiten en vooral onder elkaar wil zijn, zonder toezicht van volwassenen (oa. Dieleman en de Bie, 2003). Fit blijven en plezier zijn de belangrijkste motivaties om te sporten (Elling, 2002 en Breedveld, 2003). De jeugd zou om die reden op zoek gaan naar ander sportvormen dan een sportvereniging. De naschoolse sport zou hier toch op in kunnen springen? Het is zinvol de dialoog met jongeren aan te gaan om meer zicht te krijgen op de redenen achter (niet-)participatie. Misschien is sporten in schoolverband toch teveel gecontroleerd. Het stimuleren van doorstroming naar sportbuurtwerk, of zelfs het stimuleren van het sporten op de pleinen in de buurt, in plaats van naar de sportvereniging, zou een mogelijkheid zijn. Mits deze kwalitatief, en ook kwantitatief in orde zijn. Andere redenen voor non-participatie kunnen liggen in geld, onbekendheid of onveiligheid (Zeijl, 2003). Als blijkt dat de *motivatie* er bij deze jongeren niet is, is het moeilijker te interveniëren in hun vrije tijd (Zeijl, 2003). In ieder geval moet er verantwoord worden waarom de belangen van volwassenen soms boven die van jongeren gaan. Daarin is het (niet) halen van de Nederlandse Norm Gezond Bewegen wellicht een argument.

Men probeert zoveel mogelijk de eigen (sport)locaties te gebruiken voor het sportprogramma. Dit heeft als voordeel dat de leerlingen vanuit de les niet ver weg hoeven gaan om aan het naschoolse sportprogramma mee te doen. Een ander voordeel is dat leerlingen zich op hun eigen schoolaccommodatie in een bekende en vertrouwde omgeving bevinden, wat belangrijk is gebleken voor de opkomst bij naschoolse activiteiten. Incidenteel gaan de scholen (vooral Amsterdam, Almere en Enschede) op bezoek bij een vereniging, een professionele wedstrijd of Cirque du Soleil (Enschede). Door hen buiten schoolverband kennis te laten maken met sporten, proberen de scholen de drempel naar de sportvereniging te verlagen en de leerling voor te bereiden op 'hun weg te vinden in de maatschappij' (Oberon, 2003b).

Een opvallend aspect is de (eventuele) financiële bijdrage van de leerlingen. Iedere school gaat hier al naar gelang de lokale situatie anders mee om. Een kleine eigen bijdrage (1€), die het Stedelijk Lyceum in Enschede hanteert, bindt de deelnemers en zorgt voor een betrouwbaardere opkomst. Gratis deelname aan activiteiten, zoals men organiseert op het Zuiderparkcollege in Rotterdam, maakt de sportdeelname zo laagdrempelig mogelijk. De adjunct gaf aan dat niemand mee zou doen als er een bijdrage gevraagd zou worden, vanwege de achterstandssituatie waarin de leerlingen opgroeien. Uit eerdere voorbeelden blijkt dat een kleine bijdrage mogelijk moet zijn. Mogelijkerwijs hebben leerlingen een andersoortig bestedingspatroon (kleding, accessoires, gadgets), waarin geen prioriteit is voor sportdeelname. Daarnaast hanteren sommige scholen, in dit onderzoek het Augustinus college in Amsterdam, een statiegeldconstructie, waar leerlingen bij voldoende deelname hun inschrijfgeld terugkrijgen aan het eind van het schooljaar. Op deze manier wordt waarde gegeven aan een activiteit. Want voor sommige jongeren geldt tegenwoordig dat iets wat gratis is, geen waarde meer heeft. Het levert niet de hoogste opkomst, wel de trouwste. Bovendien bereidt dit ze voor om later ook hun lidmaatschap bij de sportvereniging te voldoen. Een goed onderdeel in het voorbereiden van de leerlingen tot sociale participatie. Per school zal de beste oplossing gekozen worden.

De laatste jaren wordt op beleidsniveau veel aandacht besteed aan de (maatschappelijke) participatie van jeugdigen (zie bijv. welzijnsnota 1999-2002, 'werken aan sociale kwaliteit'). Er is een rol weggelegd voor de eigen leerlingen van de school als het gaat om samenwerking en organisatie. Vier van de vijf scholen betrekken hun leerlingen in de organisatie en samenstelling van het naschoolse sport- en beweegaanbod. Het gaat dan om behoeftepeilingen, organisatie en begeleiding van het naschoolse aanbod en het plaatsnemen in een leerlingen(sport)raad. Op deze manier probeert de school vraaggericht te werk te gaan en betrokkenheid te creëren van de leerlingen bij de school. Deze jeugdparticipatie op de scholen is het grootst in Almere en Enschede, gevolgd door Amsterdam, waar de leerlingen via Topscore worden ingezet. Vier van de vijf scholen uit dit onderzoek hebben ook een sportcommissie of leerlingen(sport)raad, die namens alle leerlingen de wensen aan de organisatoren doorspeelt. Vaak hebben zij ook een aandeel in de organisatie van sommige activiteiten als toernooien of sportdagen. Dit lijkt een aspect te zijn waar op een brede school meer aandacht voor is dan een reguliere VMBO instelling, want uit onderzoek van TNO (2004) blijkt dat er landelijk gezien maar op zeven procent van de VMBO scholen in Nederland een leerlingensportraad aanwezig is. En in datzelfde onderzoek bleek dat in 60 procent van de gevallen de leraar de invulling van het sportoriëntatie en -keuze programma bepaalt.

6.2.3 Samenwerking

De brede scholen in dit onderzoek zoeken alle samenwerking met externe partners. Hierdoor worden mogelijkheden voor jeugdsportstimulering verruimd (Duijvestijn, 2001). Alle vijf brede scholen werken samen met externe partners. Van alle VMBO scholen in Nederland werkt meer dan de helft (57%) op geen enkele wijze samen met organisaties van buiten de school op sport- en beweeggebied (TNO 2004). Hiermee onderscheiden de brede scholen in dit onderzoek zich duidelijk.

Samenwerking vindt met name plaats tussen de school en sportverenigingen en/of commerciële accommodaties (Enschede en Almere). In de grote steden werkt men ook samen met gesubsidieerde organisaties die voor de school het sportaanbod verzorgen en/of als makelaar optreden (Rotterdam: SKVR en Amsterdam: Topscore). Andere samenwerkingspartners op sportgebied zijn: basisscholen (Enschede en Almere), particuliere trainers, stichtingen voor kunst en cultuur (voor dansvormen zoals streetdance) en, direct of indirect, de gemeente. De gemeente heeft hierbij vooral een faciliterende rol, terwijl wellicht een regisserende rol waarbij zij gemeentebrede projecten ontwikkelt waar scholen op in kunnen springen, een betere samenwerking tot gevolg heeft (o.a. L'abée, 1998; Duijvestijn, 2001). In Amsterdam is het sport- en beweegaanbod via Topscore met name vanwege dit feit succesvol.

Een mooi voorbeeld van samenwerking tussen gemeente, sportvereniging en school is in Almere op het gebied van kader en financiën te vinden. Leerlingen van Sport, Dienstverlening en Veiligheid krijgen trainerscursussen en worden opgeleid door verenigingen. Leerlingen kunnen in hun vrije tijd stage lopen bij zo'n club. Maar de leerlingen verkozen in het verleden massaal het betaalde bijbaantje boven het vrijwillig langs de lijn staan. De school heeft de gemeente gevraagd drie euro per uur voor deze leerlingen vrij te maken. Argumenten hiervoor waren dat Almere zich immers wil profileren als sportstad én er zijn wachtlijsten bij verenigingen die op deze manier weggewerkt kunnen worden. De gemeente heeft ingestemd en zo hebben alle partijen baat bij de samenwerking. Het is van belang dat de verenigingen sterke verenigingen zijn; er moet voldoende kader ter beschikking zijn op lastige tijdstippen. Dit lijkt eerder het geval bij de wat grotere verenigingen. Het vinden van goede sterke verenigingen die als partner kunnen fungeren, is moeilijk maar belangrijk. Toch kan ook naar andere oplossingen gezocht worden. Bijvoorbeeld het gebruik maken van CIOS of ALO studenten, of samenwerken met een sportbuurtwerker die toegang heeft tot de gemeentelijke accommodatie.

De aanwezigheid van sportverenigingen en/of -accommodaties in de wijk zijn onontbeerlijk voor een goede samenwerkingsstructuur met betrekking tot het naschoolse sportaanbod, en dus voor een attractief, breed sportaanbod. Een voorbeeld uit Amsterdam Zuidoost: men wilde in het naschoolse sportaanbod graag badminton aanbieden. In deze wijk bevindt zich echter geen badmintonvereniging, waardoor dit moeilijker te realiseren is. Het komt voor dat bepaalde sporten om deze reden niet aangeboden worden. Niet bekend is of deze badmintonvraag vanuit de leerlingen kwam, of dat de docenten graag deze sport zouden aanbieden. Het ligt ook voor de hand dat de inwoners van de Bijlmer geen interesse hebben in badminton, wat de reden kan zijn voor de afwezigheid van een badmintonvereniging in de buurt.

Het kunnen gebruiken van een accommodatie (en materiaal) is voor sommige scholen aanleiding tot samenwerking met sportverenigingen, anderen geven weer aan dat zoveel mogelijk van eigen accommodatie gebruik wordt gemaakt. Dit laatste omdat bij het gebruik van andere accommodaties zich veel knelpunten openbaren, met name qua bereikbaarheid. De rol van de meeste sportverenigingen in de samenwerking is in de begeleiding, dus uitvoerend, zoals verwacht. Het feit dat kader van sportverenigingen minder pedagogische kennis zouden hebben (Duijvestijn, 2001) is in dit onderzoek niet als knelpunt genoemd.

In Rotterdam en Tilburg stuiten beide scholen tegen het feit dat de partners hun eigen (financiële) besommeringen hebben, waardoor het draagvlak voor samenwerking moeilijker is. Hierdoor lijkt het moeilijker geschikte partners en kader te vinden. De gemeentelijke sportstimuleringsorganisatie bijvoorbeeld hebben 'de brede school voortgezet onderwijs' niet in hun werkplan en kunnen moeilijk zorgen voor kader voor het naschoolse aanbod op deze scholen. Ook is het moeilijk om contacten te leggen en onderhouden met verschillende organisaties. *"Iedereen heeft toch z'n eigen tokootje en wil daar toch bovenop blijven zitten"* (CMT). In dit onderzoek kwam dit alleen naar voren op de scholen in Rotterdam en Tilburg. Externe partners die intern zelf tegen knelpunten aanlopen blijven ook intern gericht. Het bemoeilijkt de samenwerking als het organisaties niet lukt over eigen muurtjes heen te kijken (Duijvestijn, 2001).

Hoewel het in eerste instantie niet voor de hand ligt dat een brede school in het voortgezet onderwijs een wijkfunctie vervult, lijkt hier toch sprake van. Niet perse in de vorm van aanbod voor wijkbewoners, maar eerder op het gebied van samenwerking. Scholen zoeken voor samenwerking het eerst naar partners in de wijk. Met name voor activiteiten met lokale sportverenigingen, het gezamenlijk gebruik van ruimten (vooral wanneer er een multifunctionele locatie is) en in samenwerking met brede basisscholen (Enschede en Almere) en ROC's (toekomstig in Rotterdam Zuid). Vooral de basisscholen zijn gericht op de wijk, waardoor gezamenlijke projecten hun uitstraling naar de wijk hebben. Dit komt overeen met het wijkgericht karakter dat een brede school wil uitstralen (Oberon, 2003).

Opvallend is dat alle vier de scholen weinig tot niet samenwerken met sportbuurtwerk. Scholen hebben vaak vooral een eigen netwerk van verenigingen gecreëerd. In Amsterdam is de constructie met Topscore, die vanuit de gemeente werken en speciaal voor de leeftijdsgroepen van het voortgezet onderwijs is opgezet, een goede organisatievorm. De vraag is of schoolsport in plaats van het aanbod van bijvoorbeeld sportbuurtwerk wordt gebruikt. Of kunnen deze twee vormen van anders georganiseerde sport elkaar juist aanvullen? Het zou kunnen dat jongeren die niet meedoen aan het naschoolse aanbod, zich op straat of in de buurt begeven en door het sportbuurtwerk wél bereikt worden. De sportbuurtwerker biedt immers laagdrempelige activiteiten en heeft een groot bereik onder achterstandsgroepen (Duijvestijn, 2001).

De scholen maken wel gebruik van commerciële sportaccommodaties. Ze geven aan dat ze deze samenwerking zoeken om een zo breed, gevarieerd en professioneel mogelijk aanbod te creëren. Bovendien kan het zijn dat samenwerking met deze partijen soepeler verloopt dan met sportverenigingen, omdat afspraken zakelijke deals zijn en het geen probleem is om kader overdag te leveren.

Evaluatie van het naschoolse aanbod vindt in de eerste plaats intern plaats. Deelnamecijfers worden bijgehouden en beoordeeld, waarna men voor het volgend jaar bepaalt of er voldoende animo is om de activiteit opnieuw aan te bieden. Het samenwerkingsproces wordt in vergaderingen besproken met coördinatoren onderling.

Duurzaam bewegen wordt niet gemeten bij deze vier scholen, evenmin wordt teruggekeken naar doelstellingen. Een belemmering voor het niet toetsen van behaalde resultaten ligt in de (te) grote inzet die van de reeds flink belaste scholen en/of vakleerkrachten lichamelijke opvoeding wordt gevraagd (Elling en Klerken, 2002). Het Stedelijk brengt wel de lidmaatschappen in kaart, maar weet niet of eventueel toegenomen beweeggedrag van de leerlingen gevolg is van hun naschools sportprogramma. Het Augustinus college geeft aan in de toekomst hier meer werk van te willen maken. Sporten en/of bewegen leerlingen meer na de naschoolse cursus? Harde feiten zijn er niet, het gevoel is er wel. In ieder geval bewegen leerlingen meer dan zonder een (naschools) sportaanbod.

6.2.4 Randvoorwaarden

De randvoorwaarden drukken een grote stempel op de organisatie van sport- en beweegactiviteiten. In de theorie wordt vooral aandacht besteed aan geld, kader en tijd (Duijvestijn e.a. 2001). Uit het onderzoek komt naar voren dat hier nog een belangrijke randvoorwaarde bij komt: het draagvlak, vooral onder de leden van de directie. Ook de inzet van het personeel dat voortvloeit uit dit draagvlak is belangrijk gebleken.

Financiën.

Er is een financiële basis nodig om het naschoolse sport- en beweegaanbod mogelijk te maken. Het is zaak dat scholen een zekere basisfinanciering samenstellen om de continuïteit te waarborgen (Duijvestijn, 2001). Het is duidelijk dat het ontbreken van financiële middelen een negatieve invloed heeft op de kwantiteit en kwaliteit van de sport- en beweegactiviteiten. De scholen met het minst uitgebreide en minst structurele aanbod, in Rotterdam en in Tilburg, geven beide aan dat het beschikken over meer financiële middelen al een flinke impuls kan geven aan hun naschools sportaanbod. Veel activiteiten die georganiseerd worden zijn in zijn geheel afhankelijk van (weliswaar verschillende soorten) subsidies, wat in deze tijd van bezuinigingen merkbare moeilijkheden oplevert. Op dit moment vormen de bezuinigingen op jeugdzorg, en sport een merkbare bedreiging. Gevolg hiervan is onder andere dat het aanbod van scholen minder divers en attractief wordt, waardoor

deelname wel eens achter kan blijven. Alertheid op allerlei subsidiemogelijkheden en potjes kan wat opleveren. In Enschede heeft men één persoon aangewezen om hier actief mee aan de slag te gaan. Wanneer voldoende middelen beschikbaar zijn, is het belangrijk dat het geld op een juiste manier wordt besteed. Sommige scholen gaan in op eenmalige en dure activiteiten, zoals duiken en waterskiën, wat ten koste gaat van de continuïteit en kwaliteit van het aanbod.

Sport is, net als in een gemeente, vaak nog sluitpost van de begroting. Niet altijd is bijvoorbeeld een vakleerkracht beschikbaar en/of inzetbaar voor het naschoolse sportaanbod, door het gebrek aan formatie-uren. Dit laat duidelijk geen erkenning zien voor het naschoolse sportaanbod. Doordat geen formatie wordt toegekend, blijft het naschoolse aanbod meer een leuke extra bezigheid, waar bij bezuinigingen het eerst op wordt gekort. Sommige scholen verkiezen dan een uitgebreide zorgstructuur voor de leerlingen boven de naschoolse sport.

Soms wordt er door een leerkracht een gerichte sponsoraanvraag gedaan bij een bedrijf. Dit kan zeker wat opleveren, hoewel (vooralsnog) incidenteel. In Almere is de huisbankier benaderd om een aantal fietsen te krijgen, zodat de leerlingen konden mountainbiken. In ruil hiervoor organiseren leerlingen van het Echnaton college een sportdag voor het personeel van de bank.

Draagvlak.

Als er onder de directie, het schoolbestuur en/of de gemeente niet heel veel draagvlak bestaat voor de organisatie van een naschools sport- en beweegaanbod, lijkt het moeilijker hier de financiële middelen voor te krijgen. Directies leggen soms prioriteiten bij bijvoorbeeld zorgverbreding en jeugdhulpverlening, waardoor er minder middelen voor sport beschikbaar kunnen zijn. Het is belangrijk voor het sportaanbod dat deze ook beleidsmatig verankerd wordt (Duijvestijn, 2001). Echter, als een directie een 'sportieve visie' heeft, worden er middelen vrijgemaakt om in het naschools sportaanbod te investeren. De directie kan bij het samenstellen van de formatie-uren, de docenten uren geven om het naschools aanbod te coördineren. Sport en bewegen zijn hier ingebed in het schoolbeleid. Zowel het Stedelijk Lyceum in Enschede als het Echnaton college in Almere heeft een directie die sport belangrijk vindt. Beide scholen hebben in principe 'weinig te klagen' wat de financiële middelen betreft.

Zulke elementen zijn essentieel voor de interne kwaliteit van de sport- en beweegactiviteiten en leggen een basis voor de maatschappelijke kwaliteit ervan.

Een programma dat direct begint na de laatste lessen van de leerlingen heeft de meeste kans van slagen qua bereik van leerlingen. Veel scholen zijn zich hiervan bewust en bieden activiteiten op deze tijden aan. Locatie Zwering van het Stedelijk lyceum in Enschede heeft met ingang van het schooljaar 2004/2005 het naschoolse aanbod verwerkt binnen het lesrooster, dus onder schooltijd. Op deze manier worden alle leerlingen bereikt met een aanbod van onder andere cultuur en sport.

Kader.

Een van de duidelijkste uitkomsten uit de gesprekken betreft de trainer/begeleider. Een goede trainer die sportief, pedagogisch en sociaal vaardig is, garandeert (bijna) het succesvol zijn van een sportactiviteit. Uit de gesprekken bleek dat op het moment dat het sport- en beweegaanbod georganiseerd is, het succes ervan staat of valt met de trainer/begeleider die voor de jongeren staat. Deze zou vaardig moeten zijn op drie gebieden: in de betreffende tak van sport, sociaal vaardig en pedagogisch vaardig. Daarmee kan een trainer de leerlingen sportieve vaardigheden aanleren, goed met hen communiceren en hen begeleiden én de leerlingen vertrouwd maken met de regels en afspraken die binnen, en ook buiten, de sport gelden.

Het is voor scholen niet altijd gemakkelijk voor elke activiteit kader te vinden die deze kwaliteiten in zich heeft. Tevens zou kader met deze kwaliteiten hier ook naar betaald moeten worden, wat lang niet altijd mogelijk is. Verder zijn jongeren in adolescentie van VMBO-niveau of lager niet altijd de makkelijkste groep om te begeleiden in een sportactiviteit. Het is belangrijk dicht bij deze groep te staan en een vertrouwensrelatie met hen op te bouwen. Vakleerkrachten zouden op papier deze taak uitstekend kunnen vervullen vanwege hun pedagogische en sportinhoudelijke kennis.

Op één school coördineert één persoon het naschoolse aanbod. Het naschoolse aanbod is zelfs afhankelijk van deze persoon. Dit moet worden voorkomen, want het brengt de continuïteit van het sportaanbod in gevaar (Duijvestijn, 2001)

Accommodatie en ruimte.

Indien er in een wijk waar de school staat, weinig sportaccommodaties en/of speelvelden zijn, bemoeilijkt dit samenwerking en het tot stand komen van een attractief naschools aanbod. Er moet vervolgens beroep worden gedaan op accommodaties die verder van de school liggen, wat onwenselijk is. Leerlingen moeten extra moeite doen om naar deze accommodatie te komen. Dit werkt drempelverhogend en zorgt voor mindere deelname. Eveneens zijn leerlingen vaak niet vertrouwd met deze verder gelegen accommodatie. Het hebben en gebruiken van een eigen gymzaal is een aspect wat het succes van het sportaanbod doet vergroten. De toegang is laagdrempelig en het gebruik is makkelijk te organiseren.

6.3 Tot slot

De brede school in het voortgezet onderwijs heeft verschillende verschijningsvormen. Sport en bewegen wordt op de scholen in dit onderzoek ingezet om velerlei doelstellingen te verwezenlijken. De vijf scholen laten een tweedeling zien wat betreft kwantiteit en kwaliteit van het naschoolse sport- en beweegaanbod. Drie scholen (Amsterdam, Almere en Enschede) hebben voldoende middelen, kader en tijd om een uitgebreid naschools aanbod te verwezenlijken. Het aanbod is er structureel en men werkt samen met allerlei sportorganisaties. De twee andere scholen (Rotterdam en Tilburg) kampen met een gebrek aan middelen en als gevolg hiervan ook met een gebrek aan kader en tijd om sport- en beweegactiviteiten te organiseren. Beide laatste scholen steken in op een uitgebreide zorgstructuur voor hun leerlingen, waardoor er weinig plaats meer is voor bijvoorbeeld een verlengde schooldag. De visie van de directie is belangrijk hierin.

Toch is er gering verschil in doelstellingen te zien, ondanks het verschil in financiële armslag. Dit heeft (te) hoge verwachtingen tot gevolg. Doelstellingen worden niet gekwantificeerd, en zijn sportgericht, maar de respondenten erkennen een rol voor sport in de sociale ontwikkeling van de leerlingen. Hierin is de rol van de trainer die voor de groep staat erg belangrijk gebleken. Wenselijk is dat de begeleider vaardig is op zowel sportgebied als sociaal en pedagogisch gebied, zodat hij of zij een vertrouwensband met de leerlingen kan opbouwen. Met name tijdens de lessen bewegingsonderwijs is het dan goed mogelijk te werken aan sociale opbrengsten van sport.

Hoofdstuk 7: Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de algemene onderzoeksvraag en de daarbij behorende deelvragen. De belangrijkste conclusies van dit onderzoek worden behandeld. Bovendien worden aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek en voor de praktijk van beleidsmakers, coördinatoren in onderwijs en sport.

7.1 Conclusies ten aanzien van de deelvragen

Onderzoeksvraag 1:

Hoe geven brede scholen in het primair onderwijs invulling aan doelstellingen, acties en aanpak, samenwerking en randvoorwaarden van hun sportaanbod?

De snelle brede schoolontwikkeling in Nederland van de laatste vijf jaar heeft een belangrijke impuls gegeven aan het (naschools) sport- en beweegaanbod op scholen in het primair onderwijs. Een ruime meerderheid van de brede scholen uit dit onderzoek biedt naschoolse sport- en beweegactiviteiten aan. Gezien de relatief beperkte omvang van de respons, moeten de uitspraken met enige terughoudendheid worden beschouwd. Er is geen sprake van landelijke representativiteit. Opvallend in de resultaten is dat de kleinere gemeenten in deze ontwikkeling achterblijven: daar biedt nog geen 50 procent van de scholen naschoolse sportactiviteiten aan. Het is zeer waarschijnlijk dat de kleinere steden de ontwikkeling van de grote steden volgen. In de brede schoolontwikkeling was eenzelfde proces zichtbaar, waardoor een stijging van naschoolse sportactiviteiten in kleinere steden de komende jaren verwacht kan worden.

Bijna alle ondervraagde scholen (met een sport- en beweegaanbod) geven aan dat de brede schoolontwikkeling aanleiding is geweest tot het verruimen van het sport- en beweegaanbod op hun school. Niet alleen door maatschappelijke ontwikkelingen die om meer bewegen vragen, zoals groeiend overgewicht en toename van passieve vrijetijdsbestedingen onder de jeugd, maar ook dankzij gemeentelijke subsidies en initiatieven hebben veel scholen een naschools sport- en beweegaanbod voor hun leerlingen gecreëerd. Bovendien is sport nog steeds populair onder de jeugd, wat zorgt dat het een aantrekkelijk programma onderdeel is voor de brede school. Het is duidelijk dat het sport- en beweegaanbod bij de scholen in dit onderzoek wordt gezien als een belangrijk facet van de brede school.

Doelstellingen

De meeste scholen hebben expliciet doelstellingen geformuleerd voor het sport- en beweegaanbod. Daarin geven ze aan dat ze 'sportkennismaking' een van de belangrijkste doelstellingen van het sport- en beweegaanbod vinden. Daarnaast is het bestrijden van motorische achterstanden, in de vorm van het tegengaan van bewegingsarmoede en het vergroten van de deelname aan de bewegingscultuur voor scholen, een belangrijke reden om sport en bewegen in hun programma op te nemen. Naast deze sportieve doelstellingen willen de scholen door sport en bewegen hun leerlingen sociale competenties bijbrengen. Uit het feit dat het aanbod grotendeels bestaat uit traditionele sporten, blijkt echter dat scholen hun activiteiten niet speciaal voor het ontwikkelen van sociale competenties kiezen. Het zou kunnen dat de doelstellingen sterk beleidsgestuurd zijn. Vraag is *hoe* de scholen denken sociale vaardigheden en attitudes bij hun leerlingen te ontwikkelen door het naschoolse sportaanbod. Het kan zijn dat het een impliciete veronderstelling blijft, dat met deze sportactiviteiten sociale competenties vanzelf ontwikkeld worden. Wellicht vinden de scholen dat het soort activiteit hier geen invloed op heeft. Nader onderzoek naar bijvoorbeeld effecten van deelname aan naschoolse sportactiviteiten op sociale competentie van leerlingen zou hier meer inzicht in kunnen geven.

Het merendeel van de scholen zegt geen aparte doelgroepen te benaderen binnen hun sport- en beweegaanbod. Wanneer scholen aangeven wel speciale doelgroepen te onderscheiden, is dit vaak naar leeftijd en voor leerlingen die motorisch een achterstand hebben. De vraag is, of jongeren die weinig met sport en bewegen in aanraking komen, maar motorisch gezien geen achterstand vertonen, wel bereikt worden. Jongeren die al bewegen of bewegen leuk vinden, liften mee en ontwikkelen zich verder. Onder de niet-actieven bevinden zich mogelijk 'twijfelaars' en 'voorbereiders' (Middelkamp en Duijvestijn, 2001), die zonder een extra stimulans misschien niet gaan bewegen maar dit best willen. Scholen hebben juist *in potentie* 100 procent bereik onder jongeren, maar zullen zich actief moeten opstellen om moeilijke doelgroepen te bereiken.

Acties en Aanpak

Het zijn met name de grotere steden die voorop lijken te lopen in de organisatie van sport- en beweegactiviteiten na schooltijd. Zij hebben vaker een naschools aanbod van sport- en beweegactiviteiten en vaker een vakleerkracht bewegingsonderwijs in dienst. De aanwezigheid van een vakleerkracht kan worden gezien als een kwaliteitskenmerk van het sportaanbod. Het hoge percentage vakleerkrachten onder de brede scholen in dit onderzoek is dan ook een goede ontwikkeling. Het is wenselijk dat deze vakleerkrachten in meer dan de huidige 50 procent van de gevallen beschikbaar zouden zijn voor het naschools sportaanbod. Dit zou de kwaliteit van het naschools aanbod ten goede komen. Er is echter meer mankracht nodig om het binnen- en buitenschools aanbod te doen slagen. Ondanks de aanwezigheid van de vakleerkracht bewegingsonderwijs, geven scholen aan dat het vinden van voldoende gekwalificeerd kader een probleem is.

Slechts minder dan een kwart van de scholen gebruikt een leerlingvolgsysteem waar sport en bewegen in opgenomen is. Voor een betere afstemming tussen de wensen en behoeften van de leerlingen en het sport- en beweegaanbod, is het wenselijk dat de verrichtingen op beweeggebied en de mate van activiteit van de leerlingen wordt bijgehouden. Bovendien is het voor de doorstroming naar het voortgezet onderwijs ook van belang dat men de mate van activiteit en de eventuele bewegingsachterstanden van de nieuwe leerlingen kent, ten behoeve van doorgaande leerlijnen tussen primair en voortgezet onderwijs.

De leerlingen zelf worden slechts incidenteel betrokken bij de invulling en/of organisatie van het sport- en beweegaanbod. De redenen hiervoor liggen vooral in het feit dat de organisatoren zelf de activiteiten invullen en 'weten wat er leeft', of inhaken bij een bestaand beweegprogramma. Uit de resultaten bleek eveneens dat leerlingen nauwelijks betrokken worden bij de evaluatie. Evaluatie met de leerlingen is essentieel en mag eigenlijk niet ontbreken. Echter, het kan zijn dat er op een informele manier geëvalueerd wordt en op die manier de kinderen toch een gepast aanbod krijgen.

Het blijkt dat de brede scholen het belang inzien van een sluitende dagindeling; het sport- en beweegaanbod vindt vrijwel altijd plaats direct na schooltijd. Dit is belangrijk om tot aansluitende dagarrangementen te komen.

Samenwerking.

De scholen werken bijna altijd samen met meerdere externe partners. Het feit dat samenwerking 'de spil is waar de brede school om draait', is in de praktijk van het sportaanbod ook daadwerkelijk tot uiting gekomen. De belangrijkste partners van de scholen zijn de sportbuurtwerker en de sportverenigingen. Samenwerking in de BOS-driehoek lijkt zich stevig te verankeren in de organisatie van sportprogramma's in het kader van de brede school, ondanks dat een aantal veronderstelde partners in dit onderzoek een minder prominente rol speelt. Opvallend is de kleine rol van de GGD en de ouders. Vooral uit een samenwerking met de GGD lijkt veel voordeel te halen, bijvoorbeeld op het gebied van voedingsvoorlichting en een gezonde leefstijl. Zeker gezien de toegenomen aandacht voor groeiend overgewicht onder de jeugd zou de GGD een aantrekkelijke, zo niet heel belangrijke, partner kunnen zijn.

Onbekend is in hoeverre de samenwerking een duurzaam karakter heeft en welke organisatievormen precies gehanteerd worden.

Randvoorwaarden

Scholen financieren het sportaanbod op hun school voornamelijk uit subsidies, te weten vanuit het Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid, gevolgd door Breedtesportimpuls. Opvallend is dat enkele gemeenten een brede schoolsubsidie hebben ontwikkeld. Hiermee stuurt de gemeente de scholen in een bepaalde richting. Hoewel de meeste scholen niet afhankelijk zijn van één enkele financiële bron, wordt het budget bepaald door verschillende subsidies, die vaak van tijdelijke aard zijn. Hierdoor zijn de scholen toch afhankelijk. Scholen zetten, in mindere mate, ook eigen geld in voor het sportaanbod, iets wat ten goede komt aan de continuïteit van de activiteiten.

De brede scholen laten zien dat het belangrijk is dat er tijd voor het naschools aanbod wordt vrijgemaakt. Een indicatie hiervoor is de gemiddelde formatie van vijf uur per week voor de coördinatie van het naschools sportaanbod die de vakleerkracht bewegingsonderwijs in dit onderzoek hebben.

De ondervraagde scholen zijn over het algemeen tevreden over het accommodatiegebruik, zowel over de kwantiteit als de afstand tot de accommodatie. Hiermee lijkt een vooraf gesteld knelpunt mee te vallen. Bijna een vijfde van de scholen geeft aan niet voldoende accommodatie beschikbaar te hebben voor het sportaanbod. De scholen maken in de meeste gevallen gebruik van de eigen gymzaal, welke waarschijnlijk in een groot deel van de ruimtebehoefte van de scholen voorziet.

Onderzoeksvraag 2:

Hoe geven brede scholen in het voortgezet onderwijs invulling aan doelstellingen, acties en aanpak, samenwerking en de randvoorwaarden van hun sport- en beweegaanbod?

Doelstellingen van het sportaanbod.

Omdat sport altijd wordt ingezet ten behoeve van de overkoepelende brede schooldoelstellingen lijkt het formuleren van doelstellingen ondergeschikt aan de organisatie ervan.

De brede scholen noemen wel veel doelen, die zij met het naschoolse sport- en beweegaanbod willen bereiken. Deze zijn echter niet gekwantificeerd in deelname, niet in bereik van specifieke groepen en niet in specifieke vaardigheden of prestaties die gerealiseerd zouden moeten worden. Het formuleren van doelstellingen is juist belangrijk. Ten eerste om de organisatie een richting te geven in de activiteitenkeuze en ten tweede om behaalde effecten te meten. Mede vanwege het feit dat de activiteiten (o.a.) door subsidies gefinancierd worden, is het van belang dat de school 'harde' gegevens heeft op basis waarvan de meerwaarde kan worden aangetoond.

Doelstellingen die de scholen in het onderzoek noemen voor het sportaanbod zijn in de meeste gevallen sportgericht. Sociale kwaliteit van sport is geen primaire doelstelling voor de coördinatoren en organisatoren van het sport- en beweegaanbod binnen de brede school in het voortgezet onderwijs. Evenwel vinden de scholen in dit onderzoek deze sociale kwaliteit van sport belangrijk en zien daarin wel een rol weggelegd voor sport.

Van de drie componenten van sociale kwaliteit wordt sociale participatie als doel het meest genoemd, toegespitst op jeugdparticipatie en doorstroming naar de sportverenigingen. Sociale participatie wordt op meerdere niveaus en manieren als doelstelling opgenomen. Sociale binding is meer een positief neveneffect, en sociale competentieontwikkeling is vaker iets wat in het reguliere (bewegings)onderwijs gericht ontwikkeld kan worden.

De scholen hebben zich niet ten doel gesteld om alle leerlingen te bereiken met het sport- en beweegaanbod. Ze zien dit als een onrealistisch streven. Dit maakt het waarschijnlijker dat zij geen extra inspanning zullen doen voor de groep 'niet-actieven'. Hierdoor is de kans groot dat er een groep jongeren inactief blijft indien zij niet op een andere manier buiten school sporten. Het zal dan veelal gaan om moeilijk bereikbare jongeren uit lagere sociale (allochtone) milieus. Via scholen liggen juist kansen om hen te bereiken.

Naschoolse sport- en beweegactiviteiten worden dikwijls ingezet als zinvolle vrijetijdsbesteding, waarbij preventie de achterliggende gedachte is. De sportactiviteiten worden aangeboden om te voorkomen dat leerlingen gaan 'hangen' en zo uit verveling crimineel gedrag vertonen, en om schooluitval te beperken of terug te dringen. De kans is echter groot dat de jongeren die 'hangen' niet bereikt worden met het vrijblijvende sport- en beweegaanbod na school, zonder extra inzet. Jongeren hebben er vanaf een bepaalde leeftijd behoefte aan om onder elkaar te zijn, in hun eigen leefmilieu zonder een vorm van bemoeienis. Per school is het belangrijk in te schatten op welke manier de jongeren kunnen worden bereikt. Het onderscheiden van verschillende ontwikkelingsniveaus bij de leerlingen, zowel persoonlijk als maatschappelijk, vraagt om een aparte benadering en een aangepast aanbod. Naast sport zou bijvoorbeeld aanvullend een huiskameridee gecreëerd kunnen worden in samenwerking met bijvoorbeeld jeugdhulpverleners, die een goed bereik kennen bij achterstandsgroepen. Geen van de scholen in het onderzoek heeft een dergelijke voorziening, terwijl goede voorbeelden bekend zijn (o.a. in Deventer (Eversteijn, 2003) en Maastricht).

Al met al noemen de scholen in eerste instantie vooral sportgerichte doelstellingen, die de interne kwaliteit van het sport- en beweegaanbod ten goede komen. Echter, wanneer doorgevraagd wordt, blijkt dat scholen de sociale gevolgen van sport onderschrijven en daarin ook een rol zien voor sport in schoolverband. De vraag is of deze doelstellingen uitgangspunt vormen voor de te kiezen activiteiten en organisatievormen, of dat ze meer gebruikt worden ter verantwoording van de gekozen activiteiten en organisatievormen. Het laatste lijkt meer het geval op de onderzochte scholen.

Acties en aanpak van het sportaanbod.

Het activiteitenaanbod dat de scholen kiezen wordt meer beïnvloed door randvoorwaarden en de vraag van leerlingen dan door de doelstellingen. Dit betekent dat de doelstellingen niet aangepast zijn aan de randvoorwaarden waarbinnen de activiteiten georganiseerd kunnen worden. Vaak heeft dit tot gevolg dat de doelstellingen niet realistisch zijn en te hoog gegrepen. Bovendien worden de doelstellingen meer ingezet ter verantwoording van bijvoorbeeld subsidieaanvragen dan voor de keuze van de activiteiten en het meten van effecten.

Over het algemeen wordt het aanbod in samenwerking met de leerlingen gekozen (behalve in Rotterdam). Een enkele keer springt een school in op activiteiten die hen worden aangeboden van buitenaf, waarvan het gevaar is dat dit aanbod niet echt aansluit bij de interesse van de leerlingen (zie vb van roeien in Tilburg). Het belang van een goede afstemming van het aanbod op de leerlingen van de school is groot. Een goed georganiseerd aanbod welke aansluit bij de interesses van de leerlingen, kan een basis vormen voor maatschappelijke opbrengsten die mogelijk zijn door sport.

In het bewegingsonderwijs worden activiteiten bewust ingezet om naast motorische ook sociale vaardigheden en attitudes aan te leren. Zowel de context als de begeleiding van de vakdocent zijn in dit onderzoek belangrijke voorwaarden gebleken voor het werken aan en behalen van sociale doelstellingen door sport. Het gaat hier dan om waarden als leren samenwerken, zelfvertrouwen opbouwen of een andere leerling wat leren. Onbekend is of deze vaardigheden zich ook buiten de sport etaleren.

Er is extra investering in tijd en mankracht nodig om moeilijke doelgroepen te bereiken voor het naschoolse sport- en beweegaanbod. Niet alleen ten aanzien van allochtone meiden en leerlingen met een motorische achterstand, maar ook de oudere jeugd in de bovenbouw van het VMBO. Deze groep beweegt het minst in reguliere schooltijden en participeert het minst in het naschoolse aanbod.

Scholen streven naar een breed en aantrekkelijk sportaanbod. De aandacht voor attractiviteit van het naschools aanbod gaat soms ten koste van doorstroming naar sportverenigingen. Door eenmalige spectaculaire activiteiten aan te bieden, lijkt het aanbod soms erg luxe, en meer gericht op het 'bezighouden' van de jeugd. Dit is in strijd met de doelstellingen die zich richten op doorstroming naar een sportvereniging. Deze activiteiten kunnen voor een aantal leerlingen een doel op zich zijn, waarmee de scholen toch een groep bereiken die met traditioneel aanbod niet wordt bereikt. Het is echter geen effectieve besteding van gelden, want het betreft vaak duurdere activiteiten.

Samenwerking binnen BOS.

Externe samenwerking verschilt in de onderzochte cases. De ene school heeft het vizier meer naar buiten staan dan de andere en werkt meer samen met externe partners. Samenwerking met externe partners kost niet allen inzet en tijd, maar ook geld. Het blijkt dat veel aanbod 'moet' worden 'ingekocht'. Verschillende welzijns- en sportpartners hebben te maken gehad met bezuinigingen, waardoor zij prijzen moeten vragen die hoog zijn voor de scholen. Dit bemoeilijkt de samenwerking.

Voorafgaand aan dit onderzoek werd verwacht dat de gemeente een bescheiden rol zou spelen in de brede school in het voortgezet onderwijs. Het blijkt dat de gemeente bij de scholen in dit onderzoek duidelijk aanwezig is, vooral op faciliterend, maar ook op initiërend gebied. Eén school ziet graag een meer regisserende (actieve) rol van de gemeente. Daar de scholen in het voortgezet onderwijs meer zelfstandig met hun budget kunnen omgaan dan scholen in het primair onderwijs, zijn ze iets minder afhankelijk van subsidies dan het basisonderwijs.

Randvoorwaarden.

Een groot draagvlak bij de medewerkers, en speciaal bij de directie, is nodig voor financiële middelen die het naschools sportaanbod mogelijk maken. Draagvlak bij de directie is hierin essentieel, omdat zij de keuzes maken voor de besteding van het budget van de school. Idealiter wordt sport en bewegen na school structureel opgenomen in het beleid van de school.

De scholen in dit onderzoek waar het naschools sportaanbod geen structureel karakter kent (Tilburg en Rotterdam) geven beide aan dat er geen geld, en daarom geen tijd en mankracht beschikbaar is om datgene te realiseren wat ze willen. De prioriteit van de directie van deze scholen ligt duidelijk op een ander gebied, en wel op zorggebied, dan bij naschoolse (sport)activiteiten. Het mag duidelijk zijn

dat hierdoor het sport- en beweegaanbod, en daardoor ook de mate van activiteit van de leerlingen, van een lager niveau is. Deze scholen zouden een combinatie kunnen zoeken van zorg en sport. Het is mogelijk dat leerlingen zonder een directe zorgbehoefte, evengoed vanuit huis niet in aanraking komen met sport en andere vrijetijdbestedingen.

Onderzoeksvraag 3:

Welke knelpunten en succesfactoren zijn te onderscheiden voor zowel het organisatorisch en maatschappelijk succesvol uitvoeren van sport- en beweegactiviteiten in de brede school voortgezet onderwijs?

De belangrijkste knelpunten voor de interne kwaliteit van het sportaanbod liggen achtereenvolgens op het gebied van kader, financiën en verenigingen. Ook draagvlak, dat al dan niet aanwezig is, is essentieel.

Het blijkt lastig goed kader te vinden voor in het bijzonder de begeleiding van de sportactiviteiten. De onderzochte scholen in het voortgezet onderwijs zijn alle VMBO scholen, waar men vergeleken met HAVO/VWO scholen meer aandacht moet geven aan de leerlingen. Dit vergt verschillende vaardigheden van degene die voor de groep staat. Zoals eerder genoemd, zou een trainer/begeleider sportief, sociaal en communicatief vaardig moeten zijn. Dit kader is vaak niet beschikbaar met de middelen die voorhanden zijn en op het moment dat de school wenst. De scholen ondervangen dit door tijd vrij te maken voor vakleerkrachten, die na school zelf veel voor de groep staan.

Naast een knelpunt is het kunnen inzetten van deskundig kader ook een succesfactor. De scholen merken dat een goede trainer zorgt voor plezier in bewegen, een succesvol aanbod en een goede sfeer. Een goede trainer heeft een vertrouwensband met de leerlingen. Dit vormt een uitgangspunt waar ruimte is voor de ontwikkeling van sociale competenties, binding en participatie door sport. Bekwaam kader is van wezenlijk belang voor de maatschappelijke kwaliteit van het sport- en beweegaanbod binnen de brede school.

Het meest genoemde knelpunt door de scholen in dit onderzoek blijft het vinden van de financiële middelen. Voornamelijk in deze tijd vormen bezuinigingen op sport en jeugdwerk een bedreiging voor de positie van sport in de brede school. De meeste scholen, zowel in het primair als voortgezet onderwijs, zijn op een bepaalde manier afhankelijk van subsidiegelden. Juist in samenwerking met de gemeente en de schooldirectie zou gewerkt kunnen worden aan een structurele basisfinanciering waar de meest elementaire zaken van betaald kunnen worden.

Het hebben van een attractief en goed georganiseerd aanbod is volgens de scholen een sleutel tot succes voor hoge deelname van de leerlingen. Iedere leerling kan bij een breed aanbod iets van zijn/haar gading kiezen, wat de meeste kans geeft op kennismaking met een sport die hij/zij wil blijven beoefenen. Kanttekening hierbij is, zoals eerder genoemd, dat de scholen hier teveel op focussen, zodat beschikbare middelen niet effectief worden besteed, bijvoorbeeld alleen aan luxe eenmalige activiteiten. Dit geeft een spanningsveld tussen het maatschappelijk wenselijke en hetgeen de leerlingen wensen. Hoewel de scholen die niet aangeven als knelpunt, heeft dit toch (een negatieve) invloed op de maatschappelijke kwaliteit van het naschools sportaanbod.

Een duidelijke organisatiestructuur met vastgelegde afspraken en verantwoordelijkheden is een succesfactor voor het slagen van een naschools sportaanbod. Voor het kunnen realiseren van een degelijke organisatiestructuur, is het nodig dat de plannen voor sport- en bewegen structureel ingebed worden in het beleid van de school. Wanneer er draagvlak voor is bij de directie, zal deze bereid zijn hier financiële middelen, maar ook tijd en menskracht voor vrij te maken.

Onderzoeksvraag 4:

In hoeverre wordt sport bewust als middel voor sociale doelstellingen gebruikt in de brede school in het voortgezet onderwijs?

Doelstellingen die de scholen in eerste instantie formuleren voor het sport- en beweegprogramma zijn bijna altijd sportgericht, dat wil zeggen dat men vooral probeert de jeugd in beweging te krijgen en te houden, én te bereiken dat ze er plezier aan beleven. Het gebruik van sport als middel is niet direct in de doelstellingen van de scholen aanwezig. Scholen zijn zich bewust van het feit dat ze de mogelijkheid hebben leerlingen in aanraking te laten komen met sport en bewegen, vooral daar waar

leerlingen dit vanuit de thuissituatie niet kunnen (voor achterstandsgroepen). In die zin is sport voor hen een doel.

Daarnaast is er aandacht voor de doorstroming vanuit de deelname aan het naschools aanbod van leerlingen naar sportverenigingen. Hierbij wordt de naschoolse sport meer gezien als middel, een middel tot sociale participatie. De resultaten van deze aandacht zijn niet groot; slechts een enkele leerling meldt zich aan bij een club. Bovendien worden deze resultaten door scholen (bijna) niet geëvalueerd.

Sport wordt niet gezien als hét middel voor sociale ontwikkeling van de leerlingen. Scholen onderschrijven beslist de sociaal-maatschappelijke waarde van sport voor hun leerlingen, maar zien dit niet als primair doel van hun aanbod. Scholen willen geen 'instrumentalisme' van het naschools sportaanbod (Tamboer en Steenberghe, 2000). Bovendien zien ze op sociaal-maatschappelijk gebied niet altijd een meerwaarde voor sport ten opzichte van bijvoorbeeld culturele activiteiten (met uitzondering van de gezondheidswaarde van sport en bewegen). Voor het beoefenen van culturele activiteiten zijn ook sociale competenties nodig, die vervolgens ontwikkeld kunnen worden binnen de programma's. Sport wordt gekozen vooral omdat het populair is onder de jongeren en het relatief makkelijk te organiseren is. Ook wil men een breed scala aan activiteiten kunnen aanbieden.

Sportactiviteiten hebben ook vaak (m.n. in Rotterdam) een preventieve strekking. Het is een nuttige vorm van vrijetijdsbesteding dienend als een preventieve maatregel tegen 'hangjongeren', overlast in de buurt en voortijdige schooluitval.

Binnen de naschoolse sportprogramma's staat plezier beleven aan sport op de eerste plaats. Bovendien wordt voor 'sociaal onhandige leerlingen' trainingen sociale vaardigheden aangeboden. Ook faalangsttraining en cursus mediation behoort tot het aanbod van de scholen. Daarnaast zetten brede scholen in het voortgezet onderwijs in op zorgverbreding (Rotterdam en Tilburg), om extra zorg en hulp te bieden aan jongeren in kwetsbare situaties (Bakker, van Oenen en Valkestijn, 2002). Waarschijnlijk wordt vooral op deze manier proactief aandacht besteed aan het ontwikkelen van sociale competenties, met als gevolg dat de scholen dit niet als aandachtspunt zien in de naschoolse sportactiviteiten.

De vraag is of sport wellicht wél een goed middel kan zijn voor jongeren die niet direct gerichte hulp nodig hebben voor sociaal-maatschappelijke problemen, maar toch vanuit de thuissituatie niet in het maatschappelijk (verenigings)leven kunnen participeren.

In de lessen bewegingsonderwijs wordt sport wel ingezet om sociaal-maatschappelijke doelstellingen te verwezenlijken. Naast de aandacht voor het leren plezier te hebben in bewegen, zijn ook sociaal-maatschappelijke eindtermen voor het bewegingsonderwijs geformuleerd. Het gaat hier vooral om het ontwikkelen van sociale competenties, en iets minder om sociale binding. Sociale participatie is in de eindtermen opgenomen onder een apart domein 'bewegen en regelen' voor het vak LO1 (www.klvo.nl). De leerling leert onder andere: '(samen met anderen) leidinggevende rollen vervullen, waarbij het gaat om het vervullen van de rol van instructeur, coach/begeleider, scheidsrechter en organisator'. Het bewegingsonderwijs is daarom belangrijk voor de motorische én sociale ontwikkeling van de leerlingen.

Onderzoeksvraag 5:

Op welke manier dragen de sportactiviteiten in het kader van de brede school bij tot het bereiken van haar maatschappelijke doelstellingen, dus voor het ontwikkelen van sociale competenties, sociale binding en sociale participatie door sport- en beweegactiviteiten?

Ook al is het geen primaire doelstelling, sport en bewegen kan volgens deze scholen in meer of mindere mate bijdragen aan de sociale ontwikkeling van jongeren. Daarin is onderscheid te maken tussen de lessen bewegingsonderwijs en de naschoolse sport- en beweegactiviteiten. Voorwaarde is wel dat er geld, tijd, draagvlak en goed kader beschikbaar is, zodat de interne kwaliteit van het sport- en beweegaanbod goed is.

Sociale competentie.

Het ontwikkelen van sociale competenties door sportactiviteiten wordt impliciet verondersteld door de scholen. De respondenten lijken in dit onderzoek het als een feit te beschouwen dat een leerling door te sporten meer discipline krijgt, beter leert samenwerken en goede normen en waarden aanleert. Er worden bovendien gerichte cursussen aangeboden voor leerlingen die op sociaal gebied echt hulp

nodig hebben, waarmee wordt aangegeven dat het gebrek aan sociale competenties een probleem is, dat los van de sport staat.

Naschoolse sport is (o.a.) bedoeld om leerlingen kennis te laten maken met verschillende sporten. Als blijkt dat een leerling aanleg heeft voor of veel plezier heeft in het beoefenen van een sport, zal hij of zij deze sport als een succeservaring beleven en hierdoor zelfvertrouwen opdoen.

Dit is een heel andere benadering dan in de lessen bewegingsonderwijs. Tijdens deze lessen wordt dikwijls proactief en bewust omgegaan met het inzetten van sportactiviteiten ten behoeve van sociale competenties. Door bijvoorbeeld rollenspelen en thema's in lessen wordt actief gewerkt aan het geven van méér dan een sportles, en ook probeert men op sociaal-maatschappelijk gebied "*iets mee te geven*". De vakleerkracht bewegingsonderwijs speelt hier een zeer belangrijke rol. Tijdens deze lessen wordt gewerkt met heterogene groepen in bewegingsvaardigheid. Het winnen of 'goed zijn' wordt niet belangrijk gemaakt, maar juist is er aandacht voor 'van elkaar leren' en 'samen spelen'.

Sociale binding.

De scholen geven aan dat sociale binding van de leerlingen aan school, en tussen de leerlingen en de docenten, kan worden versterkt door naschoolse sportactiviteiten. Vooral de sfeer op school is merkbaar beter, volgens de scholen in dit onderzoek. Sociale binding wordt vergroot door bijvoorbeeld interscolaire toernooien. Door als schoolteam (in schooltenue) te participeren op de toernooien, voelen de leerlingen zich sterker met de school verbonden, en voelen zich zelfs trots op hun school. Daarentegen, versterkt dit het gevoel van 'wij' tegen 'zij', en lijkt sociale binding onder elkaar (leeftijdsgenoten van andere scholen) ver weg.

Het circus in Enschede is een goed voorbeeld van het creëren van sociale binding met de school, omdat de hele school meewerkt een circusuitvoering neer te zetten voor henzelf en publiek 'van buiten'. Het circus is zelfs een kenmerk geworden van deze schoollocatie.

Of deze binding aan school ook leidt tot minder schoolverzuim of -uitval vereist nader onderzoek. Opgemerkt dient te worden dat het de mening en indruk van de docenten en organisatoren is dat de sfeer op school beter wordt, en niet van de leerlingen.

Sociale binding met de wijk lijkt wat verder weg, er heerst geen 'wijkgevoel' bij scholen. De scholen hebben wel de intentie om zich in de wijk te manifesteren, in tegenstelling tot de verwachting. Een eerste stap is samenwerking met sportverenigingen en accommodaties in de buurt. Bovendien willen scholen eventuele overlast in de buurt tot een minimum beperken.

Sociale participatie.

Sociale participatie wordt op meerdere manieren en niveaus gestimuleerd. Ten eerste proberen de scholen zoveel mogelijk leerlingen mee te laten doen aan het naschoolse sportaanbod. Deelname aan sportactiviteiten is de primaire focus. Daarnaast proberen scholen jeugdparticipatie te bevorderen, door ze te betrekken bij het samenstellen en organiseren van een sportaanbod. Bij de ene school worden de leerlingen alleen gevraagd welke sporten ze willen doen, bij een ander helpen de leerlingen mee in het naschools aanbod. Het komt zelfs voor dat leerlingen aan basisschoolkinderen een les geven. Een aantal scholen heeft een leerlingen(sport)raad.

Daarnaast proberen de meeste scholen de leerlingen te stimuleren lid te worden van een sportvereniging. Zo hopen scholen dat leerlingen ook buiten schoolverband actief blijven. Echter, deze inspanningen zijn (nog) minimaal en niet structureel, mede vanwege het tijdsintensieve karakter.

7.2 Algemene conclusies

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de algemene onderzoeksvraag, zoals gesteld aan het begin van het onderzoek. De onderzoeksvraag wordt in twee delen beantwoord. Daarna volgt er een korte terugkoppeling op het model gepresenteerd in hoofdstuk drie.

Het eerste deel van de onderzoeksvraag luidde:

Hoe worden sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school georganiseerd en met welke succes- en faalfactoren moet rekening worden gehouden om bij te dragen aan een effectieve sportstimulering onder de jeugd?

Deze vraag wordt apart voor het primair en voortgezet onderwijs beantwoord. Gezien het verloop van het onderzoek, waarin niet voldoende kwantitatieve gegevens beschikbaar kwamen voor het voortgezet onderwijs, zijn er geen eenduidige uitspraken te geven.

Primair onderwijs.

Over het algemeen geven de resultaten van het primair onderwijs een positief beeld over de rol van sport en bewegen in de brede school, vooral in de grote(re) steden. De scholen in dit onderzoek doen meer met sport dan voordat zij brede school werden. Er zijn geen uitgesproken knelpunten op het gebied van kader, accommodatie en financiën gevonden, hoewel de scholen ook niet uitgesproken positief zijn. Op de brede scholen met een naschools sport- en beweegaanbod is vaak een vakleerkracht bewegingsonderwijs aanwezig, wat een indicatie is voor een goede kwaliteit van het bewegingsonderwijs. Bovendien is er aandacht voor leerlingen met een motorische achterstand. Minder positieve ontwikkelingen zijn een kleine rol voor de GGD als samenwerkingspartner, weinig gericht aanbod voor bepaalde doelgroepen en het niet opgenomen zijn van sport en bewegen in het leerlingvolgsysteem. Hier liggen kansen voor de brede scholen om de kwaliteit van de sport- en beweegactiviteiten te optimaliseren.

Uit de geformuleerde doelstellingen voor het sportaanbod kan worden opgemaakt dat de primaire focus ligt op sportgerichte doelstellingen. Bij de scholen is vooral aandacht voor kennismaking en vergroting van sportdeelname van de leerlingen. Daarnaast neemt het ontwikkelen van sociale competentie van leerlingen een belangrijke plaats in. Nader onderzoek zou uit kunnen wijzen hoe de scholen het ontwikkelen van sociale competenties door sport en bewegen in de praktijk brengen en bijhouden.

Het lijkt er dan ook op dat de scholen zich in eerste instantie richten op het aanbieden en organiseren van sport en bewegen, en zich (nog) niet richten op sociale doelen. Maar door de samenwerking met externe partners, krijgen de leerlingen te maken met een scala aan ontwikkelingsmogelijkheden waarin ze kunnen participeren, wat de algemene doelstelling is van de brede school.

Voortgezet onderwijs.

In dit onderzoek werden vijf brede scholen onder de loep genomen, waarvan er drie een structureel naschools sport- en beweegaanbod hebben. De andere twee hebben, vooral door het ontbreken van draagvlak en middelen, een ad hoc aanbod en 'roeien met de riemen die ze hebben' om toch het een en ander te kunnen aanbieden. In de gesprekken noemden de scholen velerlei doelstellingen, voornamelijk sportgericht. Dit komt overeen met het primair onderwijs.

Een goed georganiseerd aanbod wat aansluit bij de interesses van de leerlingen kan een basis vormen voor de maatschappelijke opbrengsten die mogelijk zijn door sport. Een aantrekkelijk breed aanbod wordt gezien als de sleutel tot (deelname)succes, maar staat soms de maatschappelijke kwaliteit in de weg als scholen zich teveel richten op eenmalige luxe activiteiten. Er is, weliswaar geringe, aandacht voor speciale doelgroepen, voornamelijk (allochtone) meisjes. Het aanbod is op alle scholen gericht op de onderbouw, waardoor de bovenbouw van het VMBO (nog meer) een aandachtsgroep is. Via school kunnen leerlingen bereikt worden, maar niet zonder een investering in geld, tijd en kader. Het is erg belangrijk dat sport en bewegen beleidsmatig verankerd wordt. Bovendien is het vrijblijvende karakter een probleem in het bereiken van alle leerlingen.

Scholen kunnen het niet alleen. Daarom biedt de brede school, als netwerk van voorzieningen, mogelijkheden, maar de randvoorwaarden moeten hier wel voor gecreëerd worden en structureel beschikbaar zijn. Er is nog vaak een discrepantie tussen de ambities en de financiële armslag.

Het tweede deel van de algemene onderzoeksvraag luidde als volgt:

“In welke mate dragen sport- en beweegactiviteiten bij tot het bereiken van de sociaal-maatschappelijke doelstellingen in de brede school en in hoeverre zijn zij effectief?”

Elling, Theeboom en de Knop (1998) vinden het aanbevelenswaardig sport in termen van deelname op zich te legitimeren en niet (meer) in termen van sociale opbrengsten van sport. Bovendien zou het accent in de sport meer moeten komen te liggen op het tegengaan van belemmeringen tot sociale integratie, in plaats van op sport als instrument tot sociale integratie. De bevindingen uit dit onderzoek wijzen voor het naschools aanbod eveneens in die richting. Een aantal positieve bevindingen met betrekking tot sociale gevolgen van sport kwam naar voren, maar vooral werd vastgesteld dat er geen erg hoge sociale opbrengsten verwacht kunnen worden. Zeker als de middelen (randvoorwaarden) niet toereikend zijn. De scholen in dit onderzoek bieden de naschoolse sport aan vanuit het perspectief van bewegingsachterstanden en het vergroten van ontwikkelingskansen. Ze zetten het naschools aanbod in om de leerlingen kennis te laten maken met sport, zodat ze eventueel kunnen doorstromen naar een vereniging, of zelfs alleen als doel op zich. Leerlingen die vanuit huis de sport niet meekrijgen kunnen zich ‘tegoed doen’ aan het naschools aanbod. Uit dit onderzoek blijkt dat het waarschijnlijk is dat deze vorm van sporten bij bepaalde groepen beter past. Voor een aantal leerlingen is de stap naar verenigingen (te) groot en zij hebben andere (sport)interesses. Door een structureel naschools sportaanbod krijgen zij de gelegenheid zich op sportief gebied te ontwikkelen. Zo kan de naschoolse sport als doel worden gezien, mits de interne kwaliteit en de gebruikerskwaliteit van voldoende niveau zijn.

Bewegingsonderwijs is effectiever op dit gebied en kan beter ingezet worden als middel om sociale doelen door sport te behalen dan de naschoolse sport- en beweegactiviteiten. Zowel de begeleiding als de context biedt hier mogelijkheid voor. De vakleerkracht kent didactische manieren om de leerlingen bewust te maken van samenwerking, verantwoordelijkheid en sociale integratie. De setting waarin het bewegingsonderwijs plaatsvindt, is hiervoor ook geschikt omdat het een besloten en verplicht karakter kent. Iedereen doet mee, waardoor de groep een heterogene samenstelling kent. Deze heterogene samenstelling kan worden gebruikt om de leerlingen te leren omgaan met verschillen, door bijvoorbeeld samenwerking en rollenspelen. Door het verschillende karakter van het bewegingsonderwijs en het naschools aanbod kennen ze ook verschillen in sociale opbrengst.

De naschoolse sport kan bijdragen aan de sociale binding aan de school en aan de sociale binding tussen de leerlingen. Echter, of dit tot gevolg heeft dat er minder uitval is en of studieprestaties verbeterd worden is onbekend. Dit zou door nader onderzoek duidelijk kunnen worden.

Wanneer een school de naschoolse sport specifiek wil inzetten voor de sociale ontwikkeling van de leerlingen, dan zullen de activiteiten gericht moeten worden ingezet ten behoeve van bepaalde sociale doelstellingen. Klimmen wordt dan bijvoorbeeld ingezet voor een groep leerlingen met faalangst. Een trainer geeft gerichte instructies waarbij hij of zij let op het sociale proces van de activiteit. De pedagogische en sociale kwaliteiten van de trainer zijn hierbij belangrijk. Dit kan alleen als er extra geïnvesteerd wordt in tijd, mankracht en geld en als het een minder vrijblijvend karakter krijgt. Maar in die vorm is de sport geen vrijetijdsbesteding meer.

Doordat naschoolse sport vrijwillig is (met uitzondering van dit schooljaar op het Stedelijk Lyceum te Enschede) hebben de activiteiten ook een vrijblijvend en ‘losser’ karakter. Ze vinden tenslotte plaats in de vrije tijd van de leerlingen, waar ze die vrijheid ook willen beleven. Daarom lijkt het verstandig niet te hoge verwachtingen te hebben ten aanzien van het naschoolse sportaanbod als het gaat om sociale ontwikkeling van de leerlingen, in het bijzonder van de sociale competenties. Het is verstandiger de opbrengsten meer te bekijken in termen van verhoging van de mate van activiteit van leerlingen, al dan niet in doorstroming naar sportverenigingen.

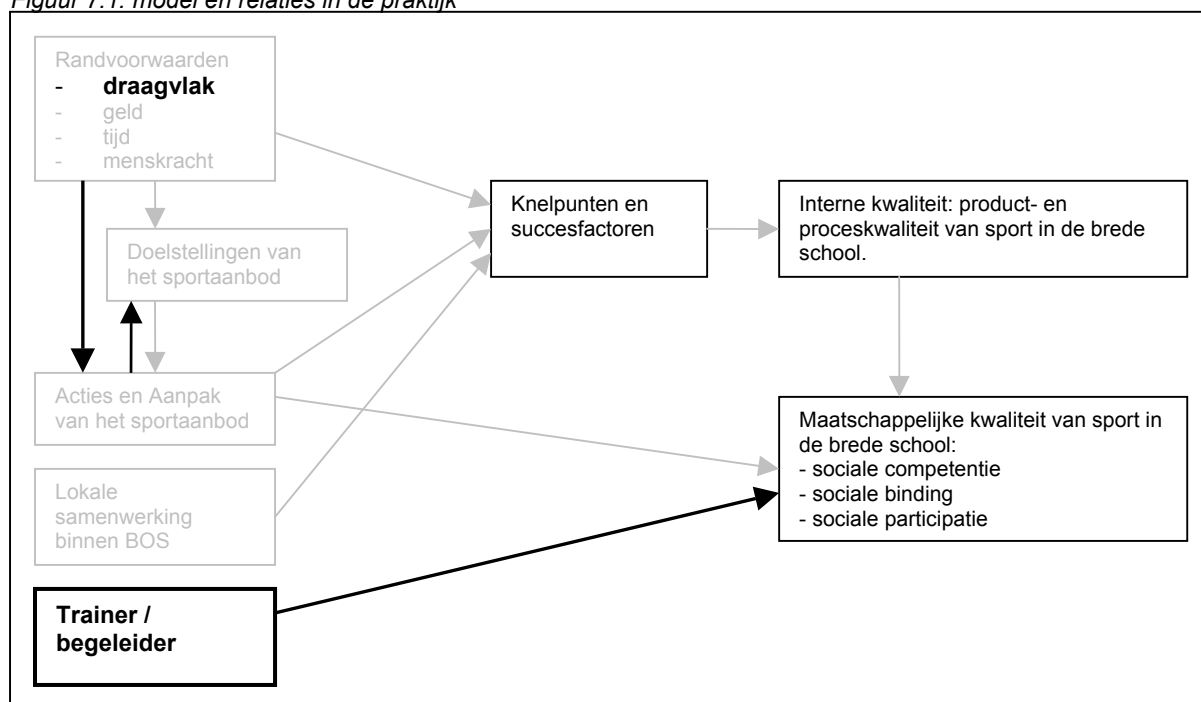
Terugkoppeling model

In het model gepresenteerd in hoofdstuk drie loopt de relatie tussen randvoorwaarden en acties en aanpak via de doelstellingen. Bij het maken van de doelstellingen moeten de randvoorwaarden al meegenomen worden. Daarna pas kunnen acties en aanpak bepaald worden. In dit onderzoek is gebleken dat dit in de praktijk niet zo is. Een verklaring kan liggen in het feit dat scholen of instellingen subsidies aan moeten vragen voor hun activiteiten. Om deze subsidies aan te vragen moeten scholen al weten welke activiteiten ze willen doen en welke effecten ze hiermee willen bereiken. Er is een spanningsveld tussen het inventariseren van de beschikbare middelen, het formuleren van doelstellingen en het vaststellen van de activiteiten en organisatie hiervan. Toch is het wenselijk vooraf een zo goed mogelijke schatting te maken van de middelen. Om deze reden is een basisfinanciering met beschikbare middelen van de school en haar partners belangrijk.

De relatie tussen de doelstellingen en de acties en aanpak is in de praktijk 'dunnetjes' gebleken. Het lijkt er eerder op, dat de acties en aanpak door doelstellingen worden verantwoord.

In dit onderzoek is eveneens gebleken dat de begeleiding van de sport- en beweegactiviteiten van directe invloed is op de maatschappelijke kwaliteit ervan. Er is een directe relatie tussen de trainer / begeleider en de maatschappelijke kwaliteit van het sportaanbod. Daarom kan het concept 'trainer/begeleider' worden toegevoegd, met een directe pijl naar maatschappelijke kwaliteit. Bovendien kan aan de randvoorwaarden 'draagvlak' toegevoegd worden. In figuur 7.1 worden de relaties in de praktijk gevisualiseerd.

Figuur 7.1: model en relaties in de praktijk

7.3 Aanbevelingen

In deze paragraaf worden aanbevelingen gedaan om de kennis over sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school uit te breiden. Eerst volgen aanbevelingen voor verder onderzoek. Daarna worden aanbevelingen gedaan voor de praktijk: beleidsmaker, (brede) scholen en haar partners.

7.3.1 Aanbevelingen voor nader onderzoek

Dit onderzoek was breed ingestoken en vormt een eerste verkenning. Het dient als basis voor verder onderzoek op het gebied van sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school. Uit het

model kunnen enkele relaties tussen concepten nader onderzocht worden, zowel in het primair als voortgezet onderwijs. In dit onderzoek stond bovendien het perspectief vanuit de scholen centraal. De school is als het ware 'de spin in web' als het gaat om samenwerking in het kader van de brede school. Aanvullend onderzoek kan worden gedaan vanuit het perspectief van de leerlingen, vanuit de vakleerkrachten en vanuit de verschillende partners uit de BOS driehoek. Dan kan een compleet overzicht verkregen worden van knelpunten en succesfactoren.

Enkele gerichte aanbevelingen voor nader onderzoek:

Algemeen.

- ✓ *Een verdiepend onderzoek naar modellen van lokale samenwerking is aan te bevelen.*

In dit onderzoek is duidelijk geworden in hoeverre brede scholen samenwerken met externe partners op sport- en beweeggebied. Een verdiepend onderzoek kan inzicht geven in processen van samenwerking, zodat handreikingen gegeven kunnen worden aan brede scholen die willen insteken op sport en bewegen. Daarbij kunnen wensen, verwachtingen en behoeften van de verschillende partijen in kaart worden gebracht, evenals de knelpunten.

- ✓ *Het is aan te bevelen onderzoek te doen onder sportverenigingen die al participeren in de brede school.*

In dit onderzoek is alleen gewerkt vanuit het perspectief van de brede scholen. Inzicht in de verwachtingen in attitudes van verenigingen ten aanzien van naschoolse sport- en beweegactiviteiten kan meer duidelijk scheppen in de relatie tussen scholen en sportverenigingen. Zijn zij zich bewust van de sociaal maatschappelijke waarde en willen zij zich hier ook hard voor maken? Ook andere commerciële sportorganisaties kunnen onderzocht worden, om te kijken wat overeenkomsten en verschillen zijn tussen de verschillende sportpartners, ook op het gebied van sociale kwaliteit.

In een dergelijk onderzoek kunnen ook daadwerkelijke cijfers over doorstroming naar sportverenigingen via het naschools aanbod worden opgenomen.

Primair onderwijs.

- ✓ *Verdiepend onderzoek ten aanzien van de effecten van sport en bewegen in de brede school is wenselijk.*

De brede school is nog een relatief jong verschijnsel. Daarom is er nog weinig informatie met betrekking tot de effecten. Gezien het feit dat in de brede school in het primair onderwijs het sportaanbod aardig gestalte lijkt te krijgen, zou een eerste onderzoek naar effecten kunnen plaatsvinden. Naast de sportieve effecten, is het van belang ook de sociale effecten te onderzoeken.

- ✓ *Het is aanbevelenswaardig het kwantitatief onderzoek naar sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school regelmatig te herhalen onder brede scholen in Nederland.*

Op die manier wordt inzicht verkregen in de ontwikkeling van het sport- en beweegaanbod in de brede school op het gebied van samenwerking, kader, financiën, accommodatie enzovoort. Onderzocht kan worden of kleinere steden daadwerkelijk volgen. Er kunnen dan meer stellingen ten aanzien van knelpunten en succesfactoren in de samenwerking worden opgenomen.

Voortgezet onderwijs.

Het concept brede school in het voortgezet onderwijs is lastig af te bakenen; niet iedereen noemt zich brede school of is een brede school. Naar mening van de onderzoeker is brede school een verzamelnaam voor allerlei verschijningsvormen in het voortgezet onderwijs. De aanbevelingen voor verder onderzoek gelden daarom ook voor scholen die zich geen brede school noemen, maar wel een naschools- sport en beweegaanbod aan willen bieden om de ontwikkelingskansen van de leerlingen te vergroten.

- ✓ *Het is wenselijk onderzoek te verrichten naar niet-participatie van de leerlingen van het VMBO aan de naschoolse sport- en beweegactiviteiten, met name in de bovenbouw van het VMBO (vanaf 14 jaar).*

Inzicht in de beweegredenen van (non)participatie van de jongeren is nodig om gericht te werk te kunnen gaan in de bewegingsstimulering bij jongeren. Deze zouden grotendeels bepaald worden door groepsgedrag (TNO, 2004), waar het onderzoek zich op toe zou kunnen spitsen. Bovendien krijgt

deze groep ook minder les lichamelijke opvoeding en is onder deze groep een daling van lidmaatschappen van sportverenigingen te constateren.

- ✓ *Onderzoek naar effecten van de deelname aan naschoolse (sport)projecten (of sportdeelname in het algemeen) op de sociale binding aan de school en schooluitval verdient aanbeveling.*

Sommige gemeenten en scholen verwachten vermindering van schooluitval door het naschoolse activiteiten aanbod. Op scholen waar het naschools sportaanbod structureel is, zou een onderzoek uitgevoerd kunnen worden naar deze effecten. Zulk onderzoek is tijdrovend, omdat het een effect is dat zich over langere tijd moet laten zien. Er is tevens nauwelijks literatuur ten aanzien van de relatie tussen sportgedrag en schoolprestaties (Zeijl, 2002).

7.3.2 Aanbevelingen voor de praktijk

Deze aanbevelingen zijn gericht op beleidsmakers, coördinatoren en uitvoerders van het sport- en beweegaanbod binnen brede scholen.

Beleidsmakers.

Het gaat hier om beleidsmakers bij het rijk, de provincies en gemeenten die participeren in de ontwikkelingen van de brede school en/of sportstimulering onder de jeugd. Ook zijn deze aanbevelingen gericht op overkoepelende sport- en onderwijsorganisaties.

- ✓ *Het is belangrijk dat beleidsmakers (voornamelijk op gemeentelijk en directieniveau) niet te hoge verwachtingen hebben en creëren ten aanzien van het naschoolse sport- en beweegaanbod.*

In dit onderzoek is gebleken dat naschoolse sport, mits goed georganiseerd, bij kan dragen aan sociale binding in school en in beperkte mate aan jeugdparticipatie en doorstroming naar een sportvereniging. Maar ten aanzien van de sociale competenties van de leerlingen moeten verwachtingen worden getemperd. Naschoolse sport als doel op zich zou legitiem moeten kunnen zijn.

- ✓ *Het is aan te bevelen dat scholen en vakleerkrachten geholpen worden met het opzetten van samenwerkingsmodellen.*

Scholen kunnen het niet alleen. Samenwerking is dikwijls nog ad hoc of incidenteel. Niet alle partners weten elkaar gemakkelijk te vinden om een *structureel* sport- en beweegaanbod creëren. Voorbeelden van samenwerkingsmodellen die mogelijk zijn, zijn een gemeentelijke schoolsportcommissie en het invoeren van beweegmanagement (www.school-en-sport.nl). Gemeenten kunnen projecten voor sport in brede scholen ontwikkelen ten behoeve van hun aanvraag voor de BOS-impuls gelden.

- ✓ *Het is aanbevelenswaardig om samenwerking van brede scholen met GGD'en op het gebied van gezondheid en bewegen te stimuleren.*

Gedurende dit onderzoek is de aandacht in Nederland voor toenemend overgewicht onder kinderen sterk gestegen. Hoewel de gezondheidswaarde van sport niet is meegenomen, bleek toch dat scholen weinig samenwerken met GGD'en. Gezien het maatschappelijk belang van goede voorlichting en maatregelen op het gebied van voedingsvoorlichting en sport en bewegen, is het voor scholen aan te bevelen dat zij hiervoor samenwerking zoeken met GGD'en.

Brede scholen / coördinatoren / coördinatieteams.

Het gaat hier om aanbevelingen voor coördinatoren en uitvoerders die direct betrokken zijn bij het (naschools) sport- en beweegaanbod in het kader van de brede school.

- ✓ *Het is wenselijk voldoende tijd te nemen voor het doen van een probleemanalyse, het creëren van draagvlak en het vaststellen van de randvoorwaarden.*

Draagvlak is nodig in de uitvoerende fase, maar zeker ook in de voorbereidende fase om, geld, tijd, menskracht beschikbaar te stellen voor het sportaanbod op school.

- ✓ *Het is belangrijk dat het sport- en beweegaanbod beleidsmatig verankerd wordt door het management/de directie.*

In dit onderzoek blijkt duidelijk dat zonder beleidsmatige verankering, de continuïteit van het naschoolse sportaanbod in gevaar komt. Het is dan ook aanbevelenswaardig dat scholen die de prioriteit bij (maatschappelijke) zorg leggen, toch een combinatie zoeken met sport en bewegen.

- ✓ *Het is aan te bevelen kwantificeerbare doelstellingen te formuleren (SMARTI), die rekening houden met de randvoorwaarden die gelden voor de betreffende brede school.*

Kwantificeerbare doelstellingen maken het mogelijk effecten te meten. Deze 'harde' cijfers zijn niet alleen van belang om te zien wat sport- en beweegactiviteiten opbrengen, maar ook in de verantwoording bij het aanvragen van financiële middelen¹². Daarnaast geven doelstellingen een richting aan de te kiezen activiteiten en de organisatie. Bovendien is het verstandig als school je niet te richten op een melange aan doelstellingen en duidelijk prioriteiten te stellen. Sociaal-maatschappelijke doelstellingen hebben andere acties en aanpak nodig dan sportgerichte doelstellingen.

- ✓ *Het verdient aanbeveling dat scholen zich actiever gaan richten op inactieve jongeren uit achterstandsgroepen.*

Zowel scholen in het primair als voortgezet onderwijs organiseren voor het merendeel activiteiten voor alle leerlingen. Om ook niet actieve, moeilijk bereikbare achterstandsgroepen te kunnen bereiken is een gerichte inzet nodig. Jongeren uit de bovenbouw van het VMBO is de groep die het minst beweegt.

Voorwaarde is wel dat hier middelen voor kunnen worden vrijgemaakt.

- ✓ *Het is aanbevelingswaardig om te investeren in sportactiviteiten die kwaliteit en continuïteit waarborgen.*

In het onderzoek kwam naar voren dat sommige scholen activiteiten aanbieden die aantrekkelijk en spectaculair zijn, maar ook duur en luxe. Het is beter om activiteiten aan te bieden, waar de leerlingen als ze dit willen in door kunnen gaan bij een sportvereniging of andere sportorganisatie.

- ✓ *Het is wenselijk sport en bewegen op te nemen in het leerlingvolgsysteem.*

Het vastleggen van de mate van activiteit van de leerlingen, ook in fasen van deelname, is belangrijk voor het goed afstemmen van het sport- en beweegaanbod op de leerlingen. Bovendien geeft het op langere termijn inzicht in de ontwikkelingen in de bewegingsactiviteit van de jeugd.

- ✓ *Het is aanbevelenswaardig samen te werken om een basisfinanciering vast te stellen voor het naschools activiteiten aanbod.*

Zoals gebleken in dit onderzoek is een goede financiële basis belangrijk voor de kwaliteit van het sport- en beweegaanbod in de brede school. Om afhankelijkheid van een enkele financiële bron te voorkomen, kan op zoek worden gegaan naar andere financieringsmogelijkheden dan gemeentelijke subsidies. Te denken valt aan: de provincie, bijdrage van deelnemers, fondsen (Jantje Beton, VSB fonds of locale fondsen) en eigen acties, zoals een sponsorloop.

Veel van de aanbevelingen voor de praktijk kunnen pas uitgevoerd worden als er middelen voor kunnen worden vrijgemaakt. Dit is afhankelijk van subsidiestromen en per gemeente verschillend. Met de lumpsum regeling, die per augustus 2006 in gaat voor scholen in het primair onderwijs, geeft de overheid bestedingsvrijheid aan scholen. Schoolbesturen krijgen een bepaald bedrag en maken zelf uit hoe ze dat besteden. Zo kunnen scholen hun beleid en onderwijs beter afstemmen op de situatie op en rond de school. De invoering van lumpsum in het primair onderwijs maakt deel uit van een breed pakket maatregelen onder de noemer 'autonomievergroting en deregulering' (www.minocw.nl). Dit zou een kans kunnen zijn voor sport en bewegen binnen brede scholen, hoewel er niet méér bestedingsruimte bijgekomen is.

In de komende jaren zal ook de BOS-impuls regeling zijn vruchten af moeten kunnen werpen voor brede scholen, wanneer gemeenten in hun aanvraag brede scholen betrekken. Daarnaast is er een subsidie uit het Europees Sociaal Fonds, het ESF-3 programma Dagarrangementen en Combinatiefuncties, die in de nabije toekomst financiële kansen bieden voor brede scholen.

7.4 Tot slot

Brede scholen zijn net in bedrijf en volop in ontwikkeling, waardoor slechts een voorlopige stand van zaken kan worden opgemaakt. Ook ten tijde van dit onderzoek verscheen telkens weer nieuwe

¹² Ook op beleidsniveau is dit belangrijk: in de beschrijving van de BOS regeling (VWS, 2004) worden gemeenten bij hun aanvraag gevraagd BOS-arrangementen te beschrijven op activiteitsniveau in concrete en meetbare termen, om na afloop goed inzicht te verkrijgen in de output (wat is uitgevoerd) en de outcome (welke resultaten zijn behaald).

informatie op het gebied van de brede school. Deze studie is een daarom een momentopname en resultaten uit dit onderzoek zijn aan verandering onderhevig.

Het is tevens moeilijk te beantwoorden welke effecten daadwerkelijk worden bereikt met sport binnen de brede school. Wat is de bijdrage van de brede school in de sportstimulering? Een aantal eerste voorzichtige antwoorden werden in dit rapport gepresenteerd en er is, zeker voor het primair onderwijs, grote aandacht voor sportstimulering. De brede school biedt kansen, maar het is beter de verwachtingen wat te temperen en te werken aan het verkrijgen van voldoende middelen, waardoor de juiste randvoorwaarden gecreëerd kunnen worden.

Literatuurlijst

- Appelhof, P en Walraven, M. (2003). Sociale competentie in relatie tot sociale participatie. *TooN. Tijdschrift voor onderwijs en welzijn in de multiculturele samenleving*, 6 (12), 28-29.
- Baarda, D. en P de Goede (1995). *Basisboek kwalitatief onderzoek: praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Houten: Stenfert Kroese.
- Bakker, P.P., Oenen, S. van en Valkestijn, M. (2002). *Welzijn, onderwijs en de brede school. Activiteiten met jongeren. Een landelijke rapportage*. Utrecht: NIZW.
- Bakker, P.P. en Valkestijn, M. (2003). *Educatieve activiteiten onder en na schooltijd. Voorbeelden in (brede) scholen voortgezet onderwijs*. Utrecht: NIZW.
- Boetes, B en van Dijk, D (2003). Je vak is groter dan de zaal. *Lichamelijke Opvoeding*, 91 (4), 14-17.
- Bottenburg, M. van en Schuyt, K. (1996). *De maatschappelijke betekenis van sport*. Arnhem: NOC*NSF.
- Bottenburg, M. van, Hof, C. van het & Oldenboom, E. (1997). *Goed, beter, best: naar een kwaliteitsbeleid in een pluriforme sportsector*. Amsterdam: Onderzoeksbureau Diopter.
- Bouthoorn, B en Wal, A. van der (2004). Bevoegd vrijwilliger of professional? Nieuwe ontwikkeling: de gymleraar wordt beweegmanager. *Lichamelijke Opvoeding*, 92 (10).
- Breedveld, K. (2003). Sport en bewegen. In: E. Zeijl (red.) *Rapportage jeugd 2002* (p. 39-60). Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau (SCP).
- Breedveld, K. (red.) (2003). *Rapportage sport 2003*. Den Haag: SCP.
- Breedveld, K & Harms, L. (2003). Sport, ruimte en tijd. In: Breedveld, K. (Red.), *Rapportage sport 2003* (p. 207-224). Den Haag: SCP.
- Breedveld, K. en van der Meulen, R. (2002). Vertrouwen in de sport. Een empirische analyse van de relatie tussen sportdeelname en sociaal kapitaal. *Vrijtijdstudies*, 20 (2), 37-49.
- Brouwer, B. en Faber, K. (2001). Wat gaan we doen? De acties. In: P. Duijvestijn, K. Faber & H. Stegeman (red.), *CHESS, het handboek. In 7 stappen naar betere jeugdsportplannen*. (p. 63-75), Meppel: Edu'Actief.
- Buisman, A. (2002). *Jeugdsport en Fair play in het Nederlandse sportbeleid van de jaren negentig*. Amsterdam: SWP.
- Buisman, A. (red.) (1995). *Jongeren over sport*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Burgwal, G. van den (2002), Brede school: profielen. *TooN*, 5 (9) [digitale versie].
- Crum, B. (2001). *Over de versporting van de samenleving (2^e druk)*. Haarlem: De Vrieseborch.
- Crum (2002). *Zwemachterstanden op de Basisschool. Oorzaken en remedies*. Publicatie in opdracht van het Ministerie van OCenW. Schiedam: Romer.
- Dieleman, A. en de Bie, M. (2003), De maatschappelijke opbrengsten van de brede school, In: F. Studulski en J. Klopogge, *Breed uitgemeten. Kwaliteit en opbrengsten van de brede school*. (p.11-23), Amsterdam: SWP.
- Dirks, E, Stams, G.J., Biesta, G, Schuengel, C. & Hoeksma, J.B. *Sport en sociale integratie. Een onderzoek naar de betekenis van sportparticipatie voor de sociale integratie van jongens in de samenleving*. Utrecht: NIZW.

- Duijvestijn, P., Faber, K. & Stegeman, H. (red.) (2001). *CHESS, het handboek. In 7 stappen naar betere jeugdsportplannen*. Meppel/Arnhem: Edu'Actief/Jeugd in Beweging.
- Duijvestijn (2001). Met wie doen we het samen? Samenwerking. In: P. Duijvestijn, K. Faber & H. Stegeman (red.), *CHESS, het handboek. In 7 stappen naar betere jeugdsportplannen*. (p. 49-60), Meppel: Edu'Actief.
- Elling, A., Theeboom, M. & de Knop, P. (1998). Sociale integratie in het sportbeleid in Nederland en Vlaanderen. In: J. Steenbergen, A. Buisman, P. De Knop & J. Lucassen (red.), *Waarden en normen in de sport. Analyse en beleidsperspectief* (p. 261-279) Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Elling, A. en de Knop, P. (2001). Sport en sociale integratie: ervaringen en meningen uit het veld. *Vrijtijdsstudies*, 19 (2/3), 35-52.
- Elling, A. en Klerken, J. (2002). *Sport en het bevorderen van een gezondere leefstijl onder (kansarme) jongeren*. Den Bosch: Mulier Instituut.
- Eversteijn (2003). Voel je thuis op school. In: *TooN*, 6 (2), 12-15.
- Gugten, G.W. van der (2002). NIPO-onderzoek scholen in het basisonderwijs. Tweederde van de basisscholen heeft geen vakleerkracht LO. *Lichamelijke opvoeding*, 90 (12), 532-535.
- Hart, H. 't, Dijk, J. van, de Goede, M., Jansen, W. & Teunissen, J. (1998). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom.
- Herweijer, L. (2003). Voorschoolse voorzieningen en brede scholen. In: E. Zeijl (red.) *Rapportage Jeugd 2002*. (p. 175-196), Den Haag: SCP.
- Heuvel, M. van den & Poel, H. van der (1999). *Sport in Nederland: een beleidsgerichte toekomstverkenning*. Haarlem: De Vrieseborch.
- Jarvie, G. (2003). Communitarianism, sport and social capital. *International Review for the sociology of sport*. 38 (2), 139-153.
- Knop, de, P (1998). *Jeugdsportbeleid, quo vadis? De noodzaak van kwaliteitszorg*. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- L'abée, D. (1998). *Schoolsport in beweging. Een onderzoek naar succesfactoren van schoolsportprojecten*. Tilburg: doctoraalscriptie Vrijtijdwetenschappen, KUB.
- L'abée, D. (2001). *Cijfers in beweging. Een overzicht en analyse van kwantitatieve gegevens over jeugd, sport en bewegen*. Arnhem: NISB.
- L'abée, D en Dijk, D (2003). Brede school en sportvereniging kunnen elkaar versterken. *Sport, bestuur en management*, 6 (5), 44-45.
- Lucassen J., Elling A., Stegeman H., (2001). Wat willen we bereiken? De doelstellingen. In: P. Duijvestijn, K. Faber, & H. Stegeman (red.), *CHESS, het handboek. In 7 stappen naar betere jeugdsportplannen* (p. 23-37). Meppel/Arnhem: Edu'Actief/Jeugd in Beweging.
- Meulen, R. van der (2003). Beoefening. In: K. Breedveld (Red.), *Rapportage sport 2003* (p. 71-97). Den Haag: SCP.
- Ministerie van Onderwijs, cultuur en wetenschappen (2000). *Brede school: samen sterk met de jeugd*. Den Haag: SDU.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport (1996). *Wat sport beweegt. Contouren en speerpunten voor het beleid van de rijksoverheid*. Den Haag: SDU.

- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport (1999). *Werken aan sociale kwaliteit. Welzijnsnota 1999-2002*. Den Haag.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport (2001). *Sport, bewegen en gezondheid. Naar een actief kabinetsbeleid ter vergroting van de gezondheid door en bij sport en bewegen*. Den Haag: VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2004). *BOS-impuls. Tijdelijke stimuleringsregeling buurt, onderwijs en sport*. Den Haag: VWS.
- Oenen, S. van (2001). *Sociale competenties en de brede school*. Utrecht: NIZW.
- Oenen, S. van en Hajer, F. (red.) (2001). *De school en het echte leven. Leren binnen en buiten school*. Utrecht: NIZW.
- Oenen, S. van (2003) *Welzijn in de brede school : partners voor levensecht leren*. Utrecht: NIZW.
- Peters, V. (1995). Case-study. In H. Hüttner & K. Renckstorf & F. Wester (red.) *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap* (p. 586-607) Houten: Bohn Stafleu van Loghum [reader MTO-6, UvT].
- Poel, H. van der (2003). Ontwikkelingen in het sportbeleid. In: K. Breedveld (Red.) e.a. (2003), *Rapportage sport 2003*. (p. 35-67). Den Haag: SCP.
- Poel, H. van der (2001). *Bewegingsruimte. Verkenning van de relatie sport en ruimte*. Haarlem: De Vrieseborch.
- Raad voor het jeugdbeleid (1995). *Jeugd in beweging: sport is plezier waar je gezond van wordt*. Utrecht: SWP.
- Steenbergen, J., Hilvoorde, I. van en Buisman, A. (1998) Fair play: concept en beleid. In: J. Steenbergen, A. Buisman, P. de Knop & J. Lucassen (red.), *Waarden en normen in de sport. Analyse en beleidsperspectief* (p. 115-129). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Stegeman, H en Loopstra, O. (1998). Lichamelijke opvoeding: ontwikkeling en stand van zaken. In: H. Stegeman en K. Faber (red.), *Onderwijs in Bewegen, basisthema's in de lichamelijke opvoeding*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Studulski, F. (2002). *De brede school. Perspectief op een educatieve reorganisatie*. Amsterdam: SWP.
- Swanborn, P.G. (2000). *Case-study's. Wat, wanneer en hoe?* Amsterdam: Boom.
- TNO (2004). TNO-rapport: *Sport- en bewegingsactiviteiten op het VMBO*. Intern rapport in opdracht van NISB.
- Theeboom, M. & de Knop, P. (1998), Plezier als bepalende factor voor kwaliteit in de jeugdsport. Aanbevelingen voor de sportpedagogische praktijk. In: P. de Knop en A. Buisman. *Kwaliteit van Jeugdsport*. (p. 181-193), Brussel: VUBPRESS.
- Vocht, A. de (2000). *Basishandboek SPSS 10 (derde druk)*. Utrecht: Bijleveld Press.
- Volman en van Erp (2001). Een spiraal aan ontwikkelingsmogelijkheden. In: S. van Oenen en F. Hajer (red.), *De school en het echte leven. Leren binnen en buiten school*. (p. 107-119), Utrecht: NIZW.
- Zeijl, E. (2003). Slotbeschouwing participatie in de vrijetijd. In: E. Zeijl (red.) *Rapportage Jeugd 2002*. (p. 135-145), Den Haag: SCP.

Overige gebruikte publicaties:

Echnaton (2003). *Schoolgids Echnaton 2003/2004*

Omniworld (2004) *Informatiegids Omniworld 2003/2004*

Stedelijk Lyceum (2003) *Schoolgids Zwering 2003/2004*

SOM (2004). *Activiteitenplan MTS*. Stichting onderwijsbegeleiding Midden-Brabant.

NISB (2004). *Samenwerking in de BOS-driehoek*. Arnhem: brochure NISB

NISB (2001). *Beleidsvisie school & sport*. Arnhem: brochure NISB

Oberon (2003). *Jaarbericht brede School 2003*. Utrecht: Oberon

Oberon (2003b). *De brede school in het voortgezet onderwijs*. Utrecht: Oberon

Oberon / OOG onderwijsondersteuning (2004). *Kwaliteitscriteria brede school*. Utrecht/Amsterdam

Slides hoorcollege MTO-6 (2004)

Geraadpleegde internetsites:

www.nisb.nl

www.bredeschool.nl

www.schrijfcentrum.nl

www.kvlo.nl

www.hetstedelijk.nl

www.echnaton.nl

www.zpcrotterdam.nl

www.augustinus-college.nl

www.mbctilburg.nl

www.omniworld.nl

www.eyes-2004.info

Bijlagen

Bijlage I: Brief en vragenlijst primair onderwijs

Bijlage II: Brief en vragenlijst voortgezet onderwijs

Bijlage III: Itemlijst semi-gestructureerde interviews

Bijlage IV: Lijst met gesprekspartners

Bijlage V: Tabellen bij behorende bij hoofdstuk 5; primair onderwijs

tabel 5.1 : gemiddelde schoolgrootte per provincie

tabel 5.2 : chi-kwadraat; grootte stad en naschools aanbod J/N

tabel 5.3 : door scholen geformuleerde doelstellingen

tabel 5.4 : Redenen voor het *niet* formuleren van doelstellingen voor sport en bewegen

tabel 5.5 : Aangeboden sport in het sport- en beweegaanbod primair onderwijs

tabel 5.6 : Chi kwadraat test grootte steden x aanwezigheid vakleerkracht

tabel 5.7 : Kruskal-Wallis test voor vergelijking van verschillende stadsgroottes m.b.t. de mening over de afstand tot sportaccommodatie

tabel 5.8 : Frequentietabellen betrokkenheid leerlingen bij evaluatie en organisatie.

Bijlage I

Aan: Directeuren, coördinatoren brede school en/of vakleerkrachten lichamelijke opvoeding van alle brede scholen in het primair onderwijs in Nederland

“WAT ER OOK BEWEEGT
BINNEN DE BREDE SCHOOL

LATEN HET VOORAL
DE KINDEREN ZIJN”.

Loesje

Arnhem, 8 augustus 2005
Ons kenmerk: s-0223/04/DLA/ljn
Betreft: Onderzoek Sport en bewegen in de Brede School

Geachte heer/mevrouw,

In de huidige tijd van bewegingsarmoede, waarin jongeren steeds meer last hebben van overgewicht, heeft sport en bewegen een belangrijke functie. Sport en bewegen draagt bij aan een goede gezondheid van jongeren. Het is een goede stimulans voor hun sociale competenties, sociale contacten en spelplezier. De samenwerking tussen scholen en sportverenigingen in brede schoolverband biedt goede mogelijkheden om jongeren meer (en gevarieerder) te laten sporten.

Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) stimuleert nu ruim twee jaar kennisontwikkeling op het gebied van sport en bewegen in het kader van de brede school vooral in het basisonderwijs. Er is inmiddels een netwerk opgebouwd met professionals uit de sectoren sport, welzijn en onderwijs die zich bezig houden met de organisatie van sport en bewegen binnen de Brede school. Om een beter inzicht te verkrijgen in het huidige sport- en beweegaanbod in het kader van de brede school, voert NISB, met de ondersteuning van het ministerie van VWS, een onderzoek uit onder alle brede scholen in Nederland. Dit gebeurt, zowel in het voortgezet als primair onderwijs, door middel van een vragenlijst die betrekking heeft op het sportaanbod binnen uw school.

Met de resultaten van het onderzoek kan NISB brede scholen beter adviseren en begeleiden in het ontwikkelen van een sportaanbod op de brede school. Zo tracht NISB de kwaliteit van het sportaanbod te waarborgen en bij te dragen aan een duurzame samenwerking in het kader van brede school & sport. Uw medewerking is hierbij van cruciaal belang. Wij vragen u, of diegene die het meest bekend is met het sportaanbod op uw school, bijgevoegde vragenlijst over het sport- en beweegaanbod op uw brede school in te vullen en naar ons te retourneren **vóór 28 mei a.s.**

Als dank voor uw medewerking ontvangt u te zijner tijd een rapport met de resultaten van het onderzoek.

Voor vragen kunt u contact opnemen met Nienke Nije Bijvank of Dayenne L'abée van NISB. T 026-4833800 of dayenne.labee@nisb.nl, nienke.nijebijvank@nisb.nl.

Wij danken u alvast voor uw medewerking,

Met vriendelijke groet,

Nienke Nije Bijvank en
Dayenne L'abée
Programmamedewerkers Buurt, Onderwijs, Sport

Bijlagen: - Vragenlijst
- Antwoordenvolp
- Informatie-flyer NISB

Zie voor meer informatie ook: www.nisb.nl en www.bredeschool.nl

Sport en bewegen in de brede school

Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen

Vragenlijst voor brede scholen

in het

Primair Onderwijs

Beste directeur / brede school coördinator,

Deze vragenlijst is onderdeel van het onderzoek dat het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen uitvoert naar het sport- en beweegaanbod in brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs. Wij verzoeken u de vragenlijst zo volledig mogelijk in te vullen.

In de vragenlijst worden vragen gesteld die te maken hebben met het ‘sport- en beweegaanbod’ binnen de brede school. Hiermee bedoelen we:

*“**alle** sport- en beweegactiviteiten die worden georganiseerd onder verantwoordelijkheid van de school. Deze activiteiten vinden plaats na of onder schooltijd, binnen of buiten het schoolgebouw.”*

Alle gegevens zullen vertrouwelijk worden behandeld.

Het invullen van de vragenlijst zal 10 tot 15 minuten duren. Aan het einde van de vragenlijst vindt u ruimte voor opmerkingen en vragen.

U kunt de vragenlijst retourneren middels bijgevoegde envelop met antwoordnummer. Een postzegel is dan niet nodig.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking!

Namens NISB,

Dayenne L’abée
Nienke Nije Bijvank

A. ALGEMENE VRAGEN

1. Wat is de naam en plaats van uw brede school?

naam te

☐ De school is geen brede school (meer).

2. Wat is uw naam en functie binnen de (brede) school?

Naam

Functie

Telefoon e-mail.....

Website

3. Sinds wanneer is uw school een brede school?

☐ Sinds (jaartal)

☐ Niet van toepassing

☐ Weet niet

4. Hoeveel leerlingen telt uw school?

.....

5. Hoe typeert u de wijk waarin de uw school staat?

(kruis het soort wijk aan dat u het meest op uw wijk van toepassing vindt)

☐ Achterstandswijk

☐ Sociaal-economisch sterke wijk

☐ Dorpskern

☐ Renovatiewijk (herstructureringswijk)

☐ Nieuwbouwwijk

☐ Anders, nl

6. Hoe typeert u het leerlingenprofiel van uw school?

(graag een schatting in percentage van het gehele leerlingenpopulatie invullen)

• Ethniciteit: % allochtoon

• Achtergrond: % met lage SES-scores

7. Biedt uw school naschoolse sport- en beweegactiviteiten aan?

☐ Ja => u kunt verder gaan met het invullen van de vragenlijst vanaf **vraag 9**

☐ Nee => ga verder naar de volgende vraag

8. Heeft u de intentie in de toekomst naschoolse sport- en beweegactiviteiten aan te bieden?
- ☐ Ja, op korte termijn
 - ☐ Ja, op langere termijn
 - ☐ Nee
 - ☐ Weet niet
9. Wenst u informatie en/of advies van het NISB om u te helpen bij het opzetten van een naschools sport- en beweegaanbod?
- ☐ Ja => ga naar **vraag 33** op het laatste blad van de vragenlijst
 - ☐ Nee

B. HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD: DOELSTELLINGEN EN DOELGROEP

Het vervolg van de vragenlijst gaat over het bestaande sport- en beweegaanbod op de brede school. Deze vragen zijn niet op uw school van toepassing indien u geen naschools sport- en beweegaanbod heeft. In dit geval zien wij de ingevulde vragenlijst ook graag retour, middels bijgevoegde envelop met antwoordnummer. Hartelijk dank voor uw medewerking!

In deze vragenlijst behandelen wij de reguliere lessen bewegingsonderwijs los van alles wat verder op sport- en beweeggebied georganiseerd wordt. De vragen gaan hoofdzakelijk over het buitenschoolse sport- en beweegaanbod, bijvoorbeeld voetballen in de pauze, of een georganiseerde tenniscursus na schooltijd. Daar waar het gaat om het bewegingsonderwijs, wordt dit bij de vraag zelf aangegeven.

10. Is er een stedelijk of gemeentelijk concept waaronder de brede scholen met een sport- en beweegaanbod vallen (soort sportprofiel)?
- ☐ Ja, namelijk
.....(naam)
 - ☐ Nee
11. Is de brede school aanleiding geweest om het sport- en beweegaanbod te verruimen?
- ☐ Ja
 - ☐ Nee
12. Hoe belangrijk vindt u sport- en bewegen binnen de brede school gedachte?
- ☐ Heel erg belangrijk
 - ☐ Belangrijk
 - ☐ Niet belangrijk / niet onbelangrijk
 - ☐ Niet belangrijk
 - ☐ Helemaal niet belangrijk

13. Onderscheidt u bepaalde doelgroepen voor het sport- en beweegaanbod?

- ☐ Nee, het sport- en beweegaanbod is voor alle leerlingen
- ☐ Ja, we maken voor het sport- en beweegaanbod onderscheid in:
(meerdere antwoorden mogelijk)
 - ☐ niet-sportende kinderen
 - ☐ actief sportende kinderen
 - ☐ kinderen met een lage SES-score
 - ☐ leerjaar (bv. onderbouw / middenbouw / bovenbouw)
 - ☐ etniciteit
 - ☐ geslacht
 - ☐ kinderen met een achterstand in motorische ontwikkeling
 - ☐ anders, nl

.....

14. Heeft u doelstellingen geformuleerd voor het sport- en beweegaanbod op brede scholen?

- ☐ Ja, namelijk (noteer hieronder de belangrijkste doelstellingen)
 - A
 - B
 - C
- ☐ Nee, omdat

15. Hieronder staan een aantal mogelijke doelstellingen voor het sport- en beweegaanbod op brede scholen. Kunt u aangeven welke doelen u belangrijk, en niet belangrijk vindt voor het sport- en beweegaanbod binnen brede scholen? (omcirkel het cijfer dat uw mening weergeeft)

- 1 = helemaal niet belangrijk voor het sport- en beweegaanbod binnen de brede school
- 2 = niet belangrijk
- 3 = niet belangrijk / niet onbelangrijk
- 4 = belangrijk
- 5 = erg belangrijk voor het sport- en beweegaanbod binnen de brede school

1. Sportdeelname van de kinderen verhogen /

bestrijden bewegingsarmoede	1	2	3	4	5
-----------------------------	---	---	---	---	---

2. Het leren omgaan met verschillen tussen kinderen,

zoals fysieke, sociale en culturele verschillen	1	2	3	4	5
---	---	---	---	---	---

3. Sportoriëntatie en -kennismaking voor de leerlingen

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Het vergroten van de sociale binding

binnen/met de school	1	2	3	4	5
----------------------	---	---	---	---	---

5. Sporten mogelijk maken voor kinderen die vanuit thuissituatie

geen gelegenheid hebben om te sporten	1	2	3	4	5
---------------------------------------	---	---	---	---	---

6. Het bevorderen van de fysieke en geestelijke gezondheid van het kind
1	2	3	4	5
7. De bewegingsvaardigheden van het kind vergroten
1	2	3	4	5
8. Het bieden van opvang voor kinderen na schooltijd
1	2	3	4	5
9. Het vergroten van de sociale binding met de buurt/wijk
1	2	3	4	5
10. Het bevorderen van de doorstroom van leerlingen naar de sportvereniging
1	2	3	4	5
11. Het bevorderen van sportieve waarden zoals fairplay en leren presteren
1	2	3	4	5
12. Het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding
1	2	3	4	5

16. Welke sport- beweegactiviteiten worden georganiseerd?

(Zet voor elke activiteit die georganiseerd wordt, een kruis in het hokje dat van toepassing is, zowel

voor de

categorie 'onder schooltijd' als 'buiten schooltijd')

Soort activiteit	Onder schooltijd		Buiten schooltijd	
	Ja	Nee	Ja	Nee
☐ Schoolsporttoernooi met andere scholen	☐	☐	☐	☐
☐ Sportdag / schooltoernooi van eigen school	☐	☐	☐	☐
☐ Naschools sportaanbod georganiseerd en uitgevoerd door de school zelf	☐	☐	☐	☐
☐ Sport(kennismaking)programma's door sportverenigingen	☐	☐	☐	☐
☐ Sport(kennismaking)programma's door overige sportorganisaties	☐	☐	☐	☐
☐ Clinics / demonstraties door sportverenigingen	☐	☐	☐	☐
☐ Clinics / demonstraties door overige sportorganisaties	☐	☐	☐	☐
☐ Motorische remedial teaching	☐	☐	☐	☐
☐ Club Extra	☐	☐	☐	☐
☐ Anders, namelijk	☐	☐	☐	☐
.....				

17. Hoeveel ingeroosterde lesuren lichamelijke opvoeding per week is er voor de verschillende groepen?

Groep 1 en 2:uur Duur van 1 les: minuten

Groep 3 en 4: uur

Groep 5 en 6:uur

Groep 7 en 8:uur

18. Hoeveel klokuren naschools sport- en beweegaanbod per week is er voor de verschillende groepen?

Groep 1 en 2 : uur

Groep 3 en 4 : uur

Groep 5 en 6 : uur

Groep 7 en 8 : uur

19. Wordt er een leerlingvolgsysteem gehanteerd waar sport en bewegen in opgenomen is?

☐ Ja

☐ Nee

C. HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD: DE ORGANISATIE

20. Is er een vakleerkracht bewegingsonderwijs op uw school aanwezig?

☐ Ja

☐ Nee => ga door naar **vraag 22**

21. Indien aanwezig, is de vakleerkracht ook inzetbaar voor de naschoolse sport- en beweeg-activiteiten?

☐ Ja, voor uren per week.

☐ Nee, omdat:

☐ Een ander de coördinatie voor het sport- en beweegaanbod heeft, nl

.....

☐ De vakleerkracht hiervoor geen tijd heeft

☐ De vakleerkracht heeft geen interesse

☐ Anders, nl

22. Zijn de kinderen zelf betrokken bij de invulling en/of organisatie van de activiteiten?

☐ Ja, incidenteel

☐ Ja, structureel

☐ Nee, maar dit voeren we op korte termijn wel in

☐ Nee, want,

.....

☐ Anders, nl

23. Welke sporten komen dit schooljaar aan bod binnen het sport- en beweegaanbod?

☐ Atletiek	☐ Zwemmen	☐ Circus
☐ Fitness/aerobics	☐ Badminton	☐ Survival
☐ Gymnastiek/turnen	☐ Squash	☐ Mountainbiken/ wielrennen
☐ Paardrijden	☐ Tafeltennis	☐ Klimmen
☐ Schaatsen	☐ Tennis	☐ Handbal
☐ Skeelers/skaten	☐ Veldvoetbal	☐ Hockey
☐ Zeilen/roeien/kanoën/ surfen	☐ Basketbal	☐ Softbal/honkbal
☐ Vecht- en verdedigingssporten	☐ Volleybal	☐ Anders, nl

24. Uit hoeveel verschillende sportactiviteiten kunnen leerlingen kiezen in één cyclus?

Aantal: (cyclus = periode van een aanbod)

D. HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD: DE DAGINDELING

25. Wanneer vindt het buitenschools sport- en beweegaanbod doorgaans plaats?

(meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Maandag	van uur tot uur
☐ Dinsdag	van uur tot uur
☐ Woensdag	van uur tot uur
☐ Donderdag	van uur tot uur
☐ Vrijdag	van uur tot uur
☐ Zaterdag/zondag	van uur tot uur
☐ Schoolvakanties	
☐ Anders, nl	

E. HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD: DE SAMENWERKING

26. Met welke externe partners werkt u samen om het sport- en beweegaanbod te realiseren?

(Meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Geen partners	=> u kunt verder gaan met vraag 28
☐ Sportverenigingen	

Naam sportvereniging(en):

.....

.....

.....

- ☐ Sportbuurtwerk(er) (vanuit gemeente)

Naam:

.....

-
- ☐ Sportservicecentrum / sportconsulent

Naam:.....

- ☐ Commerciële sportorganisatie

Naam organisatie(s):

- ☐ GGD

- ☐ Welzijnsorganisatie, nl.

- ☐ Stagiaires (CIOS, ALO)

- ☐ Ouders

- ☐ Sportbonden, nl.

- ☐ Andere partner, nl.....

Welke rol vervullen de externe partners met wie u samenwerkt?

(omcirkel het cijfer, dat de rol van de betreffende partner het best weergeeft, bij elke partner met wie u samenwerkt)

1=adviseerend (bv. begeleiding van de coördinator, adviseren over aanpak etc.)

2=coördinerend (bv. globale planning, financiën, zorgt voor materiaal etc.)

3=uitvoerend (bv. kinderen begeleiden, op- en afbouw, scheidsrechter zijn etc.)

4=andere rol, namelijk.....

☐ Sportverenigingen	1	2	3	4	
☐ Sportbuurtwerk(er) (vanuit gemeente)	1	2	3	4	
☐ Sportservicecentrum / sportconsulent	1	2	3	4	
☐ Commerciële sportorganisatie	1	2	3	4	
☐ GGD	1	2	3	4	
☐ Welzijnsorganisatie	1	2	3	4	
☐ Stagiaires (CIOS, ALO)	1	2	3	4	
☐ Ouders	1	2	3	4	
☐ Sportbonden	1	2	3	4	
☐ Andere partner, nl.....	1	2	3	4	

F. FINANCIËN

27. Uit welke middelen financiert uw school het sport- en beweegaanbod?

(meerder antwoorden mogelijk)

- ☐ Eigen middelen van de school

- ☐ Middelen van samenwerkende organisaties (sport- of welzijnsorganisaties)

- ☐ Subsidies, namelijk:
- ☐ Gemeentelijk onderwijsachterstandbeleid
 - ☐ Breedtesportimpuls
 - ☐ Grote Stedenbeleid
 - ☐ Andere subsidie, nl

- ☐ Sponsoren
- ☐ Bijdrage van sportende deelnemers
- ☐ Anders, nl

- ☐ Weet niet

28. Wat is het budget per jaar voor *het sport- en beweegaanbod* (exclusief lichamelijke opvoeding) voor een brede basisschool?

- ☐ 0 - 5.000 euro per jaar
- ☐ 5000 - 15.000 euro per jaar
- ☐ 15.000 - 25.000 euro per jaar
- ☐ meer dan 25.000 euro per jaar
- ☐ Weet niet

G. ACCOMMODATIES

29. Met welke frequentie heeft de brede school afgelopen jaar gebruik gemaakt van de volgende accommodaties?

- 1 = 1x per week of meer
 2 = 1x per maand
 3 = 1x per half jaar
 4 = 1x per jaar of minder
 5 = nooit

☐ Eigen gymzaal / sportzaal	1	2	3	4	5
☐ Sporthal in de buurt	1	2	3	4	5
☐ Buitensportvelden	1	2	3	4	5
☐ Zwembad	1	2	3	4	5
☐ Commerciële sportaccommodatie	1	2	3	4	5
☐ Schoolplein	1	2	3	4	5
☐ Trapveld in de buurt (openbare ruimte)	1	2	3	4	5
☐ Anders, nl	1	2	3	4	5

H. EVALUATIE

30. Met wie evalueert uw school de sport- en beweegactiviteiten en het proces / de samenwerking?

(Zet per kolom een X bij de partner waarmee u evalueert. Meerdere antwoorden mogelijk)

	<i>De sportactiviteiten</i>	<i>Het proces / de samenwerking</i>
Deze worden niet geëvalueerd	☐	☐
Met het schoolteam / vakteam	☐	☐
Met de sportaanbieders / uitvoerders	☐	☐
Met de leerlingen	☐	☐
Anders, nl:	☐	☐
Weet niet	☐	☐

31. In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen over de organisatie van sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school.

(omcirkel het cijfer dat uw mening weergeeft)

- 1 = helemaal niet mee eens
- 2 = niet mee eens
- 3 = niet mee eens, niet mee oneens
- 4 = mee eens
- 5 = helemaal mee eens

1. Het is moeilijk om <i>voldoende</i> kader te vinden voor het organiseren van een sport- en beweegaanbod	1	2	3	4	5
2. Het is moeilijk om <i>gekwalificeerd</i> kader te vinden voor het organiseren van een sport- en beweegaanbod	1	2	3	4	5
3. De brede school biedt een goede structuur om inactieve ouders uit de buurt sportactiviteiten aan te bieden	1	2	3	4	5
4. De brede school heeft over het algemeen moeite om de de financiën te vinden voor het sport- en beweegaanbod	1	2	3	4	5
5. Er is een doorgaande leerlijn in het binnenschoolse en buitenschoolse sport- en beweegaanbod.	1	2	3	4	5
6. Het profiel van de wijk waarin de brede school staat, is bepalend voor de keuze van doelstellingen voor het sport- en beweegaanbod	1	2	3	4	5
7. Er is voldoende accommodatie beschikbaar voor het sport- en beweegaanbod binnen de brede school	1	2	3	4	5
8. De beschikbare sportaccommodaties liggen te ver van de scholen	1	2	3	4	5

9. De externe partners van de sport- en beweegactiviteiten hebben

de neiging vanuit hun eigen werkveld te blijven denken 1 2 3 4 5

10. De sportverenigingen passen hun sportactiviteiten aan

aan de leeftijd van de kinderen. 1 2 3 4 5

32. NISB kan u op de hoogte houden van ontwikkelingen op sport- en beweeggebied binnen de brede school. Kruis hieronder aan of, en hoe u op de hoogte wilt blijven.

- ☐ Ik wil graag uitgenodigd worden voor netwerkbijeenkomsten van NISB
- ☐ Ik wil graag een persoonlijk gesprek
- ☐ Ik wil graag informatiemateriaal ontvangen
- ☐ Ik wil niet op de hoogte worden gehouden

EINDE VAN DE VRAGENLIJST

Ruimte voor opmerkingen:

.....

.....

.....

.....

Wij verzoeken u de vragenlijst vóór 28 mei 2004 te retourneren middels bijgevoegde envelop met antwoordnummer. Een postzegel is niet nodig.

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Bijlage II

Brief bij vragenlijst voortgezet onderwijs

Aan: Directeuren, coördinatoren brede school en/of vakleerkrachten lichamelijke opvoeding van alle brede scholen in het voortgezet onderwijs in Nederland

“WAT ER OOK BEWEEGT
BINNEN DE BREDE SCHOOL

LATEN HET VOORAL
DE KINDEREN ZIJN”.

Loesje

Arnhem,
Ons kenmerk: s-0202/04/DLA/ljn
Betreft: Onderzoek Sport en bewegen in de Brede School

Geachte heer/mevrouw,

In de huidige tijd van bewegingsarmoede, waarin jongeren steeds meer last hebben van overgewicht, heeft sport en bewegen een belangrijke functie. Sport en bewegen dragen bij aan een goede gezondheid van jongeren. Het is een goede stimulans voor hun sociale competenties, sociale contacten en spelplezier. De samenwerking tussen scholen en sportverenigingen in brede schoolverband biedt goede mogelijkheden om jongeren meer (en gevarieerder) te laten sporten.

Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) stimuleert nu ruim twee jaar kennisontwikkeling op het gebied van sport en bewegen in het kader van de brede school, nu nog vooral in het basisonderwijs. Aangezien de brede scholen voortgezet onderwijs met een inhaalslag bezig zijn, is NISB dit jaar begonnen met het verzamelen van kennis en informatie voor het voortgezet onderwijs. Dinsdag 30 maart jl. heeft NISB in samenwerking met SLO en KVLO een expertmeeting georganiseerd en inmiddels is een netwerk opgebouwd van sectiehoofden, vakleerkrachten en coördinatoren van naschoolse sport- en beweegactiviteiten. Om een beter inzicht te verkrijgen in het huidige sport- en beweegaanbod, voert NISB, met ondersteuning van het ministerie van VWS, een onderzoek uit onder alle brede scholen in Nederland. Dit gebeurt, zowel in het voortgezet als primair onderwijs, door middel van een vragenlijst die betrekking heeft op het sport- en beweegaanbod binnen uw school.

Met de resultaten van het onderzoek kan NISB brede scholen beter adviseren en begeleiden in het ontwikkelen van een sportaanbod op de brede school. Zo tracht NISB de kwaliteit van het sportaanbod te waarborgen en bij te dragen aan een duurzame samenwerking in het kader van brede school & sport. Uw medewerking is hierbij van cruciaal belang. Wij vragen u, of degene die het meest bekend is met het sport- en beweegaanbod op uw school, bijgevoegde vragenlijst over het sport- en beweegaanbod op uw brede school in te vullen en naar ons te retourneren **vóór 19 mei a.s.**

Als dank voor uw medewerking ontvangt u te zijner tijd een rapport met de resultaten van het onderzoek.

Voor vragen kunt u contact opnemen met Nienke Nije Bijvank of Dayenne L'abée van NISB. T 026 483 38 00 of dayenne.labee@nisb.nl / nienke.nijebijvank@nisb.nl.

Wij danken u alvast voor uw medewerking,

Met vriendelijke groet,

Nienke Nije Bijvank en
Dayenne L'abée
Programmamedewerkers Buurt, Onderwijs, Sport

Bijlagen: - Vragenlijst
 - Antwoordenvelop
 - Informatie-flyer NISB

Zie voor meer informatie ook: www.nisb.nl en www.bredeschool.nl

Sport en bewegen in de Brede school

Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen

*Vragenlijst voor brede scholen
in het
Voortgezet Onderwijs*

Beste directeur / brede school coördinator / docent l.o.,

Deze vragenlijst is onderdeel van het onderzoek dat het Nederlands Instituut voor Sport Bewegen uitvoert naar het sport- en beweegaanbod in brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs. Wij verzoeken u de vragenlijst zo volledig mogelijk in te vullen.

In de vragenlijst worden vragen gesteld die te maken hebben met het 'sport- en beweeg-aanbod' binnen de brede school. Hiermee bedoelen we:

*“**alle** sport- en beweegactiviteiten die worden georganiseerd onder verantwoordelijkheid van de school. Deze activiteiten vinden plaats na of onder schooltijd, binnen of buiten het schoolgebouw.”*

Alle gegevens zullen vertrouwelijk worden behandeld.

Het invullen van de vragenlijst zal 10 tot 15 minuten duren. Aan het einde van de vragenlijst vindt u ruimte voor opmerkingen en vragen.

U kunt de vragenlijst retourneren middels bijgesloten envelop met antwoordnummer. Een postzegel is dan niet nodig.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking!

Namens NISB,

Dayenne L'abée
Nienke Nije Bijvank

A. ALGEMENE VRAGEN

1. Wat is de naam en plaats van de brede school?

naam te

☐ deze school is geen brede school (*aankruisen indien van toepassing*)

2. Wat is uw naam en functie binnen de (brede) school?

naam

functie

telefoon e-mail

website

3. Hoeveel locaties telt uw brede school?

te weten (*namen*): 1.

2.

3.

4.

5.

4. Welk soort onderwijs biedt uw school?

☐ Vmbo☐ Havo☐ Vwo☐ Een combinatie van bovenstaande, nl☐ Anders, nl

5. Hoeveel leerlingen telt uw school / scholengemeenschap (alle locaties bij elkaar)?

.....

6. Sinds wanneer is uw school brede school?

☐ (*jaartal*)☐ Niet van toepassing

7. Hoe typeert u het leerlingenprofiel qua etniciteit en achtergrond (gezin) in sociaal-economische-scores (SES-scores)
- ¹³
- ?

(graag een schatting in percentages invullen over de gehele schoolpopulatie)

Etniciteit: % allochtoon

Achtergrond: % met lage SES-scores

¹³ Sociaal-economische status (SES) is samengesteld uit opleidingsniveau, niveau van het (vroegere) beroep en hoogte van het brutogezinsinkomen. Bron: SCP (CV'98)

8. Hoe typeert u de wijk waarin uw school staat / waarin het merendeel van uw (brede) schoollocaties staat?
- ☐ Achterstandswijk
 - ☐ Sociaal-economisch sterke wijk
 - ☐ Dorpskern
 - ☐ Renovatiewijk (herstructureringswijk)
 - ☐ Nieuwbouwwijk
 - ☐ Anders, nl
9. Heeft uw school (of één van uw brede schoollocaties) een naschools sport- en beweegaanbod?
- ☐ Ja => u kunt verder gaan met het invullen van de vragenlijst vanaf **vraag 12**
 - ☐ Nee => ga door met de volgende vraag
10. Heeft u de intentie sport- & beweegactiviteiten na schooltijd aan te bieden in de toekomst?
- ☐ Ja, op korte termijn
 - ☐ Ja, op langere termijn
 - ☐ Nee
11. Wenst u informatie en/of advies van NISB om u te helpen bij het opzetten van een naschools sport- en beweegaanbod?
- ☐ Ja => ga naar **vraag 33** op de laatste bladzijde van de vragenlijst
 - ☐ Nee

B. HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD: DOELSTELLINGEN EN DOELGROEP.

Het vervolg van de vragenlijst gaat over het bestaande sport- en beweegaanbod op de brede school. Indien uw school meerdere locaties met een sport- en beweegaanbod heeft, vragen wij u rest van de enquête in te vullen voor de locatie die al langere tijd een sport- en beweegaanbod heeft. De vragen zijn niet op uw school van toepassing indien u geen sport- en beweegaanbod heeft. In dit geval zien wij de ingevulde vragenlijst toch graag retour, middels bijgevoegde envelop met antwoordnummer.

In deze vragenlijst behandelen wij de reguliere lessen lichamelijke opvoeding los van alles wat verder nog op sport- en beweeggebied georganiseerd wordt. De vragen gaan hoofdzakelijk over het naschools sport- en beweegaanbod, daar waar het gaat om de lessen lichamelijke opvoeding, wordt dit bij de vraag zelf aangegeven.

- ☐ Naam locatie waarvoor u de vragenlijst invult (indien uw school meerdere locaties heeft met een sport- en beweegaanbod):

12. Sinds wanneer heeft uw school een sport- en beweegaanbod?

..... (jaartal)

13. Is de (ontwikkeling van) de brede school aanleiding geweest tot verruimen van het sport- en beweegaanbod?

- ☐ Ja
☐ Nee

14. Richt u zich op bepaalde doelgroepen voor het sport- en beweegaanbod?

- ☐ Nee, het sport- en beweegaanbod is voor alle leerlingen
☐ Ja, we maken in ons sport- en beweegaanbod onderscheid naar:

(meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ niet-sportende kinderen
☐ actief sportende kinderen
☐ etniciteit
☐ geslacht
☐ lage SES-score
☐ leerjaar (onderbouw / bovenbouw)
☐ jongeren met een achterstand in motorische ontwikkeling
☐ anders, nl
☐ Weet niet

15. Wordt er een leerlingvolgsysteem gehanteerd ten aanzien van sport- en bewegen?

- ☐ Ja
☐ Nee
☐ Weet niet

16. Heeft uw school doelstellingen geformuleerd speciaal voor het sport- en beweegaanbod?

- ☐ Ja , namelijk: (noteer hieronder de belangrijkste doelstelling(en))

a)
b)
c)

- ☐ Nee, omdat
☐ Weet niet

17. Op de volgende pagina staan een aantal mogelijke doelstellingen ten aanzien van de leerlingen voor het sport- en beweegaanbod op brede scholen. Kunt u aangeven welke doelen u belangrijk / niet belangrijk vindt voor het sport- en beweegaanbod binnen de brede school?

(omcirkel het cijfer dat uw mening weergeeft)

- 1 = helemaal niet belangrijk voor het sport- en beweegaanbod binnen de brede school
 2 = niet belangrijk
 3 = niet belangrijk / niet onbelangrijk
 4 = belangrijk
 5 = heel belangrijk voor het sport- en beweegaanbod binnen de brede school

1. Sportdeelname van de kinderen verhogen / bestrijden bewegingsarmoede	1	2	3	4	5
2. Integratie van achterstandsgroepen	1	2	3	4	5
3. Sportoriëntatie en -kennismaking voor de leerlingen	1	2	3	4	5
4. Het vergroten van de sociale binding binnen/met de school	1	2	3	4	5
5. Vergroten jeugdparticipatie in het organiseren en bedenken van sportactiviteiten	1	2	3	4	5
6. Het bieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding voor de leerlingen	1	2	3	4	5
7. Het vergroten van de sociale binding met de buurt/wijk	1	2	3	4	5
8. De bewegingsvaardigheden van het kind vergroten	1	2	3	4	5
9. Het bestrijden van verveling en vandalisme	1	2	3	4	5
10. Uitdragen van normen en waarden	1	2	3	4	5

18. Welke sport- en beweegactiviteiten worden georganiseerd?

(Zet voor elke activiteit die georganiseerd wordt, een kruis in het hokje dat van toepassing is, zowel in de categorie 'onder schooltijd' als 'buiten schooltijd'.)

Soort activiteit	Onder schooltijd		Buiten schooltijd	
	Ja	Nee	Ja	Nee
☐ Schoolsporttoernooi met andere scholen				
☐ Sportdag / schooltoernooi van eigen school				
☐ Sport(kennismakings)programma's met sportverenigingen				
☐ Sport(kennismakings)programma's met overige sportorganisaties (bijv: welzijnswerk, sportbuurtwerk, commerciële sportscholen, e.a.)				
☐ Clinics / demonstraties van sportverenigingen				
☐ Clinics / demonstraties van overige sportorganisaties				
☐ Motorische remedial teaching				
☐ Instuif				
☐ Club Extra				
☐ Naschools aanbod georganiseerd en uitgevoerd door de school zelf				

☐ Anders, nl				
---	--	--	--	--

19. Welke sporten komen dit schooljaar aan bod binnen het sport- en beweegaanbod?

☐ Atletiek	☐ Zwemmen	☐ Circus
☐ Fitness/aerobics	☐ Badminton	☐ Survival
☐ Gymnastiek/turnen	☐ Squash	☐ Mountainbiken
☐ Paardrijden	☐ Tafeltennis	☐ Klimmen
☐ Schaatsen	☐ Tennis	☐ Handbal
☐ Skeelers/skaten	☐ Vecht- en verdedigingssporten	☐ Hockey
☐ Zeilen/ roeien/ kanoën/ surfen	☐ Basketbal	☐ Korfbal
☐ Softbal/honkbal	☐ Veldvoetbal	☐ Volleybal
☐ Anders, nl	☐ Anders, nl	☐ Anders, nl

.....

.....

.....

20. Uit hoeveel verschillende sportactiviteiten kunnen leerlingen kiezen in één cyclus?

Aantal: (cyclus = periode van een aanbod)

21. Hoeveel **ingeroosterde lessen** lichamelijke opvoeding **per week** worden er aangeboden in de verschillende leerjaren?

(vul het aantal lessen per week per leerjaar in bij de opleiding van toepassing)

	VMBO	HAVO	VWO
Leerjaar 1			
Leerjaar 2			
Leerjaar 3			
Leerjaar 4			
Leerjaar 5			
Leerjaar 6			

Duur van 1 les: minuten

22. Hoeveel **klokuren buitenschools sport- en beweegaanbod** per week is er voor de verschillende leerjaren?

	VMBO	HAVO	VWO
Leerjaar 1			
Leerjaar 2			
Leerjaar 3			
Leerjaar 4			
Leerjaar 5			
Leerjaar 6			

(Vul het aantal klokuren per week in bij de opleiding van toepassing, exclusief lessen lichamelijke opvoeding)

C. HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD: DE ORGANISATIE

23. Is binnen uw school de vakdocent beschikbaar voor het organiseren/coördineren van het *buitenschoolse* sport- en beweegaanbod?

- ☐ Ja, voor uur *per week*.
- ☐ Nee, omdat:
- ☐ Een ander de coördinatie voor het sport- en beweegaanbod heeft, nl
 - ☐ De vakleerkracht hiervoor geen tijd heeft
 - ☐ De vakleerkracht heeft geen interesse
 - ☐ Anders, nl

24. Zijn de jongeren zelf betrokken bij het organiseren van het sport- en beweegaanbod?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Ja, bij de invulling van de activiteiten
- ☐ Ja, bij de organisatie van de activiteiten
- ☐ Nee, maar dat zal in de toekomst wel gebeuren
- ☐ Nee, omdat.....
- ☐ Anders, nl => u kunt verder gaan met **vraag 25**

25. Hoe worden de jongeren betrokken bij het organiseren van het sport- en beweegaanbod?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Via gesprekken
- ☐ Via een enquête
- ☐ Via een jeugdcommissie (bv jeugdsportraad)

- ☐ Anders, nl
- ☐ De jongeren worden op dit moment niet betrokken bij het sport- en beweegaanbod.
- ☐ Weet niet

D. HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD: DE DAGINDELING

26. Wanneer vindt het buitenschoolse sport- en beweegaanbod plaats? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Maandag van uur tot uur
- ☐ Dinsdag van uur tot uur
- ☐ Woensdag vanuur tot uur
- ☐ Donderdag vanuur tot uur
- ☐ Vrijdag van uur tot uur
- ☐ Zaterdag/zondag van uur tot uur
- ☐ Direct in aansluiting op de schooltijden
- ☐ In de vakanties

E. HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD: SAMENWERKING

27. Met welke externe partners werkt u samen om het sport- en beweegaanbod te realiseren?

(Meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Sportverenigingen
Naam sportvereniging(en).....
- ☐ Sportbuurtwerker (vanuit gemeente)
Naam:
- ☐ Sportservicecentrum/sportconsulent
Naam.....
- ☐ Commerciële sportorganisatie / freelancers
Naam organisatie(s):.....
- ☐ GGD
- ☐ Welzijnsorganisatie
- ☐ Stagaires (CIOS, ALO)
- ☐ Ouders
- ☐ Sportbonden
- ☐ Andere externe partner, nl
- Geen partners => u kunt verder gaan met **vraag 29**

28. Welke rol vervullen de externe partners met wie u samenwerkt?

(omcirkel het cijfer bij de partner van toepassing dat de rol van de betreffende partner het best weergeeft)

1=adviserend / begeleidend

2=coördinerend

3=uitvoerend

4=anders, namelijk

☐ Sportverenigingen	1	2	3	4
☐ Sportbuurtwerker (vanuit gemeente)	1	2	3	4
☐ Sportservicecentrum/sportconsulent	1	2	3	4
☐ Commerciële sportorganisatie	1	2	3	4
☐ GGD	1	2	3	4
☐ Welzijnsorganisatie	1	2	3	4
☐ Stagaires (CIOS, ALO)	1	2	3	4
☐ Ouders	1	2	3	4
☐ Sportbonden	1	2	3	4
☐ Andere externe partner, nl.....	1	2	3	4

F. FINANCIËN

29. Uit welke middelen financiert de brede school de realisatie van het sport- en beweegaanbod?

(Meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Beschikbare middelen van de school
- ☐ Middelen van samenwerkende sport- of welzijnsorganisaties
- ☐ Subsidies, namelijk:
 - ☐ Gemeentelijk onderwijsachterstandbeleid
 - ☐ Breedtesportimpuls
 - ☐ Grote Stedenbeleid
 - ☐ Anders, nl.....
- ☐ Sponsoren
- ☐ Bijdrage van sportende deelnemers
- ☐ Anders, nl
 -
- ☐ Weet niet

30. Wat is het budget per jaar voor het sport- en beweegaanbod op uw school?

- ☐ 0 – 5.000 euro per jaar
- ☐ 5000 – 15.000 euro per jaar
- ☐ 15.000 – 25.000 euro per jaar
- ☐ meer dan 25.000 euro per jaar
- ☐ Weet niet

G. ACCOMMODATIES VOOR HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD

31. Met welke frequentie maakt de brede school gebruik van de volgende sportaccommodaties?

- 1 = 1x per week of meer
 2 = 1x per maand
 3 = 1x per half jaar
 4 = 1x per jaar of minder
 5 = nooit

☐ Eigen gymzaal / sportzaal,	1	2	3	4	5
☐ Sporthal in de buurt	1	2	3	4	5
☐ Buitensportvelden	1	2	3	4	5
☐ Zwembad	1	2	3	4	5
☐ Commerciële sportaccommodatie	1	2	3	4	5
☐ Schoolplein	1	2	3	4	5
☐ Trapveld in de buurt (openbare ruimte)	1	2	3	4	5
☐ Anders, nl:	1	2	3	4	5

H. EVALUATIE VAN HET SPORT- EN BEWEEGAANBOD

32. Met wie evalueert uw school de sport- en beweegactiviteiten en het proces / de samenwerking?

(Zet per kolom een X bij de partner waarmee u evalueert. Meerdere antwoorden mogelijk)

	De sportactiviteiten	Het proces / de samenwerking
Deze worden niet geëvalueerd	☐	☐
Met het schoolteam / vakteam	☐	☐
Met de sportaanbieders / uitvoerders	☐	☐
Met de leerlingen	☐	☐
Anders, nl:	☐	☐
Weet niet	☐	☐

33. In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen over de verschillende aspecten van samenwerking op sportgebied binnen de brede school.

(omcirkel het cijfer dat uw mening weergeeft)

- 1 = helemaal niet mee eens
 2 = niet mee eens
 3 = niet mee eens, niet mee oneens
 4 = mee eens
 5 = helemaal mee eens

1. Het is moeilijk om voldoende kader te vinden voor het organiseren van 1 2 3 4 5
 een sport- en beweegaanbod.

2. Het is moeilijk om <i>gekwalificeerd</i> kader te vinden voor het organiseren van een sport- en beweegaanbod.	1	2	3	4	5
3. Het is belangrijk voor het succesvol verloop van de sportactiviteiten, dat deze geheel vrijblijvend zijn.	1	2	3	4	5
4. De brede scholen hebben over het algemeen moeite om de financiën te vinden voor het sport- en beweegaanbod.	1	2	3	4	5
5. Er is een doorgaande leerlijn in het binnenschools en buitenschools sport- en beweegaanbod voor de jeugd.	1	2	3	4	5
6. Het leerlingenprofiel (bijv. etniciteit en sociaal economisch) is bepalend voor de keuze van de doelstellingen voor het sport- en beweegaanbod.	1	2	3	4	5
7. Er is voldoende accommodatie beschikbaar voor het sport- en beweegaanbod binnen de brede school.	1	2	3	4	5
8. De beschikbare sportaccommodatie liggen te ver van de scholen.	1	2	3	4	5
9. De externe partners van de sport en beweegactiviteiten hebben de neiging vanuit hun eigen werkveld te blijven denken.	1	2	3	4	5
10. Het is moeilijk de leerlingen te motiveren voor de sportactiviteiten.	1	2	3	4	5
34. NISB kan u op de hoogte houden van ontwikkelingen op sport- en beweeggebied binnen de brede school. Kruis hieronder aan of, en hoe u op de hoogte wilt blijven.
- ☐ Ik wil graag uitgenodigd worden voor netwerkbijeenkomsten van NISB
- ☐ Ik wil graag een persoonlijk gesprek
- ☐ Ik wil graag informatiemateriaal ontvangen
- ☐ Ik wens niet op de hoogte worden gehouden

EINDE VAN DE VRAGENLIJST

Ruimte voor opmerkingen:

.....

.....

.....

.....

.....

Wij verzoeken u de vragenlijst vóór vrijdag 19 mei 2004 aan ons te retourneren middels bijgevoegde envelop met antwoordnummer. Een postzegel is niet nodig. Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

Bijlage III

Itemlijst semi-gestructureerd interview

Brede school en sport in het voortgezet onderwijs VMBO

Naam + plaats school:

Naam + functie respondent:

Datum + tijd:

1. (Probleem)Analyse

- Situatieschets sport vóór de brede school
- Soort school / kinderen / lo docenten / structuur op school
- Aanleiding; welk 'probleem' aanpakken met sport & brede school

2. Doelgroep

- Onderscheidt men bepaalde doelgroepen, zo ja, welke, waarom deze doelgroepen?
- Profiel, persoonskenmerken, sociaal maatschappelijke achtergrond?
- Mate van activiteit en behoeften bekend?

3. Samenwerking

- Partners / kader => knelpunten en succesfactoren?
- Financiën
- Organisatie
- Accommodatie / afstemming op roosters
- Voor- en nadelen samenwerking
- Rol gemeente tav brede school, tav sport?

4. Acties en aanpak (wat en hoe)

- welke activiteiten, waarom die activiteiten?
- trendy activiteiten / aantrekkelijk aanbod?
- jeugdparticipatie
- samenwerkingsverloop / procesverloop
- continuïteit

5. Doelstellingen

- Wat zijn doelstellingen brede school, waarom wil je dat bereiken?
- Waarom en hoe draagt sport bij aan deze doelstellingen?
- Doelstellingen expliciet voor sport, waarom sport, waarom die doelstellingen?
- Binnenschools- en buitenschools doorgetrokken?
- Effecten (*sociale competentie, sociale binding en sociale participatie ontwikkeld door sport?*)

6. Evaluatie

- resultaat van de acties => worden doelstellingen gemeten? Hoe? Bereikt?
- procesverloop
- toekomst

per interview:

- **knelpunten** en **succesfactoren** van het sportaanbod in de brede school achterhalen
- achterhalen van de **(on)mogelijkheid en de manier waarop men met sport bepaalde maatschappelijke doelstellingen** weet te bereiken (nl sociale competenties, sociale binding en sociale participatie)

Bijlage IV

Lijst met gesprekspartners

Bijlage V

Tabellen bij hoofdstuk 5; resultaten primair onderwijs

Tabel 5.1 : Gemiddelde schoolgrootte per provincie (hele onderzoeksgroep N=73)

	Gemiddeld aantal leerlingen per school	Aantal scholen
Groningen	359	5
Friesland	187	2
Drenthe	490	1
Overijssel	155	2
Flevoland	119	2
Gelderland	262	6
Utrecht	x	x
Noord Holland	150	1
Zuid Holland	297	40
Noord Brabant	225	7
Limburg	152	2
Zeeland	560	1

Tabel 5.1a : Gemiddeld aantal leerlingen en spreiding (exclusief outliers, gehele onderzoeksgroep N=73)

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
hoeveel leerlingen telt uw school?	69	78	900	279,17	143,869
Valid N (listwise)	69				

Tabel 5.2 : Chi-kwadraat: grootte steden vs. naschools aanbod j/n

Stadsgrootte * naschoolse sport- en beweegactiviteiten
Crosstabulation

Count		naschoolse sport- en beweegactiviteiten		Total
		nee	ja	
Stadsgrootte	Gklein	17	14	31
	G26	5	27	32
	G4	5	32	37
Total		27	73	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,704 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	16,923	2	,000
Linear-by-Linear Association	13,775	1	,000
N of Valid Cases	100		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,37.

Tabel 5.3 : Door scholen geformuleerde doelstellingen voor het sport- en beweegaanbod

Naam brede school	Doelstelling sport- en beweegaanbod	Doelstelling sport- en beweegaanbod	Doelstelling sport- en beweegaanbod
obs Het Startblok	vergroten deelname clubs	vergroten sociale competentie	verbeteren taal
de Wissel	algemene formulering doelen brede school		
Emmaus basisschool	kennismaking met m.n. teamsporten	aansluiten bij sportvereniging	toernooiparticipatie voor leerlingen
obs Charlois	sport kennismaking en stimulering	algemene doelstelling brede school	sociale competentie
obs de Kleine Wereld	sportkennismaking en meer en beter bewegen	stimuleren lid te worden van een sportvereniging	bevorderen sociale vaardigheden
Maharishi basisschool	verbeteren sociaal emotionele ontwikkeling		
Brede school Noord	bewegen op zich bevorderen	bevorderen sociale competentie	kinderen die geen mogelijkheden hebben tot sporten toch laten sporten
Vensterschool Vinkhuizen	iedereen beweegt		
Vensterwijk Beijum	iedereen beweegt		
obs het Kompas	stimuleren lid te worden van een sportvereniging	drempel naar vereniging te verlagen	introductie/ kennismakingstraining sportvereniging
Plataanschool	omgaan met elkaar	houden aan regels	sociale ontwikkeling

Naam brede school	Doelstelling sport- en beweegaanbod	Doelstelling sport- en beweegaanbod	Doelstelling sport- en beweegaanbod
OBS de Klimop	al verwoord in gemeentelijke plannen		
Meijhorst	breed ontwikkelingsaanbod bieden	komen tot blijven bewegen	gezondheid
Dr. DA vd Bosschool	kennismaken met diversiteit aan sporten	leren samenwerken	stimuleren van sportief gedrag
obs Angelslo	sportkennismaking	keuzemogelijkheden vergroten door inschakeling verenigingen	
't Mozaïek	speelplekken realiseren in wijk	stimuleren motorische ontwikkeling	bevorderen deelname georganiseerde sport
Brede school Tilburg Noord	kwaliteitsverbetering beweegaanbod	alle kinderen in aanraking brengen met sportactiviteiten	integrale benadering sport in en buiten schooltijd
Koningin Beatrix school	zoveel mogelijk leerlingen actief laten sporten		
De Symfonie	bewegen	sociale vaardigheden ontwikkelen	ontwikkelen van de motoriek
OBS De Toermalijn	onbekende sporten aanbieden	diversiteit in sporten	integratie (zwart/wit) bevorderen
OBS Finlandia	alle onder vraag 15 gestelde doelen.....		
Da Costaschool, loc vd Spiegelstr	zie Leer Ontwikkel Plan		
De Akker	sociale competentie!		
OBS Elckerlijc-Boschpoort	want men doet mee aan VAKWERKPLAN voor bewegingsonderwijs, opgezet door sportservice		
Prinses Beatrixschool	leerlingen in aanraking laten komen met sporten	motoriek verbeteren	leerlingen sport bieden ter recreatie
PCBO Da Costaschool	ontwikkelen sociale competenties		
Prinses Beatrixschool	spelplezier en gezondheidsverbetering	verbetering sociale competenties	sociale contacten
Buurtschool Vrijheidswijk	vergroten van kansen op allerlei gebied van kinderen van 4-12 jr	sociaal emotionele waarden bevorderen	
Prinseghageschool	sportparticipatie voor kinderen uit achterstandsgebieden	sporten is leuk en gezellig	sport is voor iedereen
Peperklip	50% v.d. leerlingen zal lid zijn v.e. sportvereniging	streven naar volwaardige en veelzijdige ontwikkeling in cognitieve en creatieve	
Aquamarijn	kinderen stimuleren tot blijvend sporten en bewegen		
OBS Nieuw Waldeck	versterken v.d. eigen competenties en kinderen instaat stellen om te leren	terugdringen en/of voorkomen overlast en/of crimineel gedrag	
Odillaschool	aanleren verschillende bewegingstechnieken	sportiviteit stimuleren	draagt bij aan algemenen ontwikkeling
Brevo Markant	bijdrage aan sociale vaardigheden; sportiviteit en respect	motorische ontwikkeling	kennismaking en toeleiding diverse sporten
obs De Eshof	kinderen laten kennismaken met diverse	20% meer deelname aan sport/beweging	

Naam brede school	Doelstelling sport- en beweegaanbod	Doelstelling sport- en beweegaanbod	Doelstelling sport- en beweegaanbod
	sporten		
Neerbosch-oost	uitbreiding aanbod in de wijk		
Het Startpunt	veelzijdig aanbod voor een later zelfgekozen sportbeoefening	spelsporten	sociaal emotionele vorming
Pretoriusschool	Leerlingen in aanraking laten komen met verenigingssport	leerlingen vaker laten bewegen	bevorderen sportieve waarden zoals fair play
Paul Krugerschool	sociale vaardigheden aanleren	sportintroductie": zinvolle VT besteding voor later	binding van jeugd met sport stimuleren
Savornin Lohmanschool	sportkennismaking	Bewegen	kans om te sporten vanwege financiën thuis
Brede school Selissenwal	sportkennismaking	Integratie	
OBS de Waaier	bestrijden bewegingsarmoede	interesseren voor georganiseerde sporten	
Vensterschool Oosterpark	gevarieerd sportaanbod leeftijd gerelateerd	doorgaande lijn	wijkgebonden wat accommodatie betreft
Brede wijksschool Tilburg Oud-Zuid	kennismaking met verschillende sporten	bevorderen van sociale competenties	
De Horsten	kennismaken met diverse sporten	buitenschoolse activiteiten	sociale cohesie bevorderen, samen sporten
Vensterschool SPT	kinderen laten bewegen	kinderen interesseren voor sport	eventueel doorstroming naar sportvereniging
Vensterschool Hoogkerk	toename bewegen bij kinderen	verbeteren sociale vaardigheden	sportoriëntatie
OBS JF Kennedy	kennismaken met diverse sportactiviteiten	leren waarderen van sportieve activiteiten na schooltijd	
Vensterschool Stadspark	doorgaande leergang	continu sportaanbod	via binnenschools naar buitenschools naar vereniging
InterAcker	sporten om te bewegen en kennismaking met sport	motorische achterstand bij kinderen aanpakken	sociale vaardigheden in sport/spel verbeteren
BS Goverwelle / Oosterwei	ontwikkelingskansen voor leerlingen op sportgebied vergroten		

Tabel 5.4 : Redenen voor het *niet* formuleren van doelstellingen voor sport en bewegen.

Naam brede school	Reden geen doelstellingen
Prinses Margrietschool	Omdat het voor iedereen is
OBS de Boog	Ingebed in algemene doelen : bevorderen sociale competentie
OBS 't Prisma	Omdat we niet teveel vergaderen maar doen
Elout van Soeterwoudeschool	Staan vermeld in profiel VSD
Kwadrant	Omdat voor stadsdeel oud-noord een sportplan ontwikkeld zal worden.
't Palet	Nog kleinschalig, weinig kinderen participeren, in ontwikkeling
Het Wonderwoud	Omdat we algemene doelen hanteren t.a.v. de naschoolse activiteiten
De Schakel	Activiteiten van de brede school zijn vooral gericht op taalachterstand

Tabel 5.5 : Aangeboden sport in het sport- en beweegaanbod primair onderwijs**Aangeboden sporten binnen het sport- en beweegaanbod**

Sport	% scholen dat deze sport aanbiedt
1. veldvoetbal	67%
2. basketbal	66%
3. vecht- en verdedigingssporten	61%
4. gymnastiek	55%
5. zwemmen	50%
6. handbal	48%
7. atletiek	41%
8. honkbal/softbal	36%
9. circus	36%
10. tennis	33%
11. skeeleren/skaten	31%
12. fitness/aerobics	30%
13. badminton	30%
14. volleybal	30%
15. schaatsen	28%
16. hockey	25%
17. tafeltennis	20%
18. klimmen	14%
19. survival	6%
20. mountainbiken/wielrennen	5%
21. zeilen/kanoën/surfen	5%
22. squash	3%
23. paardrijden	0%
24. anders	38%
Anders:	zaalvoetbal
	streetdance
	korfbal
	darten
	bowlen
	boksen

Tabel 5.6 : Chi kwadraat test : grootte steden x aanwezigheid vakleerkracht in het primair onderwijs**Chi-Square Tests**

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,404 ^a	2	,025
Likelihood Ratio	7,465	2	,024
N of Valid Cases	66		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,74.

Tabel 5.7 : Vergelijking tussen stadscategorieën over de mening over de afstand tot sportaccommodatie.

Kruskal-Wallis Test

Ranks

	GROOTSTA	N	Mean Rank
8. De beschikbare sportaccommodaties liggen te ver van de scholen.	G-klein	12	26,96
	G-26	21	24,02
	G-4	28	37,96
	Total	61	

Test Statistics^{a,b}

	8. De beschikbare sportaccommodaties liggen te ver van de scholen.
Chi-Square	8,695
df	2
Asymp. Sig.	,013

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: GROOTSTA

Tabel 5.8 : Betrokkenheid leerlingen bij evaluatie en organisatie.

Frequenties:

evaluatie van het proces/samenwerking: met de leerlingen

	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Nee	59	86,8	93,7
Ja	4	5,9	6,3
			100,0
Missing	5	7,4	
Total	68	100,0	

evaluatie van de sportactiviteiten: met de leerlingen

	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Nee	40	58,8	62,5
Ja	24	35,3	37,5
			100,0
Missing Total	4	5,9	
Total	68	100,0	

betrokkenheid kinderen bij invulling en/of organisatie van activiteiten

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	ja, incidenteel	33	48,5	50,8
	ja, structureel	9	13,2	13,8
	nee, maar op korte termijn wel	4	5,9	6,2
	nee, speciale reden	17	25,0	26,2
	anders	2	2,9	3,1
				100,0
Missing	Total	3	4,4	
Total		68	100,0	